

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ
науково-виробничий журнал

№ 1 (17), 2015

Сєвєродонецьк 2015

**ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ
РЕФОРМ**
№ 1 (17) 2015
НАУКОВО-ВИРОБНИЧИЙ ЖУРНАЛ

ЗАСНОВАНО У 2010 РОЦІ

Засновник Східноукраїнський
національний університет імені
Володимира Даля

Журнал зареєстровано в Міністерстві
юстиції України

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 19842-642 ПР
від 19.03.2013 р.

ISSN 2221-8440

**TIME DESCRIPTION OF ECONOMIC
REFORMS**
№ 1 (17) 2015
THE SCIENTIFIC AND PRODUCTION
JOURNAL
WAS FOUNDED IN 2010

Founder Volodymyr Dahl East Ukrainian
National University

Registered by
the Ministry of Justice of Ukraine

Registration Certificate
КВ № 19842-642 ПР
dated 19.03.2013

ISSN 2221-8440

**Журнал внесено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть
публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів
доктора та кандидата наук (економічні науки).**

**Постанова президії ВАК України від 31 травня 2011 р. № 1-05/5
Бюлетень ВАК № 7, 2011 р.**

Журнал індексується міжнародними наукометричними базами :
Ulrich's Periodicals Directory (Нью-Йорк, США), *Research Bible* (Токіо, Японія),
Index Copernicus International (Варшава, Польща),
Російський індекс наукового цитування (РІНЦ), (Москва, Росія)
Ліцензійна угода № 210-04/2013 від 25 квітня 2013 р.

Видання індексується Google Scholar

Головний редактор: Калінеску Т. В., докт. екон. наук, проф. (Україна).

Відповідальний редактор: Ліхоносова Г. С., канд. екон. наук (Україна).

Редакційна колегія: Бобильова А.З., докт. екон. наук, проф. (Російська Федерація);
Даніч В.М., докт. екон. наук, проф. (Україна); Житна І.П., докт. екон. наук, проф.
(Україна); Житний П.Є, докт. екон. наук, проф. (Україна); Заблодська І.В., докт. екон.
наук, проф. (Україна); Закжевський Ю., канд. екон. наук (Польща); Йонова І., канд. екон.
наук, доц. (Болгарія); Костирко Л.А., докт. екон. наук, проф. (заступник головного
редактора) (Україна); Левашова Л., канд. екон. наук (Польща); Рамазанов С.К., докт. екон.
наук, докт. техн. наук, проф. (голова редакційної колегії) (Україна); Третяк В.В., докт.
екон. наук, проф. (Україна); Чиж В.І. докт. екон. наук, проф. (Україна).

Відповідальний за випуск: Заблодська І.В., докт. екон. наук, проф. (Україна).

Рекомендовано до друку та поширенню в мережі Internet
Вченою радою Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
(протокол № 5 від 26 березня 2015 р.).

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, назв підприємств,
організацій, установ та іншої інформації несуть автори статей. Висловлювані у статтях думки можуть не
співпадати з точкою зору редакційної колегії та не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Передруки і переклади дозволяються лише за згодою авторів та редакційної колегії.

ISSN 2221-8440

© Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2015

© Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, 2015

*Номер пропонує***БЛОГ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА****Калінеску Т. В.**

А чи Ви відчуваєте, як тече «ріка» Вашого життя? _____ 5

ТЕМАТИЧНІ РУБРИКИ• **Економіка та підприємництво****Гнидюк І. В.**

Шляхи децентралізації влади в Україні на основі досвіду європейських країн _____ 6

Іващенко А. І.

Стратегія формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні _____ 15

Павлов К. В.

Инновационная экология как новая научно-учебная дисциплина _____ 23

Mitrofanova I., Mitrofanova I., Ivanov N.Problems and prospects of innovative development within the WTO
agricultural machinery in Russia _____ 29**Селин В. С., Павлов К. В.**Тенденции развития грузопотоков северного морского пути
и проблемы их регулирования _____ 37**Ярошевська О. В.**

Аспекти розвитку промисловості України в умовах системної кризи _____ 45

• **Податки та бюджетна політика****Калінеску Т. В.**

Метаморфози сучасної податкової політики України _____ 54

• **Фінанси та банківська справа****Житний П. Є., Лук'янова О. Ю.**

Особливості управління ризиками в умовах фінансово-промислової системи _____ 62

Костирко Р. О., Серeda О. О.Аналіз впливу фінансових інструментів на формування інвестиційного
потенціалу в економіці України _____ 68**Костирко Л. А.**

Розвиток фінансового механізму соціальної орієнтації економіки України _____ 76

• **Управління сучасним підприємством****Ільїн В. Ю.**Вплив інновацій на конкурентоспроможність сільськогосподарських
підприємств в умовах глобалізації _____ 84• **Соціальна економіка****Бурлуцький С. В.**Стратегія формування суспільного договору в умовах посилення
соціальної стратифікації _____ 89

Баланда А. Л.
Концептуальні основи соціальної відповідальності підприємств сфери послуг в Україні _96

Зеленко О. О.
Світовий досвід розвитку соціального діалогу _____104

Камышев А. Л.
Роль управления в повышении благополучия населения Удмуртии
в потреблении молочных продуктов _____110

Likhonosova G.
The selfish problems society of realization national priorities _____113

Усмонова Д. И.
Основные формы торгового обслуживания населения в сельской местности _____120

• **Економіка регіону**

Большенко С. Ф.
Визначення конкурентних позицій трудового потенціалу регіону: методичний аспект____126

Мохначев С. А., Шамаева Н. П.
Функционирование кластеров в старопромышленном регионе России _____132

Mitrofanova I., Rodionova E.
Analysis of organizational changes in the system of regional administration in Russia _____140

• **Міжнародні економічні відносини**

Буриев Х. Т.
Повышение роли строительного комплекса в системе национального
хозяйства республики Узбекистан _____146

Верезубова Т. А.
Общенациональные приоритеты развития белорусских страховщиков _____150

Ибрагимов Ш. М.
Ценовой фактор роста конкурентоспособности потребительских товаров
и его роль в экономическом развитии Азербайджана _____154

НОВИНИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
провів тематичні заходи до Всеукраїнського тижня права
«Науковий погляд молоді: ключові питання сучасного етапу
реформування системи вітчизняного законодавства»
м. Северодонецьк, Україна, 10-11 грудня 2014 р. _____159

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ РЕКОМЕНДУЄ

Нові видання економічної літератури _____160

РЕЦЕНЗІЯ

на рукопис колективної монографії
«Постулати минулого та перспективи реалізації бюджетно-податкової політики»,
за науковою редакцією Т. В. Калінеску _____162

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

_____163

ВИМОГИ

щодо змісту та оформлення статей до науково-виробничого журналу
«ЖУРНАЛ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ»

А чи Ви відчуваєте, як тече «ріка» Вашого життя?

Наша редколегія журналу відчуває це кожен день, бо «ріка» нашого життя має два береги та протікає якраз по руслу річки Сіверський Донець, за яким намагаються встановити межі сьогоднішньої території України й перекроїти її історію та долю нашої малої вітчизни. Один берег нашої «ріки життя» знаходиться у зоні бойових дій за наш український Донбас, місцях витоку й створення нашого журналу, виховання того патріотизму, який дозволяє нам сказати, що фізично, кожною клітинкою нашого душі, ми відчуваємо що є українцями, любимо свою Вітчизну й бажаємо жити у мирній, незалежній й вільній Україні! А другий берег – існує для нас «поводирем» у сьогоднішньому нашому житті, бо всі ми зараз намагається повести за собою тих, хто ще не зрозумів, що наша сила у єдності, у міцності нашого духу, у тій спільній справі, що ми всі зараз робимо заради налагодження миру, спокою, відчуття захищеності, корисності та важливості нашої державі – Україні, її громадянам - нашим читачам і науковцям – нашим авторам! Ми намагаємось через світові наукометричні бази, до яких залучено наш журнал, розповсюджувати те розумне, добре й вічне, що має наше держава, наше інтелектуальне багатство – досягнення тих людей, що доводять відому істину, що кожному треба сумлінно виконувати свою справу і жити за принципами: «Боріться і поборете!».

Саме бути поводириями своєї справи ми бажаємо нашим читачам та авторам: не пливти за течією свого життя, а намагатися долати ті пороги, зміни русел, налагоджувати переправи та мости, що з'єднують береги різних сфер життя, відчувати усі вири життєвої долі, вміти долати й перемагати стихію своєї життєвої хвилі й бути завжди на її гребні.

Головний редактор науково-виробничого журналу «Часопис економічних реформ»

Т. В. Калінеску

УДК.334.012.74:336.14(045)

ГНИДЮК І. В.

ШЛЯХИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

У статті висвітлено економічну суть децентралізації. Розглянуто основні моделі місцевого самоврядування, що забезпечують децентралізацію влади у провідних країнах ЄС. Досліджено західноєвропейський досвід децентралізації влади, розподіл повноважень між різними рівнями. Розкрито основні проблеми щодо реалізації діяльності місцевого самоврядування в Україні. Стаття відображає основні проблеми, що виникають на шляху до децентралізації, розподілу повноважень між державними, регіональними та місцевими рівнями влади України. Дослідження показало, що територіальна реформа та децентралізація мають провадитись у демократичному руслі, спираючись на принципи Хартії Ради Європи про місцеве самоврядування.

Ключові слова: децентралізація, місцеве самоврядування, компетенція місцевих органів влади, федеральна держава, адміністративно-територіальний устрій, реформа, концепція єдиної державної влади.

Постановка проблеми. Європейський союз дає Україні численні приклади демократичного й ефективного управління державою. На сьогоднішній день Україні необхідно підвищувати відповідність своєї законодавчої бази законодавчій базі ЄС, принципам верховенства права, а також будувати життєздатну демократичну державу. Тому розвиток політики децентралізації в Україні має розглядатися саме в контексті європейського вибору України. Досвід децентралізації у європейських країнах пропонує цілу низку відповідних прикладів для вивчення і пристосування їх для потреб українського сьогодення. Ключовим моментом, який виділяють багато експертів, є те, що територіальна реформа та децентралізація мають здійснюватись у демократичному руслі, спираючись на принципи Європейської хартії місцевого самоврядування та проекту Хартії про регіональне самоврядування.

У зв'язку з цим виникає актуальність проблеми яка визначається необхідністю вирішення питання децентралізації влади на сучасному етапі реформування місцевого самоврядування в Україні, що дасть можливість підвищити ефективність функціонування як органів місцевого самоврядування, так і органів виконавчої влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У цьому напрямі вітчизняними науковцями вже здійснено низку важливих кроків, зокрема, у вивченні теоретичних основ самоврядування (М. Баймуратов, М. Корнієнко, Ю. Крестева, Ю. Панійко, В. Погорілко, Н. Руда, О. Слива, А. Ткачук, О. Фризький), конституційних засад його здійснення (В. Борденюк, М. Пухтинський), історії самоврядування в Україні (Ю. Тодика, О. Чунаєв, І. Шевирьов), особливостей сучасного вітчизняного самоврядування (М. Баймуратов, В. Кравченко, А. Крусян, В. Куйбіда, М. Лендсел, В. Лопатинський, М. Орзіх, М. Пухтинський). Проблеми реформування місцевого самоврядування в Україні та досвід зарубіжних країн в реформуванні місцевого самоврядування досліджувалися багатьма авторами, зокрема Р. Безсмертним, А. Гусейновим, М. Кулеш, Б. Мрочковською, Н. Шевчук, та іншими. Однак, до сьогодні відчувається брак знань у галузі вивчення світового досвіду місцевого самоврядування.

Мета статті полягає у виробленні пропозицій щодо реформування місцевого самоврядування України на основі досвіду децентралізації влади європейських країн.

Виклад основного матеріалу дослідження. Внутрішньополітичний розвиток держави та зовнішня ситуація навколо

України загострили питання децентралізації влади – передачу повноважень та ресурсів на нижчі рівні публічного управління. Децентралізація виступає однією з форм розвитку демократії, що дозволяє при збереженні держави та її інститутів, розширити місцеве самоврядування, активізувати населення на вирішення власних потреб та інтересів, звузити сферу впливу держави на суспільство, замінюючи цей вплив механізмами саморегуляції, виробленими самим суспільством, зменшити витрати держави і платників податків на утримання держапарату і його матеріальних придатків – армію, міліцію тощо.

Сучасне законодавство не в змозі вирішити всіх питань, які виникають у цій сфері управління, а в науковому відношенні щодо визначеної проблеми не існує єдиної точки зору та чітких теоретичних підходів з приводу побудови ефективної системи місцевого самоврядування в Україні. Для вибору нових моделей місцевого самоврядування необхідно використовувати як власний історичний досвід, так і критичний аналіз досвіду інших демократичних держав.

Децентралізація є складним процесом, що виходить за межі суцільно структурних реформ. Викоринити бідність, нерівність статей, вирішити екологічні проблеми, поліпшити охорону здоров'я, освіти й рівень технологій — все це може децентралізація. Більше того, вона може не тільки поліпшувати керування або роботу соціальних служб, але й сприяти поліпшенню роботи громадських організацій, приватного сектора, міжнародних організацій і громадян. Роберт Ебель із центру стратегічних досліджень писав: «західний світ розглядає децентралізацію як альтернативу для надання соціальних послуг менш витратним способом. Країни, що розвиваються, проводять її для підвищення ефективності економіки й поліпшення керування. Пострадянські країни проводять її як природний крок у переході до ринкової економіки й демократії. Латинська Америка розглядає децентралізацію як спосіб демократизації. Африка — як шлях до національної єдності» [6, с. 132 - 135].

Масштаби та ефективність місцевого самоврядування, а відтак і внесок, який воно може зробити у добробут громади, регіону та держави, значною мірою залежать від характеру стосунків між різними рівнями влади. З одного боку, центральна влада може через закони, нормативні акти та постанови виконавчих органів накладати істотні обмеження на повноваження місцевих органів влади. З іншого боку, за умов місцевої автономії органи місцевого самоврядування мають широку свободу в урядуванні в межах підвідомчої їм території. Залежно від застосування концепції єдиної державної влади чи розділення державної влади і місцевого самоврядування, від національних особливостей чи традицій держав, проводячи класифікацію системи організації влади на місцях, вирізняють: англо-американську (англосаксонську), континентальну (французьку, романо-германську або європейську), іберійську та радянську [7, с. 64 - 65]. В окремих державах система організації влади на місцях характеризується ознаками і англо-американської, і континентальної моделі, наприклад ФРН, Австрія, Росія, що дає підстави виділяти змішану модель.

У світі найбільш поширеними є дві моделі місцевого самоврядування: англосаксонська і європейська. Основна їх відмінність в тому, що в першій – суб'єкти місцевого самоврядування не здійснюють повноважень органів державної влади, а в другій – залучаються до реалізації державних функцій. Сутність англосаксонської системи полягає в тому, що за основу взято теорію природних прав людини та громадянського суспільства. На прикладі англосаксонської системи місцевого самоврядування можна спостерігати таку його лінію розвитку як відкрита модель. Відкрита модель – це рух знизу, коли жителі об'єднуються для вирішення проблем, домовляються про правила, збирають кошти для утримання служб, розв'язання тих чи інших завдань, домовляються з сусідніми селами про спільні дії (наприклад водозабезпечення населених пунктів тощо).

У Франції та деяких країнах компетенція місцевих виборних органів детально регламентується в законах і встановлено

жорсткий контроль за тим, щоб вони не виходили за межі своїх повноважень. Їх компетенція – це тільки коло тих прав, які прямо зазначені в законі. В Німеччині та деяких інших країнах в законі визначено коло прав, якими наділені органи місцевого самоврядування, але в ряді випадків вищестояща влада допускає вихід за межі цих повноважень. Компетенцію органів місцевого самоврядування можна умовно поділити на, так звану, первинну та вторинну. Первинна компетенція – це місцеві справи (чистота вулиць, правильність забудови, система шкільної освіти, органи охорони здоров'я, парки, сквери, турбота про бездомних, престарілих і т.д.). Вторинна компетенція – це те, що місцеві органи виконують за дорученням вищестоящих органів (реєстр виборців, призовників,

заходи оборонного характеру і т.д.), тобто те, що прямо не відноситься до місцевих справ, а становить інтерес для центральної влади. Об'єм компетенції місцевих органів постійно збільшується, в тому числі в таких важливих сферах, як освіта, будівництво доріг, комунальне господарство і т.д. [4, с. 358].

На сучасному етапі відносини (розмежування компетенцій) між центральною і місцевою владою у деяких країнах Європи змінюються відповідно до змін політичних і соціальних умов.

Владні рівні в Нідерландах вибудовані таким чином: держава-провінції-муніципалітети (12 провінцій і 755 муніципалітетів; провінції відповідають областям) (рис. 1).

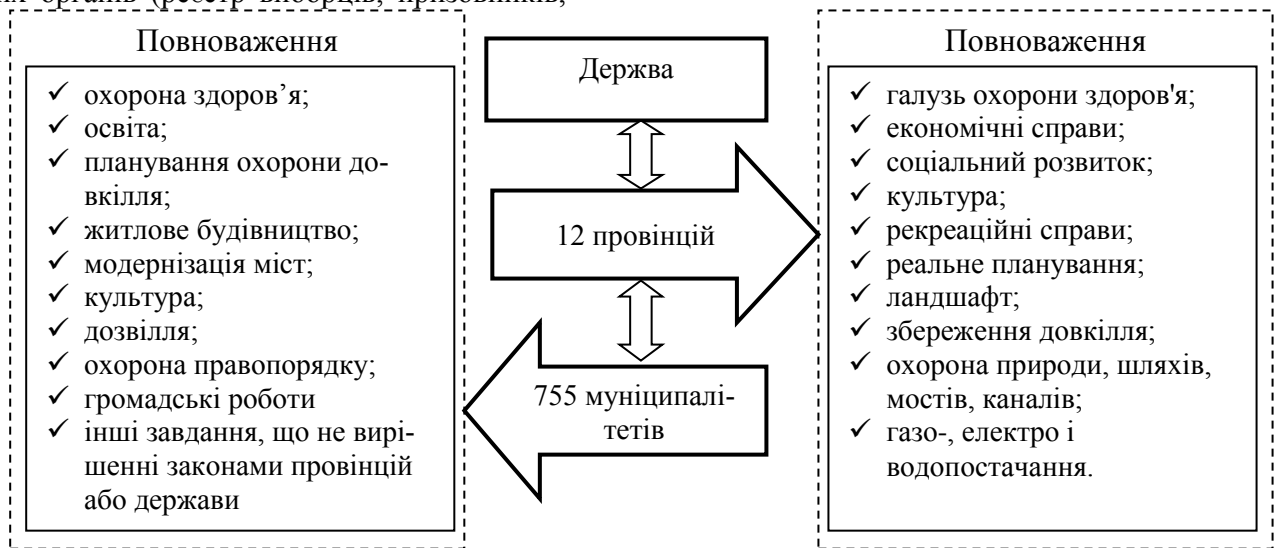

Рис. 1. Структура рівнів влади в Нідерландах та їх повноваження

Джерело: розроблено автором

В Італії налічується 20 адміністративних областей, 95 провінцій і 8000 муніципалітетів. Адміністративні області: регіональне управління, встановлення й зміна муніципальних кордонів, професійна підготовка, охорона здоров'я і лікарні, культурні об'єкти, фізична підготовка, судноплавство і порти на озерах, захист природи. Муніципалітети: санітарні й медичні служби, державна допомога, державне житлове будівництво, громадські роботи, ринки та ярмарки, реальне планування, місцева поліція, громадський транспорт, комунальні служби, допомога у випадку катастроф, спорудження і догляд за школами й шляхами, спорт, розважальні та культурні об'єкти, ведення актів громадянського стану і виборчих списків,

стягнення муніципальних податків та зборів. Провінції: розробка й керівництво виконанням бюджету, встановлення муніципальних податків та зборів, спорудження шляхів і догляд за ними, матеріальне постачання середніх шкіл, захист довкілля, координування соціальних послуг, громадський порядок і безпека.

В Іспанії існує 17 автономних областей, 50 провінцій і 8000 муніципалітетів (рис. 2). Провінції та муніципалітети є одиницями місцевого самоврядування. Автономні області відповідають областям України. Організація державного управління в Швеції має такий вигляд: центральний уряд – лени – муніципалітети (рис. 3).

Рис. 2. Повноваження місцевого самоврядування в Іспанії

Джерело: розроблено автором

Рис. 3. Структура державного управління в Швеції.

Джерело: розроблено автором

Влада в Угорщині: центральний уряд-округи (комітати) і міста. Налічується 19 комітатів, 108 міст, з яких п'ять мають статус комітатів. Реіонального рівня, подібного до обласного, немає, існує лише місцевий рівень. Округи і міста: розвиток і будівництво, громадське житлове будівництво, управління водними ресурсами і видаленням стічних вод, утримання кладовищ і місцевих доріг, громадські місця, працевлаштування,

забезпечення дитсадками, електропостачання, освіта, соціальне забезпечення і медичні послуги, наукова й культурна діяльність, спорт, захист довкілля.

У Франції існує такий вертикальний розподіл владних рівнів: держава - округи (регіони) – 22 од. - департаменти – 96 од. - муніципалітети (комуни) - 36433 од. (рис.4).

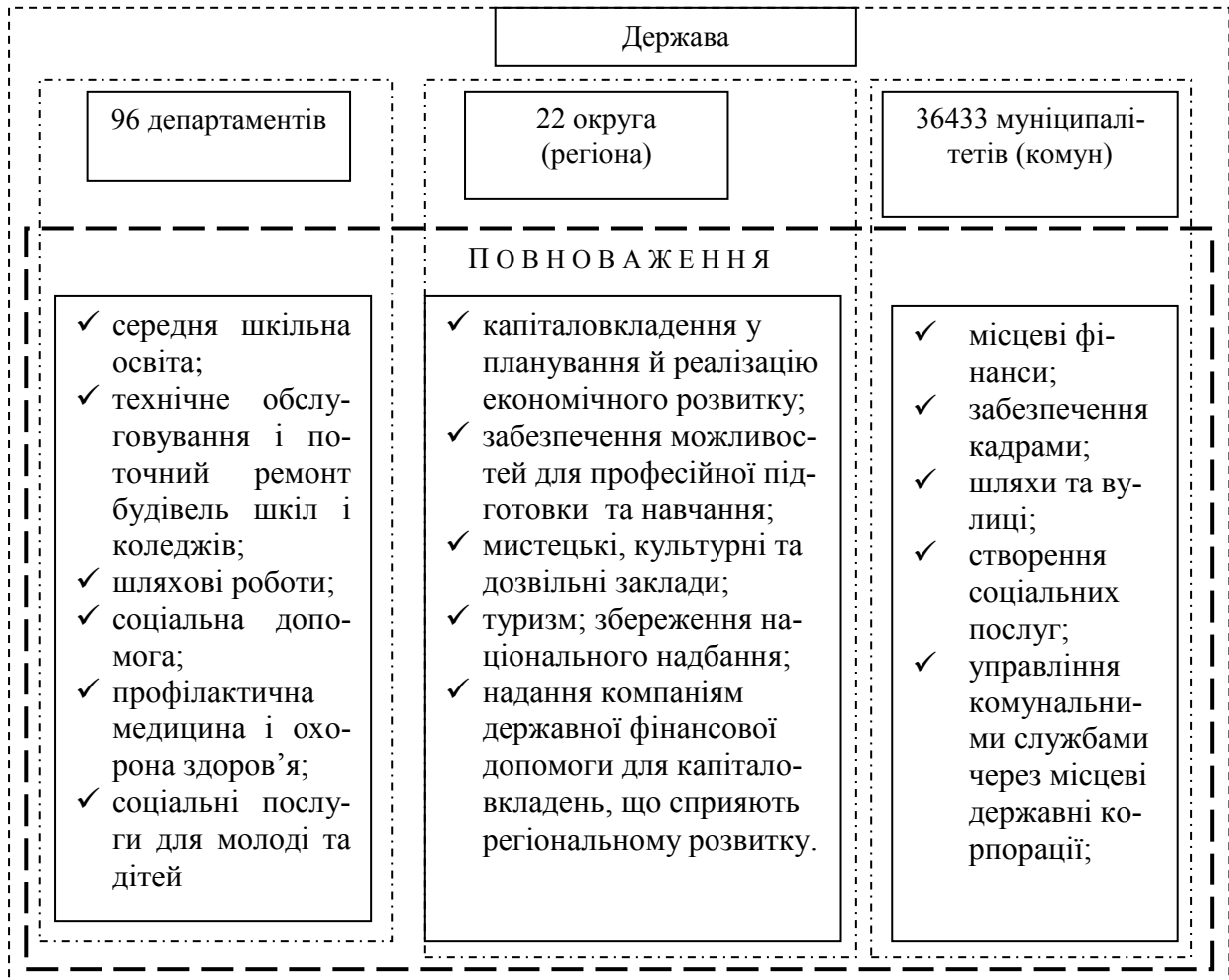

Рис. 4. Владні рівні Франції та їх повноваження

Джерело: розроблено автором

На сьогодні законодавство Франції повністю регулює всі питання, що стосуються організації і діяльності місцевого самоврядування на всіх рівнях адміністративно-територіального устрою. Всі ці закони об'єднані в Адміністративний кодекс, який є фактично "конституцією" місцевого самоврядування у Франції. [2, с. 52].

Процес, який відбувся в Німеччині, відрізняється від французького тим, що

федеральна держава має тенденцію вже бути децентралізованою. Проте, федеральний уряд зберіг за собою повноваження щодо розподілу бюджету з метою балансування регіональних часток [3, с. 327]. Це супроводжувалося політичним тиском, адже регіони, які успішно провадять економічну діяльність, мають тенденцію до збереження більшості надходжень до свого бюджету на місцях. Законодавство Німеч-

чини досить детально регулює питання місцевого самоврядування і управління. Кожна земля в Німеччині має свою конституцію та приймає спеціальні закони, присвячені місцевому самоврядуванню. Федеральна держава в Німеччині складається з федерації, і регіональних одиниць, земель, чий повноваження й сфери відповідальності розділені національною конституцією. Федерація в основному відповідає за формування політики й законодавство, однак по конституції країни не може мати регіональних і місцевих представництв.

На відміну від них, законодавчі органи влади земель, хоча й пройшли недавно через федеральне реформування, досить слабкі, хоча землі мають потужний адміністративний апарат. Місцеві органи влади по конституції підкоряються землям і виконують більшість суспільних функцій. Фактично від 70 до 80% рішень, прийнятих на федеральному рівні й на рівні земель, а також рішення на рівні ЄС, виконуються місцевою владою.

Вертикальний розподіл адміністративної влади підтверджує те, що лише 6,5% від всіх працюючих у державному секторі є федеральними службовцями, при тім, що 50% ставляться до персоналу земель і майже 40% - до персоналу місцевих органів влади [8, с. 677 - 695].

В Німеччині делегування державою певних завдань на місцях скоріше означає адміністративну деконцентрацію, чим політичну децентралізацію.

Більшість із розглянутих країн демонструють загальну тенденцію до децентралізації. Західноєвропейський досвід переконливо свідчить про те, що національні мінімальні стандарти побутових послуг можуть бути гарантовані в межах децентралізованої структури адміністрації. Проте, проблема полягає в тому, що така гарантія залежить від комплексу заходів, які є відносно складними і незнайомими пострадянській державі.

Франції знадобилося багато років послідовної децентралізації, щоб побутові послуги перетворилися на справжнє зобов'язання органів місцевого самоврядування. Це було досягнуто з плином часу шляхом запровадження нормативної систем й фі-

нансового зрівняння, яка забезпечила реальну досяжність національних стандартів, незважаючи на розбіжності в базах місцевих надходжень. Досвід Франції підтверджує можливість і необхідність запровадження децентралізації влади у державі, якщо до цього дозріла і державна влада і само суспільство. Успішність такого реформування можлива лише за умови його поступовості і комплексності.

Досвід децентралізації європейських країн пропонує цілу низку відповідних прикладів для вивчення і пристосування їх для потреб українського сьогодення. Ключовим моментом, який виділяють багато експертів є те, що територіальна реформа та децентралізація мають провадитись у демократичному руслі, спираючись на принципи Хартії Ради Європи про місцеве самоврядування та проекту хартії про регіональне самоврядування.

Процес децентралізації у європейських країнах триває, бо час від часу ще робляться деякі вдосконалення та коригування.

На основі аналізу світового досвіду можна зробити висновок про те, що місцеве самоврядування створює реальну протитягу сепаратистським настроям регіональних еліт і сприяє зміцненню принципів унітарності, чим також виконує політико-стабілізаційну роль.

На сучасному етапі в Україні існує ряд проблем щодо реалізації діяльності місцевого самоврядування. На початковому етапі децентралізації, розподіл повноважень між державним, регіональним та місцевим рівнями влади є важливим фактором щодо здатності держави надавати і підвищувати рівень надання послуг населенню, а також щодо надання допомоги у формуванні належного середовища для регіонального економічного розвитку. Це може бути зроблено як шляхом децентралізації (політичний та адміністративний підхід), так і шляхом деконцентрації (переважно адміністративний підхід), або шляхом їх поєднання. Проте, у будь-якому випадку, в існуючому середовищі, яке було сформоване з точки зору централізованого підходу до державного управління в усіх сферах, які стосуються життя громадян, це безперечно, є нелегким завданням. Це завдання

ще більше ускладнюється тим фактом, що передача повноважень повинна супроводжуватися передачею фінансових ресурсів, необхідних для здійснення тих задач, які делегуються та передаються на нижчі рівні державного управління. І понад це, таке завдання додатково ускладнюється ще й тим, що децентралізація та деконцентрація відбуваються в умовах перехідної економіки, інфраструктуру якої має бути перебудовано за наявності обмежених ресурсів [12, с. 599–622].

Децентралізація та розподіл повноважень мають розглядатися як засоби надання побутових і адміністративних послуг населенню зі ступенем наближення, який незмінно забезпечує ефективність і якість цих послуг без збільшення їхньої вартості для населення та для бюджету загалом, принаймні уникаючи створення для населення доданої вартості. Розподіл ресурсів, а отже, реалістичний бюджетний підхід має бути включено до пакета законів, орієнтованих на реформу. Без цього вони просто не спрацюють.

Досягнення бажаного стану місцевого самоврядування неможливе без здійснення цілого ряду законодавчих та інституційних перетворень. Такими є перетворення щодо адміністративно-територіального устрою, виборів місцевих депутатів, формування виконавчих органів місцевого самоврядування, делегування повноважень і здійснення контролю за їх виконанням, збору місцевих податків, утримання неприбуткових підприємств тощо. При цьому не уникнути орієнтації на зарубіжний досвід вирішення подібних проблем і на основоположні цінності в галузі місцевого самоврядування держав Європейського Союзу.

Треба відкрити шлях місцевій ініціативі, активно залучати до участі в управлінні справами своїх міст їх мешканців – тобто наповнити реальним змістом поняття самоврядування. Місцева влада, як і влада всіх інших рівнів, повинна стати відкритою, прозорою та зрозумілою.

Інституційна та законодавча основа мають чітко вказувати на те, як має здійснюватися розподіл державного бюджету на різних рівнях державної влади. Відпові-

дно, визначення різних рівнів повноважень має бути стрижнем такого підходу для забезпечення узгодженості з бюджетом та зобов'язаннями регіональних та місцевих органів виконавчої влади.

В Україні основною проблемою є відсутність належної фінансової бази, що потребує вдосконалення ресурсного забезпечення місцевого і регіонального розвитку, розширення кола місцевих податків (віднесення до них податку на нерухомість, податку на землю, а також податку з доходів громадян) з одночасним скороченням кількості місцевих зборів, запровадження механізму зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень у доходну частину державного бюджету на відповідних територіях.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже беручись до вирішення проблем в галузі місцевого самоврядування необхідно неодмінно враховувати ряд факторів, адже проблеми наших регіонів, міст і сіл - це проблеми загальнодержавного характеру. Ці проблеми безпосередньо торкаються кожного українця, бо всі ми користуємось комунальними послугами, ходимо та їздимо вулицями, дихаємо повітрям наших міст. Усі громадяни України є членами територіальних громад.

Плани по децентралізації повинні бути стратегічними, а не запропонованими задалегідь. Децентралізація повинна бути гнучким процесом, у якому необхідно враховувати можливість усіляких несподіванок. Для успіху процесу необхідно широка участь громадян і всіх зацікавлених сторін - це ще один ключовий момент. Крім того, важливо розуміти, що не всі функції керування варто переводити на місця. Виходячи із принципу субсидіарності, функції управління варто переводити вниз, якщо це надто важливо для досягнення поставлених цілей і є гарантії ефективного їхнього виконання. Хоча децентралізація в основному є політичним процесом, вона не принесе успіху, якщо на місця не будуть передані відповідні фінансові й інші ресурси. Децентралізація є складним процесом, що вимагає терпіння й уваги, однак вона також обіцяє стати важливим механізмом

для підвищення якості управління й стійкого гуманітарного розвитку.

Література

1. Бориславська О. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К.: ТОВ «Софія». – 2012. – 128 с.

2. Бребан Г. Французское административное право / Г. Бребан. – М.: Просвещение, 2003. – 152 с.

3. Копилико Р. Проблеми регіональної політики в країнах світу: загальне й особливе Новий етап розвитку місцевого самоврядування / Р. Копилико – К.: Логос.2004. – С. 325-340.

4. Лазор О. Я. Місцеве самоврядування: вітчизняний та зарубіжний досвід: навч. посібник / О. Я. Лазор, О.Д. Лазор; Українська Акад. держ. упр. при Президентові України. Львів. регіон. ін-т держ. упр. – Л.: Ліга-Прес, 2002. – 464 с.

5. Сах Д. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування: навчальний посібник для посадовців місцевих та регіональних органів влади та фахівців з розвитку місцевого самоврядування./ Д. Сах, П. Павличенко, М. Полонський, О. Урсу – К.: ПРООН/МПВСР. - 2007. – 269 с.

6. Ткачук А.Ф. Місцеве самоврядування: світовий та український досвід: посібник/ А.Ф. Ткачук, Р. Агронофф, Т. Браун. – К.: Заповіт, 2002.– 188 с.

7. Цвік М. В. Конституційні проблеми розподілу властей (деякі загальнотеоретичні питання) / М.В. Цвік // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – №1. – с.64–65.

8. Devas N. Delas S. Local Democracy and the Challenges of Decentralising the State: An International Perspective. // Local Government Studies. – Vol. 32 - №5 (November 2006)/ - pp.677 – 695.

9. Devey K. Decentralization in CEE Countries: Obstacles and Opportunities. Mastering Decentralization and Public Administration Reforms in Central and Eastern Europe / Ed. Devey K. – OSI/LGI, 2002. – pp.31-42.

10. Kulesza M. Methods and Techniques of Managing Decentralization Reforms in the CEE Countries: The Polish Experience // Mastering Decentralization and Public Administration Reforms in Central and Eastern Europe / Ed. Kulesza M. – OSI/LGI, 2002. – pp.189-214.

11. Peteri G., Zentai V. Lessons on Successful Reform Management. // Mastering Decentralization and Public Administration Reforms in Central and Eastern Europe / Ed. Peteri G. – OSI/LGI, 2002. – pp.13-30.

12. Swianiewicz P. Poland and Ukraine: Contrasting Paths of Decentralisation and Territorial Reform. Local Government Studies. – Vol.32. – №5 (November 2006) / - pp. 599 – 622.

References

1. Boryslavska O. Detsentralizatsiia publichnoi vlyady: dosvid yevropeyskykh krain ta perspektyvy Ukrainy / Boryslavska O., Zaverukha I., Zakharchenko E., ta in. Shveitsarsko-ukrainskyi proekt «Pidtrymka detsentralizatsii v Ukraini – DESPRO. – К.: TOV «Sofii». – 2012. – 128 s.

2. Breban H. Frantsuzskoe admynstratyvnoe pravo / H. Breban. – М.: Prosveshchene, 2003. – 152 s. 18

3. Kopylyko R. Problemy rehionalnoi polityky v krainakh svitu: zahalne y osoblyveiu Novyi etap rozvytku mistsevoho samovriaduvannia./ R. Kopylyko – К.: Lohos.2004. – S. 325-340 41

4. Lazor O.Ia. Mistseve samovriaduvannia: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid: navch. posibnyk / O.Ia. Lazor, O.D. Lazor; Ukrainska Akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy. Lviv. rehion. in-t derzh. upr. – Л.: Liha-Pres, 2002. – 464 s. 46

5. Sakh D.. Detsentralizatsiia ta efektyvne mistseve samovriaduvannia: navchalnyi posibnyk dlia posadovtsiv mistsevyykh ta rehionalnykh orhaniv vlyady ta fakhivtsiv z rozvytku mistsevoho samovriaduvannia./ D. Sakh, P. Pavlychenko,

M. Polonskyi, O. Ursu – K.: PROON/ MPVSR. – 2007. – 269 s.

6. Tkachuk A.F. Mistseve samovriaduvannia: svitovyi ta ukraïnskyi dosvid: posibnyk/ A.F. Tkachuk, R. Ahronoff, T. Braun. – K.: Zapovit, 2002.– 188 s.; 49

7. Tsvik M.V. Konstytutsiini problemy rozpodilu vlastei (deiaki zahalnoteoretychni pytannia) / M.V. Tsvik // Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy. – 2003. – №1. – s.64–65

8. Devas N. Delas S. Local Democracy and the Challenges of Decentralising the State: An International Perspective. // Local Government Studies. – Vol. 32 - №5 (November 2006)/ - pp.677 – 695.

9. Devey K. Decentralization in CEE Countries: Obstacles and Opportunities. Mastering Decentralization and Public Administration Reforms in Central and Eastern

Europe / Ed. Devey K. – OSI/LGI, 2002. – pp. 31-42.

10. Kulesza M. Methods and Techniques of Managing Decentralization Reforms in the CEE Countries: The Polish Experience. // Mastering Decentralization and Public Administration Reforms in Central and Eastern Europe / Ed. Kulesza M. – OSI/LGI, 2002. – pp.189-214.

11. Peteri G., Zentai V. Lessons on Successful Reform Management. // Mastering Decentralization and Public Administration Reforms in Central and Eastern Europe / Ed. Peteri G. – OSI/LGI, 2002. – pp.13-30.

12. Swianiewicz P. Poland and Ukraine: Contrasting Paths of Decentralisation and Territorial Reform. Local Government Studies. – Vol.32. – № 5 (November 2006). – p. 599 – 622.

Гнидюк И. В.

Пути децентрализации власти в Украине на основе опыта европейских стран

В статье раскрыта экономическую суть децентрализации. Рассмотрены основные модели местного самоуправления, обеспечивающие децентрализацию власти в ведущих странах ЕС. Исследовано западноевропейский опыт децентрализации власти, распределение полномочий между различными уровнями. Раскрыты основные проблемы по реализации деятельности местного самоуправления в Украине. Статья отражает основные проблемы, возникающие на пути к децентрализации, распределения полномочий между государственными, региональными и местными уровнями власти Украины. Исследование показало, что территориальная реформа и децентрализация должны производиться в демократическом русле, опираясь на принципы Хартии Совета Европы о местном самоуправлении.

Ключевые слова: децентрализация, местное самоуправление, компетенция местных органов власти, федеральное государство, административно-территориальный устав, реформа, концепция единой государственной власти.

Gnydiuk I.

Through decentralization power in Ukraine based on the experience of European countries

The article highlights the essence of economic decentralization. The basic model of local self-government, providing a decentralization of power in the leading EU countries. Studied Western European experience of decentralization of power, the division of powers between the different levels. The basic problems in the implementation of local government in Ukraine. The article reflects the main problems encountered towards decentralization, the division of powers between national, regional and local levels of government Ukraine. The study found that territorial reform and decentralization should be carried out in line with democratic, based on the principles of the Council of Europe Charter on Local Self-Government.

Keywords: decentralization, local government, local government jurisdiction, the federal government, administrative divisions, the reform, the concept of a single government.

Рецензент: Прутська О. О. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінанси і кредит» Вінницького національного аграрного університету, м. Вінниця, Україна.

Reviewer: Prutska O. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of Finance and Credit Department Vinnytsia National Agrarian University, Vinnitsa, Ukraine.

e-mail: info@vsau.org

*Стаття подана
28.01.2015 р.*

СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УКРАЇНІ

У статті особлива увага приділяється аналізу таких понять, як інвестиційна привабливість та інвестиційний потенціал, а також методики оцінки внутрішнього інвестиційного потенціалу та сукупного інвестиційного потенціалу регіону. На основі наведеної оцінки визначено рівень розвитку внутрішнього та сукупного інвестиційного потенціалу регіонів України за 2008-2012 рр. та досліджено основні дисбаланси в інвестиційному розвитку. Також проаналізовано рівень обсягу прямих іноземних інвестицій в економічні регіони України та розроблено стратегію формування сприятливого інвестиційного клімату, яка включає до свого складу аналіз проблем, що перешкоджають поліпшенню інвестиційного клімату, необхідні заходи щодо забезпечення сприятливих умов для інвесторів та на прями реформування законодавчого регулювання інвестиційної діяльності. На основі проведеного аналізу запропоновано основні заходи щодо покращення інвестиційної привабливості країни та пріоритетні напрями для залучення і використання іноземних інвестицій.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, інвестиційний розвиток, обсяг прямих іноземних інвестицій, інвестиційний потенціал регіонів України, пріоритетні напрями залучення інвестицій.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації економічний розвиток будь-якої країни тісно пов'язаний з рівнем залучення інвестиційних ресурсів. На сьогодні масштаби міжнародного економічного співробітництва, розміри іноземних інвестицій залишаються недостатніми і не відповідають потребам економіки України. Значний територіальний розподіл природних, економічних та соціальних умов зумовив значні територіальні відмінності у структурі, механізмах й активності інвестиційної діяльності в регіонах України. Інвестиційна привабливість є головною умовою формування інвестиційного клімату регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам підвищення рівня сприятливості інвестиційного клімату економіки країни в цілому та її регіонів шляхом забезпечення належного рівня інвестиційної привабливості присвячено праці багатьох вчених, серед яких варто виділити роботи Іванова С. В., Бутка М. П., Акименка О. Ю., Ключника Л. В. та ін.

Але, на сьогодні недостатньо вирішеними залишаються питання, яким чином можна усунути дисбаланси рівня інвестиційної привабливості регіонів України та які саме заходи здатні забезпечити розвиток сприятливого інвестиційного клімату в країні.

Основною метою статті є аналіз ін-

вестиційного потенціалу економіки України з огляду на стан інвестиційного клімату України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиційна привабливість – це узагальнююча характеристика переваг і недоліків окремих напрямів і об'єктів, що сприяють або перешкоджають процесу інвестування національної економіки на макрос, мезо- і мікрорівнях [1]. Саме інвестиційна привабливість є основним показником, на який звертають увагу інвестори, а також є вирішальним для формування інвестиційного клімату в країні.

Інвестиційний потенціал регіону являє собою складне економічне явище: він формується сукупним впливом окремих приватних факторів. Кількісна оцінка даного показника може бути здійснена за допомогою розрахунку інтегрального коефіцієнта, що враховує особливості трансформаційних процесів в економіці [2, с. 45].

Щодо інвестиційного потенціалу країни, то він перебуває під впливом різних факторів та характеризується низкою макроекономічних показників таких, як темпи економічного зростання, ставка, рівень інфляції, споживчий попит населення, рівень зайнятості, норма прибутку, ставки за кредитними ресурсами, а також наявністю і структурою факторів виробництва, рівнем розвитку інфраструктури, конкурентними перевагами держави, її роллю у світовій

торгівлі та міжнародному поділі праці тощо.

Для оцінювання інвестиційного потенціалу регіону було використано підхід, запропонований М. П. Бутко [3, с. 41], згідно до якого внутрішній інвестиційний потенціал регіону розраховується за наступною формулою:

$$VIPR = \sum_{t=1}^n \frac{BI + IRB + IRP + IRG + IRN}{(1 + i)^t}, \quad (1)$$

де *VIPR* – внутрішній інвестиційний потенціал регіону;

BI – бюджетні інвестиційні ресурси;

IRB – інвестиційні ресурси бізнесових структур;

IRP – інвестиційні ресурси населення;

IRG – інвестиційні ресурси громадських об'єднань, благодійних організацій;

IRN – інтелектуальні ресурси;

t – рік надходжень інвестицій;

i – річний рівень інфляції (в частках одиниці).

При цьому:

BI · Bld · BIZ – це інвестиції з Державного (Bld) та місцевих бюджетів (BIZ), включаючи кошти спеціальних фондів;

IRB · P · A – річні обсяги прибутку та амортизації всіх господарюючих суб'єктів регіону;

IRP – сума вкладів населення в фінансово-банківські установи регіону;

IRN – інтелектуальні інвестиційні ре-

сурси, які складаються з обсягів науково-технічної продукції наукових, науково-дослідних, дослідно-конструкторських та інших установ, а також інтелектуальних ресурсів винахідників, раціоналізаторів тощо.

Розрахунок внутрішнього інвестиційного потенціалу регіонів України за 2008 – 2012 рр. представлено у табл. 1. Наведений територіальний поділ у табл. 1 зроблено згідно розмежуванню по кластерним утворенням по економічним регіонам, запропоноване у Рейтингу інвестиційної привабливості регіонів [4, с. 33], згідно до якого: до Подільського економічного регіону входять Вінницька, Тернопільська та Хмельницька області; до Карпатського економічного регіону входять Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська та Чернівецька області; до Причорноморського економічного регіону входять АР Крим, Миколаївська, Одеська, Херсонська області та м. Севастополь; до Поліського економічного регіону входять Волинська, Житомирська, Чернігівська та Рівненська області; до Донецького економічного регіону входять Донецька та Луганська області; до Придніпровського економічного регіону входять Дніпропетровська, Запорізька та Кіровоградська області; до Східного економічного регіону входять Полтавська, Сумська та Харківська області; до Центрального економічного регіону входять Київська та Черкаська області.

Т а б л и ц я 1

Внутрішній інвестиційний потенціал регіонів України, тис. грн.

Економічний регіон	2008	2009	2010	2011	2012
Подільський	6043184,885	3730098,917	3749057,389	5139577,713	14897372,37
Карпатський	11746287,9	7754347,621	7590928,742	9577663,734	9709252,753
Причорноморський	14199730,09	11800753,65	10173136,78	13854733,14	19147986,49
Поліський	6782783,626	5258171,927	3384244,859	4615747,312	5504000,501
Донецький	16035537,56	10049458,31	9702459,11	16118229,23	19791878,88
Придніпровський	14286099,87	11410268,49	12041427,55	15212456,01	16674896,4
Східний	11018893,39	10208666,98	11164666,98	11132363,15	16226740,24
Центральний	9917678,812	6056052,756	5910776,184	8645663,734	9653942,442

Джерело: розраховано автором на основі [5-12]

Згідно до даних табл. 1 видно, що існують значні дисбаланси в інвестиційному потенціалі економічних регіонів України,

зокрема, найбільший внутрішній інвестиційний потенціал по ітогам 2012 року спостерігається у Донецькому економічному

регіоні та складає 19791878,88 тис. грн., що передусім пов'язано з наявністю машинобудівних, хімічних, гірничошахтних, металургійних комплексів, а також підприємств харчової та переробної промисловості.

На другому місці (табл.1) за рівнем найбільшого внутрішнього інвестиційного потенціалу у 2012 році знаходиться Причорноморський економічний регіон та складає 19147986,49 тис. грн., в якому варто віділити галузь високих технологій та мікроелектроніки, суднобудівний, агропромисловий та рибний комплекси, галузі логістики, оздоровлення і туризму. Найменший внутрішній інвестиційний потенціал склав 5504000,501 тис. грн. відповідно у Поліському економічному регіоні, в якому найро-

звиненішими є агропромисловий, продовольчий комплекси, галузі екологічного туризму, деревообробки та обробки граніту.

В свою чергу, сукупний інвестиційний потенціал регіону (SIPR), на думку М. П. Бутко, являє собою суму внутрішнього інвестиційного потенціалу (VIPR), прямих іноземних інвестицій (PII) та інвестиційних залучень ресурсів з інших регіонів України (IRZ):

$$SIPR \cdot VIPR \cdot PII \cdot IRZ,$$

Розрахований сукупний інвестиційний потенціал за економічними регіонами України за період 2008-2012 рр. наведений у табл. 2.

Т а б л и ц я 2

Сукупний інвестиційний потенціал регіонів України, тис. грн.

Економічний регіон	2008	2009	2010	2011	2012
Подільський	6705184,885	6414098,917	4629483,389	5775971,713	15930405,37
Карпатський	13694660,9	9455337,621	8847266,742	11240645,73	11461127,75
Причорноморський	16603730,09	14126753,65	11858497,78	18752270,14	20984788,49
Поліський	7800394,626	5856387,927	3928891,859	5191271,312	6082172,501
Донецький	17517537,56	11141458,31	10045918,11	16917465,23	20107093,88
Придніпровський	15569099,87	12273268,49	13009043,55	16873773,01	17407121,4
Східний	18941893,39	11164666,98	8241525,055	12272075,15	17289477,24
Центральний	12611678,81	9024052,756	7714200,184	11845136,73	12540192,44

Джерело: розраховано автором за даними [5-11]

Відповідно до значень сукупного інвестиційного потенціалу економічних регіонів України (табл. 2) найбільший його рівень у 2012 році спостерігається у Причорноморському економічному регіоні та складає 20984788,49 тис. грн., Донецький економічний регіон посів друге місце за рівнем SIPR та склав 20107093,88 тис. грн., що свідчить про те, що з урахуванням зовнішнього інвестування, а саме іноземних інвесторів та інвестиційних ресурсів з інших регіонів, Донецький економічний регіон значно уступає свої позиції Причорноморському регіону. Відхилення сукупного інвестиційного потенціалу від внутрішнього у Причорноморському регіоні складає 1836802 тис. грн., а в Донецькому лише 315215 тис. грн. Найменший рівень сукупного інвестиційного потенціалу у 2012 році залишається за Поліським економічним регіоном та складає 6082172,501

тис. грн., що на 578172 тис. грн. перевищує внутрішній інвестиційний потенціал.

Згідно да даних з табл. 1 та 2 можна з впевненістю стверджувати, що рівень іноземного інвестування регіонів України заходиться на низькому рівні, це передусім стосується рівня залучення прямих іноземних інвестицій, динаміка яких розглянута у табл. 3. Згідно з табл. 3 спостерігається істотне зниження рівня прямого іноземного інвестування за економічними регіонами України, окрім Центрального, але навіть це зростання не є значним у масштабах національної економіки країни і складає 29 %, бо падіння загального рівня іноземного інвестування складає 42 %. Табл. 3 демонструє значне недофінансування економіки України фінансовими ресурсами іноземних інвесторів, а табл. 1 і 2 недостатній рівень фінансування з внутрішніх джерел та коштів бюджетів інших регіонів.

Обсяг прямих іноземних інвестицій за економічними регіонами України, тис. грн.

Економічний регіон	2008	2009	2010	2011	2012
Подільський	155000	756000	350337	28562	13113
Карпатський	1144773	754552	347761	305130	77660
Причорноморський	1160000	1333000	549797	2285175	209126
Поліський	382611	284643	206820	112323	11002
Донецький	1175000	988000	65271	127856	8058
Придніпровський	3952000	365000	229110	543467	301070
Східний	867000	423000	127133	363117	101486
Центральний	1899000	1857000	1067699	2016580	2604929
Усього	10735384	6761195	2943928	5782210	3326444

Джерело: узагальнено автором на основі [9, 11]

Також зазначені таблиці, окрім обсягів інвестиційного потенціалу, показують значні розбіжності рівня інвестиційного потенціалу між економічними регіонами України, тому необхідна розробка дієвих заходів з боку державної інвестиційної політики для усунення існуючих дисбалансів.

Найінтенсивніший розвиток виробництва за рахунок вітчизняних капіталовкладень та із залученням іноземних інвестицій спостерігається в одних і тих самих регіонах. Це спричинено привабливим інвестиційним кліматом, загальним стабільним економічним розвитком а також виваженими управлінськими рішеннями органів місцевої влади. Основні перешкоди поліпшення інвестиційного клімату та заходи щодо їх усунення зображені на рис. 1.

Отже, на основі рис. 1 можна стверджувати, що інвестиційний процес в Україні гальмується через суб'єктивні й об'єктивні причини, серед яких варто виділити:

політичну та економічну нестабільність;

часті зміни законодавства (в Україні так часто переглядалися закони, що стабільною можна вважати тільки постійну їх зміну);

відсутність налагодженого надійного митного контролю та недоліки в Митному кодексі України;

корумпованість влади в Україні;

повільні темпи приватизації;

проблема з вирішення питань земельної власності тощо.

Зазначені причини є гальмуючими факторами формування сприятливого ін-

вестиційного клімату економіки України.

Висновки. Тому, основними заходами покращення інвестиційної привабливості країни доцільно було б доповнити такими діями:

реалізація інвестиційних проектів за рахунок коштів державного, місцевого бюджету, а також іноземних інвестицій та кредитів;

виконання заходів державних та регіональних цільових програм;

розгляд інвестиційних проектів, в тому числі включення їх до бази даних;

впровадження передового досвіду інших країн у сфері інвестиційної діяльності;

реалізація заходів по залученню банків до фінансування проектів;

впровадження заходів з розвитку інвестиційної інфраструктури – методичних семінарів, виставок, форумів, «круглих столів», презентацій інвестиційних проектів, зустрічей з інвесторами; створення центрів з проектного управління та бізнес-планування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Реалізація цих заходів в першу чергу залежить від державної політики, головним завданням якої на сучасному етапі розвитку є структурна перебудова економіки. Метою цієї перебудови є забезпечення економічного зростання, виходу на шлях стійкого розвитку й досягнення конкурентоспроможності на світовому ринку.

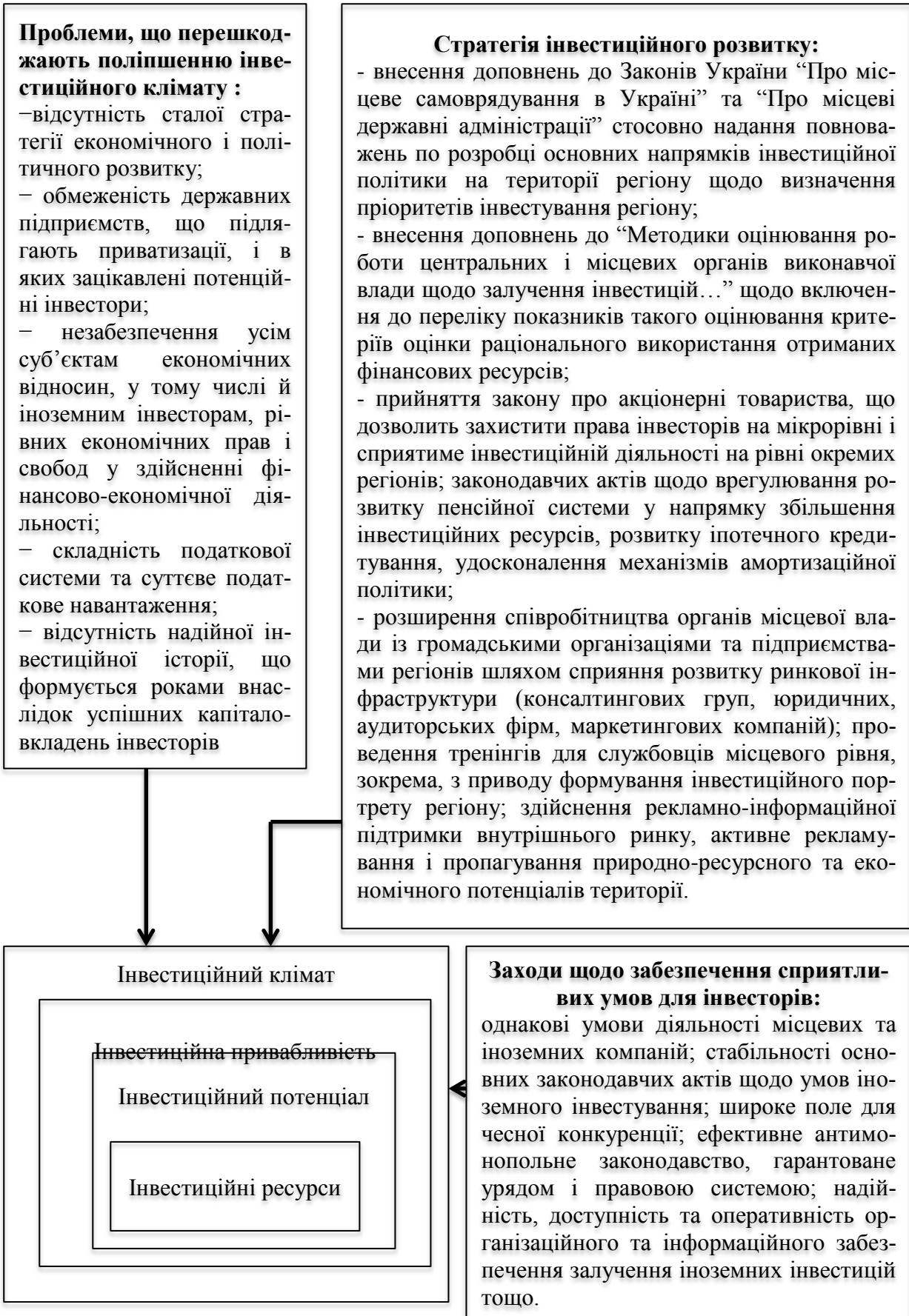

Рис. 1. Стратегія формування сприятливого інвестиційного клімату
Джерело: розроблено автором

Відповідно до цього, пріоритетними напрямками для залучення і використання іноземних інвестицій повинні стати:

завершення формування відповідної нормативно-правової бази;

подальше реформування податкової системи;

досягнення політичної стабільності;

зміцнення фінансово-кредитної системи, створення небанківських фінансових установ, особливо лізингових і страхових компаній, венчурних фондів;

сприяння розвитку інститутів фондового ринку;

стимулювання залучення інвестицій у науково-технічну та інноваційну діяльність.

Отже, формування в Україні привабливого для іноземних інвесторів середовища, насамперед, слід починати з системи активних дій держави, спрямованих на зміну політичного, економічного та правового поля в країні.

Література

1. Чоп О. О. Інвестиційна привабливість економіки України / О. О. Чоп, В. М. Козменко // Матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції «Сучасний стан, ретроспективи та перспективи розвитку економічної системи України». – 23 грудня 2013 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conf-sc.at.ua/forum/74-706-1>

2. Іванов С. В. Особливості визначення рейтингу інвестиційної привабливості регіонів України / С.В. Іванов // Економіка Крима. – 2011. – №2. – С.45 – 49.

3. Бутко М. П. Методологічні підходи до оцінки ефективності інвестицій у регіональних господарських системах / М. П. Бутко, О. Ю. Акименко // Регіональна економіка. – 2010. – № 1. – С. 39-47.

4. Інвестиційний клімат в Україні: яким його бачить бізнес / Звіт Міжнародної фінансової корпорації. – 2011. – 125 с.

5. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Державна служба статистики. – Київ. – ТОВ «Август Трейд». – 2012. – 558 с.

6. Соціально-економічний розвиток України за січень 2013 року / Державна служба статистики. – Київ. – 2013. – 29 с.

7. Валовий регіональний продукт за 2009 – 2011 роках: Статистичний щорічник / Державний комітет статистики. – Київ. – 2011. – 155 с.

8. Капітальні інвестиції в Україні у 2007 – 2011 роках: Статистичний збірник / Державна служба статистики. – Київ. – 2012. – 122 с.

9. Статистичний збірник «Регіони України» 2012 частина 2 / Державна служба статистики. – Київ. – 2012. – 801 с.

10. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України / Підготовлено Київським міжнародним інститутом соціології у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій на замовлення Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України. – Київ. – 2013. – 47 с.

11. Статистична інформація / Державна служба статистики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

12. Індекс інфляції в Україні / Міністерство фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>

13. Демчищак Н. Інвестиційний та фінансовий потенціал в умовах відкритості економіки: специфіка формування та співвідношення / Н. Демчищак // Вісник Львівського університету. – 2009. – Вип. 41. – С. 156 – 164.

14. Ключник Л. В. Інвестиційний потенціал регіону: теоретичні аспекти та оцінка / Л. В. Ключник // Збірник наукових праць. – Луцький національний технічний університет. – 2011. – Вип. 8 (31). – С. 150 – 161.

References

1. Chop O. O. and Kozmenko V. M. (2013), "Investment attractiveness of the Ukrainian economy", *Materialy Vseukrains'koi internet-konferentsii* [Materials of all-Ukrainian Internet conference], Suchasnyj stan, retoperspektyvy ta perspektyvy rozvytku ekonomichnoi systemy Ukrainy [The modern state, retoperspective and prospects of the economic system of Ukraine], [Online], available at: <http://conf-cv.at.ua/forum/74-706-1> (Accessed 10 January 2015).
2. Ivanov, S. V. (2011), "Features ranking of investment attractiveness of Ukrainian regions", *Jekonomika Kryma*, vol. 2, pp. 45-49.
3. Butko, M. P. and Akymenko, O. Yu. (2010), "Methodological approaches to assessing the effectiveness of investment in regional economic systems", *Rehional'na ekonomika*, vol. 1, pp. 39-47.
4. Report of the International Finance Corporation (2011), "Investytsijnyj klimat v Ukraini: yakym joho bachyt' biznes" [Investment climate in Ukraine as seen by business].
5. State Statistics Service of Ukraine (2012), "Statystychnyj schorichnyk Ukrainy za 2011 rik" [Statistical Yearbook of Ukraine for 2011], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
6. State Statistics Service of Ukraine (2013), "Sotsial'no-ekonomichnyj rozvytok Ukrainy za sichen' 2013 roku" [Socio-economic development of Ukraine for January 2013], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
7. State Statistics Service of Ukraine (2011), "Valovyj rehional'nyj produkt za 2009 – 2011 rokakh: Statystychnyj schorichnyk" [The gross regional product for 2009 - 2011: Statistical Yearbook], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
8. State Statistics Service of Ukraine (2012), "Kapital'ni investytsii v Ukraini u 2007 – 2011 rokakh: Statystychnyj zbirnyk" [Capital investments in Ukraine in 2007 - 2011: Statistical Yearbook], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
9. State Statistics Service of Ukraine (2012), "Rehiony Ukrainy 2012 chastyna 2" [Regions of Ukraine 2012 part 2], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
10. Kyiv international Institute of sociology in partnership with the Institute for economic research and political consultations by request of the State Agency for investment and national projects management of Ukraine (2013), "Rating of investment attractiveness of Ukrainian regions", Kyiv, Ukraine.
11. State Statistics Service of Ukraine "Statistical information", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 22 January 2015).
12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), "The inflation rate in Ukraine", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 22 August 2013).
13. Demchyschak, N. (2009), "Investment and financial capacity in terms of openness of the economy: the specificity of formation and the ratio", *Visnyk L'vivs'koho universytetu*, vol. 41, pp. 156-164.
14. Kliuchnyk, L. V. (2011), "Investment potential of the region: theoretical aspects and evaluation", *Zbirnyk naukovykh prats' Luts'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu*, vol. 8 (31), pp. 150-161.

Иващенко А. И.

Стратегия формирования благоприятного инвестиционного климата в Украине

В статье особое внимание уделяется анализу таких понятий, как инвестиционная привлекательность и инвестиционный потенциал, а также методики оценки внутреннего инвестиционного потенциала и совокупного инвестиционного потенциала региона. На основе приведенной оценки определен уровень развития внутреннего и совокупного инвестиционного потенциала регионов Украины за 2008-2012 гг. и исследованы основные дисбалансы в инвестиционном развитии. Также проанализированы уровень объема прямых иностранных инвестиций в экономические регионы Украины и разработана стратегия формирования благоприятного инвестиционного климата, которая включает анализ проблем, препятствующих улучшению инвестиционного климата, необходимые меры по обеспечению благоприятных условий для инвесторов и направления реформирования законодательного регулирования инвестиционной деятельности. На основе проведенного анализа предложены основные мероприятия по улучшению инвестиционной привлекательности страны и приоритетные направления для привлечения и использования иностранных инвестиций.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, инвестиционный развитие, объем прямых иностранных инвестиций, инвестиционный потенциал регионов Украины, приоритетные направления привлечения инвестиций.

Ivashchenko A.

The strategy of formation of a favorable investment climate in Ukraine

In the article special attention is paid to the analysis of such concepts as the investment attractiveness and investment potential, as well as methods for the assessment of internal investment potential and the total investment potential of the region. The level of development of internal and total investment potential of the regions of Ukraine for 2008-2012 and the main imbalances in investment development were determined in the article. Also it was analyzed the level of foreign direct investment in the economic regions of Ukraine and it was developed a strategy for the formation of a favorable investment climate, which includes an analysis of the problems hindering the improvement of the investment climate, the necessary measures to ensure spratley conditions for investors and directions of reform of legal regulation of investment activity. Key measures to improve the investment attractiveness of the country and the priority areas for foreign investment were proposed in the research.

Keywords: investment attractiveness, investment development, foreign direct investment, the investment potential of Ukraine's regions, objects attract investment.

Рецензент: Зимовець В. В. – доктор економічних наук, старший науковий співробітник відділу фінансів реального сектора Державної установи «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України», м. Київ, Україна.

Reviewer: Zimovets V. – Professor, Ph.D. of Economics, senior researcher of Finance real sector Department State University «Institute of Economics and forecasting of NAS of Ukraine», Kyiv, Ukraine.

e-mail: finotdel2004@ukr.net

*Стаття подана
10.02.2015 р.*

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОЛОГИЯ КАК НОВАЯ НАУЧНО-УЧЕБНАЯ ДИСЦИПЛИНА

В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты формирования и развития нового и перспективного направления экологии, названного автором «Инновационная экология». Особое внимание в статье уделяется анализу влияния процесса усиления интенсивного характера использования природных ресурсов на уровень экологического загрязнения и уровень эффективного развития природно-антропогенных систем. В работе также предлагается методика оценки эколого-экономической эффективности различных ресурсосберегающих направлений научно-технического прогресса и интенсификации общественного воспроизводства в целом. Важно также, что в этой методике при расчете эффективности учитывается фактор дефицитности или избыточности того или иного вида используемых производственных ресурсов, что существенно сказывается на реальных расчетах эффективности ресурсосберегающих процессов.

Ключевые слова: инновационная экономика, инновационная экология, новое направление экологической науки, теоретические и практические аспекты.

Постановка проблемы. Опыт стран с развитой рыночной экономикой свидетельствует о том, что в последнее время инновации стали основой повышения конкурентоспособности этих стран, а также базовым элементом их общественной структуры. По оценкам, доля инновационно-информационного сектора за последние годы многократно возросла и составляет в развитых государствах 45-65% [1]. Кроме этого, данный сектор стал важнейшей основой, генерирующей современное социально-экономическое развитие, ключевым фактором динамики и роста экономики развитых стран.

Именно наличие развитого инновационно-информационного сектора во многом определяет важнейшее отличие передовых государств от стран третьего мира. Возросшая роль инноваций в жизнедеятельности современного общества способствовала становлению неэкономике, экономики знаний, инновационной экономики как нового направления современной экономической науки.

Анализ последних публикаций и исследований. Основы теории инновации были заложены в XX веке такими крупными учеными, как Й. Шумпетер, Ф. Бродель, Г. Менш, С. Кузнец, Н. Кондратьев, П. Соркин и др. В научный оборот понятие «инновация» как новую экономическую категорию ввел Й. Шумпетер, который под инновациями понимал изменения с целью внедрения и использования новых видов потребитель-

ских товаров, новых производственных, транспортных средств, рынков и форм организации в промышленности [2]. Очевидно, что в настоящее время знания, информация стали важнейшим элементом производительных сил, производительным ресурсом, по масштабам сопоставимым или даже превосходящим традиционные ресурсы: природные, трудовые, материальные и даже капиталовые.

Цель статьи – обоснование инновационной экологии как новой научно-учебной дисциплины.

Изложение основного материала исследования. Инновационный процесс представляет собой совокупность научно-технических, технологических и организационных изменений, происходящих в процессе создания и реализации нововведений, при этом критериальной характеристикой инновационного процесса выступает внедрение новшества в качестве получения конечного результата, реализованного в производстве [3]. Таким образом, инновация – это продукт научно-технического прогресса. Она является результатом творческой деятельности коллектива, направленной на совершенствование существующей системы и имеющей практическую реализацию.

Для инноваций характерны следующие обязательные свойства: научно-техническая новизна; производственная применимость и коммерческая реализуемость. Объектами инноваций могут быть материалы, продукты, технологии, средства производства, лю-

ди и межчеловеческие отношения, социальная среда, а также организация и ее подразделения. Учитывая возросшую роль инноваций в жизни современного общества, в последнее время стала интенсивно развиваться теория инновационной экономики.

В рамках научно-учебной дисциплины «Инновационная экономика» содержится описание теоретических основ инновационной экономики и практических подходов к организации инновационной деятельности в рыночных условиях. К наиболее важным аспектам исследования инвестиционной деятельности следует отнести разработку методологических и методических основ анализа инновационной деятельности и определение специфических характеристик инновационного процесса, эффективное применение механизмов государственной социально-экономической политики, в том числе в отношении процессов формирования национальной и региональных инновационных систем, а также разработку методов продвижения различных инноваций на всевозможных рынках.

Большие возможности и перспективы, на наш взгляд, также имеет разработка теоретико-методологических основ научно-учебной дисциплины «Инновационная экология». В рамках этой дисциплины целесообразно рассмотреть вопросы использования инноваций в природоохранной деятельности и в процессе создания условий равновесия с окружающей средой, определения эффективности инновационной деятельности в экологической сфере.

«Инновационная экология» как научно-учебная дисциплина самым тесным образом связана с инновационной экономикой. Более того, в национальной и региональных инновационных системах обязательно должны быть экологические подсистемы. Кроме этого, финансово-экономические методы и механизмы широко используются в системе государственного и муниципального регулирования экологических процессов.

В современных условиях инновационный процесс имеет особое значение, т.к. традиционные формы использования хозяйственных ресурсов весьма ограничены, в связи с чем обеспечение роста экономики уже в обозримом будущем в прежнем режиме является весьма проблематичным. Расширенное воспроизводство на основе использования инновационных факторов тре-

бует решения сложнейших социально-экономических проблем, таких, как:

использование интенсивных методов хозяйствования в системе национальной экономики;

серийное и массовое использование достижений НТП, в том числе в сфере наноиндустрии;

повышение социально-экономической эффективности системы общественного воспроизводства на основе обеспечения ускорения использования инновационных процессов;

реализация рыночных методов и принципов хозяйствования на основе действия законов спроса и предложения во всех сферах народнохозяйственного комплекса;

обострение экологических проблем и усложнение осуществления природоохранной деятельности.

Важнейшей задачей инновационной экологии в обозримом будущем должна стать разработка технологий, позволяющих сделать антропогенный круговорот веществ как можно более замкнутым, тем самым приблизив его в идеале к природному круговороту веществ. Достижение полной безотходности нереально, так как все это противоречит второму началу термодинамики и поэтому речь идет в основном о создании и использовании малоотходных технологий, под которыми понимается такой способ производства, который обеспечивает максимально эффективное использование сырья и энергии, с минимумом отходов и потерь энергии [4]. При этом одним из важнейших условий малоотходной технологии является рециркуляция, сущность которой заключается в повторном использовании материальных ресурсов, что позволит экономить сырье и энергию и, тем самым, уменьшить образование отходов.

Малоотходная технология основывается на использовании комплекса мероприятий по сокращению до минимума количества вредных отходов и уменьшения их воздействия на окружающую среду. К этим мероприятиям относятся следующие:

создание принципиально новых производственных процессов, позволяющих исключить или сократить технологические стадии, на которых происходит образование отходов;

разработка бессточных технологических систем и водооборотных циклов на основе очистки сточных вод;

создание и выпуск новых видов продукции с учетом требований повторного ее использования;

разработка систем переработки отходов производства во вторичные материальные ресурсы.

Разработка малоотходных технологий должна осуществляться с учетом региональных особенностей. Учитывая, что около 70% территории России относится к зоне Севера, исключительно актуальна проблема разработки малоотходных технологий в разных сферах горной промышленности (например, в процессе добычи апатито-нефелинового концентрата), в которых бы учитывались социально-экономические и экологические особенности северных регионов страны [5]. Еще одним важнейшим аспектом развития инновационной экологии является разработка и использование интенсивных методов ведения хозяйственной деятельности.

Развитие российской экономики (также как и экономики стран СНГ в целом) до последнего времени преимущественно было связано с использованием экстенсивных факторов (недозагруженными мощностями и незанятой рабочей силой, а также внешней конъюнктурой). Однако ускорение социально-экономического развития, намечаемое на ближайшее десятилетие, не может основываться на весьма ограниченных по своим возможностям экстенсивных факторах. Необходимо использовать качественно новый физический и человеческий капитал, а также результаты благоприятных условий хозяйствования. Чтобы ускорить экономический рост, необходим поиск новых, устойчивых источников развития и активизация процесса интенсификации производства.

Актуальность перехода на интенсивный способ хозяйствования определяется также и тем, что в трудные годы экономического спада проблемам интенсификации не придавалось должного значения. В настоящее время, когда возникли благоприятные предпосылки развития, интенсификация предполагает вовлечение в общественное производство всего имеющегося потенциала страны и все более рационального его использования.

Процесс интенсификации является материальной основой роста эффективности

общественного производства. Низкий уровень и незначительные темпы интенсификации производства являются одними из важнейших причин глубокого кризиса, в котором сравнительно недавно оказалась российская экономика. Если вспомнить начало перестройки советского общества, то необходимость реформ тогда обуславливалась потребностью резкого увеличения эффективности общественного производства на основе внедрения наиболее прогрессивных форм научно-технического прогресса (НТП), являющегося, как известно, важнейшим фактором интенсификации, тогда как в действительности темпы НТП были весьма низкими и не соответствовали потребностям практики. Однако, при переходе к рыночным отношениям темпы процесса интенсификации значительно снизились. Иначе говоря, результат получился прямо противоположный: в последнее время, в условиях переходного периода не только не произошло дальнейшего усиления интенсивного характера производства, но и без того невысокий уровень интенсификации существенно снизился. Это обстоятельство со всей очевидностью свидетельствует об увеличении отставания технического уровня предприятий российской экономики от технооснащенности аналогичных предприятий в развитых капиталистических странах, т.е. об увеличении отставания технолого-технического уровня российских предприятий от мирового уровня.

Как известно, в последнее время всё больше внимания уделяется вопросам формирования в России инновационной экономики, что совершенно справедливо, т.к. это позволит уменьшить зависимость уровня и темпов социально-экономического развития страны от получаемых доходов вследствие экспорта сырьевых ресурсов. Важно также и то, что в результате этого улучшится имидж России, которую пока ещё нередко отождествляют с сырьевым придатком капиталистического мира. Таким образом, в целом мировой опыт действительно свидетельствует о том, что рост инвестиций в инновационные сферы экономики способствует ускоренному развитию народнохозяйственного комплекса страны и повышению среднего уровня жизни.

Однако это только в целом, а в каждом конкретном случае вложение инвестиций в инновационные сектора далеко не всегда способствует росту прибыли и доходов –

так, в фундаментальной науке известно немало случаев, когда вложение средств не только не окупалось, но и приводило к негативным результатам. Кстати, руководство России в последнее время нередко критикует различные ведомства и организации в связи с тем, что существенные инвестиции в создание нанотехнологий пока ещё не дают ожидаемого результата. В этой связи совершенно справедлива постановка вопроса о том, насколько эффективны те или иные инвестиции и инновации.

Однако, на наш взгляд, в современных условиях этого не достаточно и кроме осуществления социально-экономической оценки эффективности инвестиций и инноваций необходимо осуществлять оценку последствий внедрения инвестиций и инноваций с точки зрения их влияния на усиление процессов интенсификации общественного воспроизводства. В этой связи нами предлагается выделять инвестиции и инновации интенсивного или экстенсивного типов в зависимости от того, способствуют ли результаты их внедрения соответственно интенсификации или, наоборот, процессу экстенсификации. Важно также в общей структуре инвестиций и инноваций выделять удельный вес, долю каждой из этих двух групп. Целесообразность осуществления такого рода классификации инвестиций и инноваций во многом объясняется тем обстоятельством, что в последнее время существенно возросла актуальность использования интенсивных методов хозяйствования. Прежде всего, это связано с демографическим кризисом последних лет. В этой связи осуществление мероприятий трудосберегающего направления интенсификации представляется весьма своевременным и эффективным.

В других странах могут быть актуальными и иные направления интенсификации. Так, например, в среднеазиатских странах СНГ – Узбекистане, Туркмении, Таджикистане, Киргизии исключительно важным являются водосберегающее направление интенсификации общественного производства. В Японии, где сравнительно немного крупных месторождений природных ресурсов, весьма актуально материалосберегающее направление интенсификации, здесь же в связи с крайне ограниченным характером земельных ресурсов большое значение имеет также землесберегающее направление интенсификации. В большинстве стран мира

весьма актуально энерго- и фондосберегающее направления.

Более того, даже в разных регионах одной и той же страны актуальными могут быть разные направления интенсификации: на Дальнем Востоке и на Севере России большое значение по-прежнему (т.е. как и во времена социалистической экономики) имеет трудосберегающее направление, в старопромышленных регионах Урала - в Свердловской области, Удмуртской Республике, Челябинской области – крайне актуально фондосберегающее направление интенсификации. В Белгородской области, где на высоком уровне развиты металлургическая и горнодобывающая отрасли промышленности очень эффективно осуществление мероприятий материалосберегающего направления. Таким образом, кроме выделения двух групп инвестиций и инноваций, способствующих интенсификации или экстенсификации, в первой группе целесообразно выделить несколько подгрупп, соответствующих разным направлениям интенсификации – трудо-, фондо-, материалосберегающему и т.д. в соответствии с региональной, отраслевой и структурной спецификой экономики той или иной страны. Напомним, что говоря о процессах экстенсификации и интенсификации, имеются в виду два принципиально различающихся способа достижения производственной цели. При одном происходит количественное увеличение использования ресурса, при втором на единицу выпуска продукции при решении производственной задачи экономится ресурс. Целесообразно определять поэтому интенсификацию производства как реализацию мероприятий, имеющих своим результатом экономию стоимости совокупности применяемых ресурсов. Ресурсосберегающим направлением интенсификации производства является реализация мероприятий, в результате которых экономится ресурс, например, живой труд. Таким образом, предложенный подход понимания процесса интенсификации позволяет говорить и об интенсификации производства, и об интенсификации использования отдельных факторов производства, не отождествляя эти понятия.

Подобно тому, как интенсификация общественного воспроизводства выражается в различных формах и направлениях, инновационная экология как отдельная научная дисциплина также проявляется в разных ас-

пектах и отношениях. Возможные направления дифференциации инновационной экологии, на наш взгляд, прежде всего, связаны с важнейшими составляющими биосферы: атмосферой, гидросферой, почвой, растительным и животным мирами. Так, антропогенные воздействия на гидросферу, как известно, проявляются в истощении вод и их загрязнении, под которым понимается привнесение или возникновение в них новых, обычно не характерных для них вредных химических, физических, биологических агентов. Загрязнение вод может быть естественным, природным и антропогенным, техногенным, причем в структуре антропогенного загрязнения наиболее распространено химическое и биологическое загрязнение, в меньшей степени радиоактивное, механическое и тепловое.

К основным источникам антропогенного загрязнения поверхностных вод относятся такие, как сбросы в водоемы неочищенных сточных вод, оказывающие наибольшее негативное воздействие на гидросферу, смыв пестицидов, минеральных и органических удобрений, газодымовые выбросы, утечки нефтепродуктов. Так, промышленные сточные воды в зависимости от отраслевой специфики содержат тяжелые металлы, цианиды, сульфаты, фториды, фенолы, нефтепродукты и т.д. Загрязнение вод органическими веществами и биогенными элементами приводит к эвтрофикации и цветению вод. Кроме этого, поступление в водоемы пестицидов ведет к болезням и даже гибели гидробионтов. Газодымовые выбросы содержат углеводороды, альдегиды, оксиды серы и азота, тяжелые металлы и попадают в водные объекты в процессе механического оседания или с осадками, к тому же взаимодействуя с атмосферной влагой, образуются кислоты, выпадающие в виде кислотных дождей. При авариях нефтеналивных судов миллионы тонн нефти ежегодно загрязняют морские и пресноводные экосистемы.

Природные круговороты веществ являются практически замкнутыми. В естественных экосистемах вещество и энергия расходуются экономно и отходы одних организмов служат важным условием существования других. Антропогенный круговорот веществ значительно разомкнут, сопровождается большим расходом природных ресурсов и большим количеством отходов,

вызывающих загрязнение окружающей среды. Создание даже самых совершенных очистных сооружений не решает проблему, так как это борьба со следствием, а не с причиной. Поэтому основной задачей является разработка технологий, позволяющих сделать антропогенный круговорот как можно более замкнутым, с использованием так называемых малоотходных и безотходных технологий.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Большие перспективы в области охраны окружающей среды и рационального природопользования имеют достижения биотехнологии.

Биотехнология – методы и приемы получения полезных для человека продуктов, явлений и эффектов с помощью живых организмов (в первую очередь микроорганизмов). Например, достижения биотехнологии позволяют разрабатывать и создавать микробные препараты для регуляции круговорота веществ в экосистемах, что позволяет решать ряд прикладных задач:

- биологическая очистка природных и сточных вод от органических и неорганических загрязняющих веществ;
- утилизация твердой фазы сточных вод и твердых бытовых отходов путем их сбраживания;
- микробное восстановление почв, загрязненных в первую очередь органическими веществами;
- использование микроорганизмов для нейтрализации тяжелых металлов в осадках сточных вод и загрязненных почвах;
- компостирование (биологическое окисление) отходов растительности (опад листьев, соломы и др.);
- создание биологически активного сорбирующего материала для очистки загрязненного воздуха.

Нами выделены лишь некоторые направления развития инновационной экологии. Дальнейшее проведение исследований в этой области позволит выявить иные перспективные направления развития этой сферы научной мысли, а также более глубоко понять механизмы и факторы действия современных процессов и тенденций эколого-экономического характера.

Литература

1. Теория инновационной экономики / Под ред. О. С. Белокрыловой.- Ростов н/Д, 2009. – 376 с.
2. Кацура С. Н. Становление инновационной системы в Украине: национальный и региональный аспекты. – Донецк: Институт экономики промышленности НАН Украины, 2011. – 504 с.
3. Ляшенко В. И., Павлов К.В., Шишкин М.И. Наноэкономика в славянских странах СНГ (Серия: Экономическое славяноведение). – Ижевск: Книгоград, 2011. – 348 с.
4. Колесников С. И. Экономические основы природопользования: учебник. – М.: Дашков и Ко, 2011. – 304 с.
5. Экономический механизм и особенности инновационной политики на Севере / Под научной ред. д.э.н. В.С. Селина, к.т.н. В. А. Цукермана. – Апатиты: Изд-во Кольского НЦ РАН, 2012. – 255 с.

Павлов К. В.

Інноваційна екологія як нова науково-навчальна дисципліна

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти формування та розвитку нового і перспективного напрямку екології, названого автором «Інноваційна екологія». Особливу увагу в статті приділяється аналізу впливу процесу посилення інтенсивного характеру використання природних ресурсів на рівень екологічного забруднення і рівень ефективного розвитку природно-антропогенних систем. У роботі також пропонується методика оцінки еколого-економічної ефективності різних ресурсо-зберігаючих напрямів науково-технічного прогресу і інтенсифікації суспільного відтворення в цілому. Важливо також, що в цій методиці при розрахунку ефективності враховується фактор дефіцитності або надмірності того чи іншого виду використовуваних виробничих ресурсів, що істотно позначається на реальних розрахунках ефективності ресурсозберігаючих процесів.

Ключові слова: інноваційна економіка, інноваційна екологія, новий напрямок екологічної науки, теоретичні та практичні аспекти.

Pavlov K.

Innovative ecology as new scientific subject matter

The article examines the theoretical and practical aspects of the formation and development of new and promising directions of ecology, called by the author "Innovation Ecology". Particular attention is paid to the analysis of the effect of the amplification process intensive nature of the use of natural resources at the level of environmental pollution and the level of effective development of natural and human systems. The paper also provides a methodology assessment of environmental and economic efficiency of different resource areas of scientific and technological progress and the intensification of social reproduction as a whole. It is also important that this procedure is taken into account when calculating the efficiency factor deficiency or excess of one or another kind of used industrial resources, which significantly affects the actual calculations of efficiency of resource processes.

Keywords: innovation economy, innovative environment, a new trend of environmental science, theoretical and practical aspects.

Рецензент: Нусратуллин В. К. – доктор экономических наук, профессор, заместитель директора по научной работе Института экономики и социологии Уфимского центра Российской Академии наук, г. Уфа, Российская Федерация.

Reviewer: Nusratullin V. – Professor, Ph.D. of Economics, Deputy Director for Research of the Institute of Economics and Sociology, Ufa Centre of the Russian Academy Sciences, Ufa, Russian Federation.

e-mail: nvk-ufa@rambler.ru

References

1. The theory of the innovation economy /Ed.O.S.Belokrylova.–Rostov n/d,2009. – 376p.
2. Katsura S. Formation of the innovation system in Ukraine: national and regional aspects. Donetsk Institute of Industrial Economics of NAS of Ukraine, 2011. – 504 p.
3. Ljashenko V.I., Pavlov K.V., Shishkin M.I. Naneoconomics in the Slavic countries of the CIS. (Series: Economic Slavic studies). Izhevsk: Knigograd, 2011. – 348 p.
4. Kolesnikov Economic foundations of nature. Textbook. M.: Dashkov & Co., 2011. – 304 p.
5. The economic mechanism and characteristics of innovation policy in the North / Under scientific ed. Ph.D. V.S. Selina, Ph.D. V.A. Zukerman. Apatity, Kola Scientific Center, Russian Academy of Sciences. 2012. – 255 p.

Статья подана 15.12.2014 г.

PROBLEMS AND PROSPECTS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT WITHIN THE WTO AGRICULTURAL MACHINERY IN RUSSIA

The article bases the necessity of the technical modernization in agriculture, reveals the risks of the functioning of the agricultural machinery enterprises in Russia. On the basis of the example of the "Rostselmash Company" (Southern Federal District) the problems are analyzed and the prospects of the development of this basic industry for the regions of the South of Russia within the frame of the realization of the requirements of the World Trade Organization, the member of which Russia became in 2012 are presented.

Keywords: agricultural machinery, South of Russia, WTO, specialization, "Rostselmash", risks, costs, innovations, state support, modernization.

Problems setting. Russia is the member of the World Trade Organization and it is an accomplished fact. The specificity of the economic complex of Russia consists in the fact that numerous industries, coming within into the risk group are localized in a small number of regions where they are the most important specialization industries. As a result of Russia's joining the WTO in the regions and the municipalities where the most vulnerable industries are concentrated there exists a high probability of the production contraction as a result of the increased competition and contraction of the production that can lead to negative social consequences – unemployment growth, lowering of the population incomes, reduction of the tax inflows into regional budgets and, consequently, to the reduction of the state expenses for the education, healthcare and social security of the population.

Brief Literature Review. Current issues associated with analysis of riskovi and assessment of the prospects of development of the economic complex of Russia, reflected in the works of such researchers as: A. Altukhov, V. Andrianov, N. Baikov, N. Beketov, G. Vechkanov, S. Glaziev, O. Davidkova, A. Danilychev, I. Kuznetsova, N. Liventsev, V. Obolensky, A. Subaeva and other.

The generalization of the results of these studies allowed the authors to draw the following conclusions. Membership in WTO inevitably activates the development of the largest part of the manifestations of the globalization processes, foreign trade turnover, inflow of foreign investments and so on. For the so called "opened" regions, included into the world trade (mainly export oriented and transit ones, that enclose less than one forth of the subjects of the

Russian Federation and one third of the population of the country) the WTO joining did not change anything (except Moscow and Saint Petersburg in which the most developed industries are banking and insurance business that are included into the risk group) [1; 2].

It is especially complicated to forecast the impact on the "half opened regions" where in the row with some export productions the import substituting enterprises remained. The "closed regions" are presented by almost one third of the subjects of the Russian Federation having the specialization on the import replacing industries: machine construction, food industry, light industry.

Regions with a diversified structure of the economy are more viable and the most favorable situation for them is the combination of several export industries with dynamically growing import substituting industries. The structure represented by noncompetitive industries of the import substitution is less favourable.

The reduction of the taxes on the industrial production has had a painful impact on the largest part of the industries of the regions of South of Russia excluding the primary industries of low production level. The reason consists in the fact that the largest part of the industrial enterprises of the Southern Federal District and other regions of the country work at a low profitability and the largest part of them (especially in mono cities that have only one industry of specialization) are unprofitable and are literally surviving due to the state assistance (subsidies, preferences, loans repayment, debt amnesties and so on). The reduction of customs duties for foreign competitors and the absence of the availability of the state support under the conditions of the WTO joining can lead during the

following three years to a bankruptcy of 30–40 thousand industrial enterprises throughout the country. The mandatory rise of the internal prices for energy and primary resources at the moment of joining the WTO will catalyze this process. The mono cities of the Southern Federal District in the nearest future can become zones of a large scale social and economic disaster [3; 4; 5].

Purpose article. The authors, based on the collected factual aim was to evaluate both the current base for the regions of Southern Russia in the field of agricultural machinery, and to determine the direction of its development in terms of the norms of the world Trade Organization, the member of which Russia became in 2012 are presented.

Basic material research. Tendencies of the development of the agricultural machinery in Russia in 2012 – 2013 can be presented by the following data. By mid 2012 the share of national producers of the agricultural machines in the internal market reached 50% that was mainly determined by the mechanism of funding the interest rates in loans for acquiring the Russian industrial equipment at the discount rate determined by the Central bank.

The improvement of the material and technical basis is one of the most important elements contributing to the modernization of the production processes in the agricultural complex. However the solution of this strategic problem is not on the proper organizational level that in general deprives the local agricultural industry the basis of the stable functioning at the moment of its active and menacing deindustrialization. The gap in many technical and economic indices in many subindustries of the Russian agriculture in comparison, for example with the USA reaches 50 years [13, p. 38]. The solution of this problem acquires specific importance in connection with Russia's participation in WTO. In the industry the duty on the entry of new import harvesters has been reduced by 3 times and the duty for the used up agricultural machines went down by 5 times. At the same time the import of the foreign agricultural machinery will be accompanied by the accessibility to all the allowed types of subsidies.

The overall results of 2014 prove that the market of the agricultural machinery in the Russian Federation made up 133,1 billion rubles, the output for one worker made up 144,6 thousand rubles, export was about 200 million US dollars, import 2,576 billion US dollars.

Judging from the level of mechanization Russian agricultural producers yield so far to their colleagues from the leading countries. So, the share of the machines with the period of the exploitation of more than 10 years makes up 60%, the number of crop harvesters that are used more than 10 years is 50% and the forage harvesters make up 45% [6].

The economic situation of the agricultural machine construction is influenced by a number of factors, underestimation of which leads to the reduction of the competitiveness of the production and the services rendered. Under modern conditions Russian agricultural machine construction is characterized by an unstable character and a very low profitability of the production that is due to a low demand for the machines of agricultural producers.

Today the key players in the market of the agricultural machines among national companies are the harvest constructing company "Rostselmash" (construction of crop and forage harvesters, trailer and hinged agricultural machines, agricultural tractors), "Company "Tractor factories" (KTZ) (construction of the crop and forage harvesters, trailers and hinged agricultural tractors), as well as "Petersburg tractor factory" (construction of agricultural tractors with the engine having the capacity of more than 250 horsepower). The mentioned companies have the rate of localization up to 92%.

At the same time Russia does not practically have a true assembly production of foreign types of agricultural machines except "Claas" (Southern Federal District, Krasnodar), "John Deere" (Domodedovo, Moskovskaya oblast), as well as the companies with a high rate of localization: "Kolnag" (Kolomna), "Evrotechnica" (Samara) and "Agro" (Kemerovskaya oblast). Other international companies "CNH", "AGCO", "SDF" having the assembling production on the territory of Russia, and the level of localization does not exceed 5–10% [7].

The main factors, limiting the investment activity of Russian enterprises of the agricultural machine construction are the following: high overall costs that make up 80% of the production value and a low marginal profit.

Marginal profit obtained from the release of the agricultural machines by Russian enterprises and its volume does not allow national companies obtaining a high level of investments, necessary for a sustainable and innovative development. Thus the total volume of investments of the largest Russian companies

("Rostselmash" and Company "Tractor factories" (KTZ)) is 60 lower than that the company "John Deere" has. The largest part of investments the enterprises assign to buying capital and circulating assets that shows a high rate of the physical and moral wearing out of the production facilities, buildings, infrastructural objects and the priorities of their renovation for factories and also proves the stability of the demand, seasonal market and low sales profitability.

Investments into R&D activity occupy the third rang in the priorities of the companies (they assign only 12% of their investments into this sphere). 90% from these investments are spent by "Rostselmash" and Company "Tractor factories" (KTZ). Analysis of the foreign experience proves that the main part of investments (more than 50%) is assigned to R&D. Due to this fact the largest world producers manage to occupy confident position at export markets and successfully compete with local producers of the agricultural machines.

Under the conditions of the WTO the mechanism of the funding of credit interest rates for buying the Russian machines at the level of the discount rate determined by the Central bank targeting the import substitution remains uncertain. Other mechanisms concerning the demand encouragement are presented by subsidies to peasants for the purchase of the machines from the national production, subsidies for the technical reequipment destined to the enterprises of agricultural machine construction as well as other subsidies can also be cancelled as they do not correspond to the WTO regulation.

The agreements achieved by the WTO and Russia anticipate the reduction of import duties practically for the whole list of the agricultural machines including tractors, crops and forage harvesters) from 15% in average up to 5–10%. This situation will allow foreign producers to foresee this gap in the price of the production that will lead to a five fold import growth.

In accordance with the opinion of some experts, the reduction of the prices for the imported machinery will entail their decrease for Russian machines as well as the profitability of their production is not high [8, p. 34]. Other researchers think that Russia under the pressure of the countries members of the WTO will have to increase the prices for the energy products (this is the main requirement of the European Union) that in its turn will be reflected on the agricul-

tural machine construction meaning the rise of prices for the machines that will make its price competitiveness lower. Only in some types of the machines there exist transitory periods for 2 or 4 years.

Judging from some forecasts the market of the agricultural machine construction in 2020 will make up 65 thousand items among them 60 thousand items are only imported ones and only 5 thousand machines fall at local enterprises. The volume of the market of harvesters will make 9,2 thousand items and 8 thousand items among them fall at the import. Taking into account the hanger and other types of the equipment the market will overcome 101 billion rubles and the imported production are assessed at the amount of 81,7 billion rubles and the local national enterprises will sell the production for 20 billion rubles.

In other opinions the market share of Russian machine constructionists by the end of 2020 can drop down to 15–20%.

Taking into consideration the forecasts of the Ministry of Production and Trade of the Russian Federation, Ministry of Agriculture of the Russian Federation by year 2020 Russian producers will control about 60% of the market under the condition of the demand promotion and the increase of localization level of production by the enterprises with foreign investments. However specific patters of the initiation have not been developed so far. It is supposed as well that an additional impulse to the development of the agricultural machine construction will give the export that will be able to adsorb about ½ of the output [8; 9].

The requirement of the standardization and technical regulation in accordance with the WTO norms will allow to Russian companies increasing the level of competitiveness thank to harmonization and introduction of international standards.

As a means of the state concerning the protection of its national productions some researcher suggest the following: to give loans to the industrial enterprises by means of the refinancing commercial banks and on security of industrial firms; to use actively protection measures (using the example of China); to use the delay in the market opening (up to 8 years).

At the presence of evident risks one of the tasks of the realization of the "Strategy of Development of Agricultural Machine Construction of Russia up to year 2020" consists in the provision of the creation of the national compet-

itive examples of the agricultural machinery, responding to the most contemporary requirements of the exploitation, used agricultural technologies, labour safety by means of promotion of innovative development of the industry and investments in R&D. For its achievement it is necessary:

1) to renew and to correct the "Strategy of Development of Agricultural Machine Construction up to 2020", plans of measures, monitoring of financial and economic state of the producers of the agricultural machinery in Russia;

2) to prepare and to approve the plan of the realization of the contest of the perspective R&D works concerning modern cars and equipment for the Russian agriculture, providing its realization on the basis of the principles of the private and state partnership;

3) to prepare the Provision on the organization of the realization of the public tests of the agricultural machines (concerning the comparative ones), keeping a data bank judging from the results and the provision of the free access to them;

4) to offer suggestions concerning the centralized data base for the goals of the realization of the analysis of the Russian park of the agricultural machinery;

5) to take part in the development of the project of the technical regulations of the Customs union "Concerning the safety of tractors, agricultural machinery and forestry machinery" [10].

Realization of these goals will allow to the agricultural machine construction of Russia up to the year 2020 to become a highly technological industry of the national economy, possessing modern enterprises, producing competitive in the international market agricultural machines, that will be in a great demand in the number, composition and quality, sufficient for the provision of the national food security and the increase of the export deliveries.

Realization of the strategy will allow to Russian and local producers of the tractors by year 2020 to have the volume of output of 50 000 tractors per year. Simultaneously in the country the production of the components of the leading specialized companies will be created. Russian companies are expected to be transformed into global players. Agricultural producers will get the access to the trailer and hinged machines and other equipment, adjusted to local agricultural and climatic conditions.

Only under these conditions the development of the industry of the agricultural machine construction will provide considerable changes in the social and economic sphere, will positively tell on the economic security of the country, population employment and the level of its salary.

Problems and prospects of the development of the largest in the South of Russia of the harvest factory "Rostselmash" under the conditions of WTO are the following. The limited partnership "Harvester factory "Rostselmash"" is the strategically important for the South of Russia and the whole country producer of the agricultural machinery. The factory controls more than 50% of the market of the crop harvesters in Russia and about 17% of the world market. The production of "Rostselmash" is supplied into more than 20 foreign countries.

The company consists of 13 enterprises with industrial sites in Canada, Russia, USA, Ukraine and Kazakhstan. "Rostselmash" produces the agricultural machines of 24 types, more than 150 models and specifications (crop harvesters, forage harvesters, tilling machines, sprayers, tractors and so on). During the latest decade new owners of the "Rostselmash" have increased the assortment, dealer nets, fastened the positions in the world market.

"Rostselmash" has been ranged the first in the list of the innovative activity of the southern business. The factory invests into scientific research that in 2010, for instance, made up 37 million rubles.

Year 2011 happened to be successful enough for the company. When in 2011 the earnings of the main structure of the group Limited Partnership " Rostselmash" fell down for a third, to 10 million rubles, the agricultural machinery market in Russia in 2011 grew from 3856 to 5426 items and the share of the harvesters' constructors from Don reached in different sectors from 50 till 60%.

"Rostselmash" in 2011 in comparison with 2010 increased the production of crop harvester by 1,5 times, the production of the tractors for the agriculture and forestry by 1,7 times. The turnover of the company 2010–2011 grew by 1,9 times [8].

"Rostselmash" company, undoubtedly took steps for the preparation for Russia's WTO joining. During latest years the enterprise was actively strengthening its positions in the world market. In 2007 the company finished the purchase of the stocks of the Canadian tractor fac-

tory "Buhler Industries Inc." and in 2009 acquired the equities of American companies "Red Ball" and "Feterl Manufacturing Corp", in 2011 bought the assets of the Canadian machines producer "Ezee-On". Today almost 40% of the production of the industrial holding "Novoye Sodrzhestvo" (New Community), to whom the "Rostselmash" belongs is located in the Northern America.

Besides the purchase of the stocks of foreign companies, "Rostselmash" was actively developing new foreign markets. Together with the established sales circuits into the Baltic countries, Bulgaria, Moldavia, Kazakhstan and Ukraine, the company is now selling the machines to Poland, Hungary and Turkey. Trying to diversify its risks and not to depend on the basic market and among 400.000 of machines 10–15% are exported.

With all this going on the factory has been actively extending the range of goods. In 2008 the harvester ACROS that replaced "Don-1500" was put into serial production and today the forth model of this machine is designed. In 2009 a rotor harvester of the seventh generation TORUM appeared: this model should be a competitor to powerful harvesters of transnational players and to enter foreign markets, including the north American one. In the beginning of 2012 the establishment of a new varnish and paint workshop in Rostov-on-Don was announced that in many aspects was supposed to help the export as the previous quality of the harvester painting did not allow its delivery abroad.

And yet the potential of the fall of the market share of "Rostselmash" was underestimated. Already in may 2012 the number of the harvesters sold was 20 times lower than in may 2011. And in June 2012 the management of the factory declared a compulsory interruption in work. The main reason became the problem of the sales of the agricultural machinery. The total number of the unsold production made up 1.800 units.

One of the main reasons of the changes in demand in the market of the agricultural machinery under the conditions of WTO became the expectations of landowners that customs duties for the used foreign agricultural machines will be reduced from 15% till 5%. It is the inflow of the worn out agricultural machines that can reduce the share of the national agricultural machines in Russia from 52% in 2011 up to 12% in 2015 and up to 30% by the year 2020. More-

over the obligations of the Russian Federation before the WTO anticipate the decrease of the level of the state support of the agricultural sphere from 9,9 billion \$ till 4,4 billion \$ by the year 2018 and will limit the export support. This period seems to be the most difficult one for national factories of the agricultural sphere [8; 11].

Meanwhile the agricultural producers require from the national machine construction the most highly technological machines that in many indices corresponds to international standards. These machines can be bought in foreign companies especially those that have their own production in Russia.

Being one of the largest players of the national agricultural machine construction, "Rostselmash" has always been an active part in the dialogue with both regional and federal the authorities. Thus, the product, created by transnational companies for the export into any country of the world is the result of their efficient interaction with the government and banking systems that allows for example to the countries of the European union to give the machinery on credit for 10 year at a low percent.

In December 2008 having dismissed 1,3 thousand workers, the management of the holding "Novoye sodruzhestvo" (New Community) has already risen question about the necessity of the state support of the industry in the whole and the Rostov factory in particular. After the visit of the Rostov site by the President of the Russian Federation V.V. Putin in January 2009 a nine month import duty on some types of harvesters at the amount of 15% of the customs value but not less than 120 euros per 1 kilowatts of the established engine capacity was set that allowed to "Rostselmash" increasing considerably the profit. However a temporary but not a systematic character of the support showed that the Government of the Russian Federation is concerned about the social function of this firm in the region one as a city forming one.

Situation in the second part of 2012 became similar. The enterprise attracted the attention to them only when they declared about the prospects of mass dismissal. For region where the discharge of 2.500 workers in Taganrog Car Factory created a precedent and increased the social tension it was a serious problem.

In the frame of the mediated state support the leasing and some loan schemes can be found out. In 2011 about 70-75% of the "Rostselmash" sales were realized using credit lines and

through the channels of "Rosagroleasing" this number was about 10% of the machines. In 2012 the share of "Rosagroleasing" made up about 25% of the sales volume of "Rostselmash". Such distribution in the sales structure was connected in particular with the fact that in 2012 the program "Rosagroleasing" concerning the renovation of the machinery of agricultural firms took place. By the date 26 June 2012, 575 items of the equipment produced by "Rostselmash" were bought to be sent for renewal of the machinery in agricultural firm in the frame of the program of the renovation at the amount of 2,5 million rubles [8].

The results of the year 2013 showed the volume of production in "Rostselmash" made up 14,1 billion rubles. In total 3179 harvesters, 236 tractors and 67 sprayers were produced. In the course of an active modernization of the production in the enterprise a modern sawing and logistic complexes were established and a system of the dealer net was offered.

Today the enterprise is attached to the "regional principle of the design and assembly of the machines" i. e. harvesters are produced in accordance with a special order for every region. An approximate cost of this harvester is about 6 million rubles [6].

In the authors' opinion, the building up of the sustainability of "Rostselmash" under the conditions of WTO will be provided only when the factory will grow from a production concern into a technological company. For this it should be more actively involved into the processes that are taking place in the world machine construction: composite revolution, revolution in the sphere of the introduction of new production technologies and robot techniques. Without the investments into new technologies it is impossible to pretend to occupy stable positions in the world market. For that purpose it is needed to provide state support, export programs and an efficient, adjusted to the conditions of the WTO economic and industrial policy.

The largest mistake that was made by the management of the company at the preparation of Russia to WTO joining are a short term planning and taking tough "anticrisis" measures. As a matter of fact, such measures are typical of the enterprises with an inefficient management and they are taken in the course of the problems connected with the delivery. Such wrong measures are the mass dismissal of the workers and the optimization of the production, reduction of the production volumes, reduction of the

prices for the sold production. In the long term such measures will not give a desired effect but, most likely will contribute to the disappearance of such enterprises from the market.

Meanwhile "Rostselmash" with its more than 10% share in the world market is an international company. And if the factory can develop efficient production clusters, allowing to save up costs and to launch the programs of technical modernization it will be able to strengthen its positions.

Thus, the leader in agricultural machine construction in the South of Russia, the harvest factory "Rostselmash" happened to be one of the first Russian enterprises in a historically new situation. If the competition with a cheaper and used foreign machinery becomes sensible, it is possible to expand the situation according to the scenario when "Rostselmash" will not develop the Russian site and will take care of its north American projects and quite independent assets. In this case "Rostselmash" is transformed into a middle sized company, having a large but efficient production in Russia and other countries [12; 13].

Another scenario is also possible: a tripartite union with the state and banks at which the factory has good chances to become a equal TNC among the largest specified ones. The WTO joining has shown the limit over which the market is actually is finished. From this situation the factory will be either a valuable world player or a middle sized Russian firm.

Conclusion and prospects of further of research. In 2013 in Russian agricultural complex the reduction of the total volume of the sales of the basic types of the agricultural machines was observed as a consequence of the reduction of the effective demand from the part of the producers of the agricultural production generated by the fall of the efficiency and high debt burden.

The same year the government of the Russian Federation took the decision of the funding from the federal budget of the costs of the agricultural producers at the amount of 15% of its price. The total volume of payments in 2013 made up 430 million rubles. In 2014 these steps are supposed to be backed by 2 billion rubles. There exists another additional mechanism of support concerning the allocation of the funds via the state company "Rosagroleasing". In 2013 the recapitalization of this company took place and its chartered capital grew up at the amount of 2,2 billion rubles. It is important

to notice that the largest part of these funds was assigned for technical and technological modernization of agriculture.

In 2013 the receipts of Russian agricultural enterprises at the international market made up about 200 million US dollars. It is a decent result taking into consideration the fact that Russia has just started to settle in this market, i.e. there is a potential for the sales increase and, what is the most important, there remains the interest from the part of foreign partners [6]. It is obvious that national production in this sense has become competitive but Russian producers need to act in a more active way, to promote its production, using all the available opportunities including the resources of Vnesheconombank, Russian agency in Export Credits Insurance and "Rosagroleasing".

In 2012 the Ministry of the Agriculture of the Russian Federation lead comparative trials of different types and classes of national and foreign machines presented in the Russian market. They proved that modern examples of national tractors and harvesters have technical and economic parameters comparable to foreign brands and in some positions even exceed them.

That's why Russian enterprises not only of agricultural machinery but also of the whole machinery construction under new conditions have to be oriented on technological reequipment of general machinery enterprises at the cost of the automation of the processes of design and construction of the car constructing production, use of progressive methods of the construction materials processing the details' surface and metal constructions, mechanization and automation of construction processes, development of modern methods of control and diagnostics of details and hubs in the process of the production and exploitation.

References

1. Modernization of the Economic System of Southern Macroregion under the WTO Conditions ["Modernizatsia khozyaystvennoy sistemy Yuzhnogo makroregiona v usloviakh WTO"]: collective monography (2014) / Edited by prof. A.E. Kalinina. Moscow: Edition "Sovremennaya ekonomika i pravo", 783 (in Russ.).
2. Asymmetric Character of Social and Natural System of Southern Macroregion of Russia: Peculiarities of Revelation, Measurement, Mechanisms of Management ["Assimetrichnost' razvtiya sotsioprirodokhoziaystvennoy sistemy Uzhnogo makroregiona Rossii: osobennosti proyavleniya, izmereniye, mekhanizmy upravleniya"] (2012) / Edited by Doctor of Economics I.V. Mitrofanova, Doctor of Economics N.P. Ivanov, Stavropol: RIO IDNK, 239 (in Russ.).
3. Obolensky, V.P. (2012). Obligations of Russia in WTO: advantages and disadvantages [Obyazatelstva Rossii v VTO: pliusy i minusy]. Russian Foreign Trade Bulletin, 2, 3–14 (in Russ.).
4. The WTO Annual Report (2014). Retrieved from <http://www.wto.org> (in Engl.)
5. Working Party Seals the Deal on Russia's Membership Negotiations (2014). Retrieved from http://www.wto.org/english/news_e/news11_e/a cc_rus_10nov11_e.htm (in Engl.).
6. Conference on the Development of the Production of Contemporary Agricultural Machinery ["Soveshyaniye o razvitiy proizvodstva sovremennoy selkhoztekhniki"]. (2014). Rostov-on-Don. Retrieved from <http://government.ru/news/10969>(in Russ.).
7. Subaeva, A.K. (2013). Development of the Agricultural Machinery as a Factor of the Competitiveness Rise of the Technical Basis of the Agricultural Production ["Razvitiye selkokhozyaystvennogo mashinostroenia kak faktor povysheniya konkurentospobnosti tekhnicheskoy bazy APK"]. Business. Education. Law. Bulletin of the Volgograd Institute for Business, 1(22), 103–107 (in Russ.).
8. Mitrofanova, I.A. Cheprasov, E.V. (2013). Enterprises of Agricultural Machine Construction of the Southern Federal District: Strategy of Survival under the Conditions of WTO ["Predpriatia selkokhoziaistvennogo mashinostroenia UFO: strategiya vyzhivaniya v usloviakh VTO"]. Regional Economy. South of Russia, 2, 248–253 (in Russ.).
9. Mitrofanova, I.V., Starokozheva, G.I. (2013). Economic complex of the southern Federal district in the WTO: options to reduce industry risks ["Khozyaystvenny kompleks YuFO v usloviakh VTO: puti snizheniya otraslevykh riskov"]. Regional Economy. South of Russia, 1, 75–82 (in Russ.).
10. Strategy of Development of Agricultural Machine Construction up to 2020 ["Strategiya razvitiya selkokhozyaystvennogo mashinostroenia v Rossii do 2020 goda"]. (2013). Retrieved from [http://www.rosagromash.ru/attachments/Development% 20 Strategy.doc](http://www.rosagromash.ru/attachments/Development%20Strategy.doc) (in Russ.).

11. Mitrofanova, I.V., Mitrofanova, I.A., Starokozheva, G.I. (2013). Risks and Prospects of Functioning of Enterprises of Agricultural Machine Construction of Southern Federal District under the Conditions of WTO [“Riski i perspektivy funkcionirovaniya predprianiy selskokhozyaystvennogo machinostroeniya UFO v usloviakh VTO”]. *Economy of sustainable development*, 14, 122–127 (in Russ.).

12. Mitrofanova, I.V. (2013). Innovative Management as a Strategic Factor of the Risks Reduction for the Sectors of Specialization of the Southern Federal District under the

Conditions of WTO [“Innovatsionniy menedzhment – strategicheskiy faktor snizheniya riskov dlia sektorov spetsializatsii UFO v usloviakh VTO”]. *Regional economy: theory and practice*, 21, 2–10 (in Russ.).

13. Mitrofanova, I.V., Ivanov, N.P. (2013). Innovative Vector of Lowering of Regional Sectoral Risks under the Conditions of WTO [“Innovatsionniy vektor snizheniya regionalnykh otraslevykh riskov v usloviakh VTO”]. *Management and business administration*, 2, 136–148 (in Russ.).

**Митрофанова І. В., Митрофанова І. А., Іванов Н. П.
Проблеми і перспективи інноваційного розвитку в рамках СОТ
сільськогосподарського машинобудування в Росії.**

У статті обґрунтовано необхідність технічної модернізації сільського господарства, розкрито розрізнені ризики функціонування підприємств сільськогосподарського машинобудування в Росії на прикладі компанії «Ростсельмаш» (Південний федеральний округ Росії) аналізуються проблеми і обґрунтовуються перспективи розвитку цієї базової для регіонів Півдня Росії галузі в рамках виконання вимог Світової організації торгівлі (СОТ), членом якої Росія стала в 2012 р.

Ключові слова: сільськогосподарське машинобудування, Південь Росії, СОТ, спеціалізація, «Ростсельмаш», ризики, витрати, інновації, державна підтримка, модернізація.

**Митрофанова И. В., Митрофанова И. А., Иванов Н. П.
Проблемы и перспективы инновационного развития в рамках ВТО
сельскохозяйственного машиностроения в России.**

В статье обосновывается необходимость технической модернизации сельского хозяйства, раскрываются риски функционирования предприятий сельскохозяйственного машиностроения в России; на примере компании «Ростсельмаш» (Южный федеральный округ России) анализируются проблемы и обосновываются перспективы развития этой базовой для регионов Юга России отрасли в рамках выполнения требований Всемирной торговой организации (ВТО), членом которой Россия стала в 2012 г.

Ключевые слова: сельскохозяйственное машиностроение, Юг России, ВТО, специализация, «Ростсельмаш», риски, издержки, инновации, государственная поддержка, модернизация.

Рецензент: Павлов К. В. – доктор экономических наук, профессор, проректор по научной работе Ижевского института управления, заведующий кафедрой «Экономика» Камского института гуманитарных и инженерных технологий, г. Ижевск, Российская Федерация.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. of Economics, vice-rector of sciences Izhevsk of institute of management, head of Economy Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russian Federation.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

*Статья подана
04.01.2015 г.*

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ГРУЗОПОТОКОВ СЕВЕРНОГО МОРСКОГО ПУТИ И ПРОБЛЕМЫ ИХ РЕГУЛИРОВАНИЯ

В статье рассматриваются основные проблемы, определяющие современное состояние и перспективы развития грузовых перевозок по Северному морскому пути. С учетом преимущественно экспортной и транзитной ориентации арктических коммуникаций показана динамика глобальных рынков углеводородного сырья и их влияние на грузопотоки. Особое внимание уделено возможностям регулирования транспортных систем, развитию международного сотрудничества, в том числе по привлечению новых морских технологий и техники. Проведено экспертное исследование отдельных проблем, определяющих развитие и регулирование Северного морского пути.

Ключевые слова: тенденции, перевозки, Северный морской путь, экономика, регулирование, грузопотоки, проблемы, арктические коммуникации.

Постановка проблемы. В условиях глобализации постоянно растет объем товарообмена, а значит и формат транспортных систем. При этом морские перевозки в настоящее время, да и в перспективе считаются наиболее экономичными, их оборот составляет более половины всех мировых грузовых перевозок и показывает опережающую динамику. Прогрессирующее в последнее десятилетие потепление климата обуславливает повышение возможностей ранее мало использовавшихся из-за ледового покрова коммуникаций – Северо-Западного прохода в канадской Арктике [1] и Северного морского пути.

С точки зрения экономической теории функционирование любой территориальной системы имеет проблемный характер уже в силу того, что оно происходит под воздействием очень большого числа сил, к тому же действующих по самым различным векторам и с разными усилиями. В этой связи возможности и эффективность регулирования экономических процессов также достаточно ограничены и определяются тем, в какой мере удалось учесть эти воздействия.

Такая сложная система, как арктические морские коммуникации и их грузопотоки зависит от огромного числа различных позиционных точек как субъективного, так и относительно объективного свойства. При этом по большинству из них статистические функциональные зависимости не применимы в принципе, поскольку само влияние имеет достаточно динамичный

характер. Так, на современном этапе развития энергетических рынков большое влияние имеет не только смещение центров глобального спроса, но и стратегическое изменение предложения в связи с так называемой сланцевой революцией.

Проблемные ситуации экономических систем в упрощенном виде формируются в сложном взаимодействии двух больших групп факторов: внешних (экзогенных) и внутренних (эндогенных).

К экзогенным факторам может быть отнесено, например, состояние мировых, в первую очередь энергетических рынков, поскольку в ближайшие 15 лет будут доминировать перевозки нефти и сжиженного природного газа, добыча и производство которых в российской Арктике имеет преимущественно экспортную направленность. В среднесрочной перспективе определенное влияние могут оказывать геополитические и геоэкономические процессы. К субъективным экзогенным факторам может быть отнесена, например, политика (ценовая, тарифная и т.п.) конкурирующих компаний, в том числе транспортных (пароходных).

К внутренним факторам, обеспечивающим функционирование и развитие Северного морского пути, могут быть отнесены, например, политика государства и прибрежных регионов, в том числе выражающаяся в нормативных и организационных мерах (решениях) соответствующих органов государственной власти. Крайне важное значение имеют такие факторы,

как динамика добычи нефти и газа на шельфе, состояние торгового флота ледового класса, ледокольное обслуживание и его тарифы, лоцманские услуги, система страхования грузов и т.п. Отдельное направление – морская транспортная инфраструктура, включающая порты, службы безопасности и спасения, гидрометеорологическое обеспечение, службы оповещения и т.п.

Анализ последних исследований и публикаций. Изменения климата значительно повысили роль арктических морских коммуникаций. В частности, перевозки по Северо-Западному проходу Канады выросли за последние 15 лет практически на порядок, параллельно повысив внимание арктических стран к вопросам национального суверенитета и регулирования судоходства [1]. Что касается Северного морского пути, то исследования показывают противоречивые тенденции: весь период с 1990 года по 2010 год характеризовался снижением (стагнацией) перевозок и депрессивным состоянием морских транспортных систем. Оживление наступило только в последние три года, дальнейшие тенденции формируются под сложным влиянием противоречивых факторов [4], одним из важнейших при этом выступают перспективные сдвиги на глобальных рынках углеводородного сырья [5].

Цель статьи – проведение исследования о состоянии и перспективах развития Северного морского пути, а также о возможных подходах к государственному регулированию арктических грузопотоков.

Изложение основного материала исследования. Очевидно, что в рамках одной статьи анализировать все или даже часть рассмотренных факторов не представляется возможным. Поэтому ниже мы остановимся только на тех, которые представляются наиболее важными с точки зрения долговременных тенденций развития арктических морских перевозок. При этом представляется важным привести сами характеристики грузопотоков Северного морского пути, особенно в последний период. Необходимо отметить, что в советские годы арктические перевозки активно поддерживались государством.

Значительные объемы перевозок сохранялись даже в годы Великой отечественной войны. Они несколько упали в начальный период, но уже в 1945 году составили 444 тыс. т, а к 60-м годам достигли 1 млн. т. В начале 90-х годов со сменой модели государственной экономики произошел «обвал» перевозок, которые сократились в 4 раза, а в Западном секторе СМП – более чем в 30 раз. Серьезное увеличение грузопотоков наблюдается лишь в последние годы.

Т а б л и ц а 1

Грузопотоки Северного морского пути в отдельные периоды

Начальный период освоения		Последний период социалистического государства		Современные перевозки	
год	тыс. т	год	тыс. т	год	тыс. т
1933	130	1980	4952	2003	1700
1934	134	1981	5005	2004	1718
1935	176	1982	5110	2005	2023
1936	201	1983	5445	2006	1956
1937	187	1984	5835	2007	2150
1938	194	1985	6181	2008	2219
1939	237	1986	6455	2009	1801
1940	350	1987	6579 (max)	2010	2050
1941	165	1988	6295	2011	3111
1942	177	1989	5823	2012	3752

Источник: разработано авторами на основе [4]

Как видно из табл. 1, значительное увеличение объемов начало отмечаться только с 2011 года. В 2012 году эта тенденция продолжилась, причем было перевезено

транзитом 1.26 млн. тонн, что на 34% больше, чем в 2011 году (834 тыс. т). При этом количество судов с грузом почти не увеличилось. Это связано с более эффективным

применением судов: меньше балластных переходов – больше «двойных» рейсов. Отметим, что наблюдается рост экспортных и импортных грузов, а также перевозок между российскими портами, расположенными в разных бассейнах («большой каботаж»).

География перевозок значительно расширяется. Пока преждевременно делать вывод, что появляются постоянные маршруты, однако объемы перевозок становятся значительными. Не комментируя структуру грузопотоком, отметим только «бросающийся в глаза» признак сырьевой ориентации национальной экономики – в Южную Корею отправлено 303 тыс. т газоконденсата, а обратно экспортирован продукт его переработки – 198 тыс. т авиационного керосина.

Отметим также кратко характеристики рейсов: среди них выделяют так называемые «двойные», которые, в свою очередь, делятся на полные (судно следует по СМП с грузом в обе стороны) и односторонние двойные рейсы (судно следует в одну сторону с грузом и обратно – в балласте; или наоборот). Если в 2011 году был выполнен всего один полный двойной рейс, то в 2012 году их выполнено три. В результате уменьшается число рейсов в балласте и повышается экономическая эффективность перевозок. Кроме того, зафиксировано 4 односторонних двойных рейсов.

В 2013 году рост грузопотоков, в том числе транзитных, продолжился и по предварительным оценкам превысил 4 млн. т (в 2012 году – 3752 тыс.т). Выполнено более 60 транзитных рейсов (в 2012 году – 46, в 2011 – 34) с общим объемом перевозок около 1.5 млн. т. В текущем году состоялся пилотный рейс по проводке судна Китая, который проявляет большой интерес к использованию СМП и намерен стать одним из крупнейших транзитных перевозчиков. Так, на 2014 год запланирована проводка от 8 до 10 судов. Особенно большой прирост ожидается, начиная с 2017 года, когда даст первую продукцию проект «Ямал-СПГ», в котором китайские компании владеют 20 процентами акций [4].

Специалисты отмечают, что арктические навигации последних лет убедительно показали - в действующих климатических условиях плавание грузовых судов по Северному морскому пути в различные порты Юго-Восточной Азии по сравнению с плаванием через Суэцкий канал сокращает время

в пути от 7 до 22 дней, что является важным экономическим преимуществом. Плата за ледокольную проводку судов по СМП (с учетом нового гибкого тарифа) может быть приравнена к плате за проход по каналу. Повышенную страховку при плавании по Севморпути с учетом опасности получения ледовых повреждений можно сравнить с повышенной страховкой при проходе Аденского пролива (встречи с пиратами). Дополнительными расходами при прохождении СМП являются затраты на ледового лоцмана, но они не очень велики (около 10 тыс. долл. за рейс). Исходя из этого, можно считать, что экономия времени рейса на 10 суток эквивалентна уменьшению расходов судовладельца на 250-900 тыс. долл. за рейс в зависимости от объема и вида грузов.

Одним из ведущих факторов, определяющих развитие арктических коммуникаций, является состояние и динамика мировых сырьевых рынков. Смена приоритетов в глобальном энергопотреблении происходит, в основном, за счет двух факторов. Во-первых, развитие страны (ОЭСР) активно проводят политику энергосбережения, поэтому удельное потребление ресурсов значительно снижается, а общее растет очень незначительно. Во-вторых, развивающиеся страны и страны «третьего» мира стараются улучшить экономические тенденции и уровень жизни населения, в связи с чем у них достаточно быстро увеличивается как удельное, так и общее энергопотребление, на политику энергосбережения пока просто не хватает средств.

По имеющимся прогнозам, с 2011 по 2030 год мировой спрос на энергию увеличится на 35-38% - в основном за счет развивающихся стран. Ожидается изменение динамики производства отдельных видов энергоресурсов с учетом того факта, что развитие нетрадиционных источников – сланцевый газ и нефть низкопроницаемых пород, а также тяжелая нефть и различные виды биотоплива – идет быстрее, чем предполагалось ранее. Это трансформирует энергетический баланс США уже в рамках прогнозного горизонта. Несмотря на быстрое развитие возобновляемых источников энергии, в структуре топливного баланса будут по-прежнему доминировать ископаемые энергоносители. Ожидается, что к 2030 году на нефть, газ и уголь примерно по 26-28% мирового энергопотребления, а на неископаемые виды топ-

лива – атомную, гидроэнергетику и возобновляемые источники – приблизительно по 6-8%. Вследствие увеличения собственного производства и неизменных объемов электропотребления к 2030 г. США смогут самостоятельно обеспечить 99% своей потребности в энергоресурсах. Напротив, из-за продолжающегося стремительного роста экономики зависимость Китая и Индии от импорта энергоносителей возрастет. Эти изменения окажут существенное влияние на состояние торговых балансов [5].

Конечно, нужно иметь в виду неоднозначность таких прогнозов, особенно в части «сланцевых» нефти и газа. Так, академик Галимов Э. считает, что сегодняшняя ажиотаж вокруг добычи сланцевого газа является блефом, но блефом рассчитанным. Дело в том, что цена на газ в мире значительно выше стоимости его добычи. Последняя составляет менее 50 долл. США за 1 тыс. куб.м (по предварительным оценкам при разработке Штокмановского газоконденсатного месторождения она могла достичь 80-90 долл.). Продается газ сейчас по цене, превышающей 300 долл. США, поэтому сланцевый газ, даже при себестоимости добычи свыше 150 долл. за 1 тыс. куб.м, все еще можно с выгодой продавать. При сохранении тенденции снижения цен, которую мы наблюдаем сейчас, газосланцевая промышленность США обанкротится [2].

Конечно, из политических соображений правительство США какое-то время может дотировать отрасль, хотя при государственном долге, приближающемся к 20 трлн. долл., это крайне опасно. И уже конечно не может идти речи о каком-то экспорте сланцевого газа в Европу, особенно в скольконибудь существенных масштабах.

На российском арктическом шельфе открыты гигантские ресурсы нефти и газа, в суммарном эквиваленте приблизительно соответствующие запасам, расположенным на суше. Однако, в большинстве своем, они плохо изученные. Дополнительные геологоразведочные работы и освоение их сдерживались повышенными издержками и рисками. В XXI веке к таким рискам добавилось изменение конъюнктуры мировых рынков: самый крупный из них, Северо-Американский, переместился на второе место, при этом сократил импорт сырой нефти в два раза и практически прекратил завоз СПГ. Рост нестабильности глобальных энергетических

рынков, а также западные санкции в отношении России, значительно сократили реальные инвестиции в освоение арктического шельфа и сделали слабо предсказуемыми прогнозные оценки таких процессов. Однако то, что вектор российского экспорта углеводородов будет во всё возрастающей мере смещаться на Азиатско-Тихоокеанский рынок, не вызывает сомнений.

Возникает необходимость переориентации не только добывающих комплексов, но и транспортно-логистических систем. Основные экспортные потоки за пределами 2020 года будут составлять сжиженный природный газ, а важнейшим средством транспортировки – арктические морские коммуникации. Базовым механизмом их регулирования выступает морская политика.

Под морской политикой подразумевается деятельность государства по защите национальных интересов в соответствующих акваториях. Такая деятельность включает совокупность мероприятий, сочетающих все необходимые ресурсы и управленческие воздействия, необходимые для достижения поставленных целей. Важными элементами формирования плановой стадии политики выступают миссии, концепции, стратегии (доктрины), программы и т.п.

Стратегией развития Арктической зоны Российской Федерации и обеспечения национальной безопасности на период до 2030 года основными угрозами в экономической сфере выделены отсутствие российских современных технических средств и технологий для поиска, разведки и освоения морских месторождений углеводородов в арктических условиях, а также высокий износ основных фондов, особенно в транспортной, энергетической и оборонной инфраструктуре. В оборонной сфере отмечена необходимость обеспечения благоприятного оперативного режима, включая поддержание высокого уровня боеготовности группировок войск (сил) общего назначения, других войск, воинских формирований и органов в соответствии с существующим и прогнозируемым характером военных опасностей и угроз Российской Федерации в Арктике.

В этой связи среди приоритетных направлений развития Арктической зоны РФ и обеспечения национальной безопасности выделены: развитие науки и технологий, создание современной информационно-коммуникационной инфраструктуры, меж-

дународное сотрудничество в Арктике с обеспечением военной безопасности, защиты и охраны государственной границы.

Смещение вектора экспортных потоков, а также глобальные проекты развития Арктической зоны РФ требуют хорошо развитой транспортной инфраструктуры, нынешнее состояние которой не отвечает стоящим стратегическим задачам. Огромные территории здесь практически не обустроены в этом отношении, не имеют полноценных отношений с основными транспортными магистралями страны, а также налаженных внутрирайонных коммуникаций. Все это вызывает необходимость ускоренного развития водных коммуникаций, как экономически наиболее выгодных.

Северный морской путь – важнейшая судоходная магистраль России в Арктике, которая соединяет северные регионы с остальной частью страны. СМП также позволяет доставлять грузы из Европы в Азиатско-Тихоокеанский регион значительно более коротким путем по сравнению с традиционными маршрутами через Суэцкий канал или мыс Доброй Надежды. Основными портами, расположенными вдоль трассы, являются Дудинка, Диксон, Игарка, Хатанга, Тикси, Певек, Провидение.

Однако морская транспортная инфраструктура Арктической зоны РФ в значительной своей части стагнирует. Особенно быстро теряют дееспособность порты восточного сектора СМП, значительно ухудшилось метеорологическое и гидрографическое обеспечение трассы. Требуется модернизация и развития атомный ледокольный флот. Морской доктриной Российской Федерации на период до 2020 года предусматриваются следующие меры:

- обеспечение национальных интересов страны в отношении арктических акваторий и Северного морского пути, государственное управление этой транспортной системой, ледокольное обслуживание;

- предоставление равного доступа к СМП заинтересованным перевозчикам, в том числе иностранным;

- строительство ледоколов, транспортных судов ледового класса, специализированных судов для рыбопромыслового, научно-исследовательского, спасательного и других флотов.

Особого внимания заслуживает также вопрос создания в рамках морской политики отечественного флота для перевозки сжиженного газа. Не секрет, что при освоении таких гигантов как Харасавейское и Бованенковское месторождения на Ямале или Штокмановское в Баренцевом море, наиболее эффективной оказывается транспортировка именно газозовами. Первый такой проект «Ямал-СПГ» реализует компания «НоваТЭК», строящая необходимые мощности во вновь создаваемом порту Сабетта. При этом оптимальными по рентабельности являются суда вместимостью 120 тыс.м² сжиженного природного газа и выше. Теоретически в их производстве могли бы участвовать крупнейшие отечественные судостроительные заводы – «Севмашпредприятие» и Балтийский завод. Однако для создания по существу заново такой высокотехнологичной отрасли необходима соответствующая государственная программа. Правительство Российской Федерации заявило, что готово выделить не менее 5 млрд. долл. на модернизацию отечественной автомобильной промышленности. Представляется, что обеспечение морских коммуникаций для транспортировки СПГ не менее приоритетная и экономически более эффективная задача.

Приоритетными направлениями государственной политики в Арктике можно считать укрепление международного сотрудничества в сфере морской деятельности и привлечения новых морских технологий и техники. Однако такое сотрудничество должно ориентироваться на постепенное импортозамещение и повышение удельного веса отечественных производителей в реализации проектов. Приоритетом в развитии внешних отношений можно отнести и охрану окружающей морской среды. Усиливающееся «давление» международных экологических организаций в Арктике, возрастание требований к функционированию морского хозяйства приводит к ограничениям в реализации морской политики и усилению экологических факторов конкуренции, в том числе в технико-технологической сфере.

Отдельной стратегической проблемой для арктических грузопотоков является состояние ледокольного флота. В его составе (находится в федеральной собственности) шесть атомных и пять дизель-электрических ледоколов. Однако к 2020 году, то есть пе-

риоду активной фазы освоения шельфа Арктики, в строю останется только один атомолод, «50 лет Победы». Учитывая, что последний строился почти 20 лет в условиях постоянного дефицита средств, можно понять всю остроту проблемы.

Начало освоения шельфа, особенно с учетом вероятных изменений климата, может привести к достаточно оптимистическому сценарию. Что касается 2025 года и более отдаленной перспективы, что здесь может быть более положительная динамика, особенно если оправдаются мнения экспертов о существенном потеплении и изменении ледовой обстановки в Арктике. Однако изменение климата – также неоднозначный процесс.

По мере потепления, ледяной покров в Арктике будет становиться все меньше и тоньше. Навигация улучшится не только на морских трассах, но и в прибрежной зоне, на основных реках. Усилятся возможности для развития водного транспорта, торговли и туризма. Северный морской путь может стать одним из основных грузовых маршрутов на земном шаре, а уменьшение ледяного покрова будет благоприятствовать развитию добычи нефти и газа на шельфе. Однако специалисты предупреждают и о новых рисках. Под воздействием совокупности таких факторов, как повышение уровня моря, таяние вечной мерзлоты и усиление воздействия волн в результате увеличения площади открытой воды увеличится эрозия береговых линий в Арктике. Все это создает особо опасные воздействия на всю инфраструктуру, в первую очередь портовую [3, 6].

С учетом рассматриваемых выше обстоятельств достаточно неоднозначные результаты дал экспертный опрос, который проводился в ходе VII Международной

научно-практической конференции «Север и Арктика в новой парадигме мирового развития» (Лузинские чтения – 2014), проходившей в Институте экономических проблем в апреле 2014 года. Предлагаемая участникам конференции анкета была посвящена стратегическим проблемам государственной политики на Севере. Ее заполнили 34 участника, в том числе 9 докторов наук, 18 кандидатов наук и 7 специалистов без ученой степени. Наиболее представительная часть была от научных организаций (17 чел.), десять специалистов работают в высших учебных заведениях, 4 – в органах региональной и муниципальной власти и 3 – на производственных предприятиях.

Интересно, что в отношении возможного изменения климата оценки разделились практически поровну. То есть половина участников считает, что процесс потепления в среднесрочной перспективе (до 2020 года) будет нарастать, а вторая часть – что уже в ближайшие 5 лет температурный режим стабилизируется и в третьем десятилетии возможно начало циклического похолодания.

Большая группа вопросов была посвящена перспективам освоения арктического шельфа и развития Северного морского пути, что достаточно важно для составления сценарных прогнозов, которые будут представлены в следующей главе монографии. В целом, возможности добычи газа с морских месторождений в Арктике оцениваются достаточно позитивно: более 70% опрошенных считают, что к 2025 году на шельфе будет добываться от 100 до 200 млрд.куб.м природного газа. Что касается Штокмановского проекта, то большинство ответило, что «первый» газ будет с него получен за пределами 2020 года (74%).

Т а б л и ц а 2

Возможные сроки начала освоения ШГКМ

Годы получения газа	2018-2020	2021-2025	За пределами 2025 г.
Штокмановский проект	26	53	21

Источник: разработано авторами

Освоение уникальных газоконденсатных месторождений Карского моря вероятнее всего начнется в 2025 году или за его пределами (68% опрошенных), более ранние периоды отметили 32% участников. В отношении строительства завода по сжижению природного газа (СПГ) на Кольском полу-

острове твердую уверенность выразили только 20 экспертов (59%), но и отрицательны всего 2 ответа. Остальные не определились. Отдельные расхождения среди ответивших положительно наблюдаются по срокам ввода и возможной мощности, что показано в табл. 3.

Т а б л и ц а 3

Оценка сроков строительства завода СПГ на Кольском полуострове

2025 год	мощность, млн.т	10	20	25	более 25
	распределение, %	63	19	18	-
2030 год	мощность, млн.т	20	30	35	более 35
	распределение, %	27	38	25	10

Источник: разработано авторами

При этом 63% ответов получено в пользу отгрузки СПГ на Азиатско-Тихоокеанский рынок, 28% – на Европейский (ЕР). А в отношении строительства завода СПГ на полуострове Ямал сомнений намного меньше в связи с началом реализации проекта. Наиболее вероятной мощностью в 2020 году опрошенные считают 15 млн. тонн, а для 2025-2030 годов ответы настолько «разбросаны», что мы не считаем целесообразным их приводить. Что касается ориентации, то 70% считают предпочти-

тельным экспорт в Азиатско-Тихоокеанский регион (АТР).

Последним был поставлен связанный с предыдущими вопрос о возможности активизации грузоперевозок на трассе Северного морского пути к 2020 году. Вернее, он задавался в отношении наиболее сложного Восточного сектора СМП (от пролива Вилькицкого до Берингова пролива), где в 2012 году общий объем грузов составил всего 1,3 млн.т.

Т а б л и ц а 4

Экспортная оценка грузопотоков восточного сектора Северного морского пути к 2020 году

Всего морские перевозки	млн.т	от 1 до 5	от 5 до 10	от 10 до 15	более 15
	распределение ответов, %	5	35	40	20
в том числе транзитные	млн.т	до 1	от 2 до 4	от 4 до 6	более 6
	распределение ответов, %	8	52	35	5

Источник: разработано авторами

Как видно из табл. 4, общие грузопотоки в 2020 году для 60% экспертов не превысят 10 млн. тонн, 35% считают, что они будут колебаться в пределах от 5 до 10 млн. т (что примерно коррелирует с возможным вывозом СПГ на Азиатско-Тихоокеанский рынок). Объем транзитных перевозок (по Западному и Восточному секторам) оценивается в масштабе свыше 2 млн. т (более 90% опрошенных). При этом необходимо отметить, что в качестве транзитных рассматривались все перевозки грузов для зарубежных портов.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. В целом, подводя краткий итог проведенному анализу, можно отметить, что как в среднесрочной, так и в стратегической перспективе (до 2030 года и далее) наиболее вероятным является масштабный рост арктических морских перевозок, в том числе на трассах Северного морского пути. Важнейшими факторами, определяющими эти масштабы, будут являться темпы увеличения спроса на углеводороды на наиболее

быстро растущем Азиатско-Тихоокеанском рынке, процессы изменения климата и динамика освоения месторождений арктического шельфа. Что касается государственного регулирования, то важнейшими его направлениями должна выступать поддержка строительства ледового флота и модернизация портовой инфраструктуры в Арктике.

Литература

1. Байерз М. Правовой статус Северо-Западного прохода и арктический суверенитет Канады // Вестник Московского университета. - № 2. – 2011. – С.92-128
2. Галимов Э. О «сланцевом блефе» США и несимметричном ответе России. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.ras.ru/news/shownews.aspxfid=8140hd9e-d366a17354ff>.
3. Корзун В.А. Глобальное потепление – реальность или политизированный миф. М.: ИМЭМО РАН, 2009. – 191 с.

4. Михайличенко В.В. Анализ грузопотоков по СМП в 2012-2013 гг. // Материалы Международной конференции «Арктика: регион сотрудничества и развития», Москва, 2-3 декабря 2013 г. / Режим доступа: russiacouncil.ru/common/arctic2013/docs.10.03.2014

5. Рюль К. ВР: прогноз развития мировой энергетики до 2030 года // Вопросы экономики. - № 5. - 2013. - С.109-117

6. Селин В.С., Васильев В.В., Широкова Л.Н. Российская Арктика: география, экономика, районирование. Апатиты: Кольский НЦ РАН, 2011. - 203 с.

References

1. M. Byers legal status of the Northwest Passage and Arctic sovereignty Canada // Bulletin of Moscow University. - № 2. - 2011. - S.92-128

Селін В. С., Павлов К. В.

Тенденції розвитку вантажних потоків північного морського шляху та проблеми їхнього регулювання

У статті розглядаються основні проблеми, що визначають сучасний стан та перспективи розвитку вантажних перевезень по Північному морському шляху. З урахуванням переважно експортної і транзитної орієнтації арктичних комунікацій показана динаміка глобальних ринків вуглеводневої сировини та їх вплив на вантажопотоки. Особливу увагу приділено можливостям регулювання транспортних систем, розвитку міжнародного співробітництва, в тому числі по залученню нових морських технологій і техніки. Проведено експертне дослідження окремих проблем, що визначають розвиток і регулювання Північного морського шляху.

Ключові слова: тенденції, перевезення, Північний морський шлях, економіка, регулювання, вантажопотоки, проблеми, арктичні комунікації.

Selin V. Pavlov K.

Trends development northern sea route and the problems of their regulation

The article examines the main issues that define the current state and prospects of development of cargo transportation along the Northern sea route. Taking into account mainly the export and transit orientation Arctic communications shows the dynamics of the global hydrocarbon markets and their impact on traffic flows. Special attention is paid to the possibilities of regulation of transport systems, the development of international cooperation, including the attraction of new marine technologies and techniques. Conducted expert investigation of certain issues that are Central to the development and regulation of the Northern sea route.

Keywords: trends, transportation, Northern sea route, the economy, regulation, traffic flow problems, Arctic communication.

Рецензент: Нусратуллин В. К. – доктор экономических наук, профессор, заместитель директора по научной работе Института экономики и социологии Уфимского центра Российской Академии наук, г. Уфа, Российская Федерация.

Reviewer: Nusratullin V. – Professor, Ph.D. of Economics, Deputy Director for Research of the Institute of Economics and Sociology, Ufa Centre of the Russian Academy Sciences, Ufa, Russian Federation.

e-mail: nvk-ufa@rambler.ru

2. E. Galimov About "shale bluff" of the US and Russia asymmetric response. Electronic resource. Mode of access: <http://www.ras.ru/news/shownews.aspxfid=8140hd9e-d366a17354ff>.

3. Korzun, VA Global warming - reality or myth politicized. М. : IMEMO, 2009. - 191 p.

4. Mickle V.V. Traffic flow analysis for SMEs in 2012-2013. // Proceedings of the International Conference "The Arctic Region Cooperation and Development", Moscow, 2-3 December 2013 / Access: russiacouncil.ru/common/arctic2013/docs.10.03.2014

5. K. Ruhl BP Energy Outlook to 2030 // Problems of Economics. - № 5. - 2013. - S.109-117

6. Selin VS, Vasiliev VV, Shirokov LN Russian Arctic: geography, economics, zoning. Apatity: Kola Scientific Center, Russian Academy of Sciences, 2011. - 203 p.

Статья подана
08.12.2014 г.

АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ СИСТЕМНОЇ КРИЗИ

У статті розглянуто аспекти розвитку промислової галузі України під негативним впливом фінансово-економічної та суспільно-політичної кризи. Узагальнення аспектів сучасного розвитку промислової галузі підтвердило, що на тлі зростаючих показників доданої вартості промислової галузі у 2014 році, фінансово-виробничі показники демонструють суттєве зниження, що обумовлює збитковість діяльності підприємств. До чинників негативного впливу на розвиток промислового сектору віднесено несприятливу кон'юнктуру ринку, зниження попиту на продукцію, високий рівень собівартості продукції в умовах загального зниження цін, обмеження на експортні операції в умовах значної залежності від їх обсягів, відтік інвестиційного капіталу та загальна низька конкурентоспроможність продукції.

Ключові слова: промисловість, машинобудування, ВВП, ВДВ, інвестиції, індекс цін, індекс продукції, ринок праці, фінансові результати до оподаткування, рентабельність, чистий прибуток.

Постановка проблеми. Кризові явища та їх наслідки, що проникли у всі сфери життєдіяльності суспільства України, мають деструктивний вплив на розвиток державобудівних галузей економіки, зокрема на промисловість. Цілком залежне від світової кон'юнктури експортно-орієнтоване, низько технологічне та енергоємне промислове виробництво зазнає суттєвих втрат через низький рівень конкурентоспроможності власної продукції, що пояснюється високим рівнем собівартості продукції, відтоком інвестиційного капіталу, зниженням трудового потенціалу та застарілими виробничими технологіями. Внутрішні проблеми галузі загострюються внаслідок несприятливої кон'юнктури на зовнішніх ринках та валютну нестабільність в країні. Загалом подальше існування промислових підприємств за сформованою експортно-орієнтованою моделлю розвитку із існуючим рівнем виробничих технологій може призвести до подальшого скорочення потенціалу галузі та остаточної втрати конкурентних позицій на зовнішніх ринках.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розвитку промислової галузі присвячені праці О.І. Амоші, В. М. Гейця, Я.А. Жаліла, Г.А. Семенова, А.Г. Семенова, Н.Г. Метеленко, О.В. Половян, В.І. Ляшенко, та інші. Проте, за останній рік Україна увійшла в чергову фазу рецесії, що обумовлює глибоку системну кризу держави. Це обумовлює негайну потребу

перегляду стратегічного розвитку промислових підприємств в напрямі втримання позицій на ринку та пошуку оптимальних антикризових механізмів. Основою дослідження повинно стати всебічне оцінювання масштабу кризових явищ та глибини їх загострення з урахуванням сценаріїв можливих наслідків.

Метою статті є узагальнення основних аспектів розвитку промисловості України в умовах суспільно-політичної та фінансово-економічної кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економіка промисловості України у 2014 році формувалася під впливом суспільно-політичної та фінансово-економічної криз, наслідки яких дестабілізували також і фінансово-виробничий сектор, якому і так властиві внутрішні деструктивні засади функціонування.

Заглиблення у рецесію країни обумовлено низкою зовнішніх та внутрішніх чинників. Підґрунтям для подальшого спаду економіки країни ззовні стали наступні чинники [1]: уповільнення попиту на імпорт з боку розвинених економік, обмеження на експортні операції від країн Митного союзу, поступове зниження конкурентоспроможності економік, що розвиваються, гальмування глобального інвестиційного попиту та несприятлива кон'юнктура світових товарів для вітчизняних виробників.

До внутрішніх деструктивних чинників фахівці віднесли наступні [1]: відсут-

ність реально впровадженої та дієвої стратегії економічного розвитку країни та необхідного ресурсу для реалізації задекларованих її аспектів; скорочення експорту в результаті суттєвого зниження рівня цін на експортно-орієнтовану продукцію в умовах зростання її собівартості; недостатність сировини для виробництва експортно-орієнтованої продукції; скорочення обсягів інвестування; скорочення обсягів

промислового виробництва та обсягів доданої вартості за більшістю видів економічної діяльності порівняно з 2012 роком; низька конкурентоспроможність промислової продукції.

Економічні результати діяльності промислових підприємств в умовах кризи продемонструємо через показники ВВП та доданої вартості країни за виробничим методом та категоріями доходу, табл.1, 2.

Т а б л и ц я 1

Динаміка показників ВВП та ВДВ у промисловому секторі за перше півріччя 2014 р. за виробничим методом, млн.грн.

Найменування показника	1 кв. 2013р.	2 кв. 2013р.	3 кв. 2013р.	4 кв. 2013р.	1 кв. 2014р.	2 кв. 2014р.
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	17714/ 5,85%	21200/ 6,01%	21536/ 5,46%	22543/ 5,58%	18969/ 6,1%	21800/ 5,9%
Переробна промисловість	37400/ 12,35%	47784/ 13,54%	43849/ 11,11%	44902/ 11,1%	37811/ 12,1%	49255/ 13,2%
ВВП	302864/ 100%	353025/ 100%	394731/ 100%	404311/ 100%	313047/ 100%	372770/ 100%

Джерело: розроблено автором на підставі [2]

Отже, показники добувної промисловості і розроблення кар'єрів демонструють зростання рівня доданої вартості на 14,92%, переробної промисловості – на 30,26% у другому кварталі 2014 року порівняно з першим кварталом. Частка доданої вартості показника добувної промисловості і роз-

роблення кар'єрів змінилася з рівня 6,1% у 1 кварталі до 5,9% - у 2 кварталі 2014 року від ВВП країни, а показник частки переробної промисловості – з 12,1% у 1 кварталі до 13,2% - у 2 кварталі 2014 року від ВВП країни.

Т а б л и ц я 2

Динаміка показників ВВП та ВДВ у промисловому секторі за категоріями доходу, млн.грн.

Найменування показника	Валова додана вартість, млн.грн.	Оплата праці найманих працівників	Податки за виключенням субсидій на виробництво та імпорт	Валовий прибуток, змішаний дохід
1 квартал 2014 р.				
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	18969	10128	-3012	11853
Переробна промисловість	37811	28720	1726	7365
2 квартал 2014 р.				
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	21800	11854	-2859	12805
Переробна промисловість	49255	31354	1883	16018
Темпи росту,%				
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	114,92	117,04	94,92	108,03
Переробна промисловість	130,26	109,17	109,10	217,49

Джерело: розроблено автором на підставі [2]

Рівень оплати праці найманих працівників у показнику валової доданої вартості у добувній промисловості і розробленні кар'єрів зріс у 2 кварталі 2014 року на 17,04%, а у переробній промисловості – на 9,17%. Рівень обсягів податків у добувній промисловості і розробленні кар'єрів скоротився на 5%, переробній навпаки –

зріс на 9,1%. Загалом рівень показника валового прибутку, змішаного доходу у добувній промисловості і розробленні кар'єрів зріс на 8,03%, проте у переробній промисловості - майже у 2,17 рази.

Розглянемо інші аспекти формування економічних результатів промислових підприємств у 2014 році, табл. 3-8, рис.1-2.

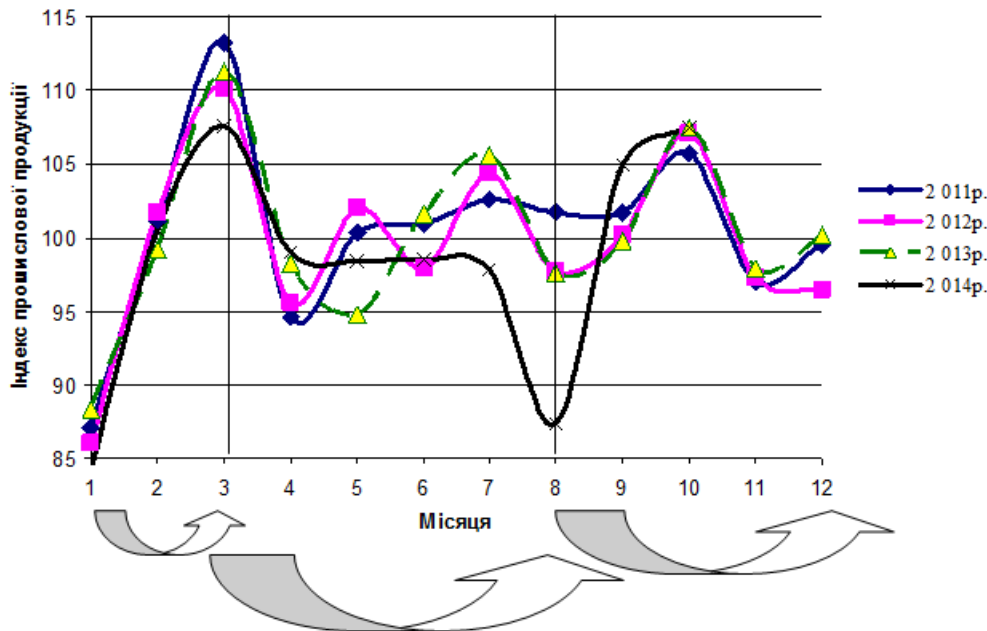

Рис. 1. Індеси промислової продукції за видами діяльності по місяцях (у 2014 році дані зазначені до жовтня місяця)

Джерело: розроблено автором на підставі [2]

Отже, динаміка індексу промислової продукції демонструє подібність тенденцій у першому кварталі кожного досліджуваного року. З 2011р. по 2013р. тенденція на протязі років має подібний характер, проте відрізняється рівнем індексів промислової продукції. Динаміка показників у 2014 р. вже з другого кварталу демонструє боковий тренд та вже з липня місяця суттєве зниження рівня індексу промислової продукції, тривалість якого була на протязі місяця. Вже з серпня місяця динаміка має зростаючу тенденцію, яка у жовтні місяця досягла рівня аналогічного періоду попередніх років. Загальна тенденція індексів промислового виробництва коригується за трьома періодами: перший – з січня до березня; другий – з березня до серпня; третій – з серпня до грудня. Така циклічність по-

яснюється специфікою операційно-виробничого циклу на промислових підприємствах.

Розглянемо тенденції рівня цін на промислову продукцію у 2014 року., рис. 2.

На рис. 2 наочно зображено значні коливання та загальну низхідну тенденцію рівня цін на промислову продукцію у 2011 році. У 2012 році тенденція рівня цін на промислову продукцію зростає до травня місяця, потім протягом червня та липня місяця спостерігається суттєве зниження рівня ціни. Вже у серпні зростаюча динаміка відновлюється, проте рівень цін травня місяця досягнути не вдається. З серпня місяця по листопад місяць рівень цін поступово знижується та вже у грудні майже досягає рівня серпня місяця.

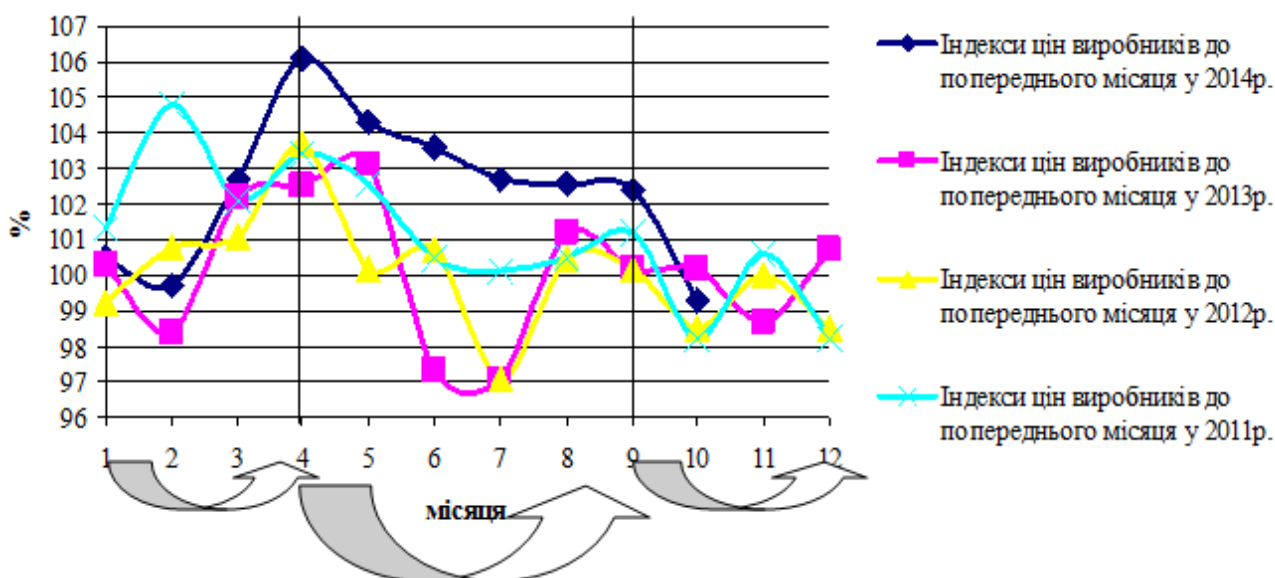

Рис. 2. Тенденції цін на промислову продукцію до попереднього місяця (у 2014 році дані зазначені до жовтня місяця)

Джерело: розроблено автором на підставі [2]

У 2014 році з лютого рівень цін демонструє стрімке зростання, рівень якого перевищив рівень цін аналогічного місяця попередніх років. Зростаюча тенденція протрималася до квітня місяця. З травня по вересень спостерігається стійка низхідна динаміка за рівнями цін на промислову продукцію. Вже у вересні місяця відбувається суттєве зниження рівня цін, що триває і досі. Загалом кардинальні цінові зміни за останні три роки відбуваються у трьох періодах, перший – з січня до кві-

тень; другий – з квітня по вересень; третій – з вересня до грудня. Така тенденція пояснюється зміною цінової кон'юнктури на ринку під впливом валютних, бюджетних та інших чинників, рівень впливу яких притаманний відповідному періоду.

Розглянуті виробничі та цінові тенденції, суспільно-політичні та фінансово-економічні чинники обумовили наступні фінансові результати діяльності промислових підприємств, табл.3.

Т а б л и ц я 3

Динаміка показників фінансових результатів до оподаткування промислових підприємств, млн.грн.

Найменування	Фін. рез. до оподаткування	Прибуткові		Збиткові	
		Частка,%	Фін. рез.	Частка,%	Фін. рез.
2011					
Промисловість	58662,3	62,6	106688,2	37,4	48025,9
Машинобудування	14637,6	67,3	17053,6	32,7	2416,0
2012					
Промисловість	21353,4	62,4	86504,1	37,6	65150,7
Машинобудування	13322,8	67,0	16515,8	33,0	3193,0
2013					
Промисловість	13698,3	63,3	81336,9	36,7	67638,6
Машинобудування	5526,9	65,2	9597,8	34,8	4070,9
січень-вересень 2014					
Промисловість	-79724,0	54	60623,3	46	140347,3
Машинобудування	-10340,4	60,06	7465,3	39,4	17805,7

Джерело: розроблено автором на підставі [2]

За даними таблиці 3 спостерігається суттєве зниження частки прибуткових підприємств (майже на 10%) за січень-вересень 2014 року, що призвело до від'ємного значення фінансового результату до оподаткування на рівні «- 79724,0» млн.грн., що складає 21% від рівня ВВП за категоріями кінцевого використання за другий квартал 2014 року, та 47,4% від загального фінансового результату до оподаткування за великими та середніми підприємствами України за січень-вересень 2014 року.

Від'ємний фінансовий результат до оподаткування у машинобудівній галузі за січень-вересень 2014 року складає 13% від фінансового результату до оподаткування промисловості та 6,15% від загального фінансового результату до оподаткування за великими та середніми підприємствами України за січень-вересень 2014 року. У підсумку представимо динаміку рівня чистого прибутку (збитку) за аналогічний період, рис. 3.

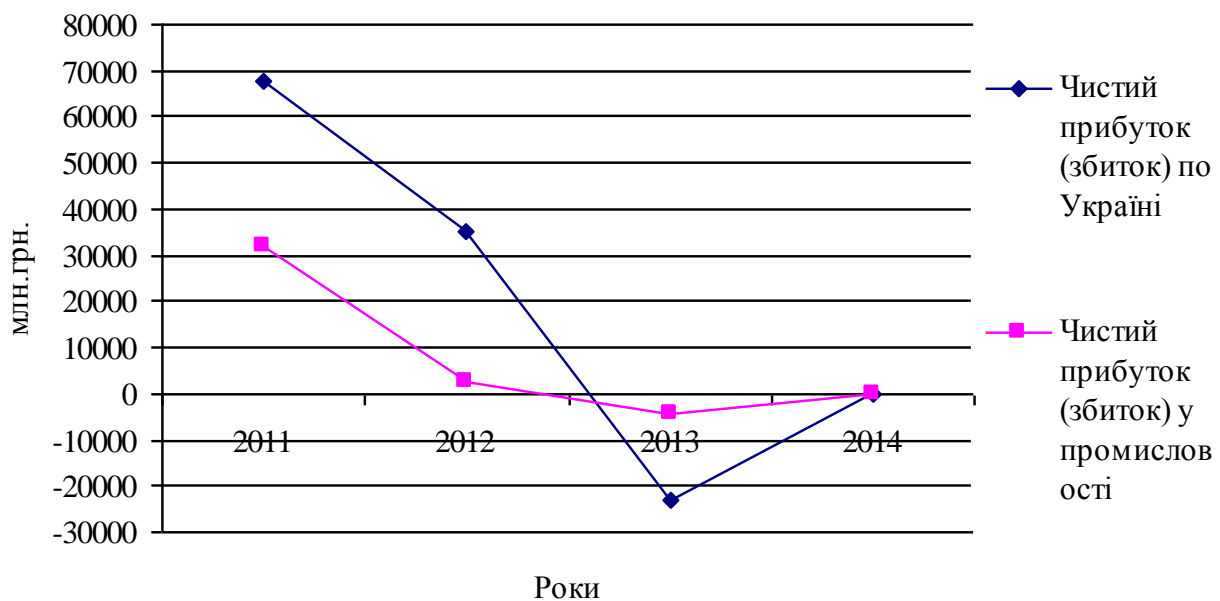

Рис. 3. Динаміка показників чистого прибутку (збитку) по Україні та промисловості (у 2014 році дані обрано за перше півріччя),

Джерело: розроблено автором на підставі [2]

Для подальшого вивчення фінансових результатів промислових підприємств розглянемо рівень рентабельності опера-

ційної діяльності великих та середніх підприємств, табл. 4.

Т а б л и ц я 4

Рентабельність операційної діяльності великих та середніх підприємств, млн.грн.

Найменування показника	Результат від операційної діяльності	Витрати операційної діяльності	Рівень рентабельності (збитковості), %
2011р.			
Промисловість	81805,4	1742908,8	4,7
Машинобудування	17788,6	191449,2	9,3
2012р.			
Промисловість	52583,2	1568185,0	3,4
Машинобудування	16598,1	168408,6	9,9
2013р.			
Промисловість	46273,4	1527700,7	3,0
Машинобудування	9236,5	139902,9	6,6
Січень-червень 2014р.			
Промисловість	21496,4	711021,3	3,0
Машинобудування	-938,8	63400,9	-1,5

Джерело: розроблено автором на підставі [2]

Отже, результати від операційної діяльності у промисловому секторі економіки знизилися у 2012 році на 36%, у 2013 році на 12%, та за 1 півріччя 2014 року темп росту склав вже 46%. Показник витрат операційної діяльності знизився у 2012 році на 10%, у 2013 році - на 3% та за 1 півріччя 2014 року становить вже 47%. Рентабельність промислових підприємств скоротилася з 2011 року по перше півріччя 2014 року з рівня 4,7% до 3% відповідно. Проте, за перше півріччя 2014 року у сек-

торі машинобудування спостерігаються від'ємні результати.

Розглянемо обсяги прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) в економіку України, а саме промисловий та машинобудівний сектор, див. табл. 5. Отже, загальний показник обсягів прямих іноземних інвестицій в промисловий сектор економіки України скоротився за 10 місяців 2014 року на 15%, що склало 8469,6 млн.дол.США.

Т а б л и ц я 5

Обсяги прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) в економіку України

Найменування показника	Обсяги іноземних інвестицій на			
	01.01.2014р.		01.10.2014р.	
	млн.дол.США	у % до загального підсумку	млн.дол.США	у % до загального підсумку
Всього	56 992,2	100,0	48 522,6	100,0
Промисловість	17 993,2	31,6	15 533,0	32,0
Машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	1 220,5	2,1	1 052,4	2,2

Джерело: розроблено автором на підставі [2]

Структура розподілу обсягів прямих іноземних інвестицій збереглася як для промисловості (біля 32% від загального обсягу), так і для машинобудування (біля 2% від загального обсягу).

Найбільша частка інвестицій у промисловість України на 01.01.2014р. та 01.10.2014р. відповідно надійшла від таких країн, як Австрія (2%-2%), Велика Британія (2,7%-2,7%), Люксембург (2%-1,4%), Нідерланди (11,9%-13%), Німеччина (29,5%-32,6%), Польща (1,7%-1,8%), Російська Федерація (1,9%-1,3%), Франція (1,6%-1,6%), Швейцарія (4,6%-5,5%), Швеція (1,5%-1,6%), Кіпр (26,6%-23,5%), Беліз (3,4%-2,5%), США (1%-1,1%).

Що стосується галузі машинобудування, то до неї надійшла наступна частка прямих іноземних інвестицій за 01.01.2014р. та 01.10.2014р. відповідно від Білорусії (4,2%-4,4%), Польщі (24%-23,5%), Російської Федерації (62,4%-60,6%).

Розглянемо показники обсягів капітальних інвестицій за 2013 рік та січень-червень 2014р. Отже, за даними табл. 6 видно, що показники обсягів капітальних інвестицій у промисловість і загалом по Україні порівняно з 2013 роком суттєво скоротилися.

Т а б л и ц я 6

Показники обсягів капітальних інвестицій в Україні

Найменування показника	Всього, тис.грн.	Промисловість, тис.грн.	Частка промисловості,%
Освоєно капітальних інвестицій у 2013р.	105284882,42	45877041,9	43,6
Освоєно капітальних інвестицій у 2014р.:	86860028	36151109	41,6
- у тому числі за рахунок держбюджету у 2014р.	375652	63754	16,97
Темп росту 2014/2013рр.,%	82,5	78,8	-//-

Джерело: розроблено автором на підставі [2]

Також, незважаючи на значний рівень зносу основних засобів промисловості, потреби переозброєння та екологізації виробничих технологій, рівень фінансування капітальних інвестицій з державного бюджету недостатній.

На наступному етапі пропонуємо оцінити соціальний аспект розвитку промисловості в Україні, а саме зміни у показниках середньомісячної заробітної плати за період 2013р. та січень-червень 2014р., табл.7.

Т а б л и ц я 7

Середньомісячна заробітна плата за видами економічної діяльності

Найменування показника	Нараховано в розрахунку на одного штатного працівника	
	грн.	у % до середнього рівня по економіці
Усього у 2013р.	3265	100
Усього у 2014р.	3368	100
Темп росту,%	103,15	-//-
Промисловість у 2013р.	3763	115,2
Промисловість у 2014р.	3880	115,2
Темп росту,%	103,12	-//-

Джерело: розроблено автором на підставі [2]

У табл.7. відображено, що показники рівня середньомісячної заробітної плати у промисловому секторі економіки вищі майже на 15% за рівень аналогічного показника по Україні. Незважаючи на суттєве зростання індексу споживчих цін рівень

показника середньомісячної заробітної плати у промисловому секторі та загалом по Україні зріс за досліджуваний період всього на 3%.

Т а б л и ц я 8

Показники ринку праці в Україні та промисловому секторі

Найменування показника	Україна	Промисловість
1 півріччя 2014р.		
Середньо-облікова кількість штатних працівників, тис.осіб	9150,6	2371,1
Прийнято, тис.осіб	1555	349,8
Вибуло, тис.осіб	1968	486,9
Знаходились у відпустках без збереження заробітної плати (на період припинення виконання робіт), тис.осіб	88,1	53,7
Переведені з економічних причин на неповний робочий день (тиждень), тис.осіб	793,4	371,1
У середньому на одного штатного працівника фонд робочого часу, год.	1394	1438
Відпрацьовано у середньому на одного штатного працівника фонд робочого часу, год.	1189	1180
Невідпрацьовано у середньому на одного штатного працівника фонд робочого часу, год.	128	128
Кількість зареєстрованих безробітних, тис.осіб		
За 1 півріччя 2013р.	450,9	98,3
За 1 півріччя 2014р.	437,5	90,1
Потреба роботодавців у працівниках для заміщення вільних робочих місць тис.осіб		
За 1 півріччя 2013р.	69,7	20,9
За 1 півріччя 2014р.	48,7	14,5
Працевлаштовано зареєстрованих безробітних, тис.осіб		
За 1 півріччя 2013р.	259,7	54,1
За 1 півріччя 2014р.	281,7	60,8
Кількість працівників, яким не виплачено заробітну плату, тис.осіб		
На 1 липня 2014р.	119,7	62,9

Джерело: розроблено автором на підставі [2]

Фонд оплати праці штатних працівників по Україні склав 281963,4 млн.грн., з них 60,7% фонд основної заробітної плати; 34,2% фонд додаткової заробітної плати; 5,1% заохочувальні та компенсаційні надбавки, 10,1% нараховано за невідпрацьований час з фонду оплати праці від показника фонду оплати праці штатних працівників по промисловості. Аналогічні показники по промисловості відповідають наступному рівню: фонд оплати праці – 83919,5 млн.грн. (29,76% від показника по Україні); фонд основної заробітної плати – 59,9%; фонд додаткової заробітної плати – 35,9%; заохочувальні та компенсаційні надбавки – 4,2%; нараховано за невідпрацьований час з фонду оплати праці 11,3% від показника фонду оплати праці штатних працівників по промисловості.

Розглянемо показники ринку праці по Україні та промисловості зокрема, табл. 8. Отже, показники рівня праці за перше півріччя 2014 року порівняно з аналогічним періодом минулого року демонструють суттєве скорочення, окрім показника кількості працевлаштованих зареєстрованих безробітних, частка яких зросла по Україні на 8,5%, а по промисловому сектору - на 12,4%. Проте, на 1 липня 2014 року кількість працівників, яким не виплачено заробітну плату сягнула 119,7 тис.осіб по Україні та 62,9 тис.осіб по промисловому сектору економіки. Загалом, сума боргу в середньому на одного працівника становить по Україні 4847 грн, а по промисловості – 3250 грн.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Застійні кризові явища в Україні та внутрішні деструктивні процеси розвитку промисловості обумовили наступні результати функціонування промислових підприємств у першому півріччі 2014 року. На фоні зростання рівня ВВП країни у другому кварталі 2014 року на 19%, показники валової доданої вартості добувної промисловості також демонструють зростання на 14%, а в переробній – на 30%.

Показники індексів промислової продукції характеризуються різкими розворотами тренду та значним рівнем коливальності, які чередують низхідну та зростаючу тенденцію. Цінова динаміка 2014 року відмінна від трендів попередніх років та демонструє стійку поступову тенденцію до спаду. Фінансові результати промислових підприємств знижують свій рівень стійкими темпами, та вже у 2014 році демонструють від'ємні результа-

ти. Чистий прибуток промислових підприємств знижується до 2013 року та має від'ємні значення, проте на початку 2014 року рівень показника підвищується. Рентабельність промислових підприємств на основі результатів операційної діяльності демонструє рівень у 3%, проте у машинобудуванні взагалі «-1,5%». Якщо обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну у другому кварталі 2014 року скоротилися порівняно з першим на 15%, то у промисловості – на 16%. Такі тенденції супроводжуються низьким рівнем забезпечення капітальних інвестицій у промисловість, особливо з державного боку.

Незважаючи на зростання споживчих цін, рівень показника середньомісячної заробітної плати у промисловості зріс порівняно із аналогічним періодом попереднього року всього на 3%. Показники ринку праці у промисловості демонструють на початку 2014 року незначне зниження кількості зареєстрованих безробітних та потреби у працівниках на фоні зростання працевлаштованих зареєстрованих безробітних. Отже, незважаючи на зростання певних показників у промисловості, галузь у 2014 році є офіційно збитковою. Зазначені тенденції обумовлюють негайну потребу у розробці антикризових заходів щодо подальшого відновлення позицій промислового сектору в економіці країни та на зовнішніх ринках загалом.

Література

1. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання: аналіт. доп. / Я.А. Жаліло, К.А. Кононенко, В.М. Яблонський [та ін.]; за заг. ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2014. – 132с.
2. Офіційний сайт Державного служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
3. Доповідь "Про соціально-економічне становище України за січень-жовтень 2014 року" вміщує основні показники соціально-економічного розвитку країни без урахування даних по тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим і м.Севастополя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
4. Формування моделі економічного розвитку України у після кризовому світі : аналіт. доп. / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка,

Я. В. Белінська [та ін.]. – К. : НІСД, 2014. – 116 с. – (Сер. «Економіка», вип. 14). Ф 79

5. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України : аналіт. доп. / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, А. В. Шевченко [та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2014. – 152 с. – (Сер. «Економіка», вип. 15).

References

1. Sistemna kriza v Ukraini: peredumo, riziki, shlyahi podolannya: analit. dop. / Ya.A. Zhalilo, K.A. Kononenko, V.M. Yablonskiy [ta in.]; za zag. red. Ya.A. Zhalila. – K.: NISD, 2014. – 132s.

2. Ofitsiyiniy sayt Derzhavnoy sluzhbi statistiki Ukraini [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://ukrstat.gov.ua>

3. Dopovid "Pro sotsialno-ekonomichne stanovische Ukraini za sichen-zhovten 2014 roku" vmischue osnovni pokazniki sotsialno-ekonomichnogo rozvitku krayini bez urahuvannya danih po timchasovo okupovaniy teritoriyi Avtonomnoyi Respubliki Krim i m. Sevastopolya [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://ukrstat.gov.ua>

4. Formuvannya modeli ekonomichnogo rozvitku Ukraini u pislya krizovomu sviti : analit. dop. / Ya. A. Zhalilo, D. S. Pokrishka, Ya. V. Belinska [ta in.]. – K. : NISD, 2014. – 116 s. – (Ser. «Ekonomika», vip. 14). F 79

5. Innovatsiyiniy rozvitok promislivosti yak skladova strukturnoyi transformatsiyi ekonomiki Ukraini : analit. dop. / O. V. Sobkevich, A. I. Suhorukov, A. V. Shevchenko [ta in.] ; za red. Ya. A. Zhalila. – K. :NISD, 2014. – 152 s. – (Ser. «Ekonomika», vip. 15).

Ярошевская О. В.

Аспекты развития промышленности Украины в условиях системного кризиса

В статье рассмотрены аспекты развития промышленной отрасли Украины под негативным влиянием финансово-экономического и общественно-политического кризиса. Обобщение аспектов современного развития промышленной отрасли подтвердило, что на фоне растущих показателей добавленной стоимости промышленной отрасли в 2014 году, финансово-производственные показатели демонстрируют существенное снижение, что обуславливает убыточность деятельности предприятий. К факторам негативного влияния на развитие промышленного сектора отнесено неблагоприятную конъюнктуру рынка, снижение спроса на продукцию, высокий уровень себестоимости продукции в условиях общего снижения цен, ограничения на экспортные операции в условиях значительной зависимости от их объемов, отток инвестиционного капитала и общая низкая конкурентоспособность продукции.

Ключовые слова: промышленность, машиностроение, ВВП, ВДС, инвестиции, индекс цен, индекс продукции, рынок труда, финансовые результаты до налогообложения, рентабельность, чистая прибыль.

Yaroshevskaya O.

Aspects of industrial development in a systemic crisis in Ukraine.

The article discusses aspects of the development of the industrial sector of Ukraine under the negative influence of the financial and economic and socio-political crisis. Generalization aspects of modern development of the industrial sector confirmed that amid growing value added industrial sector in 2014, the financial and operating data demonstrate a significant reduction, which leads to the loss-making activities of enterprises. Factors negative impact on the development of the industrial sector is related to unfavorable market conditions, decreased demand for products, high cost of production in the context of a general decline in prices, restrictions on the export operations in the face of considerable depending on their volume, the outflow of investment capital and general low competitiveness.

Keywords: industry, engineering, GDP, GVA, investment price index, the index of production, labor market, financial results before tax, return on net income.

Рецензент: Череп А. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінанси» Запорізького національного університету, м. Запоріжжя, Україна.

Reviewer: Cherep A. – Professor, PhD of Economic, Head of Finance Department Zaporizhzhya National University, Zaporozhye, Ukraine.

e-mail: cherep_a_v@mail.ru

Стаття подана
29.12.2014 р.

МЕТАМОРФОЗИ СУЧАСНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Означено, що формування ефективної податкової політики в умовах інтеграції національних економік в кожній країні йде своїм специфічним шляхом, що враховує традиції, особливості, певні ситуації, але має прийматися до уваги й світовий досвід, накопичений у сфері оподаткування. Охарактеризовано напрями реформування сучасної податкової політики: прийняття та затвердження їх на державному рівні та соціалізація оподаткування. Доведено необхідність правильного вибору пріоритетів щодо формування сучасної податкової політики шляхом врегулювання й сатисфакції розподільних цінностей людини.

Ключові слова: метаморфоза, податкова політика, раціональні витрати, прогресивні доходи, сатисфакція багатством, соціальні інвестиції, розподільні цінності.

Постановка проблеми. Сучасна податкова політика повинна сприяти зростанню або зниженню активності суб'єктів господарювання; створенню умов для розвитку пріоритетних галузей національної економіки, сприятливої кон'юнктури на фінансових ринках; реалізації збалансованої соціальної політики за рахунок свідомого і обгрунтованого використання податків для досягнення поставлених цілей і розв'язання першочергових національних завдань на основі наявної правової регламентації. Тільки правильно вибрана і підтримувана усією громадськістю політика здатна наповнити і бути повноцінним джерелом коштів, що надходять до централізованих фондів держави. Способи і механізми досягнення завдань і наповнення казни держави були відомі, практично, з часів виникнення понять "податок" і "оподаткування". До них відносяться і зміни форм оподаткування і податкових ставок; і звільнення від оподаткування окремих галузей виробництва, територій, груп населення; і збільшення або зменшення бази оподаткування, і тому подібне. І кожного разу держава використовує саме ту форму оподаткування, яка в найбільшій мірі відповідає вимогам сучасності, вирішуючи при цьому різні завдання, які диктуються внутрішньою і зовнішньою соціально-економічною політикою держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Без перебільшення можна сказати, що жодна держава не обходиться без обгрунтованої на певній меті і завданнях податкової політики. Інше пи-

тання – яка (і не лише парламентська) більшість її підтримує [1, 2]. Це залежить і від міри демократичності суспільства [3], рівня централізації фінансових ресурсів, політичного і адміністративного устрою, про що пишеться, підкреслюється і приділяється увага на усіх українсько-російських симпозиумах, що обговорюють проблеми оподаткування, і в багатьох інших публікаціях [4, 5, 6, 7], що мають відношення до формування податкової політики з урахуванням сучасних тенденцій [8, 9].

Слід визнати і той факт, що податкова політика має бути :

а) спрямована на вирішення довгострокових завдань, що стоять перед суспільством (таких як: забезпечення економічного зростання, максимального рівня зайнятості, якості життя і т.п.); орієнтуватися на досягнення соціально-економічної ефективності;

б) виконувати і реалізовувати короткострокові завдання, що мають чисто фіскальну спрямованість і ефективність (а саме: наповнення державного бюджету, його збалансованість, стимулювання інвестиційної діяльності і т. п.).

Звідси не можна заперечувати і той факт, що податкова політика - лежить в основі макроекономічної політики будь-якої держави, впливає на сукупний попит і пропозицію, їх стабільність і передбачуваність як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках. Тому основна проблема, яку намагаються вирішувати і об-

грунтовувати провідні сучасні фінансисти світу [10, 11, 12] - це формування ефективної податкової політики в умовах інтеграції національних економік в міжнародні світові ринки. Вирішення цієї проблеми в кожній державі йде своїм специфічним шляхом, що враховує національні традиції, особливості, характер розвитку певної ситуації, але має бути й врахований світовий досвід, який вже накопичений у сфері оподаткування. Власне сьогодні по такому шляху, безпосередньо, пішла Україна, яка має на чолі економічного керівництва країною професіоналів-іноземців, які будуть намагатися на практиці показувати як накопичений "світовий розум" в одній країні можна ефективно реалізувати або адаптувати в іншій, з урахуванням сучасного стану економіки: жорстких рамок економії, обмеження соціальних витрат, спаду виробництва, зростання інфляції і т. ін. Що зовсім не можна порівнювати з тими класичним визначеннями форм і методів досягнення ефективної податкової політики. Саме в цьому полягають основні метаморфози українського оподаткування.

Виходячи з того що "метаморфоза" трактується як перетворення, перехід з однієї форми в іншу з набуттям нового зовнішнього вигляду і функцій [13], то в **метою статті** є оцінювання наслідки сучасних перетворень і змін, які зазнає сучасна податкова політика в Україні, враховуючи світовий досвід та існуючі в країні передумови щодо їх здійснення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-який автор, який сьогодні намагається донести свої сучасні розробки в галузі реформування податкової політики, буде по-своєму прав, оцінюючи усі сторони її результативності. Тому що будь-які негативні кроки в сучасних умовах - це теж результат, який дозволяє зробити позитивні висновки і ефективну "роботу над помилками". Принаймні так думає кожен уряд, який приходячи до влади, підлаштовує Податковий Кодекс до вимоги сучасності.

В цілому можна виділити два напрями, за якими йде реформування су-

часної податкової політики (і не лише в Україні) :

1) прийняття і затвердження державної податкової політики, сучасні віяння яких можна побачити в бюджетних резолюціях і бюджетній політиці на поточний рік [14, 15];

2) соціалізація податкової політики, що проявляється в усіх сферах діяльності, які мають відношення до оподаткування [16, 17, 18, 19, 20, 21].

Перший напрям рухається у бік скорочення кількості податків [22], гармонізації з нормами Міжнародних стандартів фінансової звітності, легалізації заробітної плати, поетапного зменшення процентних ставок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, зменшення обсягів тіньової (неформальною) економіки [23], зниження навантаження на малий і середній бізнес, демонополізації національної економіки, захисту економічної конкуренції, просуванні експорту, підготовці угод про режим вільної торгівлі з багатьма країнами світу на Європейському, Азіатському, Африканському і Американському континентах, захисті внутрішнього ринку і тому подібне.

Другий - зосереджений на особливостях розвитку суспільства [24], його інституцій, громадської свідомості; морально-етичних аспектах [25] і менталітеті нації; традиціях і стані розвитку продуктивних сил; ступені розширення суспільства; характері політичного процесу, рівні культури населення і т.п.

Успіх сучасної податкової політики залежить від уміння оптимально поєднувати перший напрям з другим, що дозволяє формувати громадську думку щодо позитивної податкової діяльності у напрямі реалізації загальної стратегії соціально-економічного розвитку держави і його громадян. Сьогодні вже не можна орієнтуватися тільки на фіскальні показники оцінки ефективності податкової роботи у напрямі отримання додаткових прибутків до бюджету [21, с. 12, 13]. Усі вони мають обмежену дію, без вибраних соціальних пріоритетів розвитку держави [26]. Неувага до соціальних проблем у суспільстві - призводить до тих податкових конфліктів

[27] і наслідкам [28], які вже неможливо розв'язати мирним шляхом. Для цього потрібні не лише додаткові фінансові вкладення в економіку держави, але і досить тривала консультативна, масово-роз'яснювальна робота, інформаційна діяльність по відновленню довіри до фіскальної служби України, органів державної влади щодо правильного сприйняття тих змін, які зазнає сучасна податкова політика України.

Нові національні (у тому числі податкові) пріоритети мають бути пов'язані з людськими цінностями [29], ототожнюватися з сучасними вимогами суспільства та соціальними орієнтирами. Наразі «цінність» сприймається переважно більшістю науковців як суб'єктивний образ, що має людський, індивідуальний вимір [30]. Саме тому у сучасному глобалізаційному суспільстві культивується поняття як "розподільна цінність" [31], що визначається за принципами розподільної справедливості: тобто на кшталт розподіленню загальних благ належним чином пропорційно вкладу або внеску члена суспільства. При цьому можливий і нерівний розподіл (влади, пільг, прибутків) при загальній рівності перед законом і дотриманні принципу справедливості: не усім одне і теж, але кожному своє. Звідси - в будь-якому суспільстві не має сенсу пряма рівність. Члени суспільства можуть бути рівні не самі по собі, а тільки через однакове відношення з будь-чого загального і вищого, наприклад до Конституційного права.

Одним з сучасних способів зміни людських цінностей є розуміння того, що:

1) у нинішньому суспільстві багатство створюється за рахунок розподілу. І той хто шукає способи зробити ціннішою свою діяльність, розподіляє її корисність з можливо більшою кількістю людей - буде процвітати. Тобто створюючи оптимальну систему розподілу в державі, формуючи правильно людські цінності і своєчасно доносячи їх до населення - це ще один пошук можливостей підвищити якість життя населення. Принципи розподілу національних цінностей відомі вже давно, але як їх розумно розподілити в умовах не наповнення бюджету, недостатності податкових

надходжень - це вже інше питання. Вводячи нові дієві розподільчі механізми, системі мотивації та сатисфакції [32] для суб'єктів господарювання, можна забезпечити додаткову цінність для людини у вигляді підвищення заробітної плати, додаткових прибутків та іншої корисності для суспільства.

2) багатство - це результат, який пов'язаний здатністю ефективного накопичення і збереження. Тому однією з умов збереження багатства - є ефективна стратегія накопичення на довготривалій основі. Тому без чіткого планування на короткостроковій і довгостроковій основі, зіставлення плану передбачуваних витрат і прибутків неможливо досягти багатства. В зв'язку з цим рекомендується розробляти досить педантично план витрат, знижуючи кожен звітний період потреби мінімум на 10%, та направляти їх на інвестування в ті сфери, які вимагають більшої уваги і впливання додаткових капіталовкладень. Звідси - зростає потреба у формуванні раціонального бюджету. Причому ця раціональність більше прив'язується не лише до формування переліку найбільш раціональних податків - джерел доходу бюджету, які в українській дійсності змінюються щорічно, а до формування раціонального складу витратної частини. Тобто рекомендація - поступати з розумом і витратити менше ніж заробляє держава - завжди має свою актуальність і є метаморфозою сьогоденної української податкової політики.

3) слід збільшувати багатство шляхом прогресивного його приросту. І ця прогресивність повинна виражатися не лише в прирості прибутків населення в експонентній прогресії, а в задоволенні потреби громадян [33], щоб не виникало критичної ситуації при створенні достатньої економічної бази і фінансової незалежності. Таке можливо тільки за наявності чітко поставленої мети; врахуванні сучасних тенденцій формування бюджетно-податкової політики.

4) необхідно захищати багатство. Люди почувають себе незахищеними, коли ним є що втрачати. Відчуття цього робить суттєвий вплив на вибір інвестицій, у тому числі соціальних. Є і інший спосіб захисту

- через створення спеціальних фондів. Не треба приховувати свої прибутки, їх треба просто чесно захищати. І в цій області існує багато різних методів, одним з яких є сатисфакція [32] своїм багатством. Мати дохід і не отримувати від цього задоволення - не призводить до лояльної поведінки населення. Слід передбачати не лише отримувати додаткові доходи, але і систему мотивації, стимулювання і винагороди. Відчуття вдячності за те, що можемо мати і насолоджуватися тим, що не створювали, але маємо можливість користуватися - це теж частина нашого задоволення не лише матеріального, але і духовного. І це робить усе суспільство багатшим, міняє його переконання, сприяє розвитку особистості і стає обґрунтованим аргументом тому, що єдиним правильним вкладенням - є інвестиції в людину. Звідси працює і добродійність, і соціальна відповідальність, і створення захисних фондів, і волонтерство, і усе те, що пов'язане з розподільною функцією податків.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, виникає потреба щодо врегулювання цінностей, які ставить на перший план держава відповідно до розподільної цінності кожного громадянина суспільства. Тому напрями подальших досліджень пов'язані з трансформацією механізмів формування громадських цінностей в умовах глобальних викликів, оцінкою національних можливостей протистояти виникаючим погрозам як на регіональному, так і на державному рівні, розробка і ідентифікація системи національних і податкових пріоритетів, що відповідатимуть розподільній цінності людини.

Література

1. Калінеску Т. В. Аналіз моделей оподаткування та оцінка їх ефективності // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля: науковий журнал 2. - № 3 (61), 2003. - С. 33 - 39.
2. Калинеску Т.В. Направления реформирования системы налогообложения Украины // Экономика и право. Научно-теоретический и практический журнал. -

№ 6 (7), 2007. - Республика Казахстан, Уральск: ЖШС «Уралнаучкнига», 2007. - С. 25 - 36.

3. Калінеску Т.В. Податкова демократія та формування системи соціального партнерства // Податкова політика: стратегія соціального розвитку: монографія / [колектив авторів] за наук. ред. Т. В. Калінеску. - Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. - С. 96 - 106.

4. Налоговые реформы. Теория и практика: монография / [И.А. Майбуров и др.]; под ред. И.А. Майбуров, Ю.Б. Иванов. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. - 463 с.

5. Реформирование налоговых систем. Теория, методология и практика: монография / Под ред. И.А.Майбурова, Ю.Б. Иванова, А.И. Крисоватого. -К.: Кондор, 2011. - 352 с.

6. Налоговые системы. Методология развития: монография для магистров, обучающихся по программе «Налоги и налогообложение», «Финансы и кредит» / [И.А. Майбуров др.]; под ред И.А. Майбурова, Ю.Б. Иванова. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. - 462 с.

7. Налоги и налогообложение. Палитра современных проблем: монография для магистрантов, обучающихся по программам направления «Финансы и кредит» / [И.А. Майбуров и др.]; под ред. И.А. Майбурова, Ю.Б. Иванова. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2014. - 375 с.

8. Дні фінансової науки: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 12 - 14 травня 2010 р. - м. Сімферополь - смт. Коктебель: Кримський інститут економіки та господарського права, 2010. - 197 с.

9. Иванов Ю.Б. Сучасне оподаткування: мотиваційний аспект: Монографія / Ю.Б. Иванов, О.А. Єськов. - Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. - 328 с.

10. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Шарль Бланкарт; пер. з нім. С.І. Терещенко та О.О. Терещенка.; передмова та наук. редагування В.М. Федосова. - К.: Либідь, 2000. - 654 с.

11. Брюммерхофф Д. Теория государственных финансов / Д. Брюммерхофф / Пер. с седьмого немецкого издания / Под

общей ред. А.Л. Кудрина, В.Д. Дзгоева. – Владикавказ: Пионер Пресс, 2001. – 480 с.

12. Eisenstein L. The Ideologies of Taxations / L. Eisenstein L. / Foreword by David F. Weisbach – Harvard University Press, 2010. – 240 p.

13. Метаморфоза в енциклопедическом словаре. Режим доступа: <http://tolslovar.ru/m4318.html>

14. Закон України «Про державний бюджет України на 2015 рік» від 28.12.2014 № 80-VIII. Режим доступа: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T140080.html

15. Негода Ю. В. Удосконалення міжбюджетних відносин в умовах дефіциту доходів місцевих бюджетів: автореферат на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / Ю.В. Негода. – Київ: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2014. – 22 с.

16. Эрхард Л. Благосостояние для всех: Репринт воспроизведение: Пер. с нем. / Л. Эрхард / Авт. предисл. Б.Б. Багарацкий, В.Г. Гребенников. – М.: Начала-Пресс, 1991. – 336 с.

17. Röpke Wilhelm. A human economy the social framework of the free market / by Wilhelm Röpke. – 3 rd., 1998, – Wilmongton, DE: Intercollegiate Studies Institute. – 312 p.

18. Тарашенко В.А. Пільговий механізм оподаткування та його вплив на соціально-економічні процеси: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / В.А. Тарашенко. – Київ: ПВНЗ «Європейський університет», 2014. – 21 с.

19. Данко-Ютіш Н.І. Інноваційні засади регулювання соціально-економічної асиметрії регіонального розвитку: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка / Н.І. Данко-Ютіш. – Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України», 2014. – 21 с.

20. Жосан Г.В. Соціальна відповідальність у забезпеченні результативності діяльності підприємства: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та

управління підприємства (за видами економічної діяльності) / Г.В. Жосан. – Херсон: Херсонський національний технічний університет, 2014. – 21 с.

21. Проскура К.П. Эффективность податкового адміністрування в умовах посткризового розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук за спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / К.П. Проскура. – Київ: ПВНЗ «Європейський університет», 2014. – 32 с.

22. Новая экономическая политика. Режим доступа: <http://tax.38044.org/14668>

23. Calinescu T. The evaluation of level informal economy / T. Calinescu // Управление и Образование. – Кн. 1. – Том 10. – vol. №1.- 2014. – Бургас: Университет «Проф. д-р Асен Златаров», България. – С. 17 – 21.

24. Калінеску Т.В. Теоретико-методологічне підґрунтя економіки добробуту / Т.В. Калінеску Т.В., О.М. Алекса // Часопис економічних реформ. Наукововиробничий журнал. - № 3(15), 2014. – С. 82 – 87

25. Калінеску Т.В. Морально-етичні аспекти податкових реформ / Т.В. Калінеску // Податкові новації та стимули економічного розвитку: монографія / [Колектив авторів], кер. авт. колективу і наук. ред. Т.В. Калінеску. - Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2011. – С. 155 – 165

26. Калінеску Т.В. Податкові пріоритети та преференції / Т.В. Калінеску // Національний податковий простір: пріоритети та суспільні цінності: монографія / [Колектив авторів], за наук. ред. Т.В. Калінеску. - Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. – С. 58 – 70.

27. Калинеску Т.В. Особенности разрешения налоговых конфликтов в украинском социуме / Т.В. Калинеску // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – №1(60), 2013. – с. 87– 95.

28. Калинеску Т.В. Налоговый федерализм: украинские реалии и компромиссы. Т.В. Калинеску // Налоги и налогообложение. Палитра современных проблем: монография для магистрантов, обучающихся по программам направления «Финансы и кредит» / [И.А. Майбуров и др.]; под ред. И.А.

Майбурова, Ю.Б. Иванова. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2014. – С. 251 – 258

29. Калинеску Т.В. Качество жизни как характеристика социально-экономических потребностей и ценностей славян // Вестник КИГИТ (Камский институт гуманитарных и инженерных технологий). Серия 8. Инновационные методы и технологии в экономике и управлении народным хозяйством № 08(38), 2013. – С. 51 – 67.

30. Человеческое измерение ценности. Режим доступа: http://www.textfighter.org/teology/Philos/gur evich/imeyuschee_chelovecheskoe_izmerenie_tsennost_tsennosti.php

31. Распределительная система будущего. Режим доступа: http://bookap.info/book/robbins_razbudi_v_sebe_ispolina/gl134.shtml

32. Калінеску Т.В. Сатисфакція лояльності та соціальна відповідальність бізнесу як шляхи задоволення потреб людини / Т.В. Калінеску Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. - Науковий журнал. – № 11 (153). – Частина 1, 2010. – С. 68 – 74

33. Calinescu T. Progressive taxation as form of social contract / T. Calinescu. // Управление и Образование. – Кн. 1. – Том 8. – vol. №1.-2012. - Бургас: Университет «Проф. д-р Асен Златаров», България. – С. 171 – 175.

References

1. Calinescu T.V. Analiz modelej opodatkuvannja ta ocinka ih efektyvnosti / T.V. Calinescu // Visnyk Shidnoukrainskogo nacionalnogo universytetu imeni Volodymyra Dalja: naukovyj zhurnal 2. - № 3 (61), 2003. - S. 33 - 39.

2. Calinescu T.V. Napravlenja reformyrovanyja systemy nalogooblozhenja Ukrainy / T.V. Calinescu // Ekonomyka y pravo. Nauchno-teoretycheskyj y praktycheskyj zhurnal. – № 6 (7), 2007. - Respublyka Kazahstan, Uralsk: ZhShS «Ural-nauchknyga», 2007. – S. 25 - 36

3. Calinescu T.V. Podatkova demokratija ta formuvannja systemy socialnogo partnerstva / T.V. Calinescu // Podatkova polityka: strategija social'nogo rozvytku: mono-

grafija / [kolektyv avtoriv] za nauk. red. T.V. Calinescu. – Lugans'k: Vyd-vo SNU im. V. Dalja, 2013. - s. 96 -106.

4. Nalogovye reformy. Teoryja y praktyka: monografija / [Y.A. Majburov y dr.]; pod red. Y.A. Majburov, Ju.B. Yvanov. - M.: JuNYTY-DANA, 2010. – 463 s.

5. Reformyrovanye nalogovyh system. Teoryja, metodologyja y praktyka: monografija / Pod red. Y.A.Majburova, Ju.B. Yvanova, A.Y. Krysovatogo. -K.: Kondor, 2011. – 352 s.

6. Nalogovye systemy. Metodologyja razvytyja: monografija dlja magystrov, obuchajushhyhsja po programme «Nalogy y nalogooblozhenye», «Fynansy y kredyt» / [Y.A. Majburov dr.]; pod red Y.A. Majburova, Ju.B. Yvanova. - M.: JuNYTY-DANA, 2012. – 462 s.

7. Nalogy y nalogooblozhenye. Palytra sovremennyh problem: monografija dlja magystrantov, obuchajushhyhsja po programmam napravlenija «Fynansy y kredyt» / [Y.A. Majburov y dr.]; pod red. Y.A. Majburova, Ju.B. Yvanova. - M.: JuNYTY-DANA, 2014. – 375 s.

8. Dni finansovoi nauky: Materialy mizhnarozhnoi naukovo-praktychnoi konferencii. 12 - 14 travnja 2010 r. - m. Simferopol – smt. Koktebel: Krymskyj instytut ekonomiky ta gospodarskogo prava, 2010. – 197 s.

9. Ivanov Ju.B. Suchasne opodatkuvannja: motyvacijnyj aspekt: Monografija / Ju.B. Ivanov, O.A. Jeskov . – H.: VD «IN-ZhEK», 2007. - 328 s.

10. Blankart Sh. Derzhavni finansy v umovah demokratii: Vstup do finansovoi nauky / Sharl Blankart; per. z nim. S.I. Tereshhenko ta O.O. Tereshhenka.; peredmova ta nauk. redaguvannja V.M. Fedosova. – K.: Lybid, 2000. – 654 s.

11. Brjummerhoff D. Teoryja gosudarstvennyh fynansov / D. Brjummerhoff / Per. s sedmogo nemeckogo yzdanyja / Pod obshej red. A.L. Kudryna, V.D. Dzgoeva. – Vladykavkaz: Pyoner Press, 2001. – 480 s.

12. Eisenstein L. The Ideologies of Taxations / L. Eisenstein L. / Foreword by David F. Weisbach – Harvard University Press, 2010. – 240 p.

13. Metamorfoza v encyklopedy-cheskom slovare. Rezhym dostupa: <http://tolkslovar.ru/m4318.html>

14. Zakon Ukrai'ny «Pro derzhavnyj bjudzhet Ukrai'ny na 2015 rik» vid 28.12.2014 № 80-VIII. Rezhym dostupa: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T140080.html

15. Negoda Ju. V. Udoskonalennja mizhbjudzhetenyh vidnosyn v umovah deficytu dohodiv miscevyh bjudzhetiv: avtoreferat na zdobuttja nauk. stupenja kand. ekon. nauk za specialnistju 08.00.08 – groshi, finansy i kredyt / Ju.V. Negoda. – Kyiv: Nacionalnyj naukovyj centr «Instytut agrarnoi ekonomiky», 2014. – 22 s.

16. Эрхард Л. Благосостояние для всех: Репринт воспроизведения: Пер. с нем. / Л. Эрхард / Авт. предysl. B.B. Bagarjackyj, V.G. Grebennykov. – M.: Nachala-Press, 1991. – 336 s.

17. Röpke Wilhelm. A human economy the social framework of the free market / by Wilhelm Röpke. – 3 rd., 1998, – Wilmongton, DE: Intercollegiate Studies Institute. – 312 p.

18. Tarashhenko V.A. Pilgovyj mehanizm opodatkovannja ta jogo vplyv na socialno-ekonomichni procesy: avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ekon. nauk za spec. 08.00.08 – groshi, finansy i kredyt / V.A. Tarashhenko. – Kyiv: PVNZ «Jevropejskij universytet», 2014. – 21 s.

19. Danko-Jutish N.I. Innovacijni zasady reguljuvannja socialno-ekonomichnoi asymetrii regionalnogo rozvytku: avtoref. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ekon. nauk za specialnistju 08.00.05 – rozvytok produktyvnyh syl i regionalna ekonomika / N.Y. Danko-Jutish. – L'viv: DU «Instytut regionalnyh doslidzhen ym. M.I. Dolishnogo NAN Ukrainy», 2014. – 21 s.

20. Zhosan G.V. Socialna vidpovidalnist' u zabezpechenni rezultativnosti dijalnosti pidprijemstva: avtoref. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ekon. nauk za special'nistju 08.00.04 – ekonomika ta upravlinnja pidprijemstva (za vydamy ekonomichnoi dijalnosti) / G.V. Zhosan. – Herson: Hersonskij nacionalnyj tehnicnij unversytet, 2014. – 21 s.

21. Proskura K.P. Effektivnist podatkovogo administruvannja v umovah

postkryzovogo rozvytku: avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja dokt. ekon. nauk za spec. 08.00.08 – groshi, finansy i kredyt / K.P. Proskura. – Kyiv: PVNZ «Jevropejskij universytet», 2014. – 32 s.

22. Novaja ekonomycheskaja polytyka. Rezhym dostupa: <http://tax.38044.org/14668>

23. Calinescu T. The evaluation of level informal economy / T. Calinescu // Upravlenye y Obrazovanye. – Kn. 1. – Tom 10. – vol. №1.- 2014. - Burgas: Unyversytet «Prof. d-r Asen Zlatarov», Bŭlgaryja. – S. 17 – 21.

24. Calinescu T.V. Teoretyko-metodologichne pidgruntja ekonomiky dobrobutu / T.V. Calinescu T.V., O.M. Aljksa // Chasopys ekonomichnyh reform. Naukovovyrobnychyj zhurnal. - № 3(15), 2014. – S. 82 – 87

25. Calinescu T.V. Moralno-etychni aspekty podatkovy reform / T.V. Calinescu // Podatkovi novacii ta stymuly ekonomichnogo rozvytku: monografija / [Kolektyv avtoriv], ker. avt. kolektyvu i nauk. red. T.V. Calinescu. - Lugansk: vyd-vo SNU im. V.Dalja, 2011. – S. 155 – 165

26. Calinescu T.V. Podatkovi priorityety ta preferencii' / T.V. Calinescu // Nacionalnyj podatkovyj prostir: priorityety ta suspilni cinnosti: monografija / [Kolektyv avtoriv], za nauk. red. T.V. Calinescu. - Lugansk: vyd-vo SNU im. V. Dalja, 2013. – S. 58 – 70.

27. Calinescu T.V. Osobennosty razreshenja nalogovyh konfliktov v ukrajnskom socyume / T.V. Calinescu // Naukovyj visnyk Nacionalnogo universytetu derzhavnoi podatkovoi' sluzhby Ukrainy (ekonomika, pravo). – №1(60), 2013. – s. 87–95.

28. Calinescu T.V. Nalogovyj federalizm: ukrajnskye realyy y kompromyssy . T.V. Calinescu // Nalogy y nalogooblozhenye. Palytra sovremennyh problem: monografija dlja magystrantov, obuchajushhysja po programmam napravlenija «Fynansy y kredyt» / [Y.A. Majburov y dr.]; pod red. Y.A. Majburova, Ju.B. Yvanova. M.: JuNYTY-DANA, 2014. – S. 251 – 258

29. Calinescu T.V. Kachestvo zhyzny kak harakterystyka socialno-ekonomycheskyh potrebnošej y cennosteј slavjan / T.V. Calinescu // Vestnyk KYGYT (Kamskij ynstitut gumanytarnyh y ynzhe-

nernih tehnologyj). Seryja 8. Ynnovacyonnye metody y tehnologyy v ekonomyke y upravlenyy narodnym hozjajstvom № 08(38), 2013. – S. 51 – 67.

30. Chelovecheskoe yzmerenye cennosti. Rezhym dostupa: http://www.textfighter.org/teology/Philos/gur evich/imeyushee_chelovecheskoe_izmerenie_tsennost_tsennosti.php

31. Raspredelytel'naja systema budushhego. Rezhym dostupa: http://bookap.info/book/robbins_razbudi_v_sebe_ishpolina/gl134.shtml

32. Calinescu T.V. Satysfakcija lojalnosti ta socialna vidpovidalnist' biznesu jak shljahy zadovolennja potreb ljudynty / T.V. Calinescu // Visnyk Shidnoukrainskogo nacionalnogo universytetu imeni Volodymyra Dalja. - Naukovyj zhurnal. – № 11 (153). – Chastyna 1, 2010. – S. 68 – 74

33. Calinescu T. Progressive taxation as form of social contract / T. Calinescu // Upravlenye y Obrazovanye. – Kn. 1. – Tom 8. – vol. №1.-2012. - Burgas: Unyversytet «Prof. d-r Asen Zlatarov», Bylgaryja. – S. 171 – 175.

Калинеску Т. В.

Метаморфозы современной налоговой политики Украины

Подчеркнуто, что формирование эффективной налоговой политики в условиях интеграции национальных экономик в каждой стране идет своим специфическим путем, который учитывает традиции, особенности, определенные ситуации, но должен приниматься во внимание и мировой опыт, накопленный в сфере налогообложения. Охарактеризованы направления реформирования современной налоговой политики: принятие и утверждение их на государственном уровне и социализация налогообложения. Доведена необходимость правильного выбора приоритетов, касаемых формирования современной налоговой политики путем урегулирования и сатисфакции распределительной ценности человека.

Ключевые слова: метаморфоза, налоговая политика, рациональные расходы, прогрессивные доходы, сатисфакция богатством, социальные инвестиции, распределительные ценности.

Calinescu T.

The metamorphoses of modern tax policy of Ukraine

It is known that the effective tax policy, in the conditions of integration in the national economies, where each country, with its specific tasks, brought to the World through the traditions, the experience accumulated in the field of taxation. Like that, there are described the directions in the reforms of the modern tax policy: the acceptance and claim in its state level, and the socialization of taxation. Therefore, the necessity of corrected choices of priorities, have been connected with the modern tax policy, through a settlement and satisfaction of the distributive value of humans.

Keywords: metamorphoses, tax policy, rational charges, progressive profits, satisfaction by riches, social investments, distributive values.

Рецензент: Покатаєва О. В. – доктор економічних наук, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри «Оподаткування» Класичного приватного університету, м. Запоріжжя, Україна.

Reviewer: Pokataeva O. – Professor, PhD of Economic, PhD of Law, Head of Taxation department the Classic private university, Zaporizhzhya, Ukraine.

e-mail: olga.ogarenko@znu.edu.ua

*Стаття подана
15.02.2015 р.*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВОЇ СИСТЕМИ

Досліджено сучасні концептуальні підходи щодо визначення класифікаційних ознак факторів ризику. Запропоновано шляхи удосконалення облікової політики як інструментарію підвищення ефективного управління ризиками в умовах функціонування фінансово-промислових систем. Автором сформовано концептуальні засади і практичні рекомендації щодо вдосконалення класифікаційних ознак факторів ризику в умовах функціонування фінансово-промислових систем, що дасть змогу розширити теоретико-методичну базу проробки методів управління ними та посилити контрольні функції облікової політики.

Ключові слова: облікова політика, фактор, ризик, класифікація, аналіз, управління, невизначеність, фінансово-промислова система.

Постановка проблеми. Сучасні економічні відносини характеризуються нестабільністю зовнішнього середовища, мінливістю внутрішніх переваг, зростанням невизначеності та факторів ризику, які різко погіршують фінансовий стан суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим заслуговує уваги розвиток відносно нового напрямку господарської діяльності, заснованої на засадах об'єднання фінансового і промислового капіталу за участю банківських установ. Прикладом таких об'єднань можуть бути фінансово-промислові структури (ФПС), які потенційно здатні значно впливати на економічні процеси підприємницької діяльності та економічну стійкість держави навіть в умовах значних ризиків, обумовлених зовнішнім середовищем – геополітичною кризою.

Проблеми, пов'язані з процесами формування облікової політики в умовах глобалізації, злиття фінансового і промислового капіталу та поступовою трансформацією економіки держави до сучасних вимог адекватних сучасному рівню розвитку ринкових умов господарювання, розглянуті нами у монографічному дослідженні [1].

Проте питання узагальнення класифікаційних ознак ризиків їх аналіз, розгляд через призму управління сучасними соціально-економічними і фінансовими проблемами в умовах невизначеності та пошук шляхів подолання їх негативного впливу на процеси господарювання маловивчені, тому є досить актуальним і потребують подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковий інтерес до проблеми функціонування фінансово-промислових систем та визначення впливу ризиків на їх господарську діяльність простежуються в працях багатьох фахівців. Наукові підходи до вирішення цієї проблеми деяких із них розглянемо нижче.

Як зауважують фахівці [2, с. 28], у XXI ст. з утворенням інформаційного суспільства створюється суспільство ризику, для якого головне – боротися з політичними конфліктами, з ризиком, породженим техносферою, а також з ризиком, породженим природою (стихійні лиха, епідемії, голод і тому подібне), які були характерні і дуже небезпечні для передіндустріального суспільства.

В сучасних умовах геополітичних конфліктів зростає невизначеність та ризик прийнятих зобов'язань. Фахівці зауважують, що приймаючи управлінські рішення в умовах невизначеності, менеджмент ризикує втратити певну частку капіталу, тим самим піддаючи небезпеці економічні інтереси підприємства. Неврахування негативних наслідків ризику може перетворити суб'єкт господарювання, що стабільно функціонує, на потенційного банкрута [3, с.41]. Тому міжнародним стандартом фінансової звітності МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» пропонується ризику та невизначеності, що неминуче пов'язані з багатьма подіями та обставинами, треба мати на увазі для отримання найкращої оцінки

забезпечення. Регулювання ризику може збільшити суму, за якою оцінюється зобов'язання. Треба обачно здійснювати судження в невизначених умовах, щоб не завищити дохід чи активи і не занижити витрати чи зобов'язання [4, с.252]. За таких умов, як зауважує Є. Мних, сучасний економічний аналіз повністю змінює свою парадигму від оцінково-статистичного до пошуково-прогностичного з вибором оптимальних управлінських рішень у зоні невизначеності та ризику. Тому на перший план виступають аналітичні дослідження з визначення й оцінки ризику підприємства. Зрозуміло, що найсучасніша економетрика не в змозі вирішити цю проблему, проте ступінь готовності у реалізації контрзаходів щодо досягнення очікуваного успіху має вирішальне значення. Оцінювання ризику має ґрунтуватися на паритетній основі, що розширює зону учасників ризикових операцій і зменшує ступінь розчарування в разі неуспіху [5, с. 57].

Існують різні точки зору вчених і практиків щодо класифікації ризиків. Це пов'язано з тим, що ризик - досить багатогранне поняття, що поєднує у собі юридичні та фінансово-економічні характеристики.

Будь-який суб'єкт підприємницької діяльності піддається ризику незалежно від виду господарської діяльності. Ризик існує перед здійсненням операцій чи реалізацією проектів, під час цього та після завершення. Навіть якщо підприємство не здійснює жодної діяльності, воно піддається ризику невикористаних можливостей [6, с.89].

Отже, у господарській діяльності уникнути ризику повністю неможливо, тому виникає необхідність його зменшення чи нейтралізації. Для вирішення цієї проблеми потрібно вміти передбачати причини виникнення, види появи ризиків, вміти аналізувати і робити аналітичні висновки, що дає можливість управляти ними.

Метою статті є формування концептуальних засад і практичних рекомендацій щодо вдосконалення класифікаційних ознак факторів ризику в умовах функціонування фінансово-промислових систем, що дасть змогу розширити теоретико-методичну базу проробки методів управ-

ління ними та посилити контрольні функції облікової політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. В економічній літературі існує безліч тлумачень поняття ризику, які загалом характеризують імовірність настання будь-якої негативної події, пов'язаної з недодержанням доходів підприємницькими структурами та зниженням економічної безпеки суспільства загалом.

Пізнання механізму формування факторів ризику невід'ємно пов'язано із вивченням економічних відносин, які відбуваються в процесі функціонування виробничої системи. Аналіз наукових досліджень свідчить, що виробнича система формується, розвивається й надалі функціонує під впливом різноманітних факторів ризику, іманентно притаманним господарським системам. Як економічна категорія, ризик відображає реально існуючу невизначеність і конфліктність у виробничих відносинах. Фактори поділяються на зовнішні (екзогенні) і внутрішні (ендогенні). Зовнішні фактори ризику виражають умови і середовища функціонування суб'єкта господарювання. Вони є незалежними від підприємств, тоді як внутрішні фактори пов'язані з використанням факторів виробництва, розглядають як залежні.

Такі загальні ознаки як зовнішнє та внутрішнє характерні для всіх виробничих систем і вони визначаються залежно від рівня системи.

Кожна система більш високого рівня формує своє внутрішнє середовище, що може розвиватися тільки в єдності із зовнішнім середовищем відповідного рівня системи. Вищим рівнем слід вважати національну економіку, її соціально-економічну та науково-технічну спрямованість, а також державне нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку (зовнішні фактори). Другий рівень - економічна, організаційно-технічна та облікова політика конкретної виробничої системи (внутрішні фактори).

Це свідчить про те, що зовнішнє й внутрішнє середовище виробничих систем-поняття відносне. Кожне середовище може бути як зовнішнім, так і внутрішнім. Умовний розподіл середовищ залежить від

того, система якого рівня розглядається. Так, зовнішні фактори ризику об'єкта більш низького рангу стають внутрішніми факторами тієї системи, у яку входить даний об'єкт. Тобто, зовнішні фактори ризику окремого виробництва стають внутрішніми, наприклад, для більш загальної фінансово-промислової системи.

Серед найбільш узагальнених груп ризиків можна виділити: політичні, економічні та банківські ризики.

Політичний ризик обумовлений політичними змінами, військовими конфліктами у світі та державі, що сприяє розвитку таких негативних явищ, як інфляція, відтік з країни капіталу, криміналізація суспільства тощо.

У бухгалтерському словнику терміну «криміналізація» надано таке визначення: «Криміналізація - це порушення нормативно-правових активів, здійснення ризикових господарських операцій, шахрайство, що полягає в маніпуляціях обліковими записами і фальсифікації первинних документів, облікових реєстрів і звітності, навмисних змінах записів в обліку, які перекручують суть фінансових і господарських операцій з метою порушення українського законодавства, або прийнятої на підприємстві облікової політики, навмисно неправильній оцінці активів і методів їх списання, навмисному пропуску або приховуванні результатних записів або документів, навмисному не висвітленні змісту відображення операцій, незаконному одержанні майна, невідповідному відображенні записів в обліку» [7, с. 195]. Все це підвищує імовірність ризику, що негативно впливає на економічні процеси.

Економічні ризики – це процеси, пов'язані з можливістю негативних наслідків у разі прийняття випадкових господарських рішень, які стосуються використання факторів виробництва, ліквідності, вкладення капіталу у ризиковані інноваційні проекти. Ці рішення супроводжуються небезпекою виникнення непередбачених проектним задумом матеріальних і фінансових втрат, збитків від проведення підприємницької діяльності, здійснення угод. Цей термін, як зауважують фахівці, є узагальнюючим для групи ризиків, що виникають на різних етапах кругообігу капіталу внаслідок дій конкурентів, постачальників, інших контрагентів, зміни кон'юнктури ринку, технологічних помилок тощо [8, с.392].

Банківські ризики – тісно пов'язані з

економічними, проте вони мають свою специфіку, яка характерна для банківської сфери: кредитування, зміни процентної ставки, валютні, цінові, операційно-технологічні та інші операції.

Сучасний банківський ринок немислимий без ризику. Ризик присутній у будь-якій операції, тільки він може бути різних масштабів і по-різному «пом'якшуватися», компенсуватися. Було б найвищою мірою наївним шукати варіанти здійснення банківських операцій, які б повністю виключали ризик і заздалегідь гарантували б певний фінансовий результат [9, с. 582].

Розглянуті ризики супроводжують вирішення як стратегічних так і тактичних задач. Так, прийнятий до розгляду фактор, наприклад «політичний», розглядається з точки зору впливу на стратегічні та тактичні задачі виробничої системи. Першочергово факторна інформація класифікується за різними ознаками, які відображають певну сферу господарської діяльності та впливають на організацію облікового процесу. На стратегічному рівні можуть змінюватись або визначатись нові стратегічні цілі. Вони стосуються вибору продукції, джерел фінансування, ринків, обсягів виробництва, перегляду технології і організації виробничого процесу, придбання або вибуття активів та інших подій, які можуть привести до перегляду статутних вимог.

На тактичному рівні розглядаються операційні фактори ризику, які стосуються можливості раціонального використання ресурсів підприємства (трудових, матеріальних, устаткування), встановлюються критерії оцінки ефективності, за допомогою яких можуть бути визначені результати діяльності ФПС та їх підрозділів.

Для обґрунтування внутрішніх економічних рішень в умовах невизначеності фахівці пропонують використовувати методичні розробки з аналізу беззбитковості, основним принципом яких є поділ витрат на постійні та змінні, що дає можливість прогнозувати операційний прибуток в залежності від обсягів продажу. Головними індикаторами ризику у цих розробках є запас міцності та операційний важіль.

Запас міцності (зона безпеки) показує максимально допустимий розмір зниження обсягів діяльності без загрози для підприємства потрапити в зону збитків. Вчені вважають, що якщо коефіцієнт запасу міцності

нижчий за 30%, то це ознака високого ризику [3, с. 43].

Операційний важіль (виробничий леворидж) дає змогу контролювати оптимальне співвідношення постійних і змінних витрат з метою впливу на операційний ризик.

Аналізуючи особливості впливу факторів ризику, слід зауважити, що одні і ті ж фактори можуть бути для одної частини виробничої системи позитивними, для другої – негативними. Так, підвищення рівня автоматизації виробничих процесів потребує збільшення чисельності допоміжних робітників високої кваліфікації. Можливі також ситуації, коли реальні фактори впливають позитивно, але виробнича система не тільки не розвивається, але і регресує. Це може статися при неправильному, помилковому підборі факторів впливу, коли негативні фактори були прийняті за позитивні. Так, низька вартість сировини може стати причиною зростання норм витрат виробничих ресурсів.

У господарській практиці мають місце випадки, коли позитивні фактори можуть спонукати дію негативних факторів ризику які будуть впливати на цю ж або другі виробничі системи. Наприклад, розвиток атомної енергетики породжує проблему сховища відходів та радіаційної безпеки.

Велике значення має межа факторного впливу. В процесі функціонування системи окремі фактори до певного періоду впливають на систему позитивно, а потім характер дії змінюється на негативну. Можлива і зворотна послідовність.

Так, накопичення запасів оборотних активів призводить до уповільнення їх оборотності, що так само негативно позначається на рівні фінансового забезпечення господарства. Позитивним моментом є те, що утворення резервів сприяє мінімізації фінансових і комерційних ризиків [11, с.251]. Прикладом також можуть бути процеси життєвого циклу устаткування, виробів та бізнесу загалом.

При цьому слід підкреслити, що фактори ризику не завжди усвідомлюються, явно формулюються, але завжди впливають із інтересів окремих людей, організацій, партій, фірм, корпорацій, інвесторів і національних інтересів держави. Відомо, що інвестори неохоче спрямовують кошти в ризикові галузі. Перед тим як вкласти кошти в інвестиційні проекти транснаціональні корпорації вивчають і враховують значну кількість факторів.

До головних із них відносять: політичну систему; політичну, соціальну та економічну стабільність країни; обсяг місцевого ринку та його доступність; географічне положення країни, природні ресурси та наявність робочої сили; валютний ризик; рівень прибутковості капіталу; життєвий цикл інвестиційного проекту; термін повернення капіталу; захист прав інвесторів; державне регулювання (податковий режим, пільги, стабільність нормативних актів); наявність ринкової інфраструктури. За таких умов як зауважує Є.Мних, необхідна аналітична основа управління ризиками з метою їх мінімізації на стадії формування партнерських відносин, реалізації інвестиційних проектів, укладення договорів і контрактів тощо [5, с. 57].

Особливу увагу необхідно уділяти відповідності облікової політики господарській ситуації, яка змінюється під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів ризику та невідзначеності.

Мова йдеться про виникнення різної ступені ризику в залежності від імовірності майбутньої реалізації різних типів активів та необхідності корегування облікової політики на протязі звітного року, що потребує відповідних обґрунтувань і пояснень до фінансових звітів. Особливо уразливими у цьому випадку є активи, які пов'язані з витратами майбутніх періодів.

Як, зауважує Л.Бернстайн, витрати майбутніх періодів на підготовку та оснащення виробництва повинні бути ретельно перевірені, так як їх вартість більш залежна від оцінки майбутніх ймовірностей і тенденцій, чім вартість решти усіх витрат. Ризик невдачі у досягненні очікуваних результатів по цим витратам відносно вище, чім по другим категоріям активів [10, с. 551].

Для зменшення негативного впливу на господарську діяльність цього виду ризиків доцільно при формуванні облікової політики визначити суттєві активи та установлені строки їх вибуття, що посилить контрольні функції цього розпорядчого документу.

Безумовно, визначені класифікаційні ознаки не вичерпують всього різноманіття факторів ризику, які негативно впливають на господарські процеси. В умовах ринкових відносин і науково-технічного прогресу виникають нові, більш суттєві геополітичні проблеми. Під їх впливом окремі діючі фактори можуть посилити або загалом припинити своє існування. Проте, аналіз розглянутих

факторів ризику дозволяє виявити закономірність, взаємозв'язки зовнішнього і внутрішнього середовища при об'єднанні фінансового та промислового капіталу. Світовий досвід свідчить про те, що для зменшення ризиків у майбутньому при реалізації інноваційних розробок необхідно дотримуватись, щоб величина використаних грошових потоків в інвестиційні проекти не перевищувала 15% загальної суми активів підприємства. Це свідчить про те, що досягти значних економічних результатів можна тільки в умовах великого бізнесу – фінансово-промислового угруповання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В результаті проведеного дослідження розкрито природу виникнення головних факторів ризику та особливості їх впливу на виробничі відносини в умовах злиття фінансового і промислового капіталу.

Основний висновок з наведеного полягає в тому, що таке явище як ризики слід розглядати з позиції управлінського процесу і враховувати специфіку об'єкта управління, яким у нашому разі є діяльність фінансово-промислової структури, при формуванні облікової політики. За такого підходу розширюється інструментарій облікової політики, який стає спрямований на здійснення контролю стану виробничого процесу. Зменшення ризику прийняття управлінських рішень, підвищення ефективності виробництва та одержання повної вигоди суб'єктом господарювання.

Крупні фінансово-промислові об'єднання можуть більшою мірою розраховувати на зниження ризику підприємницької діяльності за рахунок можливості фінансування і впровадження інноваційних проектів та новітніх інформаційних технологій, що недоступно малому бізнесу.

Результати проведеного дослідження можуть бути використані як практичні рекомендації управління ризиками в умовах великого бізнесу.

Література

1. Житний П. Є. Облікова політика в умовах розвитку фінансово-промислових систем: методологія та організація: монографія. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2007.-352 с.
2. Ризики, безпека, кризи і сталий розвиток в економіці: методології, моделі, ме-

тоди управління та прийняті рішень. Монографія / Під заг. ред. проф. С. К. Рамазанова. – Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2012. – 948 с.

3. Гнилицька Л. Використання обліково-аналітичних технологій при розробці методики управління підприємницькими ризиками в системі економічної безпеки підприємства / Л. Гнилицька Л // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – №3. – С. 41–47.

4. Проект ТАСІС «Навчальна програма з бухгалтерського обліку в Україні»: посіб. з бух. обліку/ Делегація Європ. Ком. в Україні, Молдові та Білорусі. – К.:МПП «Селко», 2004.-553 с.

5. Мних Є. Сучасний економічний аналіз: питання методології та організації / Є. Мних// Бухгалтерський облік і аудит.-2006. - №1. – С. 55–61.

6. Щукин А. И., Черкасов А. В. Предпринимательские риски и методы управления рисками в рыночных условиях / Экономика: проблемы теории та практики. Выпуск 143. – С. 89 – 96.

7. Бухгалтерський словник./За ред. проф. Ф.Ф.Бутинця. – Житомир:ПП «Рута», 2001. – 224 с.

8. Загородній А. І., Вознюк Г. Л., Сможенко Т. С. Фінансовий словник. – 4-е вид. випр. та доп.- К.: Т-во «Знання», КОО; Л.:Вид-во Львів. банк, ін-ту НБУ. – 566 с.

9. Спицын И. О., Спицын Я. О. Маркетинг в банке / Худож. оформ. В.М. Штрогина. Тернополь: АО «Тарнекс», К.: ЦММС «Писпайп», 1993. – 656 с.

10. Бернстайн Л. А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация: пер. с англ. / Л. А. Бернстайн; науч. ред. И.И. Елисеева. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 624 с.

11. Демчук О. В. Формування ефективної системи управління фінансово-господарською діяльністю підприємств рибного господарства: монографія / О. В. Демчук. – Сімферополь: ДІАЙПІ, 2014. – 284 с.

References

1. Zhytnyy P. YE. Oblikova polityka v umovakh rozvytku finansovo-promyslovykh system: metodolohiya ta orhanizatsiya: monohrafiya. – Luhans'k: Vyd-vo SNU im. V.Dalya, 2007. – 352 s.
2. Ryzky, bezpeka, kryzy i stalyy rozvytok v ekonomitsi: metodolohiyi, modeli, metody upravlinnya ta pryunyati rishen'. Mon-

ohrafiya Pid zah. red. prof. S. K. Ramazanova. – Luhans'k: Vyd-vo «Noulidzh», 2012. – 948 s.

3. Hnylyts'ka L. Vykorystannya oblikovo-analitychnykh tekhnolohiy pry rozrobttsi metodyky upravlinnya pidpryyemnyts'kymy ryzykamy v systemi ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva / L. Hnylyts'ka L // Bukhhalters'kyy oblik i audyt. – 2012. – №3. – S. 41–47.

4. Proekt TASIS «Navchal'na prohrama z bukhhalters'koho obliku v Ukrayini»: posib. z bukh. obliku/ Delehatsiya Yevrop. Kom. v Ukrayini, Moldovi ta Bilorusi. – K.:MPP «Selko», 2004.-553 s.

5. Mnykh YE. Suchasnyy ekonomichnyy analiz: pytannya metodolohiyi ta orhanizatsiyi / YE. Mnykh// Bukhhalters'kyy oblik i audyt.- 2006. - №1. – S. 55–61.

6. Shchukyn A. Y., Cherkasov A. V. Predprynymatel'skye rysky y metody upravlenyya ryskamy v rynochnykh uslovyyakh / Ekonomika: problemy teoriiy ta praktyky. Vypusk 143. – S. 89 – 96.

7. Bukhhalters'kyy slovnyk./Za red. prof. F.F.Butyntsya. – Zhytomyr:PP «Ruta», 2001. – 224 s.

8. Zahorodniy A. I., Voznyuk H. L., Smovzhenko T. S. Finansovyy slovnyk. – 4-e vyd. vypr. ta dop.- K.: T-vo «Znannya», KOO; L.:Vyd-vo L'viv. bank, in-tu NBU. – 566 s.

9. Spytyn Y. O., Spytyn YA. O. Marketynh v banke / Khudozh. oform. V.M. Shtrohyna. Ternopol': AO «Tarneks», K.: TSMMS «Pyspayp», 1993. – 656 s.

10. Bernstayn L. A. Analiz fynansovoy otchetnosti: teoryya, praktyka y ynterpretatsyya: per. s anhl. / L. A. Bernstayn; nauch. red. Y.Y. Elyseeva. – M.: Fynansy y statystyka, 1996. – 624 s.

11. Demchuk O. V. Formuvannya efektyvnoyi systemy upravlinnya finansovohospodars'koyu diyal'nisty pidpryyemstv rybnoho hospodarstva: monohrafiya / O. V. Demchuk. – Simferopol': DIAYPI, 2014. – 284 s.

Житний П. Е., Лукьянова Е. Ю.

Особенности управления рисками в условиях финансово-промышленной системы

Исследованы современные концептуальные подходы к определению классификационных признаков факторов риска. Предложены пути совершенствования учетной политики как инструментария повышения эффективного управления рисками в условиях функционирования финансово-промышленных систем. Автором сформирован концептуальны основы и практические рекомендации по совершенствованию классификационных признаков факторов риска в условиях функционирования финансово-промышленных систем, что позволит расширить теоретико-методическую базу проработки методов управления ими и усилить контрольные функции учетной политики.

Ключевые слова: учетная политика, фактор, риск, классификация, анализ, управление, неопределенность, финансово-промышленная система.

Zhytnyy P., Lukyanova O.

Features of risk management in the financial and industrial system

Studied modern conceptual approaches to the definition of classifications of risk factors. Ways of improving accounting policy as a tool for increasing the efficiency of risk management in the functioning of financial and industrial systems. Author formed the conceptual framework and practical recommendations for improving the classification criteria of risk factors in the functioning of financial and industrial systems, which will enhance the theoretical and methodological basis of study of methods of management and control functions to enhance accounting policies.

Keywords: accounting policy, a factor risk classification, analysis, management, uncertainty, financial and industrial system.

Рецензент: Заблодська І. В. – доктор економічних наук, професор, Директор Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Київ, Україна.

Reviewer: Zablodskaya I. – Professor, Ph.D. of Economics, Director of the Institute of economic and legal research Lugansk branch National academy sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

e-mail: zablodin@yandex.ru

*Стаття подана
10.12.2014 р.*

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Розглянуто сутність інвестиційного потенціалу та визначено його якісні характеристики. Визначено основні чинники, що впливають на інвестиційний потенціал. На підставі аналізу фінансових інструментів фондового ринку виявлено основні тенденції, проблеми розвитку ринку цінних паперів та можливості їх використання з метою підвищення інвестиційного потенціалу в Україні. Розкрито адаптивний механізм формування та реалізації інвестиційної стратегії на підставі врахування інвестиційного потенціалу. Обґрунтовані заходи спрямовані на забезпечення зростання інвестиційного потенціалу.

Ключеві слова: інвестиційний потенціал, фінансові інструменти, аналіз, адаптивний механізм, інвестиційна стратегія, ринок цінних паперів.

Постановка проблеми. Динамічні темпи невизначеності вітчизняної економіки вимагають посилення уваги держави до забезпечення належного рівня розвитку інвестиційних процесів, що дозволить досягнути економічного зростання. Умовою активізації інвестиційної діяльності залишається формування в Україні стимулювання інвестицій в реальний сектор економіки, створення сприятливого податкового режиму, зниження рівня інфляції, вартості кредитів, зваженої політики на фондовому ринку. Аналіз інвестиційної сфери вітчизняної економіки свідчить про те, що на сьогодні не створені передумови для поживлення інвестиційного клімату, поновлення виробничого потенціалу, активного використання фінансових інструментів фондового ринку та механізми стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності. Економічні та соціально-політичні процеси, що відбуваються вимагають від вчених і практиків шукати нові підходи до забезпечення ефективності інвестиційних процесів, формування інвестиційної стратегії та механізмів її впровадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці в сфері інвестиційної діяльності приділяли увагу вітчизняні та іноземні вчені серед яких О. Барановський, Г. Бірман, А. Дамодаран, М. Д. Джонк, Дж. Кейнс, Дж. Кемпбелл, Я. Корнаї, Г. Марковіц, А. Нордхауз, В. Опарін, Дж. Сакс, П. Самуельсон, Д. Тобін, Р. Холт, Я. Хонко, С.Л. Шмідт, О. Ястремська. Питання формування інвестиційної стратегії розкривають в наукових роботах І Бланк, І.

Бузько, Г. Козаченко, Л. Костирко, В. Герасимчук, А. Поддєрьогін. Висвітленню різноманітних аспектів використання фінансових інструментів фондового ринку приділяли увагу Г. Александер, Дж. Бейлі, Васильєва Т., В.Корнеєв, І. Лютий, Т. Нічосова, Шарп У., І. Школьник. Сутність інвестиційного потенціалу є предметом розгляду таких дослідників як О. Вовк, І. Должанський, С. Іванов, Т. Загорна, Т. Кучерук, М. Туріяньська, О. Удалих, О. Федонін.

Незважаючи на значну кількість наукових робіт з цієї проблематики, в сучасній економічній літературі недостатньо висвітлені такі питання: аналіз впливу на інвестиційний потенціал фінансових інструментів, адаптивний механізм інвестиційної стратегії, ідентифікація та оцінка втрат від інвестиційних ризиків, механізми стимулювання інвестиційних процесів.

Метою статті є на підставі аналізу фінансових інструментів фондового ринку визначення напрямів підвищення інвестиційного потенціалу та концептуальне обґрунтування адаптивного механізму інвестиційної стратегії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вихідним моментом формування механізму інвестиційної стратегії є дослідження за трьома аспектами: системний аналіз і конкретизація сутності інвестиційного потенціалу; аналіз тенденцій сучасного стану інвестиційного потенціалу з метою виявлення можливостей використання фінансових інструментів; розробка адаптивного механізму інвестиційної стратегії

з урахуванням змін інвестиційного потенціалу в умовах невизначеності ринкової економіки.

Одним з головних показників, що визначають інвестиційну привабливість, є інвестиційний потенціал. В економічній літературі є різні визначення поняття «інвестиційний потенціал», більшість з яких орієнтується на ресурсний підхід:

1) сукупність ресурсів, факторів та умов, що формують базу для здійснення інвестиційної діяльності [1]:

2) організована сукупність інвестиційних можливостей підприємства, використання яких спрямоване на досягнення цілей його розвитку та інвестиційної стратегії [2, с.52]

3) наявні та приховані можливості підприємства для здійснення простого і розширеного відтворення[4, с.16]

4) сукупність накопичених у результаті господарської діяльності власних ресурсів, що можуть бути використані для інвестицій без порушення поточної діяльності. [5, с. 128]

Виходячи з зазначених положень до визначення інвестиційного потенціалу можна виділити його основні характеристики: 1) потенціал відображає сукупність власних і залучених ресурсів для здійснення інвестиційної діяльності і забезпечення стійкого розвитку економічної системи; 2) потенціал відображає ступінь використання ресурсних можливостей для досягнення цілей його інвестиційної стратегії. Таким чином, в основі вказаних підходів до визначення інвестиційного потенціалу знаходяться наявні власні і залучені ресурси та здатність їх ефективно використовувати за умови сприятливого інвестиційного клімату в цілях, визначених стратегією.

Інвестиційний потенціал на макрорівні слід розглядати як ключовий фактор майбутнього успіху підприємств реального сектору економіки. Безперервний пошук перспективних напрямів інвестування створює необхідну базу для здійснення оптимального вибору стратегії стійкого розвитку, структури капіталу, або перспективних методів управління операційною діяльністю. Наявність достатніх фінансових ресурсів сприяє забезпеченню конкуренто-

спроможності оскільки дозволяє своєчасно захистити бізнес від кризових погроз з боку зовнішнього середовища шляхом о пошуку нових можливостей розвитку.

Для виявлення передумов формування адаптивного механізму інвестиційної стратегії необхідно здійснити аналіз тенденцій сучасного стану інвестиційного потенціалу з метою виявлення можливостей використання фінансових інструментів для фінансування інвестиційної діяльності. На сьогодні в Україні структура фінансування інвестиційної діяльності не відповідає потребам та стратегічним завданням розвитку інвестиційних процесів, наслідком чого є диспропорції розвитку в базових галузях промисловості: 34,9% інвестицій було спрямовано в 2013 р. на постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; 14,2% у переробну промисловість; 10,5% – металургії. При цьому інвестування машинобудування суттєво погіршилось, особливо його високотехнологічного сегменту [6].

Інвестування діяльності українських компаній здійснюється, в основному, за рахунок власних коштів. Можливості залучення позикових джерел фінансування обмежені: довгостроковість проектів, високі ризики, несприятливий інвестиційний клімат у Україні (за даними щорічного проекту Doing Business у 2014 році Україна посіла 112 місце серед 189 країн в рейтингу [7]). До основних чинників, що перешкоджають залученню довгострокових інвестиційних вкладень, на макрорівні відносяться: політична і економічна нестабільність розвитку країни, правове забезпечення, стан фінансового ринку, гнучкість фінансово-економічних стимулів з боку органів влади, інвестиційна активність населення. Мікроекономічними чинниками є: фінансовий стан, результативність діяльності, рівень використання сучасних фінансових інструментів (цінні папери, венчурний капітал).

Зарубіжний досвід свідчить, що емісія акцій і облігацій, займають важливе місце в структурі зовнішніх джерел фінансування корпорацій. Так, у розвинених країнах близько 60% коштів підприємства залучають на фондовому ринку через роз-

міщення акцій і корпоративних облігацій; решту 40% - за рахунок банківського кредиту та бюджетних коштів [8].

Вітчизняний фондовий ринок є недостатньо розвинутим, тому він не може виконувати в повній мірі функції перерозподілу інвестиційних ресурсів за таких обставин: 1) висока концентрація ринку (домінування декількох емітентів); 2) надконцентрацію торгівлі (домінування фондової біржі «Перспектива» на внутрішньому ринку українських паперів); 3) обмеженість можливих джерел фінансування корпорацій і недооцінка ринком багатьох компаній; 4) тенденція боргового характеру українського ринку; 5) збереження високого рівня закритості ринку цінних паперів.

На сьогоднішній день ринок капіталу в Україні не відрізняється значною різноманітністю цінних паперів є: акції, облігації підприємств та місцевих позик, опціони, інвестиційні сертифікати корпоративних та пайових фондів. Протягом 2009-2013 рр. найбільшу питому вагу в основному склали акції та облігації підприємств.

Ліквідний та надійний ринок акцій є одним із чинників, що визначає інвестиційний клімат в державі, сприяє залученню й перерозподілу інвестиційного капіталу у перспективні сфери економіки. Підвищення ліквідності вторинного ринку цінних паперів за рахунок залучення інвесторів сприяє зростанню ринкової вартості акцій і капіталізації компаній, але не передбачає надходження додаткових інвестицій. У більшості країн світу випуск акцій не є головним джерелом корпоративних інвестицій. Так, нефінансові компанії понад 30 років більше випускають акції, ніж їх розміщують. Основним джерелом їх фінансування є позики банків (більше третини всього фінансування).

Впродовж 2009-2013 рр. спостерігається нерівномірна тенденція обсягу випуску акцій: у 2009 році досягнув свого максимуму, за даними на кінець 2013 року, було зареєстровано випусків акцій на 571,97 млрд. та спостерігалось зростання емісійної діяльності на ринку акцій, що в чотири рази більше порівняно з 2012 роком. У 2012 році відмічається зниження цього показника у 2,5 рази, що пов'язано зі згортанням участі іноземних банківських інституцій у капіталі банків України. Найбільші обсяги випусків акцій в 2013 р. належали емітентам, основними видами економічної діяльності яких були фінансова та страхова діяльність (32,27 млрд. грн., 50,25 % від загального обсягу), будівництво (6,87 млрд. грн., 10,69 %), а також оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (6,57 млрд. грн., 10,23 %) [9].

У 2013 році на вітчизняному фондовому ринку була відзначена висока активність біржового сегменту. Капіталізація лістингових компаній фондового ринку станом на 31.12.2013 становила 311,73 млрд. грн., що більше на 12,53 % у порівнянні з 31.12.2012 (277,02 млрд. грн.) Збільшення капіталізації відбувалось як за рахунок підвищення ринкової вартості корпорацій, так і за рахунок збільшення кількості лістингових компаній. В структурі торгів 2013 року ринок акцій становив 10,20 % загального обсягу торгів на ринку цінних паперів, обсяг торгів акціями на біржовому ринку збільшився у два рази порівняно з 2012 роком.

Важливим сегментом ринку цінних паперів є ринок облігацій, на якому відбувається обіг боргових зобов'язань. Найбільша частка приходить на державні та корпоративні облігації.

Т а б л и ц я 1

Динаміка показників випуску корпоративних облігацій за 2009-2013 рр.

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013р.
Обсяг зареєстрованих випусків облігацій, млрд грн	10,11	9,49	35,91	51,39	42,47
Кількість випусків облігацій	240	304	209	332	304
Середня вартість випуску облігацій, млн грн	42,11	31,23	170,8	154,48	147,24

Джерело: узагальнено авторами на підставі [9,10]

Аналіз динаміки корпоративних облігацій (табл. 1) свідчить, що станом на

кінець 2011 року обсяг облігацій збільшившись за рік в 2,8 разів і досяг 35,91 млрд.

грн. За підсумками 2010 року обсяг вказаного ринку становив 9,49 млрд. грн., тобто число випусків облігацій зменшилось на 31,25% порівняно з 2009 роком. До кінця 2012 року обсяг корпоративних облігацій, розміщених на ринковій основі, складав 51,39 млрд. грн. (332 випуску облігацій), на 43,1% перевищує обсяг даного сегменту ринку облігацій на кінець 2011 року. У 2013 році відбулося незначне зменшення обсягів корпоративних облігацій зареєстрованих випусків (304 випуски облігацій підприємств, 42,47 млрд. грн.) на 17,36 % менше, ніж у 2012 році.

Зростання первинного ринку корпоративних облігацій у вартісному виразі су-

проводжувалось зменшенням кількості зареєстрованих випусків. Таким чином, продовжується тенденція зменшення кількості емітентів, що запозичують на облігаційному ринку, середній обсяг облігаційного випуску за 2013 рік становив 147, 24 млн. грн., що на 5,12% менше 2012 року.

Тенденція останніх 5 років характеризується найбільшою питомою вагою в загальному обсязі зареєстрованих випусків облігацій підприємств. У 2013 році комерційні банки здійснили емісію облігацій лише на 8,04 млрд. грн., а страхові компанії облігації взагалі не випускали (табл. 2).

Т а б л и ц я 2

Структура зареєстрованих випусків облігацій підприємств у 2009-2013 рр.

Вид емітента	2009 р.		2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.	
	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%
Підприємства	10,11	100,00	6,34	66,81	21,92	61,04	39,59	77,04	34,43	81,07
Банки	-	-	3,15	33,19	13,89	38,68	11,77	22,90	8,04	18,93
Страхові компанії	-	-	-	-	0,10	0,28	0,03	0,06	-	-
Усього	10,11	100,00	9,49	100,00	35,91	100,00	51,39	100,00	42,47	100,00

Джерело: узагальнено авторами на підставі [9]

У 2013 році випуски облігацій підприємств з найбільшими обсягами були здійснені емітентам за основними видами економічної діяльності: фінансова та стра-

хова діяльність (58,26 %); операції з нерухомим майном (16,94 %); будівництво (8,15 %) (рис. 1).

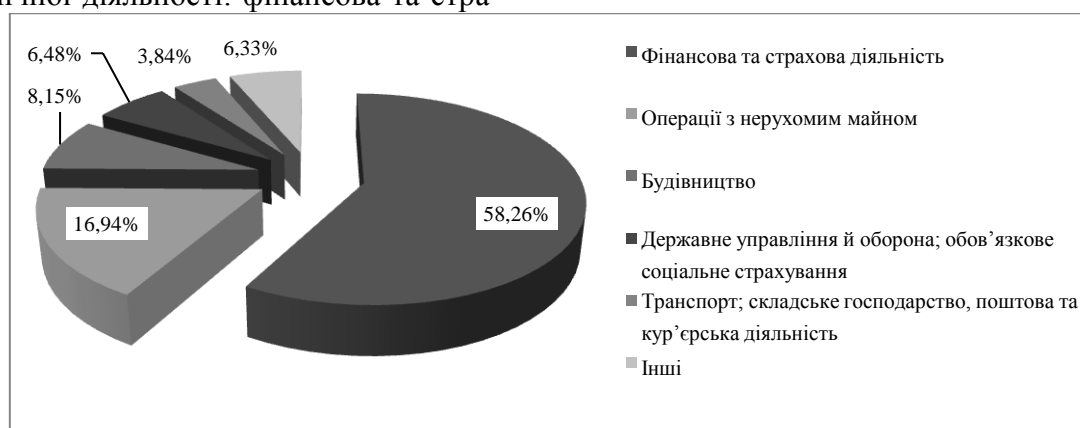

Рис. 1. Випуски облігацій підприємств за основними видами економічної діяльності емітентів у 2013 році

Джерело: розроблено авторами на підставі [9]

Протягом 2013 року у першій п'ятірці корпоративних емітентів НКЦПФР зареєстровано за обсягом випусків облігацій: Дер-

жавна іпотечна установа; НАК «Нафтогаз України»; ТОВ «ЕСУ»; ПАТ КБ «Приватбанк»; ДП «Державне агентство автомобіль-

них доріг України» [9]. Таким чином, в ринкових умовах здатні здійснювати значні за обсягом емісії здатні лише державні підприємства та найбільші комерційні банки, проте, наведені випуски за умовами розміщення є непублічними. Це свідчить про те, що на даному етапі великі емісії можуть знайти платоспроможний попит лише при наявності вузького кола зацікавлених інвесторів, в той час як розміщення на відкритому ринку може і не відбутись.

Інноваційний шлях розвитку інвестиційної діяльності характеризується галузевою структурою торгів вітчизняного фондового ринку. Кількість цінних паперів, допу-

щених до торгів на фондовому ринку впливає на напрями інвестування, кількість цінних паперів, доступних для придбання інвесторами, ступінь їх диверсифікації, надійності та інвестиційної привабливості. [9] Необхідно зазначити, що на кінець 2013 року спостерігалось збільшення кількості випусків облігацій підприємств, допущених до торгів на фондових біржах. Так, до біржових списків організаторів торгівлі станом на 31.12.2013 включено 638 облігацій підприємств, що на 16,84 % більше порівняно з показником аналогічного періоду 2012 року (табл. 3).

Т а б л и ц я 3

Обсяг торгів облігаціями підприємств на ринку цінних паперів у 2009-2013 рр.

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Обсяг торгів на ринку цінних паперів, млрд. грн.	1067,26	1541,38	2171,10	2530,87	1676,97
Обсяг торгів облігаціями підприємств, млрд. грн.	81,13	69,50	103,70	124,89	98,87
Частка обсягу торгів облігаціями підприємств, %	7,6	4,5	4,78	4,93	5,9
Кількості випусків облігацій підприємств, допущених до торгів на фондових біржах	436	396	463	546	638

Джерело: узагальнено авторами на підставі [9]

Ринок боргових цінних паперів українських підприємств характеризувався слабким розвитком, а саме - відсутністю попиту на облігації з боку інституційних інвесторів. Динаміка обсягу торгів на ринку цінних паперів у 2009-2012 р.р. характеризувалася тенденцією зростання, а у 2013 р. обсяг торгів зменшився на 33,74% (табл. 3). Частка обсягу торгів облігаціями підприємств на ринку цінних паперів невелика і коливається в межах 7,6 % в 2009 р. і 4,5%-5,9% в 2010-2013 рр. Ліквідність корпоративних боргових зобов'язань нижча порівняно з облігаціями внутрішньої державної позики (ОВДП), тому вони не є привабливими. Комерційні банки, у портфелях яких станом на кінець 2013 року перебувало державних облігацій загальною вартістю близько 81 млрд. грн., використовують як інструмент ліквідної застави при операціях РЕПО та в якості резервів під валютні депозити. Таким чином, беручи до уваги поточні проблеми та перспективи розвитку ринку облігацій України, вважаємо, що в подальшому відбудеться розширення ринку державних цінних паперів, в той час як на ринку корпоративних обліга-

цій обсяг реалізації нових запозичень буде значно нижчим, ніж обсяг викуплених та погашених випусків.

На цій основі можна обґрунтувати шляхи вирішення проблем соціально-економічного розвитку з урахуванням динамічних змін інвестиційного потенціалу в умовах невизначеності ринкової економіки.

1. Розробка адаптивного механізму інвестиційної стратегії на підставі врахування інвестиційного потенціалу, що інтегрує вибір джерел фінансування; розробку прогнозів соціально-економічного розвитку на основі інвестиційного потенціалу; організацію фінансового контролю.

2. Активізація інвестиційних процесів за рахунок внутрішніх інвестицій. Відновленню позитивної динаміки внутрішніх інвестицій сприятиме забезпечення прибутковості, зростання власного капіталу за рахунок емісії акцій, внутрішніх резервів від інвестиційної діяльності підприємств реального сектора економіки.

3. Збалансованість взаємозв'язку між монетарним і інвестиційним механізмом шляхом зниження або збільшення процент-

ного відсотку[10, с.23]. Зниження процентної ставки призводить до зменшення необхідної норми прибутку інвесторів і, відповідно до зростання інвестиційної активності. Створення умов для зниження темпів інфляції і обмеження кредитного мультиплікатора, що сприятиме підвищенню інвестиційного потенціалу.

4. Активізація використання інструментів фондового ринку шляхом мобілізації усіх ресурсів від емісії цінних паперів з ме-

тою залучення додаткових джерел фінансування. Використання можливостей залучення капіталу через боргові інструменти, у тому числі IPO, може привести до зниження вартості застосування цього капіталу та сприяти підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Аналіз і оцінка інвестиційного потенціалу передують розробці адаптивного механізму формування і реалізації інвестиційної стратегії (рис. 2).

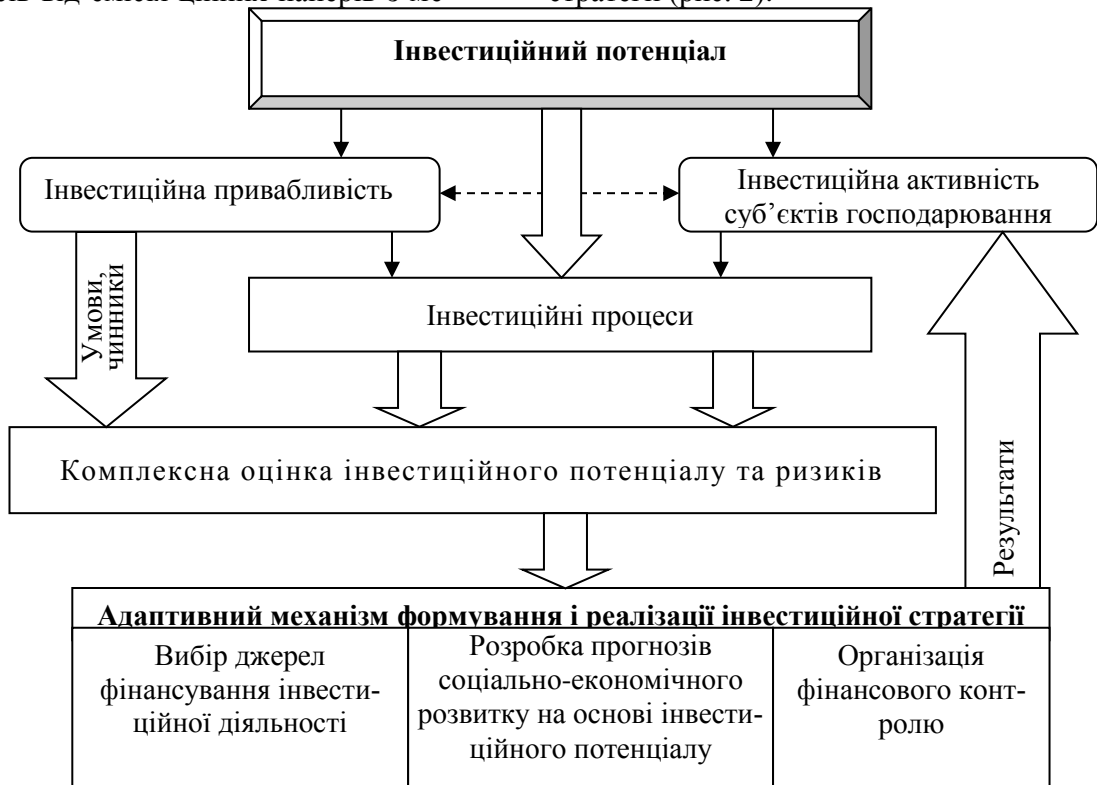

Рис. 2. Формування адаптивного механізму інвестиційної стратегії

Джерело: розроблено авторами

Адаптивний механізм формування і реалізації інвестиційної стратегії інтегрує три блоки: 1) вибір джерел фінансування інвестиційних проектів на основі попередньої оцінки їх вартості, рентабельності власного капіталу, ризиків та інфляції; оцінки вартості фінансових інструментів [11; 12]; 2) розробка прогнозів соціально-економічного розвитку на основі результатів комплексної оцінки інвестиційного потенціалу шляхом формування стратегічних інвестиційних планів залежно від вибору джерел фінансування окремих інвестиційних проектів. Для вибору оптимального варіанта інвестиційної стратегії використовуються методи фінансового аналізу та методу аналізу ієрархій; 3) організація фінансового контролю заснована на єдиній методологічній та інформаційній ос-

нові за чотирма рівнями їх взаємозв'язків: контроль і аналіз інвестиційної привабливості; контроль достатності інвестиційних ресурсів; контроль виконання інвестиційних планів; оцінка ефективності реалізації інвестиційної стратегії.

Для оцінки інвестиційного потенціалу на макро- і мікро- рівнях необхідно використовувати систему фінансових і нефінансових показників за чотирма напрямками: інвестиційна привабливість, інвестиційна активність, інвестиційна безпека, інвестиційні ризики. Результати такої оцінки є підґрунтям здійснення контролю і прийняття рішень щодо забезпечення зростання інвестиційного потенціалу.

Висновки та перспективи подальшого розвитку. Проведений аналіз тенден-

цій стану інвестиційного потенціалу в Україні дозволяє стверджувати, що підвищення ефективності інвестиційної діяльності насамперед залежить від сприятливого інвестиційного клімату, інвестиційної політики держави та активного використання фінансових інструментів фондового ринку. Передумовою забезпечення активізації інвестиційних процесів в умовах невизначеності ринкової економіки є чітко сформований адаптивний механізм інвестиційної стратегії, який визначає пріоритетні напрями формування інвестиційного потенціалу, оптимальний вибір доцільних джерел фінансування, можливості залучення бюджетних коштів для цільових програм соціально-економічного розвитку країни, порядок контролю і оцінки ефективності реалізації інвестиційної стратегії.

Комплексний підхід до формування механізму інвестиційної стратегії дозволяє скласти уявлення про рівень інвестиційного потенціалу та дає можливість сформувати стратегічний інвестиційний план на підставі доцільного вибору джерел фінансування.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі концептуальне обґрунтування механізмів регулювання інвестиційних процесів в Україні з позиції забезпечення інвестиційної безпеки.

Література

1. Иванов С.В. Методологічні підходи до визначення сутності інвестиційного потенціалу / С.В. Иванов // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – Випуск 95. – С. 98 – 104.
2. Туріянська М.М. Інвестиційні джерела / М.М. Туріянська – Донецьк: Юго-Восток, 2004.-317 с.
3. Кучерук Т.Ю. Економічне обґрунтування комплексної оцінки інвестиційного потенціалу авіапідприємства / Т.Ю. Кучерук, О.М. Вовк // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. - №3. – С. 11 – 15.
4. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб./ О. С. Федонін. – К.: КНЕУ, 2006. – 336 с.
5. Управління потенціалом підприємства: навч. посіб. / [Должанський І.З., Загорна Т.О., Удалих О.О., та ін.]. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.- 362 с.

6. Щодо ризиків і перспектив активізації інвестиційної діяльності в Україні [Аналітична записка] / А.П. Павлюк– К.: НІСД, 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1550/>

7. Офіційний сайт Проекту Doing business // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://russian.doingbusiness.org>.

8. Білоцька М. Ф. Регулювання фінансових ринків: світовий досвід / М. Ф. Білоцька // Фондовий ринок. — 2008. — № 44. — С. 28—36.

9. Офіційний сайт Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ssmc.gov.ua>.

10. Офіційний сайт Національного рейтингового агентства «Рюрик» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rurik.com.ua>.

11. Костирко Л.А. Басов М. Г. Актуальні проблеми розвитку інвестиційних процесів в Україні // Часопис економічних реформ. – Науково-виробничий журнал. – №2(14). – 2014. – С. 19-25.

12. Дамодаран А. Инвестиционная оценка. Инструменты и техника оценки любых активов [пер. с англ.] / А. Дамодаран. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 1342 с.

13. Шарп У. Инвестиции [пер. с англ.] / У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бэйли. – М.: Инфра-М, 2001. – 1028 с.

References

1. Ivanov S.V. Metodolohichni pi-dkhody do vyznachennya sutnosti inves-tytsiynoho potentsialu / S.V. Ivanov // Ekonomika: problemy teoriiy ta praktyky: Zb. nauk. prats'. – Dnipropetrovs'k: DNU, 2004. – Vypusk 95. – S. 98 – 104.
2. Turiyans'ka M.M. Investytsiyni dzherela / M.M. Turiyans'ka – Do-nets'k: Yuhovostok, 2004.-317 s.
3. Kucheruk T.YU. Ekonomichne obgruntuvannya kompleksnoyi otsinky investytsiynoho potentsialu aviapidpryyemstva / T.YU. Kucheruk, O.M. Vovk // Ekonomika. Finansy. Pravo. – 2008. - №3. – S. 11 – 15.
4. Fedonin O.S. Potentsial pidpryyemstva: formuvannya ta otsinka: navch. posib./ O.S. Fedonin. – K.: KNEU, 2006. – 336 s.
5. Upravlinnya potentsialom pidpryyemstva: navch. posib. / [Dolzhans'-kyu I.Z.,

Zahorna T.O., Udalykh O.O., ta in.]. – K.: Tsentr navchal'noyi literatury, 2006.- 362 s.

6. Shchodo ryzykiv i perspektyv aktivizatsiyi investytsiynoyi diyal'nosti v Ukrayini [Analitychna zapyska] / A.P. Pavlyuk– K.: NISD, 2013. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.niss.gov.ua/articles/1550/>

7. Ofitsiyyny sayt Proektu Doing business // [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: – <http://russian.doingbusiness.org>.

8. Bilots'ka M. F. Rehulyuvannya finansovykh rynkiv: svitovyy dosvid / M. F. Bilots'ka // Fondovyy rynek. — 2008. — № 44. — S. 28—36.

9. Ofitsiyyny sayt Natsional'na komisiyi z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku [El-

ektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ssmc.gov.ua>.

10. Ofitsiyyny sayt Natsional'noho reytynhovoho ahentstva «Ryuryk» [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://rurik.com.ua>.

11. Kostyrko L.A. Basov M. H. Aktual'ni problemy rozvytku investytsiynykh protsesiv v Ukrayini // Cha-sopys ekonomichnykh reform. – Naukovo-vyrobnychyy zhurnal. – №2(14). – 2014. – S. 19-25.

12. Damodaran A. Ynvestytsionnaya otsenka. Ynstrumenty y tekhnika otsenky lyubyykh aktivov [per. s anhl.] / A. Damodaran. – M.: Al'pyna Byznes Buks, 2004. – 1342 s.

13. Sharp U. Ynvestytsyy [per. s anhl.] / U. Sharp, H. Aleksander, Dzh. Bélyy. – M.: Ynfra-M, 2001. – 1028 s.

Костырко Р. О. Серeda Е. А.

Анализ влияния финансовых инструментов на формирование инвестиционного потенциала в экономике Украины

Рассмотрены сущность инвестиционного потенциала и определены его качественные характеристики. Определены основные факторы, влияющие на инвестиционный потенциал. На основании анализа финансовых инструментов фондового рынка выявлены основные тенденции, проблемы развития рынка ценных бумаг и возможности их использования для повышения инвестиционного потенциала в Украине. Раскрыто адаптивный механизм формирования и реализации инвестиционной стратегии на основе учета инвестиционного потенциала. Обоснованные меры направлены на обеспечение роста инвестиционного потенциала.

Ключевые слова: инвестиционный потенциал, финансовые инструменты, анализ, адаптивный механизм, инвестиционная стратегия, рынок ценных бумаг.

Kostyrko R., Sereda O.

Impact analysis of financial instruments on the formation of investment potential in the economy of Ukraine

The essence of investment potential and determined its quality characteristics. The main factors affecting the investment potential. On the basis of the financial instruments of the stock market the main tendencies, development of the securities market and the possibility of their use in order to increase the investment potential in Ukraine. Reveals the adaptive mechanism of formation and implementation of investment strategies based on consideration of the investment potential. Based measures aimed at ensuring the growth of investment potential.

Keywords: investment potential, financial instruments, analysis, adaptive mechanism, investment strategy, the stock market.

Рецензент: Терещенко О. О. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Корпоративні фінанси і контролінг» Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Київ, Україна.

Reviewer: Tereschenko O. – Professor, Ph.D. of Economics, Professor, Head of Corporate Finance and Controlling Department Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.

e-mail: info@kneu.ukr.net

Стаття подана
10.12.2014 р.

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

На основі аналізу динамки основних показників соціально-економічного розвитку України визначено низку важливих проблем формування соціально-орієнтованого фінансового механізму. Висвітлено трикутну дилему протиріч бюджетної децентралізації: стабільність, соціальна справедливість, самодостатність. Аналіз залежності динаміки витрат і темпів приросту ВВП дозволив визначити шляхи формування симетричної бюджетної системи. Обґрунтовано порядок коригування національної моделі бюджетної системи за принципами соціальної справедливості, збалансованості та економічної ефективності з урахуванням світового досвіду. Запропоновано механізми стійкості бюджетної системи та розкрито його елементи.

Ключові слова. фінансовий механізм, соціальна орієнтація, симетричність бюджетної системи, збалансованість міжбюджетних відносин, ефективність, стійкість.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні проблеми коригування національної моделі економіки ускладнюються наявністю невирішених питань пов'язаних з регулюванням міжбюджетних відносин та недосконалістю фінансового механізму. За останнє десятиріччя зовнішні і внутрішні чинники розвитку вітчизняної економіки притерпіли зміни, обумовлені поглибленням глобалізації та взаємозалежності країни від міжнародних фінансових відносин. Бюджетна система держави перетворилась на механізм коригування циклу макроекономічної динаміки на національному рівні. Це об'єктивно вимагає розробки нових підходів до фінансового механізму забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку територій в контексті наближення до симетричності міжбюджетних відносин на всіх рівнях. В умовах кризи рішення соціальних задач за допомогою використання методів фінансового механізму можливо лише за умови вироблення стратегії ефективної соціальної політики, надійної системи соціального захисту населення, які забезпечують баланс інтересів держави, суспільства та бізнесу. В цих умовах важливого значення набуває проблема розробки ефективних інструментів фінансового механізму в сучасній економіці. Ця проблема повинна вирішуватися не тільки на підставі наявних державних фінансових ресурсів, але і на використанні нетрадиційних джерел фінансування, які сприятимуть стійкому соціально-економічному розвитку держави.

Узгодження державних і ринкових механізмів здійснюється за допомогою фінансового механізму. За його допомогою можна

регулювати розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів на різних рівнях управління, узгоджувати інтереси зацікавлених сторін – учасників ринкових фінансових відносин та сприяти зниженню рівня ризиків бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасній науці досить інтенсивно досліджуються як проблеми модернізації фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій, так і формування стратегії соціально-економічного розвитку [1; 6; 7; 8]. Проблеми розвитку, методології та формування фінансового механізму активно розробляли такі вітчизняні вчені як: І. Бланк, В. Буряковський, О. Василик, В. Опарін, А. Поддєрьогін, В. Федосов, Н. А. Дехтяр, О. М. Ковалюк, О. І. Кремень, М. І. Крупка, В. П. Москаленко, І. Плікус, В. М. Поленчук [2; 6; 11]. Наукові розробки в цій сфері в основному зосереджені на розкритті сутності фінансового механізму, його базових елементів, методів та інструментів. Проте, існує необхідність подальшого комплексного дослідження питань з формування фінансового механізму орієнтованого на стійкий соціально-економічний розвиток країни. Сьогодні, насамперед, відсутня адекватна теоретична база трактування рушійних сил сталого розвитку економіки. Цю ситуацію посилює неузгодженість нормативних документів, недосконалість науково-методичних рекомендацій щодо формування адаптивного фінансового механізму. Особливої уваги потребує дослідження соціальної спрямованості фінансової політики держави. Залишаються не вирішеними проблеми оцінки соціальних орієнтирів залежно від стратегії

соціально-економічної політики. В існуючих дослідженнях також мало вивчені питання розвитку такого визначального аспекти економічної політики, як соціальна орієнтація економіки країни, а також повністю відсутні теоретичні засади її формування.

Переpletення проблем соціально-економічного розвитку держави і визначення оптимальної бюджетної системи посилило значущість вирішення питань використання країною обмежених ресурсів у відповідності з критеріями соціальної справедливості і економічної ефективності.

Увага до зазначеної проблеми обумовлена, насамперед, недостатнім розробленням методологічних засад адаптивного фінансового механізму та потребою у формуванні аналітичного базису для вибору стратегічних орієнтирів стійкого соціально-економічного розвитку.

Мета статті – визначення проблем та розкриття перспектив розвитку соціально-орієнтованого фінансового механізму в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-орієнтований фінансовий механізм слід розглядати як багаторівневу ієрархічну систему фінансових відносин, взаємопов'язаних елементів (методів,

важелів, стимулів) та забезпечуючи систем. Цей механізм повинен бути орієнтований на забезпечення стабільності відтворювальних процесів на підставі збалансованості інтересів всіх груп учасників ринкових відносин.

У дослідженні, фінансовий механізм розглядається як інструмент реалізації фінансової політики держави з позиції забезпечення стійкості соціально-економічного розвитку. Фінансовий механізм потрібно розглядати значно ширше, ніж він сьогодні досліджується, а саме через комплексне використання механізмів збалансованості, справедливості та забезпечуючих систем. Складовими фінансового механізму є бюджетний, податковий і кредитний механізми. Бюджетний механізм охоплює методи прямої і непрямой фінансової підтримки стійкого розвитку економіки, яка здійснюється всіма ланками бюджетної системи. Забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку економіки тісно пов'язано з ефективним використанням інструментів і методів фінансового механізму.

Передумовою формування вихідних методологічних положень фінансового механізму є дослідження стану та тенденцій соціально-економічного розвитку країни для координації дій щодо його формування.

Т а б л и ц я 1

Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку України

Показник	2010	2011	2012	2013	2014
ВВП, % до попереднього року	118,5	121,6	107,0	103,3	106,6
ВВП, % до 2010 року	115,38	120,44	130,14	134,29	144,0
Обсяг реалізованої продукції, % до попереднього року	132,06	105,18	98,42	100,78	106,73
Обсяг реалізованої продукції, % до 2010 р.	124,28	105,18	103,52	104,33	111,35
Індекс обсягу продукції промисловості (у % до попереднього року)	111,2	107,6	99,3	95,7	89,9
Індекси капітальних інвестицій, % до попереднього року	102,4	141,6	107,5	100,3	82,6
Споживчі ціни, % до попереднього року (Індекс цін)	109,4	108	100,6	99,7	112,1
Середньомісячна заробітна плата, % до попереднього року	120,0	117,62	115,4	107,9	105,9
Реальні місячні доходи населення, % до попереднього року	110,2	108,7	114,7	108,2	93,5
Експорт, % до попереднього року	128,2	130,3	99,9	92,5	90,9
Імпорт, % до попереднього року	130,6	132,7	102,9	92,8	74,9

Джерело: узагальнено автором на підставі [10]

Оцінюючи загальну тенденцію макроекономічних показників за останні п'ять років, слід зазначити, що реальний сектор господарювання поки не є вирішальним чинником підйому національної економіки. Загальносистемна криза, яка охопила більшість

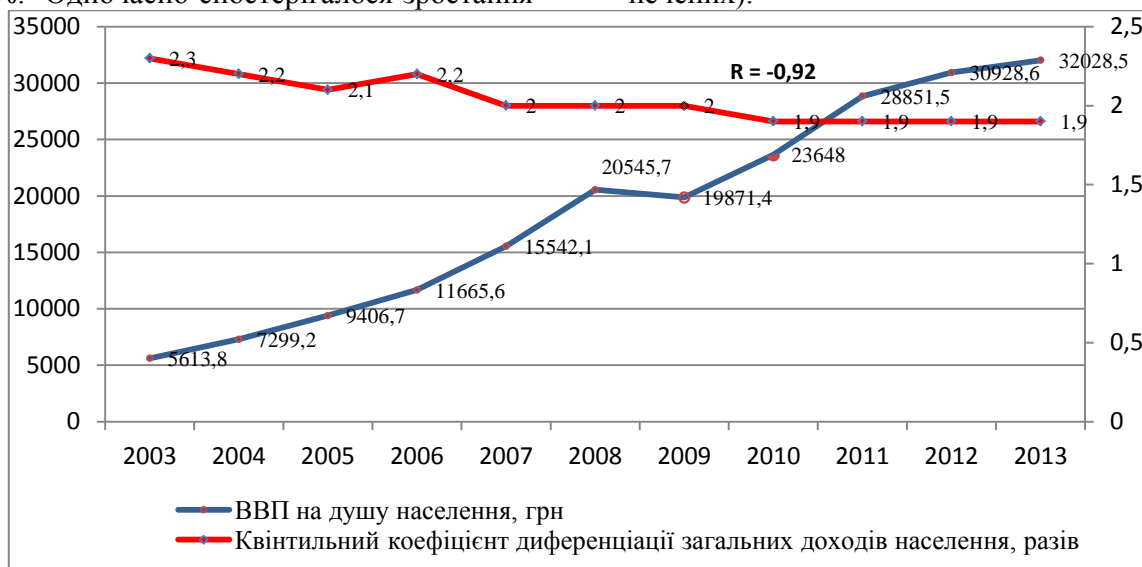
промислових підприємств України, привела до зниження потенціалу фінансової стійкості господарюючих суб'єктів і загострення фінансових проблем майже по всьому спектру економічних відносин. В цьому зв'язку можна виділити три групи проблем.

Перша група проблем – неефективність соціально-економічної політики держави для досягнення стійкого економічного зростання. Аналіз динаміки впливу макроекономічних чинників на економічні процеси в Україні свідчить про негативні тенденції: скорочення ВВП у 2014 році майже на 12% у порівнянні з 2010 р.; зниження темпів обсягу реалізованої продукції на 25,3%; зменшення обсягів експорту на 37,3%, імпорту – на 55,7%. Одночасно спостерігалось зростання

споживчих цін (+2,7%) та скорочення реальних доходів населення (-16,7%). Капітальні інвестиції скоротилися на 19,8% (табл. 1).

Наявність диспропорцій соціально-економічного розвитку (рис.1) демонструє тісний зворотній зв'язок ($R = -0,92$) між ВВП на душу населення та квінтільним коефіцієнтом (відношення мінімального доходу 20% найбільш забезпечених верств населення і максимального доходу 20% найменш забезпечених).

R – коефіцієнт кореляції

Рис. 1. Динаміка взаємозв'язку ВВП на душу населення та квінтільністю доходів населення України

Джерело: узагальнено автором на підставі [10]

За даними ОЕСР, питома вага оплати праці у ВВП у країнах Євросоюзу становить 60-65%, у Канаді — близько 52%, у Великобританії — 56%, США — 58%. Тобто названі країни з ринковою економікою, які за рейтингом світової конкурентоспроможності входять у першу десятку, за питомою вагою доходів від найманої праці у ВВП значно випереджають Україну. Частка зарплати в нашій країні менше 50%, що на 10% нижче американського і майже на 12-17% - європейського. Негативний аспект подібної ситуації посилюється тим, що саме заробітна плата є основним джерелом доходів більшості населення нашої країни й визначальним чинником впливає на рівень добробуту населення країни загалом і формування належного іміджу країни у світовому співтоваристві [13].

Ефективними інструментами стабільності соціально-економічної політики є: консолідація інтересів і фінансових потенціалів держави і бізнесу у напрямку пошуку дже-

рел фінансування інноваційних програм, підвищення якості інтелектуального потенціалу; впровадження соціальних стандартів в фінансову політику бізнесу; розвиток державно-приватного співробітництва в соціальній сфері; використання сучасних механізмів регулювання міжбюджетних відносин по вертикалі бюджетної системи.

Друга група проблем – фіскальна спрямованість державної політики, що проявляється у високому рівні податкового навантаження. Податковий механізм діє через наступні важелі: спеціальні податкові режими, податкові пільги, податкові канікули, спрощені правила ведення податкового обліку, спрощені форми податкових декларацій по окремих податках і зборах. У рейтингу "Ведення бізнесу 2013" за сом "Сплата податків" Україна посіла лише 165 місце із 185 країн. Завдяки зниженню ставки податку на прибуток середньозважена ставка оподаткування доходів підприємств в 2012 році була знижена до 55,4%

проти 57,1% у попередньому періоді. Проте вона залишається значно вищою, ніж середній показник у країнах Східної Європи та

Центральної Азії (40,5%) чи у країнах ОЕСР (42,7%).

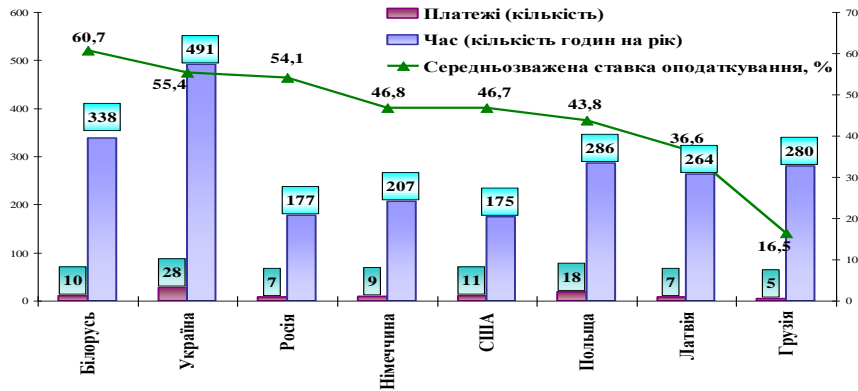

Рис. 2 Місце України у рейтингу “Ведення бізнесу 2013” за субіндексом ”Сплата податків”

Джерело: розроблено автором

Аналіз співвідношень розрахунків з бюджетом і результатів роботи промисловості показують, що податковий тягар підприємств промисловості в 2006-2013 рр. постійно наростає: з 15,4% у 2006 р до 19,8% у 2013 р. За останній рік податковий тягар знизився на 4,4%. Проблема полягає в тому, що в ринкових умовах не забезпечується рівномірність розподілу доходів за галузями економіки. Тому для різних галузей критичним є різний рівень податкового тиску по відношенню до доданої вартості. Так, лікоро-горілчана промисловість має високий рі-

вень податкового навантаження через акцизи, проте вона є найбільш прибутковою галуззю в порівнянні з іншими галузями промисловості.

Результати аналізу зміни структури податкових надходжень до бюджету України в 2007-2013 рр. свідчать про тенденції зниження частки податку на прибуток підприємств з 21,34 % до 15,54 % і збільшення частки акцизного збору за останні шість років з 5,63 % до 10,36 %. Частка податку з доходів фізичних осіб та податку на додану вартість суттєво не змінюється.

Таблиця 2

Динаміка податкового тягара в промисловості в 2006-2013 рр.

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Податкові надходження, млн. грн.	104358	152723	139269	154991	219110	233049	219931
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн. грн.	717077	917036	806556	1065108	1329266	1102636	1111269
Відношення податків до обсягу промислового виробництва, %	14,6	16,7	17,3	14,6	16,5	21,1	19,8

Джерело: розроблено автором

Третя група проблем – низька ефективність бюджетної системи, як механізму перерозподілу національного доходу країни, що пов’язана з протиріччям в бюджетній децентралізації. Посилена централізація податкових надходжень і децентралізація по витратах об’єктивно зумовлює асиметричність моделі вітчизняної бюджетної системи. Така асиметрія має тенденцію посилення залежно від дефіциту бюджету та скорочення транс-

фертів спрямованих на вирівнювання внутрішніх міжбюджетних відносин.

Ефективність моделі бюджетної системи як механізму перерозподілу ВВП на користь держави залежить від оптимального поєднання принципів централізму і децентралізму та участі у її організації. Принцип автономії реалізується у вітчизняному законодавстві в частині розподілу компетенцій між державними і територіальними органами виконавчої влади.

Дилема протиріч бюджетної децентралізації: стабільність-соціальна справедливість

Цілі	Результати досягнення цілі
забезпечення макроекономічної стабільності; підвищення соціальної справедливості.	посилення централізації податкової бази
збільшення автономії доходної частини місцевих бюджетів; скорочення вертикального дисбалансу бюджетної системи;	посилення горизонтальної нерівності в бюджетній системі. неможливість забезпечення макроекономічної стабільності у зв'язку з посиленням соціальної несправедливості.
посилення доходності автономії місцевих бюджетів; посилення соціальної справедливості.	зниження макроекономічної стабільності

Джерело: розроблено автором

Що ж стосується бюджетних повноважень територій по доходах і видатках, то в еволюційно національних бюджетних системах вони формувалися на основі субсидіарного підходу. У зв'язку з бюджетною децентралізацією виникли протиріччя, а саме: неможливо забезпечити одночасно ефективність, соціальну справедливість і макроекономічну стабільність (табл. 3).

Наявність протиріч при розподілі бюджетних доходів і закріплення витратних повноважень перешкоджає забезпеченню стійкості бюджетної системи. Типовими проблемами є дефіцит власних ресурсів, залежність від трансфертів. При їх вирішенні необхідно керуватися критеріями економічної ефективності, таким як «максимізація багатства», «мінімізація транзакційних витрат» тощо.

В планових показниках на 2015 рік зберігається дефіцит бюджету країни, по відношенню до доходу – 10,92%, ВВП – до 4,5% (за даними міністерства фінансів <http://korrespondent.net>). Світовий досвід підказує, що структурний дефіцит бюджету може бути зменшений за рахунок відновлення економіки. Наприклад, в Великобританії, структурний дефіцит в даний час складає близько двох третин від загального обсягу, де циклічні фактори становлять лише третина.

Лейбористський уряд оголосив про заморожування державних витрат протягом найближчих декількох років, а також збільшення кількості податків, таких, як зростання національного страхування, розпорядження підлягає поданню в квітні 2011 року. На бюджет 2010 викладено прогнози для державних витрат і доходів, які показує падіння структурного дефіциту з 7,3% ВВП

цього року до 2,5% в 2014/15. Консерватори заявили, що вони проведуть надзвичайний бюджет протягом 50 днів після вступу на посаду, що буде викладено в плані по скороченню структурного дефіциту. Викликом для нового уряду є встановлення балансу між потребою захисту відновлення та заходами щодо скорочення дефіциту. Проте, досить складно точно прогнозувати дефіцит бюджету. Якщо витрати були на 1% нижче, ніж прогнозувалося, а доходів на 1% вище, дефіцит складе на 12 млрд фунтів стерлінгів (більше 7%) нижче.

Наприклад, якщо економіка працює гірше, ніж очікувалося, податкові надходження, як правило, нижче, а витрати вище. Це підсилює ефект.

За оцінкою Казначейства, ці проблеми пов'язані зі зниженням запозичень в 2009-2010 роках, які впали на 11 мільярдів фунтів стерлінгів протягом трьох місяців між попереднім бюджетним звітом 2009 року та бюджетом на 2010 рік. Це еквівалентно більш ніж в 2 рази на базовій ставці прибуткового податку Великобританії.

Скорочення бюджетного дефіциту стане центральним економічним завданням нового парламенту. Цього року, згідно з прогнозами, дефіцит становить 163 млрд фунтів стерлінгів (11,1% ВВП): за історичними мірками це дуже високий рівень. Казначейство прогнозує, що це призведе до падіння до 74 млрд фунтів стерлінгів (4,0% ВВП) на 2014/15. Це як і раніше буде вище, у вигляді частки ВВП, ніж в будь-який рік між 1996/97 і 2007/08.

Значна частина високого дефіциту пов'язана з економічним спадом в Україні. Який вплинув на стан державні фінансів рядом чинників.

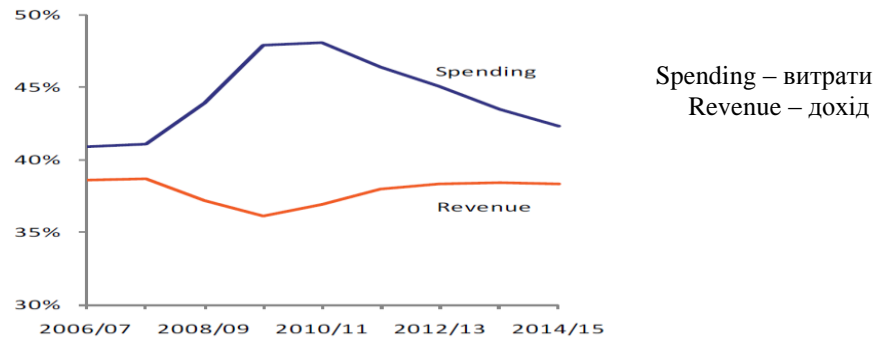

Рис. 2. Тренди доходів та витрат

Джерело: розроблено автором

Для фінансування дефіциту бюджету передбачено залучення державних зовнішніх (61,58%) і внутрішніх запозичень у розмірі 293,8 млрд.грн, що складає 55,6% від видаткової частини бюджету [13]. Це свідчить про нестійкість механізму рівноваги в бюджетній системі, яка залежить від зовнішнього фактору стабільності (цінова кон'юнктура на світових ринках, коливання валютного курсу, ставки на ринку запозичень тощо).

Фінансова криза призвела до скорочення власних доходів регіональних бюджетів, що обумовило скорочення інвестиційних проектів протягом останніх двох років. В нових умовах посилення бюджетної асиметрії підвищилась значущість пошуку нетрадиційних джерел бюджетних доходів. У країні сформувалася виражена модель бюджетної системи, яка заснована на централізації

більшої кількості податків у державний бюджет.

На забезпечення стійкості бюджетної системи впливають неврегульованість фінансових відносин, незбалансованість валютної політики, високий рівень інфляції, нестача фінансових ресурсів. Останніми роками проблема нестачі фінансових ресурсів в органів місцевого самоврядування та нестабільність їх доходних джерел набула загальнодержавної ваги. Доходи місцевих бюджетів в 2013 р. складають лише 7,23 % від ВВП, видатки – 14,99 % ВВП. Згідно з Податковим кодексом кількість місцевих податків та зборів скорочено до п'яти. В умовах чинної податкової системи місцеві бюджети стали залежними від міжбюджетних трансфертів з державного бюджету, які складають 52,24% їх доходів.

Т а б л и ц я 4

Частка міжбюджетних трансфертів з державного бюджету у формуванні доходів місцевих бюджетів в 2013 р.

Показник	Значення
Доходи місцевих бюджетів, млн. грн.	105172
Видатки місцевих бюджетів, млн. грн.	218237
ВВП, млн. грн.	1454931
Міжбюджетні трансферти, млн. грн.	115848,3
Доходи місцевих бюджетів з урахуванням трансфертів, млн. грн.	221020,3
Доходи у % до ВВП	7,23
Видатки у % до ВВП	14,99
Міжбюджетні трансферти в % до доходів	52,24

Джерело: розроблено автором

Канадський досвід передбачає безумовну орієнтацію міжбюджетні відносини на досягнення чотирьох основних критеріїв: економічну ефективність, бюджетну справедливість, політичну підзвітність і адміністративну дієвість. Тільки розподіливши відповідальність за витрати і закріпивши їх загальний обсяг на кожному рівні влади, можна вирішувати питання про закріплення і пе-

рерозподіл доходів між ними з урахуванням зазначених вище критеріїв.

В моделі бюджетної системи в Україні на початок 2015 року передбачені зміни у міжбюджетних відносинах по вертикалі, що створює підґрунтя для перспектив розвитку вітчизняної економіки. Механізм забезпечення стійкості бюджетної системи повинен включати такі елементи: бюджетне планування за принципом збалансованості всіх

рівнів управління; середньострокове планування; регулювання міжбюджетних внутрішніх відносин в контексті справедливості та самодостатності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Світовий досвід показує, що для побудови соціально-орієнтованого фінансового механізму країни необхідні наступні умови: стабільна нормативно-правова база, наявність досконалого фінансового ринку, прозоре і ефективне управління бюджетною системою, стимулювання розвитку бізнесу за принципом соціальної відповідальності, державне-приватне співробітництво в сфері розвитку інфраструктури. Запровадження системного підходу до формування симетричної моделі бюджетної системи, яка заснована на принципах розподілу доходних джерел, закріплених повноважень по витратах і механізмам вирівнювання фінансових потоків на різних рівнях, сприятиме скороченню фіскальної асиметрії.

Інституційне закріплення симетричної моделі бюджетної системи України має орієнтуватися на: зростання доходної частини бюджету; розширення бюджетних повноважень і відповідальності регіональних органів влади; перебудову системи існуючих трансфертів. У підсумку в довгостроковій перспективі це сформує об'єктивну основу побудови ефективної моделі бюджетної системи України.

Література

1. Александров І.О. Стратегія сталого розвитку регіону: [монографія] / І.О. Александров, О.В. Половян, О.Ф. Коновалов, О.В. Логачова, М.Ю. Тарасова; за заг. ред. д.е.н. І.О. Александрова / НАН України. Ін-т економіки промисловості НАН України. – Донецьк: Вид-во «Ноулідж», 2010. – 204 с.

2. Буряковский В.В. Финансы предприятий: [учеб. пособ.] / В.В. Буряковский, В.Я. Кармазин, С.В. Каламбет; под ред. В.В. Буряковского. – Днепр.: Пороги, 1998. – 246с.

3. Костырко Л.А. Финансовый механизм сталого розвитку підприємств: стратегічні орієнтири, системи забезпечення, адаптація: Монографія. – Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2012. – 474 с.

4. Костырко Л.А. Финансовый механизм саморозвитку господарюючих суб'єктів в умовах невизначеності ринкової економіки / Часопис економічних реформ. – Науково-виробничий журнал. – №2(6). – 2012. – С. 38-43.

5. Костырко Л.А. Клітинський Ю.С. Механізм формування стратегії фінансової забезпеченості регіону/ Часопис економічних

реформ. – Науково-виробничий журнал. – №3(11). – 2013. – С. 62-69.

6. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: [монографія] / За ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка», 2008. – 376 с.

7. Невелєв О.М. Сталий розвиток регіону: стратегічні напрямки та механізми / О.М. Невелєв, Б.М. Данилишин. – К.: НДІСЕП, 2002. – 128 с.

8. Соціально-економічний розвиток регіону: діагностика, стратегія, управління / ред. М.І. Долішній; Ін-т регіон. дослідж. НАН України. – Л., 2006. – 648 с.

9. Опарин В., Федосов В. Концептуальные основы финансовой стратегии экономического роста в Украине // Экономика Украины. – 2002. - №2. – С. 10-20.

10. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

11. Формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в економіці України: монографія / [М.І. Крупка, Д.В. Ванькович, Н.Б. Демчишак, М.І. Кульчицький]. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 404 с.

12. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

13. Webb D. The economic recovery and the budget deficit // http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/key_issues/Key-Issues-The-economic-recovery-and-the-budget-deficit.pdf

14. McKenzie W. Five ways Obama can reduce the deficit // <http://www.dallasnews.com/opinion/columnists/william-mckenzie/20091207-William-McKenzie-Five-ways-Obama-3210.ece>

References

1. Aleksandrov I.O. Stratehiya staloho rozvytku rehionu: [monohrafiya] / I.O. Aleksandrov, O.V. Polovyan, O.F. Konovalov, O.V. Lohachova, M.YU. Tarasova; za zah. red. d.e.n. I.O. Aleksandrova / NAN Ukrayiny. In-t ekonomiky promyslovosti NAN Ukrayiny. – Donets'k: Vyd-vo «Noulidzh», 2010. – 204 s.

2. Buryakovskyy V.V. Fynansy predpryytuy: [ucheb. posob.] / V.V. Buryakovskyy, V.YA. Karmazyn, S.V. Kalambet; pod red. V.V. Buryakovskoho. – Днепр.: Porohy, 1998. – 246с.

3. Kostyrko L.A. Finansovyy mekhanizm staloho rozvytku pidpryyemstv: stratehichni oriyentyry, systemy zabezpechennya, adaptatsiya: Monohrafiya. – Luhans'k: Vyd-vo «Noulidzh», 2012. – 474 s.

4. Kostyrko L.A. Finansovyy mekhanizm samorozvytku hospodaryuyuchykh sub'yektiv v umovakh nevyznachenosti rynkovoyi ekonomiky / Chasopys ekonomichnykh reform. – Naukovo-vyrobnychyy zhurnal. – №2(6). – 2012. – S. 38-43.

5. Kostyrko L.A. Klityns'kyi YU.S. Mekhanizm formuvannya stratehiyi finansovoyi zabezpechenosti rehionu/ Chasopys ekonomichnykh reform. – Naukovo-vyrobnychyy zhurnal. – №3(11). – 2013. – S. 62-69.

6. Modernizatsiya mistsevykh finansiv Ukrainy v umovakh ekonomichnykh i sotsial'nykh transformatsiy: [monohrafiya] / Za red. O. P. Kyrylenko. – Ternopil': TNEU, «Ekonomichna dumka», 2008. – 376 s.

7. Nevelyev O.M. Stalyy rozvytok rehionu: stratehichni napryamky ta mekhanizmy / O. M. Nevelyev, B.M. Danylyshyn. – K.: NDISEP, 2002. – 128 s.

8. Sotsial'no-ekonomichnyy rozvytok rehionu: diahnostyka, stratehiya, upravlinnya / red. M. I. Dolishnyi; In-t rehion. doslidzh. NAN Ukrainy. – L., 2006. – 648 s.

9. Oparyn V., Fedosov V. Kontseptual'nye

osnovy fynansovoy stratehiyi ekonomicheskoho rosta v Ukrainy // Ekonomyka Ukrainy. – 2002. – № 2. – S. 10-20.

10. Ofitsiyyny sayt Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

11. Formation of financial potential investment in the economy of Ukraine: Monograph / [M. J. Krupka, DV Vankovych, NB Demchyshak, MI Kulchytsky]. - Lviv, Ivan Franko Lviv National University, 2011. - 404 p.

12. The official website of the Ministry of Finance of Ukraine. – Access: <http://www.minfin.gov.ua>.

13. Webb D. The economic recovery and the budget deficit // http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/key_issues/Key-Issues-The-economic-recovery-and-the-budget-deficit.pdf

14. McKenzie W. Five ways Obama can reduce the deficit // <http://www.dallasnews.com/opinion/columnists/william-mckenzie/20091207-William-McKenzie-Five-ways-Obama-3210.ece>

Костырко Л. А.

Развитие финансового механизма социальной ориентации экономики Украины

На основе анализа динамики основных показателей социально-экономического развития Украины определен ряд важных проблем формирования социально-ориентированного финансового механизма. Освещены треугольную дилемму противоречий бюджетной децентрализации: стабильность, социальная справедливость, самодостаточность. Анализ зависимости динамики затрат и темпов прироста ВВП позволил определить пути формирования симметричной бюджетной системы. Обоснован порядок корректировки национальной модели бюджетной системы по принципам социальной справедливости, сбалансированности и экономической эффективности с учетом мирового опыта. Предложены механизмы устойчивости бюджетной системы и раскрыты его элементы.

Ключевые слова: финансовый механизм, социальная ориентация, симметричность бюджетной системы, сбалансированность межбюджетных отношений, эффективность, устойчивость.

Kostyrko L.

Development of the financial mechanism of the social orientation of the economy of Ukraine

Based on the analysis of the speakers are the main indicators of socio-economic development of Ukraine identified a number of important problems of formation of socially oriented financial mechanism. Lighted triangular dilemma contradictions of fiscal decentralization: stability, social justice, self-sufficiency. Analysis of the dependence of the dynamics of costs and the growth rate of GDP was possible to determine the path of formation of symmetrical budget system. Reasonable procedure for the adjustment of the national model of the budgetary system according to the principles of social justice, balance and economic efficiency into account world experience. The proposed mechanisms of the stability of the budget system and explains its elements.

Keywords: financial mechanism, social orientation, the symmetry of the budget system, the balance of intergovernmental relations, efficiency, sustainability.

Рецензент: Терещенко О. О. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Корпоративні фінанси і контролінг» Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Київ, Україна.

Reviewer: Tereschenko O. – Professor, Ph.D. of Economics, Professor, Head of Corporate Finance and Controlling Department Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.

e-mail: info@kneu.ukr.net

Стаття подана
10.02.2015 р.

УДК 339.1.003.13

ІЛЬІН В. Ю.

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті проаналізована конкурентоспроможність вітчизняних сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізаційних процесів, роль і значення інновацій для підвищення конкурентних переваг. Проведені дослідження останніх впроваджень інноваційних технологій в аграрному секторі, рентабельності продукції сільського господарства. Запропоновані заходи по підвищенню конкурентоспроможності аграрних підприємств. Розглянуто досягнення аграріїв в інноваційному процесі. Переважна більшість інноваційних здобутків вітчизняних аграрних підприємств пов'язана нині із використанням наукових розробок, що сприяють інтенсифікації сільського господарства, забезпечують економію матеріальних ресурсів і гарантують підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: потенціал підприємства, конкурентоспроможність, аграрні підприємства, умови глобалізації.

Постановка проблеми. Розвиток української економіки залежить від ефективного функціонування агропромислового комплексу України та його галузей. У минулому році частка сільського господарства в структурі ВВП вперше у вітчизняній історії набула значення 10%. Таким чином, агросектор став ключовою статтею, яка наповнює бюджет. Виручка від експорту аграрної продукції склала більш ніж 16 млн долл США або одну четверту від усього експорту України за минулий рік [8].

Отже, глобалізаційні процеси відкривають перед сільськогосподарськими підприємствами нові комерційні можливості, створюють доступ до світових матеріальних, інноваційних, інтелектуальних і фінансових ресурсів. Але створивши низку можливостей, глобалізація може призвести до виникнення нових ризиків і небезпек. Глобальні загрози в аграрному секторі пов'язані зі збільшенням обсягів конкуруючого імпорту та впливом вітчизняних споживачів до сегмента імпортової продукції. За таких умов надзвичайно актуальною теоретично і практично є проблема підвищення конкурентоспроможності продукції, вивчення впливу потенціалу на формування конкурентних переваг аграрних підприємств саме в умовах глобалізації [4].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження підвищення конкурентоспроможності, впливу інноваційного потенціалу на розвиток сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізації висвітлюються в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених: А. Сміта, Д. Рікардо, А. Курно, Е. Хекшера, Дж. Робінсона, М. Портера, А. Томпсона, Р. Фатхутдинова З. Залогі, Т. Зінчук, О. Шубравської, О. Ліпанова,

В. Міланич, О. Піменова, Л. Прокопець, Б. Супіханов, П. Чайковський та ін. Незважаючи на велику кількість досліджень, проблема потребує подальшого розгляду.

Метою даної статті є аналіз конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських підприємств, впливу інноваційного капіталу на розвиток аграрних підприємств в умовах глобалізаційних процесів, визначення основних загроз і переваг, а також обґрунтування пріоритетних напрямів підвищення конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні глобалізаційні процеси достатньо виразно виявляються в Україні. Глобалізація – всеохоплюючий процес, який стосується економіки кожної окремої країни у її безпосередньому зв'язку зі світовим господарством. В умовах глобалізації конкуренція торкається практично усіх підприємств-товаровиробників, що функціонують у різних галузях народного господарства. Отже, конкурентоспроможність – один з найважливіших чинників, що забезпечує сталий розвиток будь-якого підприємства і характеризує його здатність конкурувати як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках [1].

Україні необхідно повною мірою усвідомлювати слабкі та сильні сторони аграрної економіки, щоб вітчизняна сільськогосподарська продукція могла сміливо конкурувати на світовому ринку. Наша країна має декілька основних конкурентних переваг у розвитку експорту продукції сільського господарства: сприятливі кліматичні умови, багаті сільськогосподарські ресурси (у т. ч. високопродуктивні ґрунти та придатні для зрошення землі), наявність у великій кількості водних ресурсів, досягнутий останнім часом

прогрес в галузі сільськогосподарської торгівлі та розвитку підприємництва, а також близькість до основних іноземних ринків із постійно зростаючим попитом на сільгосппродукцію.

До слабких сторін можна віднести кризу ресурсного потенціалу та складний фінансовий стан сільськогосподарських товаровиробників, нерозвиненість ринкової та виробничої інфраструктури, загострення соціальних проблем у сільській місцевості, недостатність державного регулювання та підтримки аграрного виробництва [4].

У глобальних ринкових умовах господарювання для підприємств аграрного сектору економіки України однією з головних проблем є залучення інвестиційних й інноваційних ресурсів. Інноваційне підприємство у сільському господарстві є головним і пріоритетним інститутом формування конкурентоспроможності України. Варто зауважити, що на думку багатьох вітчизняних вчених і на нашу, проблемою залишається технологічне відставання сільськогосподарського виробництва України порівняно з розвинутими країнами світу. Україна програє по головним показникам ефективності виробництва: продуктивності праці, техніко-технологічній забезпеченості, енергоємності, урожайності сільськогосподарських культур, продуктивності худоби. Ще не набули широкого впровадження сучасні новітні технології. Потребує подальшого удосконалення організаційна структура насінництва. Нові сорти повільно впроваджуються у виробництво. В Україні засівалось застарілими сортами 42% площі ячменю озимого, 77% вівса, 55% гречки, 34% кормового буряку, 92% люцерни, 73% конюшини. Крім того, Україна щорічно втрачає близько 30% врожаю від шкідників, хвороб та бур'янів. В той же час, технологічно аграрії на 90% залежні від імпортних хімічних засобів захисту рослин. Результатом недосконалості технологій є не тільки низька економічна результативність сільськогосподарського виробництва, але й низький рівень оплати праці на селі, що знижує приток кваліфікованих кадрів в аграрну сферу [7].

Специфіка інноваційної діяльності аграрних підприємств пов'язана з високою ризикованістю, сезонністю впровадження й залежністю результату від погоднокліматичних умов, створює відповідні умови для державної підтримки даного процесу. Для приватних інвесторів, як вітчизняних, так й іноземних, аграрний сектор залишається непривабливим протягом останнього часу, що пов'язано зі значними обсягами капіталовкладень, тривалим терміном окупності, а результат реалізації такого проекту залежить

від значної кількості неконтрольованих форс-мажорних факторів [7].

Розглянемо досягнення аграріїв в інноваційному процесі. Переважна більшість інноваційних здобутків вітчизняних аграрних підприємств пов'язана нині із використанням наукових розробок, що сприяють інтенсифікації сільського господарства, забезпечують економію матеріальних ресурсів і гарантують підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції. Проілюструємо інноваційні досягнення аграрних підприємств. Наприклад, у фермерському господарстві „Лаліс” Монастирського району на Черкащині при вирощуванні пшениці використовуються такі сорти Інституту фізіології та генетики рослин, як Фаворитка і Смуглянка. Їх врожайність складає відповідно 105 і 103 ц/га. У ДП „НЕБ „Еліта” Запорізької області застосовано ресурсозберігаючу технологію вирощування соняшнику, за якої врожайність цієї культури сорту Прометей склала 26 ц/га, а це на 7,7 ц/га більше порівняно із середніми показниками по району.

Певні інноваційні здобутки мають і підприємства, що задіяні у галузі тваринництва. Наприклад, на Дніпропетровщині у передових господарствах збільшення поголів'я свиней досягається за рахунок інтенсивних методів ведення галузі та широкого впровадження міжпородного схрещування і гібридизації. Остання суттєво підвищує продуктивність тварин і збільшує прибуток на 30% [6]. У молочному скотарстві набуває розповсюдження перспективна технологія безприв'язно-боксового утримання корів. Вона супроводжується використанням доїльних установок – майданчиків типу „Ялинка”, „Тандем”, „Карусель”, які сприяють збільшенню молочної продуктивності корів щонайменше на 15%. При цьому у 3-4 рази зменшується кількість операторів машинного доїння корів [3]. Також, в Україні поступово набувають поширення ошадливі технології обробітку землі, зокрема, технологія нульового обробітку No-till. Вона передбачає прямиий посів насіння у ґрунт і потребує невеликої кількості сільськогосподарської техніки. За підрахунками німецьких вчених, використання цієї технології забезпечує економію пального до 46%, часу – до 30%. Змив ґрунту зменшується у 6 разів. Досвід застосування технології No-till вже мають господарства „Дослідне” на Полтавщині, „Агролан” на Кіровоградщині, „Агро-Союз” на Дніпропетровщині та ін. Позитивно оцінюючи ці інноваційні здобутки сільськогосподарських підприємств, зауважимо, що для подальшого розвитку аграрного виробництва їх недостатньо [6].

Проаналізуємо показники реалізації сільськогосподарської продукції. Таким чином, аграрними підприємствами України, за винятком малих, було реалізовано сільськогосподарської продукції на 28,6% більше ніж у січні-червні 2013 р. По даним Держкомстату, реалізація продукції рослинництва за період січень-червень 2014 р. виросла на 47,7% порівняно з 2013 р. Продаж зернових культур склав 11 млн т, що на 53,7% більше ніж за 2013 р. При цьому обсяг реалізації пшениці виріс на 66,8%, кукурудзи – на 54%, ячменя – 53,7%. Продаж насіння соняшника збільшився на 71,2%, а сої знизився на 8,6%.

Що стосується продукції тваринництва, то в січні-червні 2014 р. обсяг її реалізації

виріс на 9,9% порівняно з 2013 р. Продаж скоту та птиці збільшився на 9,8%, молока – на 7%, а яєць – на 13,3%. Також по даним Держкомстату середні ціни продажу аграрної продукції в січні-червні 2014 р. порівняно з цінами 2013 р. виросли на 5,2%, в тому числі продукції тваринництва – на 10,9%, Вартість продукції рослинництва зменшилася на 1,7% [8].

Найбільшу питому вагу в структурі вітчизняного експорту займає продукція рослинництва – 52,0%. За останні роки також збільшився обсяг експорту жирів і масла тваринного та рослинного походження, їхня частка в загальній структурі експорту продукції аграрного сектора становить 17,9%.

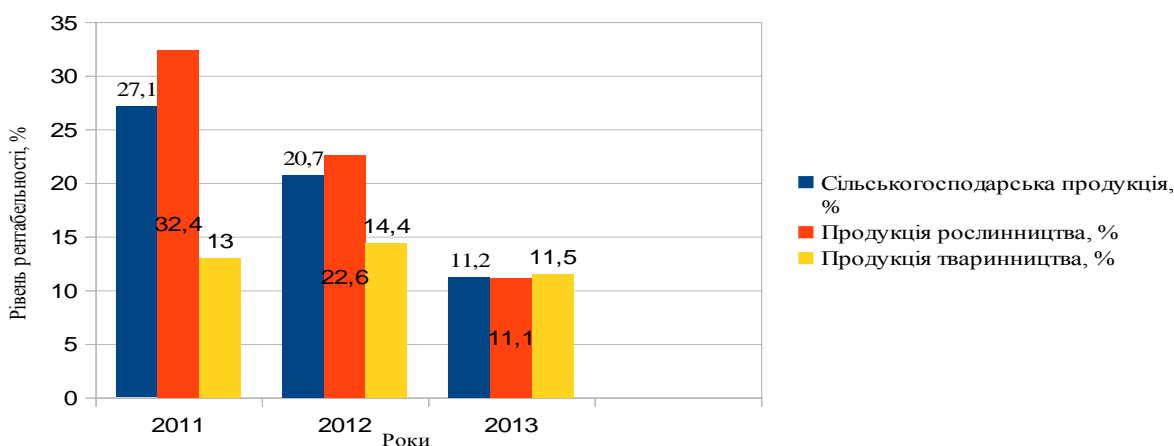

Рис. 1. Рівень рентабельності сільськогосподарської продукції 2011-2013 рр., %
Джерело: розраховано за даними Державного комітету статистики України

Наступний крок нашого дослідження аналіз рівня рентабельності сільськогосподарської продукції впродовж 2011-2013 рр. (рис. 1).

Дані рис. 1 дозволяють зробити нам висновок, що рівень рентабельності сільськогосподарської продукції, в тому числі продукції рослинництва та тваринництва, має тенденцію зниження і в 2013 р. склав 11,2%, що на 9,5% менше ніж у 2012 р. [8].

Проаналізуємо рентабельність окремих видів сільськогосподарської продукції (табл. 1, табл. 2). Результати досліджень по-

казують наявність трьох груп сільськогосподарської продукції за рівнем конкурентоспроможності:

- 1) група конкурентоспроможної продукції (насіння соняшнику, продукти його переробки, насіння ріпаку, сої та продукти їх переробки, продовольче та фуражне зерно);
- 2) група перспективної конкурентоспроможності (м'ясо птиці, овочі, яйця, молоко та молочні продукти, свинина, картопля);
- 3) група продукції з низькою перспективою створення конкурентоспроможності (яловичина, цукор) [1].

Т а б л и ц я 1

Роки	Продукція рослинництва	з неї				
		зерно	насіння соняшнику	цукрові буряки	картопля	овочі відкритого ґрунту
2011	32,4	26,2	57	36,5	17,6	8,4
2012	22,6	15,7	46	15,7	-21,4	-6,5
2013	11,1	1,8	28,7	2,7	23,2	4,6

Джерело: розраховано за даними Державного комітету статистики України

Таблиця 2

Рівень рентабельності продукції тваринництва, %

Роки	Продукція тваринництва	з неї					
		м'ясо ВРХ	м'ясо свиней	м'ясо овець та кіз	м'ясо птиці	молоко	яйця
2011	13	-24,8	-3,7	-38,6	-16,9	18,5	38,1
2012	14,4	-29,7	2,1	-41,8	-7,4	2,4	53,1
2013	11,5	-43,5	0,3	-43,4	-9,9	13,7	49

Джерело: розраховано за даними Державного комітету статистики України

Основними напрямками підвищення конкурентоспроможності є забезпечення підтримки процесу стандартизації якості продукції, удосконалення процесу отримання сільськогосподарськими підприємствами повного комплексу інформаційно-консультаційних послуг щодо експорту продукції, вирішення проблем повернення ПДВ та надання доступних кредитів для сільськогосподарських підприємств. Створення підприємствами власних сировинних ресурсів, замкнутого циклу виробництва і реалізації продукції, впровадження прогресивних технологій, інновацій, вдосконалення економічних відносин між учасниками ринку дасть можливість підвищити обсяги виробництва та якість продукції.

Значно сприяє посиленню конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств створення ними кластерів, що передбачає об'єднання виробників у технологічний ланцюжок з горизонтальними або вертикальними зв'язками. У межах кластера відбувається адаптація аграрних і переробних підприємств до ринкових умов. Зростання ефективності виробництва у кластері відбувається шляхом розвитку та інтенсифікації виробничо-економічних зв'язків, що сприяє підвищенню якості та безпечності продукції, а також покращенню економічних результатів господарювання всіх його учасників [5].

Висновки та подальші перспективи досліджень. На основі проведеного дослідження у нас є підстави стверджувати, що в умовах глобального ринку для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств важливу роль мають інноваційні процеси. Формування конкурентних переваг має бути зорієнтовано на високу якість продукції, яка досягається завдяки підвищенню суспільної продуктивності праці й використанню нових технологій. Інноваційні досягнення повинні забезпечувати перетворення сільського господарства на динамічну, збалансовану, адаптивну систему, здатну до постійного самовідтворення при погіршенні загальних умов економічного розвитку.

Зусилля керівників та спеціалістів мають бути спрямовані на технічне переоснащення діючих підприємств, впровадження сучасних енергозберігаючих та екологічно безпечних технологій, вдосконалення організаційно-економічного механізму діяльності господарств, а держава повинна підтримати ініціативно активні аграрні підприємства за рахунок залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій.

Література

1. Копистко О. В. Теоретичні основи конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції / О. В. Копистко // Економіка АПК. – 2010. - №1. – С. 61–63.
2. Кулешова Г.М. Конкуренція і конкурентоспроможність в агропромисловому виробництві / Г.М. Кулешова // Економіка АПК. – 2008. - № 3. – С. 126–132.
3. Кудлай І. Перспективи розвитку доїльного обладнання / І. Кудлай, В. Смоляр // АгроПерспектива. – 2010. - № (125). – С. 50–51.
4. Ліпанова О. І. Формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізації / О. І. Ліпанова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. - № 8. – С. 13–17.
5. Супіханов Б.К. Про підвищення конкурентоздатності аграрного виробництва в сучасних умовах / Б.К. Супіханова // Економіка АПК. – 2008. - №5. – С. 11–15.
6. Чехов Р.А. Ефективність господарської діяльності підприємства науководослідного спрямування / Р. А. Чехов // Економіка АПК. – 2010.- № 8 – С. 133–135.
7. Луциків І. В. Інноваційна діяльність в Україні: реалії сьогодення та перспективи розвитку / І. В. Луциків // Інноваційна економіка. – 2010. - №4(18). – С. 23–26.
8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

References

1. Kopystko O. V. Teoretychni osnovy konkurentospromozhnosti sil's'kohospo-dars'koyi produktsiyi / O. V. Kopystko // Eko-nomika APK. – 2010. - №1. – S. 61–63.

2. Kuleshova H.M. Konkurenciya i konkurentospromozhnist' v ahropromyslovomu vyrobnytstvi / H.M. Kuleshova // Ekonomika APK. – 2008. - № 3. – S. 126–132.

3. Kudlay I. Perspektyvy rozvytku doyl'noho obladdnannya / I. Kudlay, V. Smo-lyar // AhroPerspektyva. – 2010. - № (125). – S. 50–51.

4. Lipanova O. I. Formuvannya konkurentnykh perevah sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv v umovakh hlobalizatsiyi / O. I. Lipanova // Aktual'ni problemy ekonomiky. –

2010. - № 8. – S. 13–17.

5. Supikhanov B.K. Pro pidvyshchennya konkurentozdatnosti aharnoho vyrobnytstva v suchasnykh umovakh / B.K. Supikhanova // Ekonomika APK. – 2008. - №5. – S. 11–15.

6. Chekhov R.A. Efektyvnist' hospodars'koyi diyal'nosti pidpryyemstva naukovodoslidnoho spryamuvannya / R. A. Chekhov // Ekonomika APK. – 2010.- № 8 – S. 133–135.

7. Lutsykiv I. V. Innovatsiyina diyal'-nist' v Ukraini: realiyi s'ohodennya ta perspektyvy rozvytku / I. V. Lutsykiv // Innova-tsiyna ekonomika. – 2010. - №4(18). – S. 23–26.

8. Ofitsiynyy sayt Derzhavnoho komi-tetu statystyky Ukrainy. - [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua>

Ильин В. Ю.

Влияние инноваций на конкурентоспособность сельскохозяйственных предприятий в условиях глобализации

В статье проанализирована конкурентоспособность отечественных сельскохозяйственных предприятий в условиях глобализационных процессов, роль и значение инноваций для повышения конкурентных преимуществ. Проведены исследования последних внедрений инновационных технологий в аграрном секторе, рентабельности продукции сельского хозяйства. Предложены меры по повышению конкурентоспособности аграрных предприятий. Рассмотрены достижения аграриев в инновационном процессе. Подавляющее большинство инновационных достижений отечественных аграрных предприятий связана ныне с использованием научных разработок, способствующих интенсификации сельского хозяйства, обеспечивают экономию материальных ресурсов и гарантируют повышение эффективности производства сельскохозяйственной продукции.

Ключевые слова: потенциал предприятия, конкурентоспособность, аграрные предприятия, условия глобализации.

Цып V.

Influence of innovations on the competitiveness of agricultural enterprises in the hlobalizytsiyi

The paper analyzed the competitiveness of domestic agricultural enterprises in terms of globalization, the role and importance of innovation to improve competitive advantage. Past studies of recent introductions of innovative technologies in agriculture, the profitability of agricultural production. Proposed measures to increase the competitiveness of agricultural enterprises. Considered achieve farmers in the innovation process. The vast majority of innovative achievements of domestic farms currently linked using scientific research that contribute to the intensification of agriculture, provide savings of material resources and ensure efficiency of agricultural production.

Keywords: potential enterprise competitiveness, farms, conditions of globalization.

Рецензент: Онегіна В. М. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Економіка і маркетинг» Харківського національного технічного університету сільського господарства імені П. Василенка, м. Харків, Україна.

Reviewer: Onegina V. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of Economics and Marketing Department Kharkiv National University of Agriculture named after P. Vasilenko, Kharkiv, Ukraine.

e-mail: info@khntusg.com.ua

Стаття подана
10.02.2015 р.

СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ

Одним з найважливіших завдань сучасної України є формування моделі інноваційної економіки, реалізація якої спрямована на модернізацію соціально-економічного розвитку країни. Стратегічною ціллю є зміна існуючої концепції соціальної політики авторитарного державного «арбітра» на користь демократичних інституцій сформованих у результаті суспільного договору. Ціллю статті є формування концептуальних положень методичної бази реалізації стратегії суспільного контракту в умовах посилення соціальної стратифікації, наповнення її відповідним інструментарієм визначення взаємодії суб'єктів системи «людина - підприємство - держава» на загальнодержавному та регіональному рівнях. Дослідження базується на діалектичному аналізі концепції «створення загальної вартості» і адаптації її складових до потреб формування суспільного контракту. Основу методології дослідження становлять системний і інституціональний підходи. Трансформація суспільного контракту в умовах трансформаційної економіки повинна інспіруватися державою та спрямовуватися на формування середнього класу. Реалізація концепції «створення спільної цінності» в межах суспільної угоди забезпечує подолання історично закріпленого категоріального принципу розподілу соціальних допомог.

Ключові слова: суспільний договір, середній клас, спільна цінність, соціальна відповідальність, добробут.

Постановка проблеми. Проблеми виживання України, її цілісності як державного утворення сьогодні постали не тільки перед вітчизняними правлячими елітами, вони стосуються усього суспільства. Легітимність влади можлива тільки за умов максимального задоволення запитів суспільства щодо локалізації збройного конфлікту в Донецькій та Луганській областях та недопущення соціально-економічного колапсу. Перед політичними елітами постає питання термінової системної перебудови усієї сукупності інститутів та забезпечення умов сталого збалансованого розвитку країни.

Поточна ситуація ускладнюється декількома чинниками. По-перше, відсутністю єдиної національної самоідентифікації суспільства. Розмежування країни на «схід» та «захід» свідомо формувалося правлячими елітами для забезпечення «керованості» свого електорату. Разом з тим, події 2014 року в східних регіонах України є результатом дій як попередньої влади, так і влади існуючої. Неможливо миттєво змінити ситуацію та забезпечити єдиний спектр цінностей тільки за рахунок прийняття «правильних» законів, постанов або стратегічних програм. Цільова функція держави повинна бути спрямована на фо-

рмування єдності країни навколо спільної мети, а не нав'язування та адміністративний тиск. По-друге, двополярність українського суспільства використовується олігархічними групами для отримання нових сфер впливу та перерозподілу капіталів, що ще більше погіршує стан національної економіки. Тільки досягнення компромісу між правлячими елітами, бізнесом та суспільством забезпечить соціальну злагоду, економічний прогрес та державну єдність країни.

У цьому сенсі прийнятий Європейський вектор розвитку України є лише загальним закликком, а от його реалізація і підтримка широким загалом населення можлива тільки за умов дієвості відповідних реформ у політичній, економічній та соціальній сферах. Це питання неможливо розв'язати ефективно, якщо соціально-економічні параметри окремих регіонів значно гірші за середні по країні, а відносно стабільні території співіснують з депресивними. Одним з найважливіших завдань сучасної України є створення інноваційної економіки, реалізація якої спрямована на модернізацію соціально-економічного розвитку країни. Економічний зміст такої модернізації потрібно розглядати у двох аспектах: по-перше, перехід від сировин-

ної економіки до економіки, основу якої становлять наукомісткі галузі народного господарства, а по-друге, - розбудова вітчизняного ренто-орієнтованого суспільства. Інституціональна модернізація повинна змінити існуючу модель соціально-економічної політики авторитарного державного «арбітра» на користь демократичних інституцій сформованих у результаті суспільного договору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Згідно суспільного договору моральні та політичні зобов'язання людей обумовлені контрактом або угодою сформованою у суспільстві. Ядро цієї теорії сформувалося у працях мислителів XVII – XVIII сторіччя Т. Гоббса [1], Дж. Локка [2], Ж.-Ж. Руссо [3]: перехід від природного стану до громадянського, цивільного стану можливий тільки при укладанні суспільного договору на підґрунті якого влада і народ будують свої взаємовідносини та який обґрунтовує безпосередню легітимність влади. У XX сторіччі подальший розвиток цієї теорії базувався на двох різнополюсних підходах до усвідомлення людської природи. З одного боку це контрактаріанство Дж. Ролза [4] з концепцією суспільного договору як розумного шляху переслідування власної користі. З іншого боку – контрактualізм Дж. Б'юкенена [5] з розумінням суспільного договору як інструменту визнання моральної цінності особистості.

На пострадянському просторі слід відзначити роботи О. Аузана [6, 7] присвячені формуванню суспільного договору як ідеологічного концепту моделі взаємодії державних інститутів та громадянського суспільства. В цілому спрямованість вітчизняних досліджень у цій сфері є здебільше філософсько-політичною ніж економічною. В попередніх роботах нами була здійснена спроба теоретично окреслити можливість імплементації складових суспільного договору у реальних елементах соціальної та економічної політики [8, 9]. Разом з тим, цілісне стратегічне бачення концепції формування суспільного контракту в умовах інверсійної трансформації української соціально-економічної системи відсутнє. Зважаючи на ці обставини іден-

тифікується широке поле для наукового пошуку та розробки відповідної науково-дослідної теми.

Метою статті є формування концептуальних положень методичної бази реалізації стратегії формування суспільного контракту в умовах посилення соціальної стратифікації, наповнення її відповідним інструментарієм визначення форм взаємодії суб'єктів системи «людина - підприємство - держава» на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких наукових завдань: сформувати масив вихідної інформації щодо проблем формування суспільних контрактів в розвинутих ринкових економіках та трансформаційних економічних системах інверсійного типу; дослідити вітчизняні особливості стратифікаційних процесів та їх обумовленість прийнятою моделлю відносин між державою та народом; обґрунтувати контури стратегії формування суспільного контракту в умовах посилення соціальної стратифікації; сформувати інструментарій реалізації стратегії на національному, регіональному та місцевому рівнях; підготувати проекти відповідних науково-методичних матеріалів.

Вирішення зазначених наукових завдань, підготовка та використання науково-методичних матеріалів дозволить сформувати повноцінне методичне забезпечення реалізації стратегії формування суспільного контракту «людина-підприємство-держава» в умовах посилення соціальної стратифікації.

Класичне розуміння суспільного договору (контракту) передбачає існування певної угоди щодо створення політичного співтовариства, формування конституції та зводу інших законів які забезпечують існування цього співтовариства. Ця філософська теза була практично реалізована у послідовних концепціях соціальної держави, соціальної правової держави, держави загального добробуту та ліберальної соціальної держави. На сучасному етапі держава розглядається як механізм розв'язання протиріч між ринковими настановами та

соціальними цілями. Державний патерналізм у соціальній сфері трансформується у примат соціально-орієнтованого ринкового господарства вільного від утриманства.

Протягом «радянського» періоду розвитку вітчизняного суспільства в Україні формувалася модель патерналістського суспільного договору: мінімізація відповідальності суспільства за прийняття рішень компенсувалося системою гарантій держави в усіх сферах життя – від виробництва до соціального забезпечення. Події кінця ХХ сторіччя нанесли нищівного удару по існуючій суспільній системі. Планові принципи функціонування пострадянських економік швидко трансформувалися у ринкові, а суспільні очікування широкого загалу майже не змінилися. Попередня «радянська» модель договору руйнувалася з кожним роком, а підґрунтя для нової угоди (з причин надзвичайної інертності суспільства) не створювалося.

Слід погодитися з висновком О. Аузана, що практична значущість суспільного договору може бути усвідомлена тільки за умов виникнення солідарності імущих та самодостатніх громадян. Коли досить значна частка населення відчує, що досягла достатнього добробуту який може втратити, - тільки тоді може виникнути розуміння самоцінності власних прав, а отже і усвідомлення необхідності відстоювання власних інтересів [7, с.100]. Стратифікаційні процеси трансформаційного періоду призвели до значного майнового розшарування суспільства з перевагою найменш забезпечених прошарків. Ця переважаюча частка суспільства зажадає від держави тільки патерналістського підходу і не здатна відстоювати свої інтереси. Надмала група найбільш заможних громадян асоційована з владою сукупністю формальних та неформальних відносин, а отже взагалі не потребує додаткових угод.

Разом з тим, події 2014 року в Україні показали спроможність об'єднань громадян, не обов'язково з значним рівнем добробуту, впливати на дії держави. Прикладом є волонтерські організації, об'єднання та рухи пов'язані з Євромайданом та ін. В умовах коли певна частка суспільства з активною громадянською пози-

цією та не «обтяжена» значним рівнем добробуту має потенційний доступ до зброї (в умовах збройного конфлікту на Сході України це є реальністю) влада буде почувати себе досить «незручно». Відсутність достатньо потужного та контрольованого керівництвом держави силового блоку потенційно сприяє перетворенню такої «незручності» у повну втрату влади. Домовлятися та створювати договори можливо тільки з тими, кому є що втрачати. А отже, саме правлячі еліти повинні бути зацікавлені у формуванні середнього класу, зміні соціальної структури суспільства та встановленні договірних відносин побудованих на захисті майнових прав, а не насильстві.

Характеризуючи концептуальну схему формування суспільного партнерства, слід вказати на основні етапи реалізації суспільного контракту як часткової відмови суб'єктів від суверенітету на користь держави. Засновник школи нової політичної економії Дж. Б'юкенен визначив три таких етапи [5]: на першому етапі відбувається «природний розподіл», обумовлений зусиллями, що докладають індивіди для привласнення обмежених благ; на другому етапі формується конституційна угода, головне місце в якій посідає «держава, що захищає». Саме у цьому договорі визначаються права й обов'язки держави та індивідів; на третьому етапі формується постконституційна угода щодо «держави, яка виробляє». За інституційними правилами, встановленими на цьому етапі, держава виконує свої функції зі створення суспільних благ.

Щодо вітчизняних реалій, то варто зазначити, що перший етап на Україні майже дійшов до свого логічного закінчення. Інверсійний «природний розподіл» обмежених благ в Україні забезпечив формування приватної власності через формальну приватизацію (кримінально-номенклатурний розподіл державного майна), трансформацію державної монополії у олігополістичні структури підконтрольні провладним елітам.

Другий етап договору нормативно теж реалізовано. Головну роль тут відіграє низка міжнародних нормативних актів ра-

тифікованих Україною: Європейська соціальна хартія, Тристороння декларація принципів щодо багатонаціональних корпорацій та соціальної політики, Хартія соціальних прав та гарантій громадян Незалежних Держав та ін. Підґрунтя формування нормативно-правових норм закладено у Концепції соціального забезпечення населення та Конституції України. Наприклад, стаття 48 Конституції України декларує що кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло. Існування цієї норми обумовлено статтею 11 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права. Разом з тим фактична реалізація цих положень майже не відповідає їх задекларованому змісту.

Соціальна суспільна угода, сформована на третьому етапі, ґрунтується на рівності економічних, соціальних та культурних прав і становить орієнтир для стратегічного розвитку країни. Потреба в соціальній угоді обумовлюється відсутністю лінійної кореляції між доходом на душу населення та основними індикаторами добробуту і якості життя. Це спонукає до перегляду політики стосовно розширення економічних, соціальних і культурних прав. Інакше кажучи, навіть без будь-якого істотного збільшення доходу на душу населення міг би бути розширений доступ до таких суспільних благ, як базова освіта та базові медичні послуги.

Наше розуміння суспільної угоди передбачає активу роль бізнесу та його соціальну відповідальність по відношенню до держави та населення. М. Портер та М. Креймер у сформульованій ними концепції «створення спільної цінності - CSV» акцентували увагу на необхідності формування бізнесом «правильного» прибутку – прибутку спрямованого на створення соціальних переваг. Вихідним положенням є переплетіння конкурентоздатності фірми та «здоров'я» суспільства. Бізнес потребує успішне суспільство не тільки для формування попиту на продукцію, але й для створення суспільних активів та сприятливих умов для свого функціонування. Суспільству потрібні успішні компанії для створення робочих місць та забезпечення

добробуту громадян [10]. Концепція CSV передбачає три шляхи створення спільної цінності.

По-перше, це переосмислення продуктів та ринків. Суспільний попит пов'язаний з медичним обслуговуванням, покращенням житлових умов, забезпеченням екологічної безпеки є найбільш незадоволеним у будь-якій економічній системі. Орієнтація бізнесу на задоволення саме таких потреб, фокусування на ринках пов'язаних з забезпеченням найменш заможних прошарків суспільства (а в глобальному розумінні – країн що розвиваються) створює можливості для підвищення прибутковості бізнесу у довгостроковому періоду та формуванню умов для економічного зростання. Розуміння ринку суспільних товарів бізнесовими структурами як цільових створює величезний потенціал для стратегічного розвитку. Також це забезпечить більшу ефективність ніж аналогічна діяльність держави або неприбуткових організацій.

По-друге, це переосмислення продуктивності у процесі створення вартості. Процес створення вартості неминуче пов'язаний з багатьма соціальними проблемами, такими як використання природних ресурсів, збереження здоров'я, безпека виробництва та умови праці. Пов'язані з цим зовнішні ефекти фактично є внутрішніми витратами бізнесу навіть при мінімальному державному регулюванні цих процесів. Врахування цих зовнішніх ефектів, розуміння їх як чинників продуктивності на мікрорівні та в масштабах регіональної або національної економіки є одним з шляхів створення спільної цінності. Для вітчизняної економіки край актуальним є, наприклад, питання енергозалежності. Вдосконалення технологічних процесів, пошук альтернативних джерел енергії забезпечує не тільки функціонування пов'язаного бізнесу, але й розв'язання такої суспільної проблеми як національна економічна безпека. Державне стримування росту заробітних плат та прожиткового мінімуму, мінімізація витрат на медичне обслуговування працівників, відмова від підтримки фінансування бізнесом соціальної сфери у довгостроковій перспективі може привести

до значних втрат викликаних зменшенням продуктивності праці. Ці втрати будуть набагато більші ніж короткострокові ефекти від економії на відповідних витратах.

По-третє, це розвиток локальних (регіональних) кластерів. Успіх будь-якої бізнес структури багато в чому залежить від локального оточення та інфраструктури. Продуктивність та інновації обумовлюється наявністю кластерів – територіально-концентрованих та пов'язаних підприємств, постачальників послуг, логістичної інфраструктури. Але кластер це не тільки пов'язані географічно складові бізнесу, це і суспільно необхідна інфраструктура – заклади освіти, медицини, культури, наукові установи тощо. Кластерна структура є необхідною складовою успішного регіонального розвитку, інноваційної спроможності та конкурентоздатності. Неякісна та недостатня розвинута система освітніх установ є чинником скорочення продуктивності та зростання витрат на підготовку та перепідготовку кадрів. Неякісна транспортна інфраструктура – чинник підвищення логістичних витрат. Злиденність, низький рівень життя обмежує попит на продукцію, створює загрози для суспільної безпеки. За таких умов бізнес-структури кожного кластеру зацікавлені у створенні спільної цінності та розв'язанні суспільних проблем. Обов'язковою умовою ефективного функціонування кластеру є прозорість ринків, їх демонополізація та відсутність тіньових структур.

Реалізація концепції «створення спільної цінності» та формування суспільної угоди потребує подолання історично закріпленого категоріального принципу надання соціальних допомог. Пріоритети в універсалізації соціальних прав повинні бути спрямовані на надання допомоги безвідносно до джерел та обсягів отримання доходів. Відмова від категоріальної системи на користь адресної може сприйматися суспільством як порушення справедливості, адже соціальна допомога розглядається як визнання суспільних заслуг. При цьому річ не йде про те, на скільки реально потребує соціальної допомоги та або інша категорія реципієнтів. Реально ж нужденні, частіш усього, не мають значних «заслуг»

перед суспільством. Отже універсалізація призведе до скорочення соціальної підтримки певних «категоріальних» отримувачів. Розв'язанням такого конфлікту і є формування суспільної угоди щодо створення спільної цінності та встановлення певних суспільних обов'язків до отримувачів соціальних пілг. Це дозволить знизити вірогідність виникнення утриманських настроїв.

Отже, стратегія формування соціального контракту (договору) в Україні повинна мати інверсний характер: інспіруватися державою та соціально відповідальним бізнесом. Цільова установка на створення спільної цінності забезпечить формування середнього класу та подолання стратифікаційних наслідків перехідного періоду.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами виконаного дослідження передбачається розробити комплекс науково-методичних положень щодо реалізації стратегії формування суспільного контракту «людина-підприємство-держава» в умовах посилення соціальної стратифікації, конкретизувати мету, об'єкт, предмет і методи реалізації суспільного контрактаку, виявити та врахувати особливості просторового розвитку при визначенні відповідних перспектив регіонів з тим, щоб забезпечити у визначених межах відповідні умови створення спільної цінності.

Наукове дослідження передбачає виконання таких етапів: дослідження теоретико-методологічних основ формування суспільних контрактів та концепції створення спільної цінності; аналіз соціально-економічних умов функціональної трансформації суспільного контракту в Україні; розробка стратегії формування суспільного контракту в умовах транзитивної економки та її інституціональне забезпечення.

Запропонований для дослідження комплекс завдань потребує відповідного науково-методичного забезпечення. У колективу виконавці Одеського національного економічного університету є достатня кількість теоретичних і методичних напрацювань у цьому напрямку. Програма робіт відповідної науково-дослідної теми становитиме їх логічне продовження та еволюцію.

Література

References

1 Гоббс Т. Левиафан / Пер. з англ. – К.: Дух і Літера, 2000. – 606 с.

1 Hobbs T. Leviathan / Per. z anhl. – K.: Dukh i Litera, 2000. – 606 s.

2 Нуреев Р. Теоретические основы критики меркантилизма. Дж. Локк // Всемирная история экономической мысли: В 6 томах / Гл. ред. В. Н. Черковец. — М.: Мысль, 1987. — Т. I. От зарождения экономической мысли до первых теоретических систем политической жизни. — С. 414-418.

2 Nureyev R. Teoreticheskiye osnovy kritiki merkantilizma. Dzh. Lokk // Vsemirnaya istoriya ekonomicheskoy mysl: V 6 tomakh / Gl. red. V. N. Cherkovets. — M.: Mysl, 1987. — T. I. Ot zarozhdeniya ekonomicheskoy mysl do pervykh teoreticheskikh sistem politicheskoy zhizni. — S. 414-418.

3 Руссо, Жан-Жак. Про суспільну угоду, або принципи політичного права / Пер. з фр. та ком. О. Хома. — К: Port-Royal, 2001. — 349 с.

3 Russo, Zhan-Zhak. Pro suspil'nu uhodu, abo pryntsypy politychnoho prava / Per. z fr. ta kom. O. Khoma. — K: Port-Royal, 2001. — 349 s.

4 Rawls J. Theory of justice. / J. Rawls // Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press, 1999. — 560 p.

4 Rawls J. Theory of justice. / J. Rawls // Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press, 1999. — 560 p.

5 Buchanan J. M. Demand and Supply of Public Goods / James M. Buchanan. — Indianapolis : Liberty Fund, 1999. — 217 p.

5 Buchanan J. M. Demand and Supply of Public Goods / James M. Buchanan. — Indianapolis : Liberty Fund, 1999. — 217 p.

6 Аузан А. Переучреждение государства: общественный договор / А. Аузан. — М.: Европа, 2006. — 112 с.

6 Auzan A. Pereuchrezhdeniye gosudarstva: obshchestvenny dogovor / A. Auzan. — M.: Yevropa, 2006. — 112 s.

7 Политическая экономия России: динамика общественного договора в 2000-х годах. Избранные труды Института национального проекта «Общественный договор», 2000–2009 / составители А. Аузан, А. Золотов, В. Тамбовцев. — М., 2010. — 720 с.

7 Politicheskaya ekonomiya Rossii: dinamika obshchestvennogo dogovora v 2000-kh godakh. Izbrannye trudy Instituta natsionalnogo proyekta «Obshchestvenny dogovor», 2000–2009 / sostaviteli A. Auzan, A. Zolotov, V. Tambovtsev. — M., 2010. — 720 s.

8 Бурлуцкий С.В. Соціально партнерство та корпоративна відповідальність: гомеостатичний підхід / С.В. Бурлуцкий // Соціально-трудова відносина: теорія та практика: зб. наук. пр., ДНВЗ КНЕУ: 2014. - №1(7). — С.120-125

8 Burluts'ky S.V. Sotsial'ne partnerstvo ta korporativna vidpovidal'nist': homeostatychnyy pidkhid / S.V. Burluts'ky // Sotsial'no-trudovi vidnosyny: teoriya ta praktyka: zb. nauk. pr., DNVZ KNEU: 2014. - №1(7). — S.120-125

9 Бурлуцкий С.В., Бурлуцка С.В. Стратегия социального контракту: держава-підприємство- людина / С.В. Бурлуцкий, С.В. Бурлуцка // Економічний часопис-XXI. — 2013. — № 9–10(1). — С. 91–94.

9 Burluts'ky S.V., Burluts'ka S.V. Stratehiya sotsial'noho kontraktu: derzhava-pidpryyemstvo- lyudyna / S.V. Burluts'ky, S.V. Burluts'ka // Ekonomichnyy chasopys-KhKhI. — 2013. — № 9–10(1). — S. 91–94.

10 Porter, M. The Big Idea: Creating Shared Value; How to reinvent capitalism—and unleash a wave of innovation and growth. / M. Porter, M. Kraimer // Harvard Business Review, 2011. — 17 p.

10 Porter, M. The Big Idea: Creating Shared Value; How to reinvent capitalism—and unleash a wave of innovation and growth. Harvard Business Review, 2011. — 17 p.

Бурлуцкий С. В.

Стратегия формирования общественного договора в условиях усиления социальной стратификации

Одним из важнейших заданий современной Украины является формирование модели инновационной экономики, реализация которой направлена на модернизацию социально-экономического развития страны. Стратегическая цель – изменение существующей концепции социальной политики авторитарного государственного «арбитра» в пользу демократических институтов сформированных в результате общественного договора. Цель статьи – формирование концептуальных положений методической базы реализации стратегии формирования общественного контракта в условиях усиления социальной стратификации, наполнение ее соответствующим инструментарием определения взаимодействия субъектов системы «человек – предприятие – государство» на общегосударственном и региональном уровнях. Исследование базируется на диалектическом анализе концепции «создания общей стоимости» и адаптации ее составляющих к потребностям формирования общественного контракта. Основу методологии исследования составляют системный и институциональный подходы. Трансформация общественного контракта в условиях трансформационной экономики должна инспирироваться государством и быть направленным на формирование среднего класса. Реализация концепции «создания общей ценности» в рамках общественного договора обеспечивает преодоление исторически закреплённого категориального принципа распределения социальной помощи.

Ключевые слова: общественный договор, средний класс, общая ценность, социальная ответственность, благосостояние.

Burlutsky S.

Social contract forming strategy in the social stratification strengthening conditions

One of the most important modern Ukraine tasks is forming the innovation economy model and its implementation is directed on social and economic development modernization of the country. A strategic objective is change of the authoritative state "arbitrator" social policy existing concept towards democratic institutes created as a result of the social contract. Article's purpose is forming methodical base conceptual provisions of social contract strategy implementation in the strengthening of social stratification conditions, provision its interaction determination corresponding tools of system subjects "government – corporation – people" at the nationwide and regional levels. Research is based on the dialectic analysis of the "creating shared value" concept and its components adaptation to social contract forming requirements. The research methodology fundamentals are made by system and institutional approaches. Social contract transformation has to be inspired by the state and to be directed on middle class forming in the transformational economy conditions. Implementation of "creating shared value" concept (within the social contract) provides overcoming of historically consolidated categorical principle of distribution the social benefits.

Keywords: social contract, middle class, shared value, social responsibility, welfare.

Рецензент: Василенко В. М. – доктор економічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, Київ, Україна.

Reviewer: Vasilenko V. – Professor, Ph.D. of Economics, Professor, Deputy Director of Research Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

e-mail: iepd@dn.farlep.net

Стаття подана
01.02.2015 р.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена вивченню особливостей функціональної діяльності та соціальної відповідальності підприємств сфери послуг в Україні. Зазначається, що соціальна відповідальність бізнесу реалізується у внутрішньому та зовнішньому напрямках, відповідно до позиціонування груп зацікавлених сторін. Оскільки особливості створюваного у сфері послуг продукту визначають специфіку функціональної діяльності підприємств, то одним з найважливіших показників соціальної відповідальності підприємств сфери послуг повинен виступати обсяг реалізованих послуг. Проведено аналіз внутрішньої політики підприємств сфери послуг щодо розвитку персоналу підприємства, яка виступає важливим елементом соціальної відповідальності. Вона включає різні види соціальної допомоги працівникам, програми їхнього навчання і підвищення кваліфікації, корпоративне пенсійне забезпечення, добровільне медичне страхування, корпоративну політику щодо мінімальних гарантій в оплаті праці тощо.

Ключові слова: сфера послуг, підприємства, соціальна відповідальність, ефективність.

Постановка проблеми. Одним з ключових видів соціальної діяльності (у вигляді її якісної характеристики) виступає категорія соціальної відповідальності. Властивістю відповідальності потенційно володіють усі соціальні системи. Поняття відповідальності відображає об'єктивний, історично конкретний характер взаємовідносин між особою, колективом, суспільством з точки зору свідомого виконання очікуваних від них взаємних вимог. Відповідальних ознак може набувати будь-яка соціальна взаємодія, економічна інтерпретація якої полягатиме у трансформації її учасників – соціальних суб'єктів – в економічних агентів, а соціальні відносини – у відносини власності, які являють собою множину трансакцій.

Економічна ефективність та цінності соціальної держави є основою діалектичного взаємозв'язку економічних та соціальних факторів суспільного розвитку. У свою чергу, найбільш важливою місією всіх соціальних інституцій є задоволення поточних потреб індивіда та суспільства. У цьому плані практично не можливо віднайти суспільні чи індивідуальні потреби, які б не задовольнялися у сфері послуг, що зумовлює її системність та структурованість.

Посилення значення дослідження проблем соціальної відповідальності бізнесу в Україні зумовлена тим, що: підприємства дедалі сильніше зазнають впливу зов-

нішнього середовища і повинні відповідним чином реагувати на його запити; поступово змінюється сприйняття працівниками справедливості винагороди за працю, ефективності використання своїх знань, досвіду і навичок; поширення принципів відкритості і прозорості діяльності компанії робить доступною для споживачів будь-яку інформацію про функціонування компанії, а відтак зростає значення її позитивного іміджу; підвищується інтерес потенційних інвесторів до інформації про відповідність політики компанії етичним імперативам [1, с.24].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У наукових роботах з проблем менеджменту (Ф. Котлер, К. Лавлок, Дж. Боуен, Дж. Мейкенз) аналіз сфери послуг набув досить широкого розповсюдження, однак відповідні дослідження виходять з того, що вона виступає однією з характеристик постіндустріального економічного розвитку суспільства та критерієм розвитку країни. Такий підхід потребує розвитку, оскільки на сьогодні сфера послуг, окрім ефективного сегменту ринку, є ще й важливим соціальним інститутом.

Однією з перших і найбільш оригінальних є концепція соціальної відповідальності бізнесу П. Хейне, основою якої є гіпотеза про зв'язок між максималізацією прибутку та задоволенням суспільного інтересу [2]. Автором виділено дві основні функції бізнесмена у суспільстві – архітек-

тора і художника. Перша функція передбачає зобов'язання оптимально використовувати обмежені ресурси, завдяки чому досягається висока ефективність власного виробництва та розвиток інноваційних процесів. Друга функція є компліментарною, що передбачає наявність у бізнесмена таких якостей як відчуття міри, а також естетичних потреб, які сприяють більш ефективному виконанню основної місії підприємця. Виходячи з даного припущення, П. Хейне приходять до висновку, що між збільшенням об'ємів прибутку та виконанням соціальних зобов'язань бізнесу повинен існувати позитивний зв'язок. Така позиція видається занадто оптимістичною, оскільки у більшості випадків значимість негативних суб'єктивних факторів (моральних якостей власника бізнесу) переважає об'єктивні чинники (можливості поділитися отриманим прибутком).

Серед останніх наукових доробок вітчизняних учених можна відзначити праці А. Колота, О. Головінова, З. Галушки, О. Новікової.

На основі проведеного аналізу А. Колот приходять до висновку, що корпоративна соціальна відповідальність як філософія, явище, суспільний феномен гідна того, щоб інститути економіки й суспільства взяли її на озброєння і розглядали як одну з першооснов забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку. Втім, вектори розвитку теорії та практики у сфері корпоративної соціальної відповідальності, хоча й розвиваються паралельно, але нерідко – у різних напрямках. І вітчизняний, і зарубіжний досвід переконують у відсутності прямого зв'язку між масштабами і глибиною теоретичного опрацювання проблематики корпоративної соціальної відповідальності і динамікою запровадження найкращих практик соціально відповідальної поведінки [3, с.75].

О. Головінов виходить з того, що процес формування концепції соціальної відповідальності бізнесу відбувається за рахунок формування національної моделі соціальної відповідальності, що включає об'єднання загальносвітових тенденцій розвитку в розвинених країнах, що мають позитивний досвід соціальної відповідаль-

ності компаній, а також особливостей трансформаційного процесу вітчизняної соціально-економічної системи. На практиці, ринкові інститути у вигляді власності, капіталу, максимізації прибутку, що покликані координувати економічну діяльність у ринковій економіці, виявилися не здатні створити ефективну основу соціально-економічного устрою, при цьому імпортовані інститути зазнають з часом радикальне перетворення в умовах української економіки і виявляються неефективними [4, с. 189].

З. Галушка цілком логічно вважає, що в Україні більшість компаній (як великих, так і середніх) не мають визначеної стратегії соціальної відповідальності бізнесу, перебувають на етапі дотримання законодавства та точкових добродійних проектів. Лідери українського бізнесу, зокрема приватної форми власності, здійснюють активну добродійну діяльність (стратегічне благодійництво) та використовують інструментарій зв'язків з громадськістю (PR). Майже всі великі компанії проводять проекти підвищення ефективності бізнес-процесів із певними соціальними або екологічними перевагами, однак більшість не робить прив'язки таких бізнес-проектів до власної соціальної відповідальності [5, с.95].

О. Ф. Новікова, М. Є. Дейч, О. В. Панькова та ін. висвітлюють результати експертного опитування наукових фахівців та освітян України з проблем соціальної відповідальності особистості, суспільства, бізнесу та держави [6].

Таким чином, при значній кількості наукових праць, у яких висвітлено інструменти, форми і методи соціальної відповідальності бізнесу, питанням специфіки соціальної відповідальності підприємств сфери послуг присвячено недостатню увагу.

Метою статті є визначення особливостей соціальної відповідальності підприємств сфери послуг та механізмів її активізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бурхливий розвиток сфери послуг у світовій економіці обумовлюється впливом ряду факторів, серед яких можна виді-

лити: політику держави, тенденції бізнесу, розвиток інформаційних технологій, соціальні зміни, інтернаціоналізацію економічних відносин [7, с. 28].

Для забезпечення основних функцій до сфери послуг залучається значна кількість галузей, підприємств за різними видами економічної діяльності, які об'єднані в групи із застосуванням різних міжнародних та національних класифікацій. Так, Світовою організацією торгівлі (World Trade Organization) запропоновано виділяти 12 основних секторів сфери послуг: ділові послуги; послуги зв'язку; будівельні і пов'язані з ними інженерні послуги; дистриб'юторські послуги; освітні послуги; послуги, пов'язані з охороною навколишнього середовища; фінансові послуги; послуги охорони здоров'я і соціального забезпечення; туристичні і пов'язані з ними послуги; послуги з організації дозвілля, культурних і спортивних заходів; транспортні послуги [8]. Еталонні орієнтири соціальної відповідальності бізнесу визначаються відповідними міжнародними і національними стандартами, серед яких спеціалізований стандарт ISO 26000 «Керівництво з соціальної відповідальності», що встановлює основні принципи й рекомендації у сфері соціальної відповідальності бізнесу, розроблений Міжнародною організацією стандартизації за участю широкого кола залучених експертів, стандарти серії ISO 14000, розроблені цією ж організацією як стандарти екологічного менеджменту й нормативи якості, стандарт «Соціальна відповідальність 8000» (SA 8000), розроблений Організацією Соціальної Звітності як інструмент контролю за дотриманням компанією гідних умов праці персоналу, партнерів і постачальників, тощо.

Розглядаючи специфіку соціальної відповідальності підприємств сфери послуг, будемо виходити з наступного визначення: соціальна відповідальність - відповідальне ставлення будь-якої компанії до свого продукту або послуги, до споживачів, працівників, партнерів; активна соціальна позиція компанії, що полягає в гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі із суспільством, участі у вирішенні найгостріших соціальних проблем

[9]. З об'єктивної точки зору соціальна відповідальність відображає сукупність нормативних вимог, що висуваються певному соціальному суб'єкту, за порушення яких настає відповідальність. Водночас, дотримання цих норм передбачає наявність певної ієрархії у відносинах між учасниками суспільних відносин. Суб'єктивною стороною соціальної відповідальності є ставлення суб'єкта до суспільних інтересів, що впливає з розуміння та виконання ним своїх обов'язків, визначених соціальними нормами. Цілі підприємницької діяльності в основі містять дихотомію двох протилежних підходів до концепції соціальної відповідальності бізнесу та його взаємодії з соціальним середовищем. Виходячи з першого, комерційна організація є економічною цілісністю, що зобов'язана дбати лише про ефективність використання власних ресурсів та прагнути максимізації прибутку. Інший підхід полягає у тому, що організація повинна нести відповідальність перед суспільством, у якому вона функціонує, а тому основним її завданням є забезпечення ефективності, зайнятості, прибутку та дотримання законодавства, вона має враховувати особистісні й соціальні аспекти впливу її ділової активності та спрямовувати частину власних ресурсів на вирішення соціальних проблем. Вихідним положенням дослідження соціальної відповідальності підприємств сфери послуг може стати положення, відповідно до якого, узгодження господарської діяльності із законодавчими вимогами є проявом, передусім, юридичної дисциплінованості бізнесу, ніж його соціальної відповідальності. Це означає, що в ідеалі до сфери соціальної відповідальності сервісного бізнесу повинні належати лише ті соціальні заходи, які перевищують законодавчо встановлені, загальнообов'язкові норми. Найбільший соціальний і конкурентний ефект від соціально відповідальної діяльності може досягатися через сприяння створенню нових знань і накопичення досвіду у соціальній сфері в цілому чи в окремих її галузях (шляхом розробки і впровадження нових соціальних технологій).

У загальному вигляді соціальна відповідальність підприємств сфери послуг є складною системою управління взаємовідносинами як усередині компанії, так і з зовнішнім середовищем, заснованою на певних ціннісних орієнтаціях, нормах та добровільних зобов'язаннях. Функціонування та розвиток цієї системи неможливі без відповідним чином налагодженої адекватної інституційної, організаційної, освітньо-інформаційної підтримки й заохочення соціальної активності сервісного бізнесу. На відміну від благодійної діяльності соціальна відповідальність бізнесу має бути спрямована не лише на задоволення поточних соціальних потреб, але й на підвищення економічної ефективності діяльності в довгостроковому періоді.

Соціальна відповідальність бізнесу реалізується у внутрішньому та зовнішньому напрямках, відповідно до позиціонування груп зацікавлених сторін, серед яких виокремлюють: працівників, потенційних інвесторів, клієнтів, ділових партнерів, конкурентів, а також суспільство в цілому. Працівники компанії становлять найбільш чисельну і найважливішу внутрішню групу зацікавлених сторін, на яку орієнтований внутрішній напрям її соціальної відповідальності. Він може передбачати відповідальну політику в оплаті праці, додаткове соціальне страхування, розвиток персоналу, підтримку профспілкової організації та інших форм представництва інтересів, залучення персоналу до процесу корпоративного управління тощо.

Відповідно до «Методологічних положень з організації державних статистичних спостережень щодо обсягів реалізованих послуг», розроблених Державною службою статистики України, послуги – це результат економічної діяльності, відносно якого не можна встановити права власності. Послуги не підлягають продажу окремо від процесу їх виробництва. Послуги є також результатом економічної діяльності, яка зазвичай виконується на замовлення і полягає у зміні споживчих якостей, замовлених споживачем цієї послуги. Особливості створюваного у сфері послуг продукту визначають специфіку функціональної діяльності підприємств, які спеціалізуються

на виробництві та наданні послуг. За своїм економічним змістом підприємства сфери послуг є реально функціонуючими суб'єктами економіки, для яких діють такі ж ринкові механізми, як і для інших господарюючих одиниць. Однак, серед підприємств сфери послуг досить поширеними є такі, що спеціалізуються на наданні послуг некомерційного характеру. Окрім того, ряд підприємств сфери послуг дотримуються гнучкої цінової політики в процесі формування вартості послуг, зменшуючи її для окремих найбільш вразливих категорій населення. Це значить, що головною особливістю функціональної діяльності підприємств сфери послуг є неподільність економічного та соціального ефекту корисності послуг для споживачів.

Виходячи з наведеного, одним з найважливіших показників соціальної відповідальності підприємств сфери послуг повинен виступати обсяг реалізованих послуг. За січень–грудень 2014р. обсяг послуг, реалізованих споживачам підприємствами сфери послуг, у ринкових цінах збільшився на 7,1% порівняно з січнем-груднем 2013р. та становив 316,0 млрд. грн. У порівнянних цінах це збільшення склало 0,8%. У 2013 році найбільшою була кількість підприємств, що здійснювали операції з нерухомим майном – 16,2 тис., або 24,5% загальної кількості тих, що надавали споживачам послуги. Підприємств, що діяли у сфері професійної, наукової та технічної діяльності – 13,5 тис., або 20,3%; транспорту, складського господарства, пошти та кур'єрської діяльності – 9,7 тис., або 14,7%; у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – 8,5 тис., або 12,8%; інформації та телекомунікацій – 6,3 тис., або 9,5%; охорони здоров'я та надання соціальної допомоги – 3,2 тис., або 4,8%; надання інших видів послуг – 2,8 тис., або 4,3%; освіти – 2,2 тис., або 3,3%. На частку підприємств інших видів діяльності припадало 5,8% їхньої загальної кількості [10].

З точки зору особливостей організації виробничого процесу підприємства сфери послуг відрізняються від інших економічних агентів неподільністю виробництва і реалізації послуги, тобто відсутністю

посередницької ланки між виробниками та споживачами. Також відмінною рисою переважної більшості підприємств сфери послуг є їх належність до категорії малих підприємств. Одним підприємством (відокремленим підрозділом) сфери нефінансових послуг у середньому за 2013 рік було реалізовано послуг на 4784,7 тис. грн. У структурі загального обсягу реалізованих послуг у 2013р. найбільшу питому вагу займали послуги транспорту – 21,0%. Послуги з інформації та телекомунікацій за значимістю мали друге місце, частка цих послуг склала 19,8%. Більше двох третин (67,0%) цих послуг припадало на послуги телекомунікацій (електрозв'язку). Телефонна мережа України налічує 11,4 млн. основних телефонів (з них 82,5% – у населення), рівень телефонізації становив 56 телефонів на 100 сімей. Кількість абонентів мобільного зв'язку станом на 1 січня 2014р. становила 62,5 млн. Число абонентів кабельного телебачення становило 3,3 млн., абонентів мережі Інтернет – 6,0 млн. Третіми за значимістю в загальному обсязі

послуг у 2013 році стали послуги з професійної, наукової та технічної діяльності, частка яких у загальному обсязі послуг становила 13,4%. Найбільшим попитом у споживачів користувалися упродовж року послуги з рекламної діяльності і дослідження кон'юнктури ринку (41,2% загального обсягу послуг з професійної, наукової та технічної діяльності) та діяльності у сфері архітектури та інжинірингу (27,3%).

З точки зору задоволення потреб споживачів, обсяг реалізованих у 2013р. послуг у ринкових цінах¹ становив 357,1 млрд. грн., із якого 246,6 млрд. грн., або 69,1%, припадало на обсяг послуг, реалізованих підприємствам, організаціям та установам (решта населенню та іншим споживачам). Обсяг послуг, реалізованих населенню становив 81,0 млрд. грн., або 22,7% загального обсягу послуг, реалізованих усім споживачам. У середньому в 2013р. один мешканець країни одержав різноманітних послуг на 1780,1 грн. (табл. 1).

Т а б л и ц я 1

Показники роботи підприємств сфери послуг, Україна 2013 р.

Показники	Кількість діючих підприємств, юридичних осіб	Кількість відокремлених підрозділів підприємств	Обсяг реалізованих послуг, тис. грн.
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспорту	1480	51	1637340,8
Транспорт, складське господарство, поштова діяльність	8752	972	135791391,3
Тимчасове розміщення й організація харчування	1224	110	6191604,5
Інформація та телекомунікації	6010	318	72679608,0
Операції з нерухомим майном	16172	51	34732425,8
Професійна, наукова та технічна діяльність	13203	279	49084950,7
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	8419	92	29990081,3
Освіта	1883	282	3294494,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	3063	122	9451873,0
Мистецтво, спорт, розваги	968,0	55,0	11776713,6
Надання інших видів послуг	2807	12	2437639,1
ВСЬОГО	63981	2344	357068122,1

Джерело: узагальнено автором на підставі даних Держстату України

Внутрішня політика щодо розвитку персоналу підприємства, передбачає окремі елементи соціальної відповідальності, зок-

рема, різні види соціальної допомоги працівникам, програми їхнього навчання і підвищення кваліфікації, корпоративне пенсій-

не забезпечення, добровільне медичне страхування, корпоративну політику щодо мінімальних гарантій в оплаті праці. тощо. Компенсаційні, паліативні та реабілітаційні соціальні заходи щодо співробітників можуть здійснюватися також у випадку хвороби, стихійного лиха, певної події.

Внаслідок низької вартості робочої сили в Україні, у структурі операційних витрат з реалізованої продукції (робіт, послуг) частка витрат на оплату праці разом з відрахуваннями на соціальні заходи не досягає й 9%, тоді як частка вартості товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки, сягає 50-53%, матеріальних витрат – 27-29%. Аналіз структури фонду заробітної плати свідчить, що витрати підприємств фактично не виходять за межі норм і стандартів, передбачених чинним національним законодавством. Понад 60% становить основна заробітна плата, ще третину – додаткова заробітна плата. Частка заохочувальних та компенсаційних виплат, що якраз має відображати добровільний додатковий внесок роботодавців у забезпечення матеріального добробуту своїх працівників, становить лише близько 5%.

Одним з найпоширеніших напрямів розвитку персоналу виступає освіта – зростаючі темпи оновлення ділової та професійної інформації вимагають постійного удосконалення рівня підготовки працівників підприємств. Однак на сьогоднішній день основними покупцями послуг професійної освіти залишаються держава та населення. Роботодавці, які звично скаржаться на брак кваліфікованих працівників, всіляко намагаються вирішувати цю проблему за рахунок суспільних (бюджетних або страхових), а не власних коштів.

Як засвідчують результати аналізу, підприємства сфери послуг майже не приділяють уваги не лише первинній професійній освіті, а й підвищенню кваліфікації своїх співробітників, що є основною перешкодою на шляху реалізації концепції освіти впродовж життя. Так, у торгівлі, готелях та ресторанах, колективних та особистих послугах відсоток працівників, охоплених будь-якими освітньо-професійними заходами, не перевищує 2%. Високим він залишається лише у транспорті та зв'язку – понад 10%, хоча і він не може вважатися задовільним, оскільки не забезпечує проникнення нових знань і є одним з чинників технологічного відставання. У розвинутих країнах сектор бізнес-послуг вважа-

ється найперспективнішим, він демонструє найвищі темпи зростання як за кількістю зайнятих, так і за показниками продуктивності та інноваційної активності. Професійно-кваліфікаційна відсталість цього сектора є одним з проявів і водночас однією з причин загального відставання України за темпами розвитку. Водночас це є ще одним яскравим свідченням низької відповідальності роботодавців за підвищення освітнього рівня персоналу, збереження реактивних настанов, та використання переважно тіньових схем здійснення витрат на освіту.

Аспекти соціальної відповідальності у трудових відносинах підприємств сфери послуг повинні включати: найм та просування працівників; тренінги та розвиток навичок; умови праці, охорону здоров'я і безпеку; заохочення та стимули; розвиток соціального діалогу (наявність профспілкового комітету, колективного договору тощо); залучення працівників до формування стратегії розвитку громади, кодексу поведінки, інших програм компанії через ефективні внутрішні комунікації. Як і будь-якій іншій сфері соціальної взаємодії, суб'єкти соціальної відповідальності у сфері праці (суб'єкти відповідальних соціально-трудова відносин), володіючи внутрішньою властивістю соціальної відповідальності, будують свою взаємодію на основі імперативу взаємного узгодження своїх дій та інтересів, що проявляється через прийняття «відкритої» поведінкової моделі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, соціальна відповідальність підприємств сфери послуг є складною системою управління взаємовідносинами як усередині компанії, так і з зовнішнім середовищем, заснованою на певних ціннісних орієнтаціях, нормах та добровільних зобов'язаннях. Функціонування та розвиток цієї системи неможливі без відповідним чином налагодженої адекватної інституційної, організаційної, освітньо-інформаційної підтримки й заохочення соціальної активності бізнесу. Для підвищення соціальної відповідальності підприємств сфери послуг в Україні особливо актуальним виглядає адаптація відповідних міжнародних стандартів для формування повноцінної системи соціального звітування та соціального аудиту з урахуванням національних стандартів обліку і звітності.

Одним із найбільш ефективних фінансово-правових механізмів запровадження стандартів соціальної відповідальності бізнесу у вітчизняних умовах виступає державно-приватне партнерство, яке передбачає інституціональну та організаційну взаємодію між державою та приватним бізнесом з метою реалізації суспільно значущих проєктів у широкому спектрі діяльності. Для сфери послуг державно-приватне партнерство відіграє особливу роль, оскільки основним стимулом до його розвитку слугує зростання потреби у послугах, за надання яких держава несе відповідальність (медичних, освітніх, комунальних, послуг транспорту тощо), що потребує значного обсягу інвестицій. З метою заохочення приватного капіталу для реалізації соціально значущих проєктів, держава, в якості свого матеріального внеску, може надавати підприємствам бюджетне фінансування чи податкові пільги, дотації.

Література

1. Грішнова О.А., Никитюк Т.О. Соціальна відповідальність бізнесу в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку // Соціально-економічні аспекти промислової політики. Актуальні проблеми управління людськими ресурсами і маркетингу в контексті стратегії розвитку України: Сб. науч. тр. Т.1 / НАН України. Ін-т ек-ки промисленности; Донецьк, 2007. – С. 23–32.
2. Heyne, P. (1967). Private keepers of the public interest. New York: McGraw-Hill.
3. Колот А. М. Корпоративна соціальна відповідальність: сучасна філософія, проблеми засвоєння / А.М. Колот // Економіка України. – 2014.- № 3(628). – С. 70-82.
4. Головінов О.М. Соціальна відповідальність бізнесу: українські реалії і проблеми / О. М. Головінов // Економічний вісник Донбасу. – 2014. - № 2(36). – С. 187-192.
5. Галушка З.І. Інституалізація соціальної відповідальності бізнесу: механізми становлення / З.І. Галушка // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. – 2014. – №1. – С. 90 – 98.
6. Діагностика стану та перспектив розвитку соціальної відповідальності в Україні (експертні оцінки): монографія / О. Ф. Новікова, М. Є. Дейч, О. В. Панькова. – Донецьк. - 2013. – 296 с.

7. Lovelock, C. (2001). Services marketing. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

8. WTO DOCUMENTS ONLINE. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S005.aspx

9. Аналітичний звіт щодо результатів дослідження «Корпоративна соціальна відповідальність в Україні: стан та перспективи розвитку» Центру «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uniter.org.ua>.

10. Діяльність підприємств сфери послуг. Статистичний бюлетень. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

References

1. Grishnova O.A., Nykytjuk T.O. Social'na vidpovidal'nist' biznesu v Ukraini: suchasnyj stan i perspektyvy rozvytku [The social responsibility of business in Ukraine: modern state and prospects of development]// Social'no-ekonomycheskye aspekty promyshlennoj polytyky. Aktual'ni problemi upravleniya chelovecheskymy resursamy u marketynga v kontekste strategyy razvytyja Ukraini: Sb. nauch. tr. T.1 / NAN Ukraini. Yn-t ek-ky promyshlennosti; Donec'k, 2007. – S.23-32.
2. Heyne, P. (1967). Private keepers of the public interest. New York: McGraw-Hill.
3. Kolot A.M. Korporatyvna social'na vidpovidal'nist': suchasna filosofija, problemy zasvojennja [Corporate social responsibility: modern philosophy, problems of assimilation]/ A.M. Kolot// Ekonomika Ukrainy. – 2014. - № 3(628). – S. 70–82.
4. Golovinov O.M. Social'na vidpovidal'nist' biznesu: ukrai'ns'ki realii' i problem[Social responsibility of business: Ukrainian realities and challenges] / O.M. Golovinov // Ekonomichnyj visnyk Donbasu. – 2014. - № 2(36). – S. 187–192.
5. Galushka Z. I. Instytualizacija social'noi' vidpovidal'nosti biznesu: mehanizmy stanovlennja [Institutionalization of the social responsibility of business: mechanisms of formation] / Z. I. Galushka // Nauchnye trudy DonNTU. Seryja: ekonomycheskaja. – 2014. - № 1. – S. 90–98.
6. Diagnostyka stanu ta perspektyv rozvytku social'noi' vidpovidal'nosti v Ukraini (ekspertni ocinky): monografija [Diagnosis of

the condition and prospects of development of social responsibility in Ukraine (expert assessment): monograph] / O. Novikova, M. Dejch, O. Pan'kova. – Donec'k. – 2013. – 296 s.

7. Lovelock, C. (2001). Services marketing. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

8. WTO DOCUMENTS ONLINE. [online] Available at: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S005.aspx

9. Analitychnyj zvit shhodo rezul'tativ doslidzhennja «Korporativna social'na vidpovi-

dal'nist' v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku» Centru «Rozvytok korporativnoi social'noi' vidpovidal'nosti» [Analytical report on the results of the study "Corporate social responsibility in Ukraine: state and prospects of development" Center "Development of corporate social responsibility"]. [online] Available at: <http://uniter.org.ua>.

10. Dija'nist' pidpryjemstv sfery poslug. Statystychnyj bjuletyn' [The activity of the enterprises of sphere of services. Statistical Bulletin]. [online] Available at: www.ukrstat.gov.ua.

Баланда А. Л.

Концептуальные основы социальной ответственности предприятий сферы услуг в Украине

Статья посвящена изучению особенностей функциональной деятельности и социальной ответственности предприятий сферы услуг в Украине. Отмечается, что социальная ответственность бизнеса реализуется во внутреннем и внешнем направлении, соответственно позиционированию заинтересованных сторон. Поскольку особенности создаваемого в сфере услуг продукта определяют специфику функциональной деятельности предприятий, то одним из наиболее важных показателей социальной ответственности предприятий сферы услуг должен выступать объем реализованных услуг. Проведен анализ внутренней политики предприятий сферы услуг в отношении развития персонала предприятия; она выступает важным элементом социальной ответственности предприятия. Эта политика включает разные виды социальной помощи работникам, программы их обучения и повышения квалификации, корпоративное пенсионное обеспечение, добровольное медицинское страхование, корпоративную политику относительно минимальных гарантий в оплате труда.

Ключевые слова: сфера услуг, предприятия, социальная ответственность, эффективность.

Balanda A.

Conceptual foundations of social responsibility of service companies in Ukraine

The paper is devoted to the study of the peculiarities of functional activity and the social responsibility of service industries in Ukraine. It has been noted that the corporate social responsibility is realized in the domestic and international directions, according to the positioning of stakeholder groups. The features of the product created in the services sector determine the specific functional activities of the companies therefore one of the most important indices of social responsibility of service industries is the volume of realized services. Internal policy regarding company's staff development, which is an important element of the social responsibility, has been analyzed. It includes various types of social care workers, program of their learning and advanced training, corporate pensions, voluntary medical insurance, corporate policy on minimum wage guarantees and so on.

Keywords: service industries, enterprises, social responsibility, efficiency.

Рецензент: Макарова О. В. – доктор економічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора Інституту демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України.

Reviewer: Makarova O. – Professor, Ph.D. of Economics, Senior Fellow, Deputy Director of the Institute of Demography and Social Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

e-mail: demography@idss.org.ua

*Стаття подана
10.02.2015 р.*

СВІТОВИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ

У статті висвітлено особливості розвитку соціального діалогу в різних країнах світу. Окреслено історичні передумови виникнення теорії соціального діалогу у світовій цивілізації, зазначено міжнародні організації серед яких провідну роль відіграє Міжнародна організація праці, а також прийняті на міжнародному рівні основні положення щодо розвитку соціального діалогу у всіх державах світу. Представлено класифікацію моделей соціального діалогу, які реалізуються у різних країнах світу. Зазначено, що жодна модель не є універсальною, а наявний досвід необхідно адаптувати до умов нашої держави.

Ключові слова: соціальний діалог, міжнародний досвід, модель, суспільство, держава, взаємодія.

Постановка проблеми. Розбіжності інтересів різних верств громадськості бізнесу та влади мають об'єктивний характер, їх не можна раз і назавжди відмінити чи узгодити. Тому суспільство в цілому і кожна організація, зокрема, мають постійно опрацьовувати механізм регулювання взаємовідносин відносин задля досягнення балансу інтересів, запобігання конфліктам, створення умов для сталого економічного розвитку і підвищення рівня життя.

Успішна реалізація теорії соціального діалогу в Україні, як і будь-якої іншої теорії вимагає ґрунтового аналізу вже існуючого досвіду, який накопичено іншими державами, що дозволить у подальшому адаптувати наявні підходи та інструменти впровадження соціального діалогу враховуючи особливості розвитку та вимоги всіх представників українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У попередніх публікаціях ми все торкалися окремих проблем розвитку соціального діалогу. Зокрема після аналізу різних тлумачень було запропоноване авторське визначення даного терміну [1, с. 87]; огляд попередніх досліджень інших авторів дозволив також визначити певні загальні засади реалізації соціального діалогу, а саме: узагальнено класифікацію різновидів соціального діалогу [2, с. 95], сформульовано мету, зазначено передумова, принципи та функції соціального діалогу [2, с. 96].

Щодо світового досвіду впровадження соціального діалогу, варто зазначити, що вітчизняних авторів, які торкалися цього питання вкрай мало. Серед таких варто відзначити Н. Громадську [3], Д. Горелова, О. Корнієвського, Ю. Опалько, Г. Палія [4], О. Козаченко [5], Н. Крещенко [6] та ін.

Серед іноземних авторів, які досліджують проблеми та особливості розвитку соціального діалогу, а також висвітлює вже накопичений досвід впровадження даної теорії, можна відзначити: П. Марґінсона, М. Кеуна [7], Е. Дюфренс, К. Дерґіса, Ф. Рочета [8].

Огляд публікацій вказаних авторів засвідчив, що більшість з них (Д. Горелов, О. Корнієвський, Ю. Опалько, Г. Палій [4], Н. Крещенко [6]) висвітлюють в основному досвід впровадження соціального діалогу на тренах Європейських держав. Так само вчиняють і закордонні науковці. Виключенням є Н. Громадська [3, с. 69-78], яка зробила спробу оглянути вся моделі, які були прийняті до реалізації у світовій практиці.

Окрім того, майже всі вітчизняні дослідники [3,4,5] зауважують вагому роль Міжнародної організації праці у процесі розвитку соціального діалогу, який отримав практичну реалізацію саме у сфері взаємодії роботодавців та найманих працівників.

Загалом можна зауважити, що всі проаналізовані наукові доробки зазначених авторів носять у своїй більшості приватний характер та потребують уточнення і узагальнення всіх наявних підходів.

Огляд останніх публікацій засвідчив, що є нагальна потреба у систематизації інформації щодо накопиченого досвіду впровадження соціального діалогу та аналіз існуючих моделей його реалізації у розвинених країнах.

Мета статті. Узагальнення наявного досвіду та визначення світових тенденцій розвитку соціального діалогу у суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблеми соціальної справедливості забезпечення соціального рівноправ'я вали виникали в суспільстві з моменту заро-

дження виробничих процесів. Поступово перед людством виникає проблема щодо розробки концептуальних теорій досягнення соціальної стабільності. Поступово з великої кількості розроблених наукових підходів вже в XIX столітті формуються тільки дві теорії щодо вирішення існуючих в суспільстві суперечностей. Одна теорія спиралася на можливість врегулювання побажань власників засобів виробництва і найманих працівників шляхом домовленостей, вдосконалення форм співробітництва, формування відповідного законодавства на державному рівні. Згідно другої теорії невідповідність інтересів керуючого і керованого класів визнана як неможлива бути врегульованою, а інтереси робітників і власників непримиримими; тому теорія закликає до революційних дій, на до знищення будь-якої приватної форми власності, а отже до знищення заможного класу.

У минулому сторіччі можна було відстежити як обидві вищевказані теорії мали широкі можливості реалізуватися у повному обсязі у всіх куточках нашого всесвіту. Як результат – на початку нинішнього сторіччя всі прийшли до загального висновку, що поміж двох теорій перемогла саме теорія мірного вирішення соціальних проблем тобто «теорія реформізму». Історично доведено, що революція не здатна вирішити жодної соціальної проблеми.

Сьогодні вкрай необхідним є усвідомлення підхід до соціального діалогу як основи для розвитку, соціально-економічного і політичного життя будь-якої держави. Реалізація теорії соціального діалогу сприяє підвищенню рівня культури суспільства, подоланню навних суперечностей, поєднанні інтересів представників різних соціальних груп і т.п..

Оскільки процес формування соціальної моделі держави тісно пов'язаний з її політичною та економічною моделями, соціальний діалог зазвичай аналізується в комплексі із станом демократії та ринкової економіки. Відтак, формування ефективної системи соціального діалогу багато в чому синхронізується з темпами розвитку політичної системи та економіки країни.

Разом з тим, повноцінна розвинута держава не може бути сформованою лише на основі політичних чи економічних цінностей, якщо ігноруються цінності суспільства цілому або окремих територіальних громад,

якщо відсутня повноцінна реалізація прав і свобод громадян.

Як результат зараз реалізується процес розширення сфери впровадження соціального діалогу та охоплення ним більшості соціально-економічних проблем, адже з часом практика соціального діалогу має долати межі вирішення суто трудових відносин. Мова йде про те, що теорія соціального діалогу має бути запроваджена у всі сфери життєдіяльності суспільства, як на національному, так і на місцевому рівнях взаємодії держави, бізнесу та громади.

Складні соціальні обставини розвитку економічних відносин вимагають формування нових підходів щодо узгодження інтересів різних соціальних верств населення. З метою вирішення цих проблем було прийняте рішення щодо створення міжнародних організацій, яким відведено ключову роль у розвитку соціального діалогу. До таких міжнародних організацій та спеціалізованих установ відносяться: Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський Союз (ЄС), Міжнародна Організація Праці (МОП), Європейський економіко-соціальний комітет, Європейська конфедерація профспілок, Спілка конфедерацій промисловців і роботодавців Європи, Європейський центр підприємств і т.п..

Вагоме місце серед основних джерел міжнародно-правового регулювання відносин у процесі реалізації соціального діалогу посідають конвенції та рекомендації МОП – єдиної організації ООН, діяльність якої базується на ідеї тристоронньої співпраці між представниками державної влади, об'єднань профспілок і роботодавців.

МОП нині налічує більше 180 країн-членів; сприяє дотриманню прав людини, гармонійному соціально-економічному розвитку людства через запровадження та контроль за дотриманням міжнародних стандартів праці, технічне співробітництво.

Україна є членом МОП з 1954 року та з усіх ухвалених конвенцій ратифікувала 54, 46 з яких – чинні і до нині.

Отже відповідно до рекомендацій МОП соціальний діалог характеризується наступним чином [5]:

1. У Філадельфійській декларації (1944р.) визнано, що одним із основних напрямів діяльності МОП є сприяння праву на проведення колективних переговорів, а також співробітництво працівників і роботода-

вців у формуванні та реалізації урядових програм соціальної та економічної політики. Цей принцип знайшов подальший розвиток у багатьох документах організації, серед яких варто відзначити:

- Конвенцію № 87 від 1948 року про свободу професійних об'єднань і захист їх прав;

- Конвенції № 98 від 1949 року про права організації і сприяння колективним переговорам;

- Рекомендацію № 113 від 1960 року щодо консультацій та співпраці між публічною владою та організаціями роботодавців і працівників на рівні галузі промисловості та національному рівні;

- Конвенції № 144 від 1976 року про тристоронні консультації;

- Рекомендацію № 152, що доповнює попередній документ;

- Конвенцію № 154 від 1981 року з питань сприяння колективним переговорам

- Рекомендацію № 163, що супроводжує Конвенцію № 154.

2. За визначенням МОП, "соціальний діалог являє собою всі типи переговорів, консультацій та обміну інформацією між представниками урядів, соціальних партнерів або між соціальними партнерами з питань економічної та соціальної політики, що становлять спільний інтерес".

3. Діалог між представниками різних верств населення, роботодавцями та органами влади повинен охоплювати широкий спектр питань, пов'язаних з вирішенням найважливіших соціально-економічних. У Доповіді Програми розвитку ООН "Людський розвиток за 1993 рік" було вперше відокремлено чотири сфери активної на якій мають бути спрямовані спільні зусилля, а саме:

- боротьба з бідністю;

- надання кредитів малозабезпеченим родинам;

- боротьба з дискримінацією за ознакою статі;

- досягнення гендерної рівноваги;

- надання будь-якій людині невідкладної допомоги.

4. Про актуальність проблематики і перспектив розвитку соціального діалогу свідчить, також, VI пункт порядку денного 83 Сесії Міжнародної Конференції Праці в Женеві (1996р.), присвячений дискусіям щодо тристоронніх процедур співробітництва з

питань соціально-економічної політики. У прийнятій декларації зазначається, що соціальний діалог визнається методом мирного врегулювання трудових відносин і реалізації соціально-економічної політики.

5. У 1998 році на Міжнародній Конференції Праці ухвалено Декларацію щодо основоположних принципів і прав, відповідно до якої підтверджується готовність всієї міжнародної спільноти впроваджувати в життя право працюючих і роботодавців на свободу об'єднання і колективні переговори, прагнути до ліквідації всіх форм примусової чи обов'язкової праці і дискримінації стосовно найму і занять.

У міжнародній практиці налічується 4 групи моделей реалізації соціального діалогу представлені на рис. 1 [3, с 69-76]:

1. Залежно від рівня ведення колективних переговорів:

I модель характерна для таких європейських країн як Бельгія, Нідерланди, Норвегія, Фінляндія. Вона передбачає активне втручання держави в регулювання трудових відносин і має яскраво виражені три рівні соціального діалогу: національний, галузевий і виробничий. Ця модель характеризується створенням спеціальних служб, що здійснюють процедури примирення і трудового арбітражу. Такі структури створюються за участю владних структур та діють в основному при міністерствах праці й зайнятості.

II модель найбільш характерна для таких країн, як США, Канада, Японія, а також для більшості країн Азії, Латинської Америки і англомовних країн Африки. Вона характеризується ухваленням колективних договорів тільки на рівні підприємств. Особливістю цієї моделі є наявність примусового трудового арбітражу і посередництва.

III модель типова для решти країн Західної Європи, серед них Німеччина, Австрія, Франція, а також Великобританія. Вона представляє собою проміжний варіант між першою та другою моделями. Як правило, на загальнонаціональному рівні органи соціального діалогу не створюються. Уряд періодично проводить консультації з організаціями роботодавців та профспілками при цьому соціальні партнери спільних рішень не приймають, а іноді обмежуються прийняттям загально-національних угод з окремих питань соціальної політики.

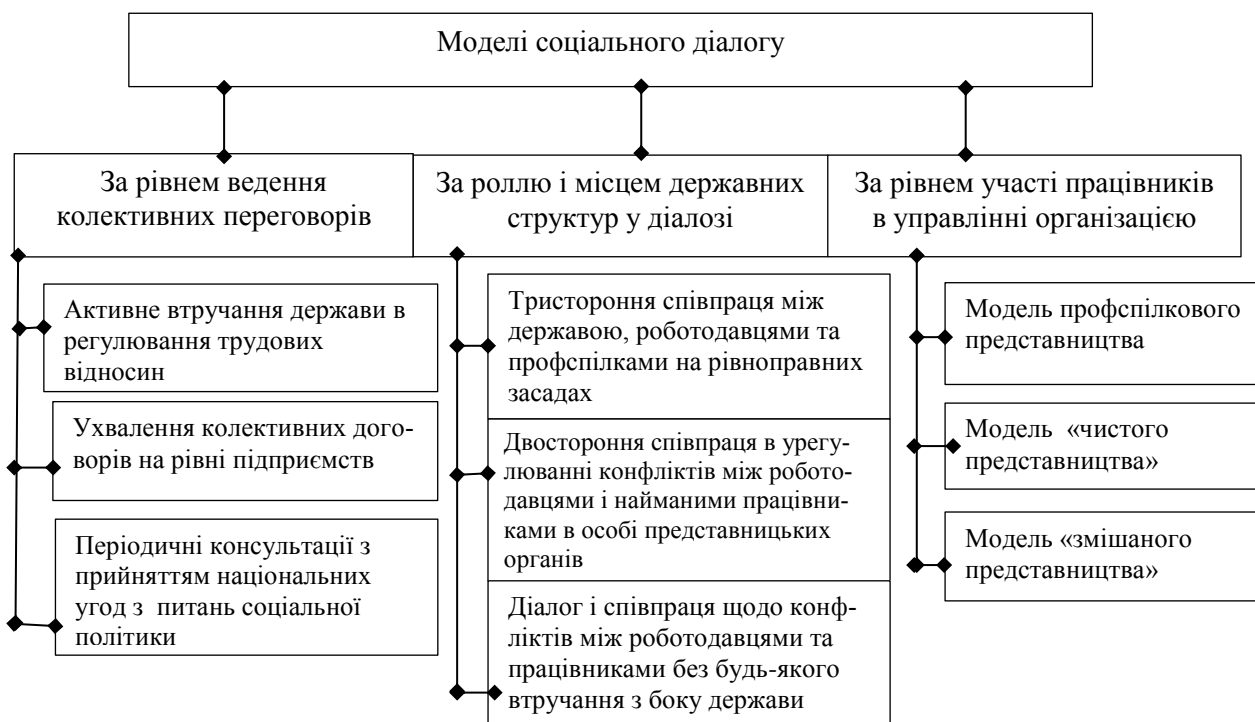

Рис. 1. Класифікація моделей реалізації соціального діалогу
 Джерело: узагальнено автором на підставі [3, с. 69-76; 4, с. 19-23]

2. За роллю та місцем владних структур у партнерських відносинах:

I модель - тристороння співпраця, у якій держава, роботодавці та профспілки є рівноправними. Така модель широко практикується в більшості європейських країн, зокрема в Австрії, Бельгії, Нідерландах, Франції, Швеції. Вона діє переважно на макrorівні у вигляді взаємодії владних структур з організаціями праці і капіталу загальнонаціонального масштабу, опирається на компроміс, основою якого є досягнення суспільного благополуччя.

II модель – двостороння співпраця в урегулюванні конфліктів роботодавців і найманих працівників в особі їх представницьких органів. У даному випадку держава виступає в ролі законодавця та арбітра трудових спорів; вирішення проблем здійснюється за допомогою соціального діалогу на галузевому та виробничому рівнях. Така модель притаманна США, Іспанії, Португалії.

III модель – діалог і співпраця щодо конфліктів між роботодавцями та працівниками без будь-якого втручання з боку держави. Така модель соціального діалогу застосовується в Японії.

3. За рівнем участі працівників в управлінні підприємством і представництвом їх інтересів і соціально-трудо

світовій практиці склалися три найхарактерніших моделі.

I модель – модель профспілкового представництва. реалізується ряді країн (США, Канада, Японія, Польща, Великобританія, Ірландія, Італія); профспілкова організація на підприємстві відповідно до закону вважається представником не тільки членів профспілки, але й усіх працівників, що не входять до профспілки; роботодавець визнає «найбільш представницьку спілку». У разі конфлікту, відмови роботодавця від ведення колективних переговорів представництво визнається за профспілкою, у якій офіційно підтвержені повноваження на дане представництво.

II модель – модель «чистого представництва» найманих працівників у радах і комітетах підприємств типова для Австрії, Греції, Іспанії, Німеччини, Нідерландів, Португалії. Ради (комітети підприємств) є органами робочого представництва. Трудовий колектив обирає своїх представників у цей орган. Його кількісний склад і терміни обрання встановлюються в законодавчих актах. За обсягом повноважень це, як правило, консультативний орган зі соціальних питань, що стосуються робочого часу й відпусток, охорони праці, розробки соціальних заходів. У виробничо-господарській сфері діяльності підприємства рада (комітет) має

право тільки на отримання від роботодавця відповідної інформації.

III модель – модель «змішаного представництва» характерна для Бельгії, Данії, Ірландії, Франції. На підприємствах формуються ради, до складу яких трудовим колективом обираються представники найманих працівників і призначаються адміністрацією представники роботодавця. Названі ради мають більш широкі повноваження, включаючи участь у вирішенні питань, що стосуються внутрішнього трудового розпорядку, охорони праці. Ця модель передбачає сумісну участь в організації управління та господарській діяльності підприємства.

4. За характером взаємодії профспілок з інститутами державної влади і місцевого самоврядування:

I модель – модель співпраці профспілок з органами влади характерна для країн, де робочий рух має багаторічний реформістський характер і конструктивні реформаторські традиції (Австрія, Данія, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Швейцарія, Швеція).

II модель – модель конфліктних взаємовідносин між профспілками та державою характерна для країн, де профспілки систематично конфліктують із державою та її представницькими органами (Великобританія, Італія, Франція).

Міжнародна практика свідчить, що сьогодні у світі немає моделі, яка гарантувала б низький рівень інфляції, міжнародну конкурентоспроможність підприємств, стабільне підвищення заробітної плати, високу соціальну захищеність, трудову згоду та перспективи повної зайнятості.

Безумовно лідером щодо практичної реалізації теорії соціального діалогу в сучасних реаліях є країни Європи, але жодна з них не може також похизуватись наявністю універсальної моделі, яка б була однаково ефективною на всіх рівнях державного устрою та у всіх бізнес колах.

Ефективна модель соціального діалогу має бути гнучкою, щоб могла швидко пристосовуватися до міжнародної конкуренції, національної економіки та політичної ситуації. Тому, протягом останніх років постерігається тенденція зменшення ефективності централізованих моделей соціального діалогу й зростання децентралізованих.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Україна тільки починає шукати власну модель соціального діалогу.

Враховуючи сучасний соціально-економічний рівень розвитку, культурно-ментальні особливості суспільства та окремих регіональних громад, наша держава повинна виробити власну модель соціального партнерства, враховуючи позитивний досвід розвинутих країн, яким вдалося використовувати інструменти соціального діалогу, сформувані дієві механізми узгодження соціальних інтересів.

Література

1. Зеленко О. О. Роль соціального діалогу у контексті соціально-економічного розвитку суспільства / О. О. Зеленко // Часопис економічних реформ. – 2014 - № 1 (13) – С. 82-87.
2. Зеленко О. О. Засади формування соціального діалогу в суспільстві / О. О. Зеленко. // Часопис економічних реформ. – 2014 - № 4 (16) – С. 93-98
3. Громадська Н. А. Соціальний діалог: навч. посібн. / Н. А. Громадська. - Миколаїв: ЧДУ ім. П. Могили, 2012 – 184 с.
4. Формування соціального діалогу в сучасних умовах: світовий досвід та українська практика. – К.: НІСД, 2011. – 47 с.
5. Козаченко О. Міжнародні стандарти розвитку соціального діалогу [Електронний ресурс] / Олена Козаченко // Національна служба посередництва і примирення - 2010 – Режим доступу: <http://www.nspp.gov.ua/>
6. Крещенко Н. Соціальний діалог з позиції країн ЄС [Електронний ресурс] / Н. Крещенко // Віче – 2010 - № 18 – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2197/>
7. Marginson P. European social dialogue as multi-level governance: towards more autonomy and new dependencies / Paul Marginson, Maarten Keune // European Integration online Papers. – Special Mini-Issue 1, Vol. 16 (2012), Article 4 – 22 p. ISSN 1027 – 5193
8. The European Sectoral Social Dialogue: Actors, Developments, and Challenges / Anne Dufresne, Christophe Degryse, Philippe Pochet (eds.) – Brussels: Peter Lang – 2006 – 354 p.

Reference

1. Zelenko O. O. Rol' social'nogo dialogu u konteksti social'no-ekonomichnogo rozvitku suspil'stva / O. O. Zelenko // Chasopis ekonomichnih reform. – 2014 - № 1 (13) – S. 82-87.

2. Zelenko O. O. Zasadi formuvannja social'nogo dialogu v suspil'stvi / O. O. Zelenko. // Chasopis ekonomichnih reform. – 2014 - № 4 (16) – S. 93-98

3. Gromads'ka N. A. Social'nij dialog: navch. posibn. / N. A. Gromads'ka. - Mi-kolaïv: ChDU im.. P. Mogili, 2012 – 184 s.

4. Formuvannja social'nogo dialogu v suchasni umovah: svitovij dosvid ta ukraïns'ka praktika. – K.: NISD, 2011. – 47 s.

5. Kozachenko O. Mizhnarodni stand-?rti rozvitku social'nogo dialogu [Elekt-ronnij resurs]/ Olena Kozachenko // Nacional'na

sluzhba poserednictva i primirennja - 2010 – Rezhim dostupu: <http://www.nspp.gov.ua/>

6. Kreshhenko N. Social'nij dialog z pozicii kraïn ЄS [Elektronnij resurs]/ N. Kreshhenko // Viche – 2010 - № 18 – Rezhim dostupu: <http://www.viche.info/journal/2197/>

7. Marginson P. European social dialogue as multi-level governance: towards more autonomy and new dependencies / Paul Marginson, Maarten Keune // European Integration online Papers. – Special Mini-Issue 1, Vol. 16 (2012), Article 4 – 22 p. ISSN 1027 – 5193

8. The European Sectoral Social Dialogue: Actors, Developments, and Challenges / Anne Dufresne, Christophe Degryse, Philippe Pochet (eds.) – Brussels: Peter Lang – 2006 – 354 p.

Зеленко Е. А.

Мировой опыт развития социального диалога

В статье освещены особенности развития социального диалога в различных странах мира. Определены исторические предпосылки возникновения теории социального диалога в мировой цивилизации, указано международные организации среди которых ведущую роль играет Международная организация труда, а также принятые на международном уровне основные положения по развитию социального диалога во всех странах мира. Представлена классификация моделей социального диалога, которые реализуются в разных странах мира. Указано, что ни одна модель не является универсальной, а имеющийся опыт необходимо адаптировать к условиям нашего государства.

Ключевые слова: социальный диалог, международный опыт, модель, общество, государство, взаимодействие.

Zelenko O.

World experience development of social dialogue

The article highlights the features of the social dialogue development in different countries. Historical background of the social dialogue theory in world civilization are outlined, international organizations including the leading role played by the International Labour Organization are noted and internationally basic provisions for the development of social dialogue in all countries of the world are adopted. It is presented the classification of social dialogue models, marketed worldwide. Indicated that there is no universal model, and what past experience should be adapted to the conditions of our country.

Keywords: social dialogue, international experience, model, suspils society, state, interaction.

Рецензент: Заблодська І. В. – доктор економічних наук, професор, Директор Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Київ, Україна.

Reviewer: Zablodskaya I. – Professor, Ph.D. of Economics, Director of the Institute of economic and legal research Lugansk branch National academy sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

e-mail: zablodin@yandex.ru

*Стаття подана
15.02.2015 р.*

РОЛЬ УПРАВЛЕНИЯ В ПОВЫШЕНИИ БЛАГОПОЛУЧИЯ НАСЕЛЕНИЯ УДМУРТИИ В ПОТРЕБЛЕНИИ МОЛОЧНЫХ ПРОДУКТОВ

В данной статье основное внимание уделяется уровню удовлетворения потребностей населения в молочных продуктах и роли управления в повышении благополучия каждого жителя Удмуртии. Автором отображено сложившееся положение с реализацией принятых правительственных решений. Разрабатываются целевые программы, издаются указы Президента, постановления Правительства, которые не доводятся до конкретных исполнителей, широко не обсуждаются и не разъясняются и в результате в установленные сроки не выполняются. Автором предложены пути для решения проблем повышения благополучия населения страны, состоящие в том, что каждый регион должен обратить особое внимание на увеличение производства молока.

Ключевые слова: население, благополучие, потребление, рынок молочных продуктов, региональный аспект, социальный статус, социально направленное производство.

Постановка проблемы. Благополучие населения любой страны и региона определяется множеством факторов: экология природной среды, чистый воздух, жилье, производство продуктов питания, правильное питание, безработица, водоснабжение и санитария, состояние здравоохранения и образования, состояние производства, экономики и системы управления всеми процессами, обеспечивающими необходимый уровень качества жизни каждого человека.

В данной статье основное внимание уделяется уровню удовлетворения потребностей населения в молочных продуктах и роли управления в повышении благополучия каждого жителя Удмуртии.

Потребление молока и молочных продуктов на душу населения в год составило в 2010 году по Российской Федерации 256 кг, по Приволжскому федеральному округу - 266 кг, по Республике Башкортостан - 368 кг, по Республике Татарстан - 363 кг, по Удмуртской Республике - 266 кг при норме, обоснованной Институтами питания РАН в количестве 392 кг. Для отдельных регионов, в том числе и для Удмуртии, эта норма составляет 420 кг.

Как видим, уровень удовлетворения потребности в молочных продуктах в разных регионах различен и требуется принятие управленческих решений по увеличению, прежде всего, производства молока. За последние годы наблюдается тенденция снижения производства молока за счет уменьшения поголовья коров в сельскохозяйственных организациях и в личных подсобных хозяйствах населения. Это требует увеличения импорта молочных продуктов. Поэтому для решения проблем повышения благополучия населения страны, каждый регион должен обратить особое внимание на увеличение производства молока.

Цель статьи – обоснование роли управления в повышении благополучия населения Удмуртии в потреблении молочных продуктов.

Для решения данной проблемы необходимо целенаправленное управленческое воздействие, осуществление необходимых функций управления на основе разработанного управленческого решения.

Анализ последних исследований и публикаций. Под управлением в известной нам литературе различные авторы понимают:

а) Карл Маркс установление согласованности между индивидуальными работами и выполнение общих функций [1, с. 342];

б) В. И. Ленин умение практически организовать [2, с. 172];

в) Г. М. Лоза организацию деятельности людей для обеспечения производительного использования материальных ресурсов с целью выполнения поставленных задач и получения необходимых производственных результатов [3, с. 4];

г) И. Г. Ушачев и Х. О. Репп постоянное свойство, присущее человеческому обществу на любой ступени его развития [4, с. 5];

д) М. К. Бочаров определение цели и факт достижения цели с помощью необходимых и достаточных способов, средств и воздействий [5, с. 13];

е) А. Г. Голубкова как практическую деятельность [6, с. 325].

Как видим, в данных определениях управления отражаются различные точки зрения, но объединяет их идея повышения организованности деятельности людей для достижения поставленных целей.

Изложение основного материала исследования. Первую роль, которую выполняет управление – это выбор цели, объективно необходимой в деятельности конкрет-

ной организации или сложившейся ситуации. При этом цель управления рассматривается как желаемый полезный результат. При производстве молочных продуктов целью является удовлетворение потребностей населения в качественных молочных продуктах при всем его многообразии.

Вторую роль, которую должно выполнить управление, это осуществить объективно необходимые функции управления производством, реализацией и потреблением молочными продуктами по осуществлению поставленной цели или дерева целей: анализ сложившейся обстановки, прогнозирование, планирование, организация, координация всех участников этих процессов, объективный учет результатов, контроль, документационное обеспечение управления и снова анализ. Эта последовательность функций управления формируют замкнутый цикл, который объективно необходим при осуществлении любого вида деятельности.

Третья роль управления состоит в том, что достижение каждой цели, выполнение функции управления требует принятия рационального управленческого решения. И какую бы должность в аппарате управления не занимал работник, его основное предназначение участвовать в разработке, принятии управленческих решений и их оперативной реализации. Управленческие решения составляют содержание деятельности управленческого персонала, а их предметом труда выступает информация в различных видах. Только на основе объективной, оперативной информации можно разработать и реализовать оптимальное решение.

Поэтому для потребления молочных продуктов на уровне рекомендованных норм можно выдвинуть несколько вариантов решений:

- а) снизить норму потребления на уровне страны или региона;
- б) увеличить поголовье крупного рогатого скота;
- в) увеличить продуктивность дойного стада коров;
- г) увеличить долю импортной продукции и потерять продовольственную безопасность по данным видам продукции и др.:

Указанные варианты не являются определяющими, но в то же время, они наиболее часто встречаются в практике деятельности органов управления страны и отдельного региона.

Заслуживает внимания сложившееся положение с реализацией принятых решений. Разрабатываются целевые программы, издаются указы Президента, постановления Правительства, которые не доводятся до кон-

кретных исполнителей, широко не обсуждаются и не разъясняются и в результате в установленные сроки не выполняются.

Примером могут служить майские Указы Президента РФ 2012 года, когда ни в 2013, ни в 2014 годах Правительство не смогло отчитаться об их выполнении. Например, в Указе от 7 мая 2012г. №601 «Об основных направлениях совершенствования системы государственного управления» в пункте и) до 1 января 2013г. обеспечить внесение в законодательство РФ изменений, предусматривающих установление критериев и порядка оценки гражданами эффективности деятельности федеральных органов исполнительной власти, их структурных подразделений, органов местного самоуправления, необходимых для обеспечения жизнедеятельности населения муниципальных образований. К сожалению, данное положение не выполнено.

Не случайно, А. А. Голиков из Челябинского государственного университета разработал систему показателей экономического и социального благополучия региона: заработная плата и доходы, собственность и имущество, жильё, доступность образования, обеспеченность работой, здоровье и медицинское обслуживание, преступность, жилищно-коммунальные услуги, общественный транспорт и др.[7]. К этим показателям, на наш взгляд, следовало бы добавить: качество продуктов питания, нормы питания, качество питьевой воды, воздуха и др.

Четвертая роль управления состоит в обосновании принципов управленческой деятельности, методов и стилей воздействия на исполнителей для достижения поставленных целей, выполнения функций и реализации управленческих решений.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. В конечном итоге управленческая деятельность при осуществлении перечисленных ролей направлена на полное удовлетворение потребностей людей в молочных продуктах высокого качества, как и других всё возрастающих потребностей населения.

Литература

1. Маркс К., Энгельс Ф. Соч. изд.2, Т. 23 – М.: Политиздат, 1960. – 907с.
2. Ленин В.И. Очередные задачи Советской власти. Полн. собр. соч. Т 36. – М.: Изд. Политической литературы, 1974. – 741 с.
3. Управление в совхозах и колхозах / Под ред. Г. М. Лозы. – М.: Колос, 1972. – 327 с.

4. Ушачев И. Г., Репп Х. О. Управление сельскохозяйственным производством. – М.: Колос, 1980. – 304с.

5. Бочаров М. К. Учителям географии об управлении. – М.: Просвещение, 1979. – 128с.

6. Голубкова Л. Г., Разин В. М. Изучение и природа управления // Политика и Общество. – 2010. – № 6. – С. 758 - 773.

7. Голиков А. А. Концептуальные основы динамики благополучия населения в регионе //http : //www.pablications.csu.ru / doc.2008/4- 1.html

3. Upravleniye v sovkhozakh i kol-khozakh / Pod red. G. M. Lozy. – М.: Ко-los, 1972. – 327 s.

4. Ushachev I. G., Repp KH. O. Upravleniye sel'skokhozyaystvennym proizvodstvom. – М.: Kolos, 1980. – 304s.

5. Bocharov M. K. Uchitelyam geogra-fii ob upravlenii. – М.: Prosvyashcheniye, 1979. – 128 s.

6. Golubkova L. G., Razin V. M. Izu-cheniye i priroda upravleniya // Politi-ka i Ob-shchestvo. – 2010. – № 6. – S. 758 - 773.

7. Golikov A. A. Kontseptual'nyye osno-vy dinamiki blagopoluchiya nasele-niya v re-gione //http : //www.pablications.csu.ru / doc.2008/4-1.html

References

1. Marks K., Engel's F. Soch. izd.2, T. 23 – М.: Politizdat, 1960. – 907 s.

2. Lenin V.I. Ocherednyye zadachi Sovetskoy vlasti. Poln. sobr. soch. T 36. – М.: Izd. Politicheskoy literatury, 1974. – 741 s.

Камишев А. Л.

Роль управління в підвищенні добробуту населення Удмуртії в споживанні молочних продуктів

У даній статті основна увага приділяється рівню задоволення потреб населення в молочних продуктах і ролі управління в підвищенні добробуту кожного жителя Удмуртії. Автором відображено становище, що склалося з реалізацією прийнятих урядових рішень. Розробляються цільові програми, видаються укази Президента, постанови Уряду, які не доводяться до конкретних виконавців, широко не обговорюються і не роз'яснюються і в результаті у встановлені терміни не виконуються. Автором запропоновано шляхи для вирішення проблем підвищення добробуту населення країни, що перебувають у тому, що кожен регіон повинен звернути особливу увагу на збільшення виробництва молока.

Ключові слова: населення, благополучно, споживання, ринок молочних продуктів, регіональний аспект, соціальний статус, соціально спрямоване виробництво.

Kamyshov A.

The role of the population in increasing welfare Udmurtia consumption of dairy products

This article focuses on the level of satisfaction of needs of the population in dairy products and a management role in improving the well-being of every citizen of Udmurtia. The author displays the current situation with the implementation of government decision-making. Develop targeted programs to issue a decree of the President, the decision of the Government, which are not communicated to specific artists, has not been widely discussed or explained and as a result deadlines are not met. The author suggests ways to address the welfare of the population, consisting in the fact that each region should pay particular attention to the increase in pro-duction of milk.

Keywords: population, prosperous, consumption, dairy products market, regional dimension, social status, socially-oriented production.

Рецензент: Павлов К. В. – доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи Іжевського інституту управління, завідувач кафедри «Економіка» Камського інституту гуманітарних та інженерних технологій, м. Іжевськ, Російська Федерація.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. of Economics, vice-ректор of sciences Izhevsk of ?-institute of management, head of Economy Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russian Federation.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

*Стаття подана
17.09.2015 р.*

THE SELFISH PROBLEMS SOCIETY OF REALIZATION NATIONAL PRIORITIES

It is obvious, that human is always in the spatial world of economy, we are cooperating with that world and influence on it, while experiencing great influence of the environment. Novation and tendency are closely connected with the components of the common development. The tradition provides a stability, sequence, safety and reproduction of the ideological values. There is definite worldview, cultural experience, the way of life in the tradition's system. Moreover, novation is the main sign of the creativity, development in general. Preponderance of the traditionalism is a base of inertia and stagnation, but impetuous novation brings chaos and destroying. Therefore, an innovative way is the key to harmonizing the relations between tradition and innovation, which provides public progress. The author emphasizes the necessity to record the features of the socialization, which are directly proportional to the market mechanisms, and have direct influence on the economical mechanisms of the human civilization in general. We cannot build up the economic despise the human nature. The civilization's history showed that there are only two stimulus of impact to make people work more productive: violence and personal interest. During millennium people have preferred to use violence, it seemed to be simple. We needed centuries of wars, revolutions and insurgencies to understand that it isn't the best way of increasing work productivity.

Keywords: positive development, innovativeness, desire of justice, egoism, potential reserve, knowledge economy, spatially oriented kind of the development, the crisis phenomenon in the economy, unemployment, lobbying of the interests.

Formulation of the problem. Socio-economic and political circumstances which formed now in the series of countries, including Ukraine, which are on the way of the reforming and inoculation of the innovation ideas of the development, don't allow to definitely identify the aims and methods of their rebuilding. That is why there appears a necessity based on the analysis of the world experience; Regard to own national features and achieved level of the economic development, to learn how to determine own strategically aim and model of its achievement. The effective way of the development may be defined only when the system approach to the processes of statement and decisions of any aim are used.

Each of us is a social being, that means leaving in society, cooperate with it and must submit to a definite norms and rules of social behavior: follow the moral norms which made by the previous windings of the development, traditions and habits. The human performs and submit to juridical laws and social institutions, which are accepted in the country.

At the current stage of the Ukrainian state formation, the modernization of all the spheres of life takes place, moves out all the great demands of the society's development. Its crossover from socio-economic model of the industrial type to the model of the "knowledge economy" [1, p. 3], a time to new historic boundaries,

leading to the phase of the informational society of the progressive innovation direction.

Apparently, person is always exist in the spatial world of economy, cooperate with it, influence on it and feel environment influence. A. Smith [2, p. 12-75], scottish economist, was the first who tried to examine person in his numerous relations with economic world and influence of the egoistic directions of development. The base of Smith's theory was the tendency to examine human activity from the three viewpoints-moral, civil and especially economic.

Analysis of recent research and publications. Many foreign scientific works are devoted to the problems of innovation society and innovation economic, both foreign authors: D. Bell [3, p. 330-342], Z. Brzezinski [4, p. 44-59] and domestic scientists B. Maznichenko [5, p. 31-35], V. Chukhray [6, p. 8], who points to the development of the society as part of crisis features, and authors works [7, p. 37-51] about innovation type of economy in the part of knowledge management.

The process of development of the innovation society, based upon knowledge economy, is a difficult system mechanism. Which feedbacks need changing of the thinking and relation onto own social knowledge, development of the individual and social creativity, perception and implementation new things, feeling of

the dignity and responsibility for the results of own work and its implementation in the social life.

They connect innovation with the introduction of any nature: this is can be any socio-economic introduction, while it does not have massive, serial expansion in manufacturing field, work and administration. By definition of A. Prigogine [8, p. 25], it is commitment to changing, which brings the attribution of constant in the environment: social, material. Thanks to which the environment obtains new properties. In the other words, the innovation is a process of creation new qualities and its using.

The purpose of the article. Described selfish society problems arising from the implementation of the national priorities of the country.

Research of basic material. Novation and traditions are closely connected with the components of the common development. The tradition provides a stability, sequence, safety and reproduction of the ideological values. There is definite worldview, cultural experience, the way of life in the system of tradition. In addition, novation is the main sign of the creativity, development in general. Preponderance of the traditionalism is a base of inertia and stagnation, but impetuous novation brings chaos and destroying. That is why innovation way is the pledge of the correlation's harmonization between tradition and novation, which provides public progress.

Each of us is a social being, that means leaving in society, cooperate with it and must submit to a definite norms and rules of social behavior: follow the moral norms which made by the previous windings of the development, traditions and habits. The human performs and submit to juridical laws and social institutions, which are accepted in the country.

At one time, they consider that "human" and "economical" [9] in human are not consonant. However, both this characteristics are extremely connected and effect on each other. We can say that A. Smith was the first who tried to explain economic relations between people, taking into account there social peculiarities. He emphasized that human naturally is a creature egoistic enough, and that is why his personal aims can conflict with interests of other people and environment in general [10, p. 14-29]. Anyway civil society forces people to cooperate with each other, get common benefit and in the same time provide goods for everybody. In the

other words, there are mechanisms of their direct and feedbacks, which provide such cooperating.

A. Smith points out that exactly thanks to the separation of the work people cooperate with each other, escalating own commonwealth and common welfare of the country [11, p. 47]. He was the first who advanced the revolutionary for its time thought about that exchange takes place only when and where it is profitable for both parts.

Analyzing the literature on the economic theory and history, we can mention such interesting expression: "Market-is an internationally designated place, where people can deceive each other" [12, p. 14]. In the other words, it is considered that in the exchange at the market, one person is a winner and the other is a loser. Smith denied this statement and proved that in fact there is general benefit for every member of the market relations. This benefit concludes in economy aftermath of the social work by all the members of the market relations. Human agrees to exchange only when he thinks that spend less time for the producing of his product then he would have to spend for manufacturing of goods, which he wants to get during exchange.

However, the question is, how synchronize human efforts in the society in such a way that they can spend powers of the nature and sources to produce things which society needs. Much more likely, such conclusion that coordination in the civil society becomes possible only thanks to human ambitions for personal benefit and thanks to the tendency to exchange [13, p. 213 – 233]. Taking into account peculiarities of the human socialization and spheres of his activity it is possible to assume that at the bottom of the economic mechanisms of development is aspiration to own benefit: human pursues own aims but moreover human have to do things which society need in general.

Using term "market", it is not a concrete square or shop in which there are sellers and customers. "Market" is a set of forms and organizations of the people cooperating with one another. In the other words, that are all the organizations, which contributes producers and consumers to find each other, bring together buyers and sellers to present them an opportunity to satisfy supply and demand.

The features of the socialization are directly proportional to the markets mechanisms, and have direct influence on the economical mechanisms of the human civilization in gen-

eral. We cannot build up the economic despite the human nature. The history of the civilization showed, that there are only two stimulus of impact to make people work more productive-violence and personal interest. During millennium people have preferred to use violence, it seemed to be simple. We needed centuries of wars, revolutions and insurgencies to understand that it are not the best way of increasing of the work's productivity.

Modern society while not totally get away from such stimulus: "violence", however, concluded that to achieve economic facts as "workforce productivity", "economic progress", it is better to use personal interest of the human. As far as, human is at the same time biological, social and economic creature, in the process of social development formed difficult socio-

economic mechanism, which consists of numerous elements, levers of influence, stimulation and limitation of the contradictory human nature and personal interest.

The principles of the "social economic", which destined to produce ways of life together and economic cooperation, should provide, first of all, the right of every person to act according to the own benefit observations (it doesn't mean only small profit from labor costs). Second, to direct people's realization on their own interests in such a way that promotes the well-being of all the members of the society in general. Thirdly, limit people's activity in such a way that own benefit could not intervene other people (fig.1).

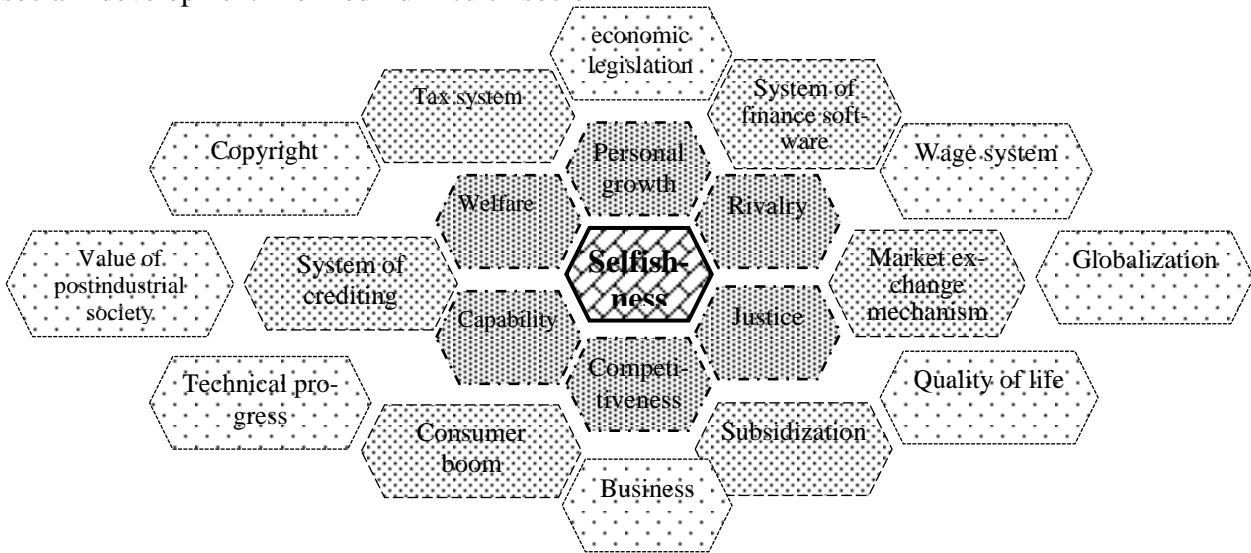

Fig. 1. Systemic factors, which conducive egoism's development

Source: developed by author's

So, modern socio-economic ways are different in different countries, but they are based upon the same contradictory human's features as striving for welfare and competitiveness, natural egoism and addition to cheat, thirst for justice and feeling of freedom, tendency for perfection, personal growth, compete with each other and ownership. All this categories to which certainly every member of the society aims, however in the different degrees, provided the result of human activity, it formal features (the system of material security, wages, crediting, mass consumption and so on) becomes the elements of one mutual conditioned mechanism, promoting the development of self-interest of each member of the public relations. Social system becomes a stimulus of egoism development,

which subsequently accepted social visual cultivated as universal "evil".

One of the main factors of humanity economic progress certainly, should consider the desire of welfare. Obviously, human always wants to live better, more interesting and more comfortable. Considering its natural laziness and disadvantages, we should not idealize human. Nevertheless, the stimulus of the social development is in the every individual-constant and no vanishing desire to make their condition better. In the other words, desire to make better own condition is a source of social and national welfare. Endlessness of human desires and needs, as anything else, makes person, to look for new ways of getting new benefits both material and spiritual. Therefore, infinity of the needs makes person develop ways and methods

of own activity, increase production level and production quality.

In a determined sense needs is a motivation of the innovation economic development, but economy in it turn causes new needs. Therefore, there was no need for cars, planes or internet while they had not become a part of everyday life. In addition, modern people cannot imagine their life without satisfaction of these needs.

Nevertheless, to consume more, we need to produce more. This constant conflict could be solved through work, except that more productive work. We need to emphasize that not all work leads to bigger consumer and welfare growth. This purpose is served only human work, aftermath of which recognized by the society, it means useful.

While talking about utility goods (things or services), we mean their capabilities to satisfy any people needs: material or mental. At the same time, utility goods or services do not guarantee good materiel income to the producer. Fact is that buyers always cheapen to product and solve the problem-is it worth that money, which sellers ask for it and is it worth to buy such product. That is way, society consider and pay money only for those products, which you can buy profitably. Moreover, profit, in that situation, is safety of own powers and time for achievement of greater prosperity. Whereby appears companion socio-economic problems, so as unemployment, for example.

All we need, is to realize that needs are motivation of manufacturing, and that base of the economic development (and consequently social progress) is challenge, competitiveness (fig.1). Producers of goods and services know that make money they can only after offering cheaper, more attractive goods to consumers then other manufacturer. This is why, manufacturers always found new ways of making traditional goods and manufacture new, which could "allure" buyers, they are fighting for their "wallets". This mechanism is an extra stimulus of innovation economic development.

Business competition-is an economic fight between manufacturers for the production more attractive goods, attracting larger number of customers and getting as much as it is possible benefit.

Business competition is an objective phenomenon. When in the economic they speak about objectiveness of any process, it means they are not depend on the subjective desires of

individuals. As far as, the resources, which are appointed to the purchase to buying goods, it is always limited, and then manufactures necessarily should join the battle for the opportunity to get money exactly for their products. The other manufactures also follow these considerations. Each of them pursues own, subjective interests, but the result of this subjective appetences is sufficiently objective aims which formed on the markets influenced demand and supple. As far as it is obvious that manufacturing of formed product and work is profitable than the others, the biggest part of the manufacturers switched it on this type of activity. The result of such behavior in the market is only one: "attractive" products become more than we need and prices should be lower, with the fatal losses for those who have not guessed which products and prices consumer need.

For functioning honest and fair, perfect business competition, market economic should provide work of the main principle-freedom of the competitiveness, freedom of choice. It means, that every manufacturer should solve own problems-what and how to produce, whom to sell, what price ask and how to spend earned money. In addition, buyer should freely carry own money and freely choose which product buy, where buy it and how much pay for it.

The principle of freedom is main principle of the market economy. Private ownership also based upon this principle. The problem of ownership is rather difficult category, which consists of economy, law and has biological roots. Because they extend into the animal origin of humankind, reach in ancient times and generate by natural causes. It is enough to remember that bears and other predators closely guard their "ownership", and struggle even with relatives for their territory.

From here, appeared primary thrust of man to "protect" their ownership, defend it from "strangers". Truly speaking, human unlike animal does not limit his needs to have more and more ownership, and it can lead to undesirable social aftermath.

Let us emphasize that attempts to limit human rights to acquire property were made long time age, and all of them was useless (an example can be our socio-economic experiment and it tragic consequences). It is generally accepted today, that limitation of ownership is even more threaten then difference in the material welfare, which connected with it. At the same time, nobody deny that property is great

achievement of humankind civilization, powerful stimulus for labor activity.

The right for private property provide right of the possession, using and orders of certain property. Guaranteed right of ownership means that owner can to whatever he wants with his property, if only he does not violates the interests of the other members of the society. Sense of ownership is closely connected with the right of ownership. It is a powerful stimulus of the human economic ambitions, which is a base of the economic and social progress.

At first sight, sense of ownership as individualistic characteristic, conflict with the very human feature as thirst of justice. Nevertheless, it is only at first sight.

The problem of "justice" is eternal and extremely difficult. Human striving to get justice always leads to wars and revolutions with numerous victims. The belief in the social ideals turns in practice seas of blood and tortures first for the opponents of "bright" ideals and then for the bearers of these ideas.

What is the social and economic justice? In our opinion, you should differ these two concepts, the most justice social structure can be provided in the place where everybody can freely compete with the help of own ability and capital with the capital of the other person of group. Such justice is a strong fundament for existing and development of civil society. The desire of justice is a constant base of the political, social and economic processes of society, and it is a motivation of development.

Egoism and selfish ambitions of some persons, no doubt, leads to numerous problems in the history of the humanity, including economical. However, humanity always studied to consider this lack, moreover tried to use it as one of the motivation of economic development.

For example, the socio-economic system, which A. Smith built up not in spite of, but based on greedy, egoistic human nature. He was the first, who point out that in the economic relations you should not rely on altruistic or humane features of human character. For achievement of own ambitions it is better to appeal to their egoism and such feature of humanity character as tendency to exchange. In his opinion, human "will achieve ambitions if he'll appeal to the egoism and will be able to show them that it is in their own interests to do what he wants" Give me what I want, and you will get what you want-this is the meaning of such offer. Not because of good relation of the

butcher, the brewer or the baker we are waiting to get dinner, but because of compliance own interests. We aren't appeal to the humanity but to the egoism, and we never tell them about our needs, only about their benefit."

That is the main miracle of the market economy in general and market exchange in particular: you are pursuing your own benefit, but you are doing that is useful for all society in general. Truly, any economic mechanism cannot fully curb human egoism and abuse. That is why humankind during its own long social history produced legal laws, regulations, and rules of social behavior. They are making counterweight to selfish aspirations of individuals and make easier their cooperating in the world of social economic.

Conclusions and prospects of further of research. Finally, the last but not the least feature of human character striving for perfection, self-expression. It is a feature, which essentially effects not only on the achievements and on human accomplishments in art, sport or incarnation of high humanistic ideals, but also in the economic sphere. Since people all the time try to make their life better, their welfare, get as much as it's possible better products and services, this push them to continuous increasing of the manufacturing, handicraft, artistic skill and training in different kinds of activity which they do. Mastery, perfection and manufacturing, finally, appear in purely economic category, as competitiveness. It means capability won the competition with other products, mastery of the other manufacturers. But this great feature-quest for excellence-and it creation in the economy result always meet with attempts of dishonest people to stole one's idea, falsify the product, cheat both competitor and consumer. That is why the humankind has to build "powerful bastions" of copyright protection, intellectual property, handicraft mastery and so on, repeatedly. It has well known that computer industry yearly loss tens of billions of dollars in a result of illegal replication of products and fakes.

In this way, the world of economy not only connected, but inseparably linked with human society, with the entire environment in which man live in that moment, in the country. Therefore, fair to say that person born, live and cooperate with the world of economy.

Литература

1. Ченцова М. В. Особенности формирования экономики знаний в современных условиях. Спец. 08.00.01 – Экономическая теория: автореф. диссер. на соискание ученой степени канд. эконом. наук. – Москва, 2008. – 26 с.
2. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. — М.: Эксмо, 2007. – 302 с.
3. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Б. Белл // Новая технократическая волна на Западе. – М. : Прогресс, 1986. – С. 330–342.
4. Бжезинский З. Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство. — М.: Международные отношения, 2010.
5. Мазніченко В. Г. Погляд на можливість реалізації інноваційних проєктів в сучасних умовах / В. Г. Мазніченко, Н. І. Кришталь // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Науковий журнал. - 2008. - №11. - С. 31-35.
6. Чухрай Н. І. Сучасна модель розвитку суспільства: інноваційне марнотратство чи об'єктивна необхідність? / Н. І. Чухрай // Бізнес Інформ. – 2012. - № 5. – С. 8-12.
7. Ліхоносова Г. С. Управління знаннями як основа активізації інноваційної діяльності підприємств / Г. С. Ліхоносова, О. О. Гречишкіна // Активізація інноваційної діяльності підприємств : монографія / [Коллектив авторів], за наук. ред. Т.В. Калінеску. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. – 224 с. – С. 37 – 51.
8. Пригожин А. И. Методы развития организаций / А. И. Пригожин. – М.: МЦФЭР, 2003. - 863 с.
9. Ценностная парадигма устойчивого развития // Центр социально-консервативной политики. Электронный источник. Режим доступа. - <http://www.cscp.ru/articles/11542/print>
10. Смит А. Теория нравственных чувств. – М.: Республика, 1997. — 351 с.
11. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. — М.: Эксмо, 2007. – 255 с.
12. Історія економічних вчень: Навчальний посібник / За ред. В. В. Кириленка. – Тернопіль: „Економічна думка”, 2007. – 233 с.
13. Самоорганізація підприємств: тенденції соціалізації економіки : монографія /

[Т. В. Калінеску, Г. С. Ліхоносова, Г. О. Надьон, С. П. Кілінкаров]. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. – 396 с.

References

1. Chentsova M. V. Osobennosti formirovaniya ekonomiki znaniy v sovremennykh usloviyakh. Spets. 08.00.01 – Ekonomicheskaya teoriya: avtoref. disser. na soiskaniye uchenoy stepeni kand. ekonom. nauk. – Moskva, 2008. – 26 s.
2. Smit A. Issledovaniye o prirode i prichinakh bogatstva narodov / A. Smit. — M.: Eksmo, 2007. – 302 s.
3. Bell D. Sotsial'nyye ramki informatsionnogo obshchestva / B. Bell // Novaya tekhnokraticeskaya volna na Zapade. – M. : Progress, 1986. – S. 330–342.
4. Bzhezinskiy Z. Vybor. Mirovoye gospodstvo ili global'noye liderstvo. — M.: Mezhdunarodnyye otnosheniya, 2010.
5. Maznichenko V. H. Pohlyad na mozhlyvist' realizatsiyi innovatsiynykh proektiv v suchasnykh umovakh / V. H. Maznichenko, N. I. Kryshstal' // Visnyk Skhidnoukrayins'koho natsional'noho universytetu imeni Volodymyra Dalya. Naukovyy zhurnal. – 2008. - №11. – S. 31-35.
6. Chukhray N. I. Suchasna model' rozvytku suspil'stva: innovatsiyne marnotratstvo chy ob'yektyvna neobkhdnist'? / N. I. Chukhray // Biznes Inform. – 2012. – № 5. – S. 8-12.
7. Likhonosova G. S. Upravlinnya znannyamy yak osnova aktyvizatsiyi innovatsiynoi diyal'nosti pidpriyemstv / G. S. Likhonosova, O. O. Hrechyshkina // Aktyvizatsiya innovatsiynoi diyal'nosti pidpriyemstv : monohrafiya / [Kolektyv avtoriv], za nauk. red. T.V. Calinescu. – Luhans'k: vyd-vo SNU im. V. Dalya, 2014. – 224 s. – S. 37 – 51.
8. Prigozhin A. I. Metody razvitiya organizatsiy / A. I. Prigozhin. – M.: MTSFER, 2003. – 863 s.
9. Tsennostnaya paradigma ustoychivogo razvitiya // Tsentr sotsial'no-ekonservativnoy politiki. Elektronnyy istochnik. Rezhim dostupa. – <http://www.cscp.ru/articles/11542/print>
10. Smit A. Teoriya нравstvennykh chuvstv. – M.: Respublika, 1997. — 351 s.

11. Smit A. Issledovaniye o prirode i prichinakh bogatstva narodov. — M.: Eks-mo, 2007. — 255 s.

12. Ístoríya yekonomíchnikh vchen': Navchal'niy posíbnik / Za red. V. V. Kirilenka. — Ternopíl': „Yekonomíchna dumka”, 2007. — 233 s.

13. Samoorganizatsíya pídpríemstv: tendentsii sotsialízatsii ekonomiki : monografiya / [T. V. Calínescu, G. S. Líkhonosova, G. O. Nad'on, S. P. Kílínkarov]. — Lugans'k: vid-vo SNU ím. V. Dalya, 2012. — 396 s.

Ліхоносова Г. С.

Егоїстичні проблеми суспільства в реалізації національних пріоритетів

Очевидно, що людина постійно перебуває в просторовим світі економіки, взаємодіє з цим світом, сама впливає на нього і відчуває великий вплив навколишнього середовища. Новації і традиції тісно пов'язаними складовими суспільного розвитку. Традиція забезпечує стабільність, стійкість, послідовність, збереження і відтворення ідейних цінностей. В системі традицій закріплено певне світосприйняття, культурний досвід, спосіб життя. Новація ж є головною ознакою творчості, розвитку, розвитку в цілому. Автор підкреслює необхідність урахування особливостей соціалізації, які прямо пропорційні ринковим механізмам, мають безпосередній вплив на економічні механізми людської цивілізації в цілому. Економіку не можна побудувати всупереч людській натурі. Історія цивілізації показала, що існує лише два стимули впливу на людей щоб змусити їх працювати продуктивніше - насильство і особистісний інтерес. Протягом тисячоліть люди воліли використовувати насильство, це здавалося простим. Знадобилися століття війн, революцій і заколотів щоб зрозуміти, що це не найкращий спосіб підвищення продуктивності праці.

Ключові слова: позитивний розвиток, інноваційність, прагнення справедливості, егоїзм, потенційний резерв, економіка знань, просторово-орієнтований тип розвитку, кризові явища в економіці, безробіття, лобіювання інтересів.

Ліхоносова А. С.

Эгоистические проблемы общества в реализации национальных приоритетов

Очевидно, что человек постоянно находится в пространственном мире экономики, взаимодействует с этим миром, сама влияет на него и испытывает большое влияние окружающей среды. Новації и традиции тесно связанными составляющими общественного развития. Традиция обеспечивает стабильность, устойчивость, последовательность, сохранение и воспроизведение идейных ценностей. В системе традиций закреплено определенное мировосприятие, культурный опыт, образ жизни. Новація же является главным признаком творчества, развития, развития в целом. Автор подчеркивает необходимость учета особенностей социализации, которые прямо пропорциональны рыночным механизмам, имеют непосредственное влияние на экономические механизмы человеческой цивилизации в целом. Экономіку нельзя построить вопреки человеческой натуре. История цивилизации показала, что существует лишь два стимула воздействия на людей чтобы заставить их работать продуктивнее – насилие и личностный интерес. На протяжении тысячелетий люди предпочитали использовать насилие, это казалось простым. Понадобились века войн, революций и мятежей чтобы понять, что это не лучший способ повышения производительности труда.

Ключевые слова: позитивное развитие, инновационность, стремление справедливости, эгоизм, потенциальный резерв, экономика знаний, пространственно-ориентированный тип развития, кризисные явления в экономике, безработица, лоббирование интересов.

Рецензент: Заблодська І. В. – доктор економічних наук, професор, Директор Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Київ, Україна.

Reviewer: Zablodskaya I. – Professor, Ph.D. of Economics, Director of the Institute of economic and legal research Lugansk branch National academy sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

e-mail: zablodin@yandex.ru

Стаття подана
15.02.2014 р.

ОСНОВНЫЕ ФОРМЫ ТОРГОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ

В статье обозначено, что потребление товаров и услуг в сельской местности значительно отстаёт от аналогичного показателя в городах. К объективным причинам недостаточной эффективности торгового обслуживания можно отнести распределённость спроса, связанная с особенностями расселения сельских жителей, большая доля приусадебных участков и дехканских хозяйств в удовлетворении спроса на потребительские товары, особенности формирования товарно-денежных отношений среди населения. В условиях Узбекистана размещение сельских населённых пунктов формируется исходя из сложившихся традиций, максимального приближения к земельным участкам, сохранения близких отношений между членами семьи, что объясняет характерность в размерах и структуре населения в каждом конкретном населённом пункте. Важной особенностью потребительского спроса в сельской местности является тяготение населения к городам, как культурным центрам.

Ключевые слова: потребительские товары, земельные участки, члены семьи, торговое обслуживание, сельская местность, населённый пункт.

Постановка проблемы. Поступательное развитие экономики Республики Узбекистан способствует повышению жизненного уровня населения и уровня потребления товаров и услуг. Так, в 2013 году розничный товарооборот увеличился по сравнению с предыдущим годом на 14,8 % и составил 47010,8 млрд. сум. [1] Развитие сферы услуг в сельской местности является одним из важнейших направлений решения стратегической задачи сближения уровня жизни городского и сельского населения.

Анализ последних исследований и публикаций. Достигнутый уровень и качество предоставляемых услуг, особенно в сельской местности, еще не соответствуют уровню экономически развитых стран, реальным потребностям населения республики, имеющимся ресурсам и возможностям [2].

Особое значение приобретает повышение уровня торгового обслуживания сельского населения, обеспечение свободного доступа к потребительским товарам и повышение качества торговых услуг. К 2016 году предусмотрено увеличение объема предоставляемых сельскому населению услуг в 1,8 раза, в том числе услуг торговли и общественного питания – в 2 раза. Для этого предусмотрено создание в сельской местности 4,1 тыс. предприятий розничной торговли и 1,1 тыс. предприятий общественного питания.

Цель статьи – обоснование основных форм торгового обслуживания населения в сельской местности.

Изложение основного материала исследования. Потребление товаров и услуг в сельской местности значительно отстаёт от аналогичного показателя в городах. К объективным причинам недостаточной эффективности торгового обслуживания можно отнести распределённость спроса, связанная с особенностями расселения сельских жителей, большая доля приусадебных участков и дехканских хозяйств в удовлетворении спроса на потребительские товары, особенности формирования товарно-денежных отношений среди населения. В условиях Узбекистана размещение сельских населённых пунктов формируется исходя из сложившихся традиций, максимального приближения к земельным участкам, сохранения близких отношений между членами семьи, что объясняет характерность в размерах и структуре населения в каждом конкретном населённом пункте. Важной особенностью потребительского спроса в сельской местности является тяготение населения к городам, как культурным центрам. Не нужно забывать, что приобретение потребительских товаров имеет значительно большее социально-психологическое значение, чем механическое приобретение необходимого товара. Поэтому, сельское население предпочитает регулярно посещать город для прогулки по магазинам.

В связи с этим, в систему торгового обслуживания сельского населения включаются различные элементы, которые в условиях города не играют такой решающей роли. Многообразие форм и методов организации торгового обслуживания сельского населения можно условно объединить в три основные группы: деятельность стационарной розничной торговой сети, деятельность дехканских (вещевых) рынков, предпринимательская деятельность отдельных граждан, имеющая неорганизованный характер.

В настоящей статье мы акцентировали внимание на анализе деятельности дехканских (вещевых) рынков как главного конкурента стационарных розничных торговых предприятий на рынке торговых услуг.

Стационарная розничная торговая сеть сельской местности представляет со-

бой совокупность розничных торговых предприятий расположенных в специализированных зданиях и помещениях непосредственно в населённом пункте и предназначенных для выполнения основных функций розничной торговли.

Чтобы определить основные проблемы торгового обслуживания населения необходимо сопоставить деятельность розничных торговых предприятий и дехканских (вещевых) рынков. В экономической науке разработаны специальные методы анализа, одним из которых является SWOT-анализ, суть которого заключается в выделении сильных и слабых сторон анализируемых объектов. Проведённые исследования позволили нам оценить розничные торговые предприятия по указанной методике и получить следующие результаты (рис. 1.)

<p style="text-align: center;"><u>Сильные стороны</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Непосредственная близость к покупателям. 2. Благоприятный режим работы. 3. Постоянное наличие товарного ассортимента. 4. Гарантия качества товаров. 5. Предоставление торговых услуг. 6. Профессионально-квалификационный состав персонала. 	<p style="text-align: center;"><u>Слабые стороны</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Высокие издержки по сравнению с другими субъектами торговли 2. Более высокие товарные запасы 3. Относительно низкий объем спроса
<p style="text-align: center;"><u>Возможности</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Расширение торговых услуг 2. Снижение издержек через управление ими. 3. Кооперация с производителями 4. Расширение влияния через сеть филиалов 	<p style="text-align: center;"><u>Угрозы</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Расширение деятельности дехканских рынков 2. Повышение качества обслуживания со стороны основных конкурентов

Рис.1. SWOT-анализ стационарных розничных торговых предприятий
 Источник: разработано автором

К сильным сторонам стационарных розничных торговых предприятий можно отнести:

1. Непосредственная близость к покупателям. Розничная торговая сеть охватывает все населенные пункты без исключения, то есть небольшие расстояния до торговых предприятий делают их доступными в любой момент времени. Кроме того, существуют небольшие торговые точки расположенные непосредственно в жилых домах.

2. Благоприятный режим работы. В сельской местности характер деятельности и условия проживания населения приводит к тому, что они работают в продлённый рабочий день. Дехканские (вещевые) рынки функционируют по определённым дням недели, так как требует скопления большого количества продавцов и покупателей.

3. Постоянное наличие товарного ассортимента. Розничные торговые предприятия в целях нормального функционирования постоянно поддерживают ассорти-

ментных минимумов в зависимости от местонахождения, размеров и зоны обслуживания. Ассортимент может несколько меняться, однако наличие определённых групп социально-значимых товаров гарантируется.

4. Гарантия качества товаров. Розничные торговые предприятия обеспечиваются товарами из официальных источников товароснабжения, оптовых предприятий, дилеров и т.д. и они несут ответственность за поставку и реализацию некачественных товаров (т.е. у них имеется лицензии и сертификаты качества поставляемых товаров). На дехканских и вещевых рынках товары поступают из различных источников, и ответственность производителей и дилеров не распространяется на качество этих товаров.

5. Предоставление торговых услуг. В розничных торговых предприятиях в соответствии с возложенными на них функциями оказываются все предусмотренные правилами торговли торговые услуги (подбор товара, сортировка, фасовка, упаковка и т. д.). Кроме того, покупатель может заказать необходимый товар с доставкой через определённое время.

6. Профессионально-квалификационный состав персонала. Розничные торговые предприятия имеют стабильный персонал, который проходит необходимую подготовку в профессиональных колледжах, региональных центрах повышения квалификации и т. д. Кроме того, постоянная, профессиональная деятельность способствует формированию необходимых навыков в сфере услуг. На дехканских и вещевых рынках постоянная смена ассортимента и видов деятельности не способствуют формированию соответствующих навыков. Важным условием качества торгового обслуживания является систематический государственный и общественный контроль, что включает в себя практическую помощь в формировании товарных ресурсов.

К слабым сторонам стационарных розничных торговых предприятий можно отнести более высокие издержки, по сравнению с индивидуальными предпринимателями и внемагазинными формами тор-

говли, большие объёмы товарных запасов для поддержания необходимого ассортимента, относительно низкий объём спроса в связи с привязанностью к конкретному населённому пункту.

Развитие и широкое распространение дехканских (вещевых) и специализированных рынков в сельской местности объясняется несколькими причинами.

1. Дехканские (вещевые) рынки являются источником дополнительных доходов для населения, так как там можно реализовать продукцию собственного производства, а так же товары, привезенные небольшими партиями для реализации. В настоящее время дехканские рынки являются основной формой развития предпринимательской деятельности для различных слоёв сельского населения.

2. Рынки продолжают играть социальные роли в жизни сельского населения, так как являются центром обмена информации, проведение досуга и общественных мероприятий в данном регионе. Регулярное посещение дехканских рынков является традиционным занятием для большинства жителей

3. Относительно низкие цены на товары и услуги. Концентрация большого количества продавцов и покупателей на небольшом пространстве позволяет снизить издержки на реализацию, как со стороны продавцов, так и со стороны покупателей.

Для объективной оценки потенциала дехканских рынков необходимо применить точно такой же подход к анализу их сильных и слабых сторон (рис. 2).

К сильным сторонам дехканских (вещевых) рынков можно отнести:

1. Доступные цены - на рынках разные подходы к ценообразованию, возможна реализация собственных продуктов. Продавцы при реализации продукции сами устанавливают цены исходя из текущей конъюнктуры.

2. Большой поток покупателей – для рынков сельской местности установлены определенные дни работы. В эти дни все покупатели направляются на рынок, чтобы осуществить все виды покупок как продовольственные, так и непродовольственные.

<u>Сильные стороны</u>	<u>Слабые стороны</u>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Доступные цены. 2. Большой поток покупателей. 3. Широкий ассортимент. 4. Относительно низкие издержки. 5. Жёсткий график. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низкое качество обслуживания 2. Низкая ответственность продавцов 3. Отсутствие стимулов развития 4. Дублирование торговли. 5. Жёсткий график.
<u>Возможности</u>	<u>Угрозы</u>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Обустройство торговых точек 2. Расширение предоставляемых услуг 3. Набор квалифицированных кадров 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ориентация клиентов на другие форму торговли 2. Потери, связанные с изменением предпочтений потребителей

Рис.2. SWOT-анализ дехканских (вещевых) рынков

Источник: разработано автором

Во многих случаях покупатели посещают рынок целыми семьями, что объясняется разнообразием спроса.

3. Широкий ассортимент – наличие большого количества покупателей стимулирует продавцов расширить предложение товаров.

4. Относительно низкие издержки – продавцы дехканских (вещевых) рынков несут расходы только на аренду торгового места, расходы на транспорт и налоги минимальны, в связи с этим издержки приходятся на единицу товара ниже, чем в розничных торговых предприятиях.

5. Жёсткий график – одним из принципов деятельности продавца на рынке является определение места, времени и объёмов потенциального спроса. Дехканские рынки соответствуют этим принципам, в связи с чем объявление о графике работы можно отнести к сильным сторонам деятельности. В определённые дни и часы на сравнительно короткий срок социальная инфраструктура территории (транспорт, общественное питание, организация свободного времени, бытовой сервис) может быть ориентирована на рынок. Для розничных торговых предприятий такая концентрация ресурсов невозможна.

Дехканские рынки также имеют достаточно слабых сторон, что мешает им доминировать на рынке потребительских товаров. К ним можно отнести низкое качество обслуживания, низкая ответственность продавцов, отсутствие стимулов профессионального развития, дуб-

лирование торговли в различных торговых точках рынка, жёсткий график функционирования. Кроме того, дехканские (вещевые) рынки не обеспечивают необходимого качества торгового обслуживания, так как в них отсутствует система защиты прав потребителей.

Учитывая роль дехканских рынков в повышении эффективности торгового обслуживания сельского населения органами государственного управления осуществляются мероприятия по повышению качества обслуживания и защите прав потребителей. Важным нормативно-правовым документом, регулирующим деятельность дехканских рынков является распоряжение Президента Республики Узбекистан от 30 октября 2009 года «О мерах по дальнейшему совершенствованию деятельности дехканских рынков и торговых центров». Во исполнение данного распоряжения на местах осуществляется оптимизация системы управления дехканскими рынками, благоустройство торговых площадей, оснащение торговых точек необходимым торговым оборудованием. Например, в Самаркандской области в результате оптимизации деятельности дехканских, скотных, вещевых и специализированных рынков и их филиалов значительно изменилась структура размещения рынков (табл. 1).

Сведения о рынках, функционирующих в Самаркандской области

№	Наименование районов области	Количество рынков, шт.		Количество торговых точек	
		на 1.01. 2010 г.	на 1.01. 2014 г.	на 1.01. 2010 г.	на 1.01. 2014 г.
1.	г. Самарканд	8	15	388	1301
2.	г. Каттакурган	3	4	75	243
3.	Ақдарьинский район	2	2	61	0
4.	Булунгурский район	3	2	73	145
5.	Джамбайский район	2	1	21	40
6.	Иштиханский район	4	3	86	454
7.	Каттакурганский район	4	4	26	120
8.	Кушрабатский район	6	4	1	50
9.	Нарпайский район	3	2	89	304
10.	Пайарыкский район	6	4	156	159
11.	Пастдаргомский район	5	5	121	293
12.	Пахтачинский район	3	2	16	0
13.	Самаркандский район	2	2	31	24
14.	Нурабадский район	4	3	0	0
15.	Тайлякский район	2	2	88	37
16.	Ургутский район	6	5	595	1333
	Всего по области	63	60	1827	4503

Источник: разработано автором

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Уменьшение общего числа рынков связано с ликвидацией мелких нерентабельных рынков, которые не в состоянии обеспечить необходимый уровень качества и соблюдение правил розничной торговли. Осуществлено обустройство территории рынков, что привело к увеличению торговых точек на их территории более чем в 2,5 раза. Большое внимание уделено оснащению торговых точек контрольно-кассовым оборудованием, современной торговой мебелью, внедрению различных торговых услуг. Вместе с тем, важной научно-методической проблемой остаётся дальнейшее совершенствование культуры торговли и определение роли дехканских рынков в повышении эффективности торгового обслуживания сельского населения.

Литература

1. Узбекистан в цифрах. Статистический сборник. – Т.: Госкомстат, 2014 г.

2. О программе развития сферы услуг в Республике Узбекистан на 2012-2016 годы. Постановление Президента Республики Узбекистан № ПП-1754 от 10 мая 2012 г.

3. Распоряжение Президента Республики Узбекистан от 30 октября 2009 года «О мерах по дальнейшему совершенствованию деятельности дехканских рынков и торговых центров».

References

1. Uzbekistan in figures. Statistical collection. – T.: Goskomstat, 2014.

2. About the development of services in the Republic of Uzbekistan for 2012-2016 On-dy. Decree of the President of Republika-ki Uzbekistan № PP-1754 on May 10, 2012.

3. Order of the President of the Republic of Uzbekistan, dated October 30, 2009 "On measures for further perfection-vaniyu activities dehqan markets and shopping centers."

Усмонова Д. І.

Основні форми торгового обслуговування населення в сільській місцевості

У статті зазначено, що споживання товарів і послуг в сільській місцевості значно відстає від аналогічного показника у містах. До об'єктивних причин недостатньої ефективності торговельного обслуговування можна віднести розподіленість попиту, пов'язана з особливостями розселення сільських жителів, велика частка присадибних ділянок та дехканських господарств у задоволенні попиту на споживчі товари, особливості формування товарно-грошових відносин серед населення. В умовах Узбекистану розміщення сільських населених пунктів формується виходячи зі сформованих традицій, максимального наближення до земельних ділянок, збереження близьких відносин між членами сім'ї, що пояснює характерність в розмірах і структурі населення в кожному конкретному населеному пункті. Важливою особливістю споживчого попиту в сільській місцевості є тяжіння населення до міст, як культурним центрам.

Ключові слова: споживчі товари, земельні ділянки, члени сім'ї, торговельне обслуговування, сільська місцевість, населений пункт.

Usmonova D.

Basic forms trading service in rural areas

The article indicated that the consumption of goods and services in rural areas is significantly lower than the same period in urban areas. For objective reasons, the lack of effectiveness of trade services include distributed demand associated with the peculiarities of the resettlement of villagers, a large share of household plots and farmer facilities meet the demand for consumer goods, especially the formation of commodity-money relations among the population. In conditions of Uzbekistan accommodation rural settlements formed the basis of tradition, as close as possible to land, conservation of close relations between family members, which explains the specificity in the size and structure of the population in each required location. An important feature of consumer demand in rural areas is the attraction of the population to the cities as cultural centers.

Keywords: consumer goods, land, family members, service commercial, rural, villages.

Рецензент: Павлов К. В. – доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи Іжевського інституту управління, завідувач кафедри «Економіка» Камського інституту гуманітарних та інженерних технологій, м. Іжевськ, Російська Федерація.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. of Economics, vice-rector of sciences Izhevsk of institute of management, head of Economy Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russian Federation.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

*Стаття подана
03.10.2014 г.*

ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Наукова стаття присвячена дослідженню методів оцінки конкурентних позицій трудового потенціалу регіонів. Розглянуто методи стратегічного аналізу і методи багатовимірної шкалювання та обґрунтовано їх прийнятність для оцінки конкурентних позицій трудового потенціалу регіонів. Запропоновано авторське бачення адаптації використання SWOT – аналізу до вимог аналізу середовища формування конкурентоздатності трудового потенціалу окремого регіону та визначено етапи його проведення. Розроблено модель, за допомогою якої уможливорюється визначити стратегії підвищення конкурентоздатності трудового потенціалу регіонів та посилення їх позицій у конкурентному середовищі.

Ключові слова: трудовий потенціал регіону, конкурентні позиції, конкурентоздатність, методи, модель, стратегічний аналіз.

Постановка проблеми. Постановка проблеми. Конкурентна позиція трудового потенціалу регіону формується в ринковому середовищі дією безліч факторів, які або створюють його конкурентні переваги у поточній, середньостроковій та довгостроковій перспективі, або стають бар'єрами на шляху реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону.

Визначення конкурентної позиції трудового потенціалу регіону є необхідним етапом у розробці його стратегії розвитку особливо в сучасних умовах поглиблення децентралізації влади в Україні та реформування системи місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності трудового потенціалу, його структури та методів оцінки присвячено багато наукових праць. У роботі О.І. Амоші [1] розкриваються проблеми забезпечення розвитку людського потенціалу на глобальному та національному рівнях, визначаються напрями удосконалення державного управління, зорієнтованого на становленні та запровадженні соціальної відповідальності. У наукових дослідженнях Грیشної О.А. [2] визначається сутність людського капіталу та умови його формування в системі освіти і професійної підготовки. Дослідженню чинників формування конкурентоспроможності робочої сили присвячена робота Д.П. Богині [3]. Теоретичні та методичні аспекти конкурентоспроможності трудового потенціалу розглядаються вченими М.

В. Семікіною [4] та Й. П. Звонар [5]. Дюміною М. В. [6] сформовано місію стратегії забезпечення конкурентоспроможності працівників на регіональному ринку праці та стратегічні цілі стратегії конкурентоспроможності трудового потенціалу регіону.

Водночас проведене дослідження методичних підходів до оцінки конкурентних позицій трудового потенціалу регіону вказує на відсутність напрацьованої відповідної методичної бази. На цей час залишаються не визначеними поняття конкурентної позиції трудового потенціалу регіону і методи її оцінки.

Мета статті полягає у виборі існуючих методів стратегічного аналізу найбільш прийнятних для оцінки конкурентних позицій трудового потенціалу регіонів та їх адаптації до поставлених часом вимог.

Виклад основного матеріалу дослідження. Завдання визначення конкурентних позицій знаходиться у площині завдань стратегічного аналізу, що нараховує безліч методів в основу яких покладено моделювання і логічне мислення.

У даному контексті стратегічний аналіз – це спосіб дослідження і перетворення бази даних, одержаних внаслідок аналізу середовища формування трудового потенціалу, за допомогою якого владні структури визначають стратегічні напрями його розвитку (які конкурентні переваги треба створювати у короткостроковій, середньостроковій, довгостроковій перспективах).

Перелік питань стратегічного аналізу повинен охопити такі питання:

1. Які показники аналізу макросередовища характеризують конкурентне положення трудового потенціалу?

2. Які чинники та з якою силою впливають на конкурентоздатність трудового потенціалу регіону, що саме і визначає позицію, яку він займає у конкурентному середовищі?

3. Чи привабливим є регіон для притоку конкурентоспроможної робочої сили?

4. Які регіони мають найбільш сильні (слабкі) позиції у формуванні конкурентоздатного трудового потенціалу?

5. Які регіони мають кращі можливості (загрози) створення конкурентних переваг трудового потенціалу?

6. Якою повинна бути державна регіональна стратегія розвитку трудового потенціалу при визначених конкурентних позиціях трудового потенціалу регіонів.

7. Як забезпечити ефективну реалізацію обраної стратегії?

Найбільш прийнятними для оцінки конкурентних позицій трудового потенціалу регіонів є матричні методи (матричний аналіз).

Для вивчення внутрішнього й зовнішнього середовища формування конкурентоздатності трудового потенціалу регіону може бути застосований SWOT - аналіз, що є важливим аналітичним інструментом для вибору стратегії і прийняття оптимальних управлінських рішень, які забезпечили б сильну та надійну конкурентну позицію.

Особливість використання SWOT – аналізу (Сили – Слабості – Можливості – Загрози) полягає в тому, що цей метод дає можливість, зіставляючи всі можливі комбінації показників зовнішнього середовища й ресурсних можливостей, розробити велику кількість відповідних їм поточних стратегій. Універсальність методу дозволяє його адаптувати до вирішення різноманітних завдань регіонального, галузевого та державного рівнів.

SWOT-аналіз проводиться шляхом послідовного виконання таких етапів:

1) Перший етап передбачає вивчення зовнішнього середовища формування

конкурентоздатності трудового потенціалу регіону й виділення факторів, які відкривають нові можливості для створення конкурентних переваг та факторів, що створюють зовнішні загрози розвитку трудового потенціалу. Ними можуть бути:

1. Державна регіональна політика.

2. Процеси міжнародної трудової міграції.

3. Наслідки європейської інтеграції України.

4. Інвестиційна привабливість регіону.

5. Екологічна ситуація.

6. Зовнішньоекономічні зв'язки регіонів.

2) Другий етап передбачає аналіз внутрішнього середовища формування конкурентоздатності трудового потенціалу регіону, що дозволяє визначити його сильні й слабкі сторони:

1. Трудова активність населення.

2. Мотиваційний потенціал.

3. Збільшення народжуваності та зменшення смертності населення.

4. Створення та впровадження інновацій.

5. Розвиток регіонального ринку праці.

6. Рівень соціальної відповідальності суспільства.

7. Менталітет та ментальність регіону.

3) Третій етап SWOT-аналізу припускає зіставлення зовнішніх можливостей і загроз із внутрішнім потенціалом й обмеженнями, що дозволяє визначити здатність трудового потенціалу скористатися наявними можливостями та мінімізувати негативний вплив зовнішніх загроз.

Таким чином, на третьому етапі проводиться класифікація й оцінка наступних сполучень факторів зовнішнього й внутрішнього середовища:

”можливості – сильні сторони“ (визначення орієнтирів стратегічного розвитку трудового потенціалу регіону);

”можливості – слабкі сторони“ (визначення орієнтирів внутрішніх перетворень трудового потенціалу регіону);

”загрози – слабкі сторони“ (виділення істотних обмежень стратегічного розвитку трудового потенціалу регіону);

”загрози – сильні сторони“ (виділення потенційних стратегічних переваг).

Результатом проведення SWOT-аналізу є система можливих стратегічних дій, спрямованих на посилення конкурентних позицій трудового потенціалу регіону.

Визначення стратегії підвищення конкурентоздатності трудового потенціалу на основі матричного підходу може також здійснюватися за допомогою моделі «конкурентоздатність трудового потенціалу – приріст валового регіонального продукту».

Вибір показника валового регіонального продукту (ВРП) в якості критерію оцінки конкурентного положення трудового потенціалу пояснюється тим, що саме цей показник є узагальнюючим показником економічної діяльності регіону, який характеризує процес виробництва товарів і послуг до якого залучений трудовий потенціал. Зростання ВРП сприяє підвищенню доходу та рівня якості життя населення, створює можливості для профілактики здоров'я, що в свою чергу є сильною мотивацією до постійного саморозвитку працездатних громадян, їх професійного зростання.

Для побудови аналітичної моделі пропонується використовувати обчислювальні методи багатовимірного шкалювання, які детально описані у роботі О.А. Халафяна [7, с. 315-354].

Багатовимірне шкалювання (БШ) – це ряд пов'язаних між собою статистичних технік, що часто використовують в інформаційній візуалізації для дослідження схожості та відмінності у даних.

Особливість методу полягає у розміщенні об'єктів у просторі заданої розмірності і перевірці точності одержаної конфігурації відносно збереження відстані між ними. Багатомірне шкалювання являє собою клас методів для представлення сприйняття і переваг респондентів в прос-

торі за допомогою наочного представлення.

Найчастіше, для оцінки якості підгонки моделі вимірюваної ступенем відтворення вихідної матриці подібностей використовують величину критерію згоди – стресу φ , що для поточної конфігурації визначається за формулою (1):

$$\varphi = \sum_i \sum_j (d_{ij} - f(\delta_{ij}))^2 \quad (1)$$

де d_{ij} – відтворені відстані в просторі заданої розмірності;

$f(\delta_{ij})$ – неметричне монотонне перетворення вихідних даних (відстаней).

Вважається, що чим менше значення приймає критерій стресу, тим краще матриця вихідних відстаней узгоджується з матрицею результуючих відстаней. Виконання відповідних розрахунків здійснюється за допомогою програми *STATISTIKA* модуля *Multidimensional Scaling*, що являє собою реалізацію методів неметричного багатовимірного шкалювання. В якості вихідної конфігурації програма обчислює головні компоненти для матриці подібності відмінності, а далі запускає процес ітераційного пошуку рішення, мета якого полягає у мінімізації нестандартизованого стресу.

Залежність відтворених (результуючих) відстаней від вихідних відстаней відображає діаграма Шепарда (*Shepard diagram*). На осі ординат Y відкладаються оновлені відстані, а на осі абсцис – істинні відстані між об'єктами.

На цьому ж графіку будується графік ступінчастої функції, яка може бути як монотонно зростаючою, так і монотонно спадною. Модель вважається адекватною за умови найменшого розсіювання точок даних навколо лінії ступінчастої функції (рис. 1).

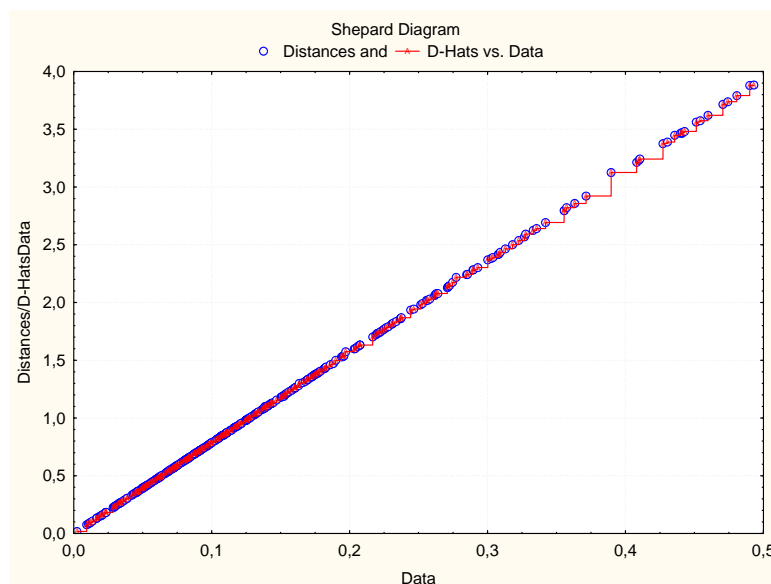
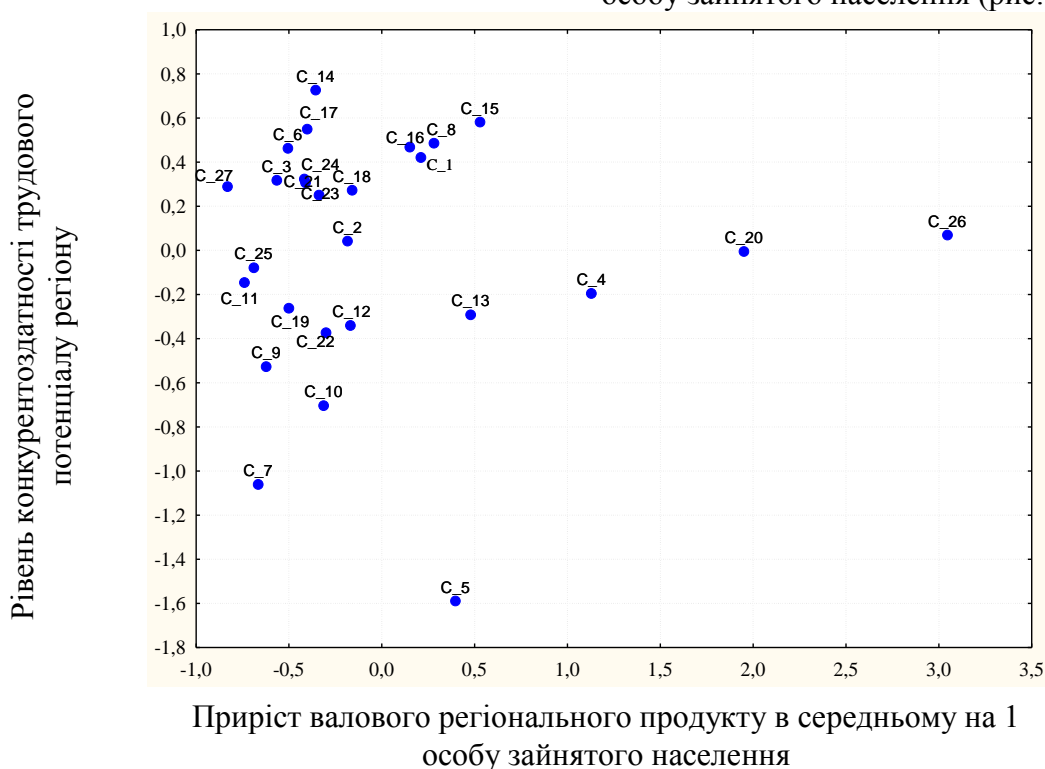

Рис. 1. Діаграма Шепарда

Джерело: розроблено автором

В кінцевому підсумку програма дає можливість одержати матрицю на якій будуть представлені усі об'єкти, що досліджувалися, розташовані на оновлених відстанях один від одного.

У нашому випадку це чітка картина розташування на матриці регіонів за рівнем конкурентоздатності трудового потенціалу та приростом валового регіонального продукту з розрахунку в середньому на 1 особу зайнятого населення (рис. 2).

Приріст валового регіонального продукту в середньому на 1 особу зайнятого населення

Рис. 2. Матриця «конкурентоздатність трудового потенціалу – приріст валового регіонального продукту»

Джерело: розроблено автором

З рис. 2 видно, що найбільш відокремлено розташовані м. Київ (С_26), Донецька (С_5) та Харківська (С_20) області. Саме ці регіони мають найкращі конкурентні позиції за визначеними критеріями.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином застосування МБШ для визначення конкурентного положення трудового потенціалу регіонів відкриває нові можливості у стратегічному плануванні регіонального розвитку з орієнтацією на досягнення такого рівня конкурентоздатності трудового потенціалу, який є наближеним до еталонного.

На попередньому етапі стратегічного аналізу розвитку трудового потенціалу регіонів доцільно використовувати метод SPACE-аналізу, що дасть можливість визначити перспективи та загрози у формуванні конкурентоздатного трудового потенціалу окремого регіону.

Перспективними напрямками подальших досліджень у вирішенні завдання пошуку методів визначення конкурентних позицій трудового потенціалу регіонів є використання інших матричних методів стратегічного аналізу для вирішення поставленого завдання. Слід більш детально розглянути та адаптувати метод PEST-аналізу та матрицю розроблену McKinsey & Company.

Кожний із розглянутих методів оцінювання конкурентних позицій трудового потенціалу регіонів доповнює один одного і дає можливість реалізації комплексного підходу до вибору стратегічного напрямку розвитку.

Література

1. Амоша О. Соціальна відповідальність в контексті розвитку людського потенціалу [Електронний ресурс] / О. Амоша, О. Новікова // Держава і ринок. – С. 122-127. – Режим доступу до журн. : http://lukyanenko.at.ua/_ld/3/335.

2. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О.А. Грішнова. – К.: Т-во «Знання», 2001. – 254 с.

3. Формування конкурентоспроможності робочої сили: зб. наук. праць / наук.

ред. Богиня Д.П. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2003.– 160 с.

4. Семикіна М.В. Конкурентоспроможність у сфері праці: сутність та методологія визначення / М.В. Семикіна // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. – 2009. – Вип. 15: Економічні науки. – С. 11-20.

5. Звонар Й. Особливості аналізу конкурентоспроможності трудового потенціалу регіону / Й. Звонар // Економічний аналіз. – 2008.– №3(19). – С.37.

6. Дьоміна М.В. Стратегія розвитку конкурентоспроможності трудового потенціалу регіону [Електронний ресурс] / М.В. Дьоміна, Т.Л. Іванова – Режим доступу: http://www.confcontact.com/20110531/ek5_demina.htm.

7. Халафян А.А. СТАТИСТИКА 6. Статистический анализ данных / А.А. Халафян. – М.: ООО «Бином-Пресс», 2007. – 512 с.

References

1. Amosha O. Sotsialna vidpovidalnist v konteksti rozvytku lyudskoho potentsialu (Social responsibility in the context of human development) [Electronic resource http://lukyanenko.at.ua/_ld/3/335] / O. Amosha, O. Novikova // Derzhava i ryнок. – P. 122-127.

2. Hrishnova O.A. Lyuds'kyu kapital: formuvannya v systemi osvity i profesynoyi pidhotovky (Human capital: the formation in a system of education and professional training) / O.A. Hrishnova. – K.: T-vo «Znannya», 2001. – 254 p.

3. Formuvannya konkurentospromozhnosti robochoyi syly: zb. nauk. prats (Formation of labor force competitiveness: collection of science papers) / scientif. edited by. Bohynya D.P.– K.: The Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2003.– 160 p.

4. Semykina M.V. Konkurentospromozhnist u sferi pratsi: sutnist ta metodolohiya vyznachennya (Competitiveness at work: the essence and methodology of the definition) / M.V. Semykina // Scientific works of Kirovohrad National Technical University. –

2009. – Ed. No.15: Economical Sciences. – P. 11-20.

5. Zvonar Y. Osoblyvosti analizu konkurentospromozhnosti trudovoho potentsialu rehionu (Features of labor potential of a region competitiveness analysis) / Y. Zvonar // Economic Analysis. – 2008.– No.3(19). – P.37.

6. Domina M.V. Stratehiya rozvytku konkurentospromozhnosti trudovoho potentsialu rehionu (The strategy of development of competitive labor potential of the region)

[Electronic resource
http://www.confcontact.com
/20110531/ek5_demina.htm] / M.V. Domina,
T.L. Ivanova.

7. Khalafian A.A. STATISTIKA: Statystychnyy analiz danykh (Statistical analysis of data) / A.A. Khalafian. – M.: ООО «Binom-Press», 2007. – 512 p.

Большенко С. Ф.

Определение конкурентных позиций трудового потенциала региона: методический аспект

Научная статья посвящена исследованию методов оценки конкурентных позиций трудового потенциала регионов. Рассмотрены методы стратегического анализа и методы многомерного шкалирования и обоснована их приемлемость для оценки конкурентных позиций трудового потенциала регионов. Предложено авторское видение адаптации использования SWOT – анализа требованиям анализа среды формирования конкурентоспособности трудового потенциала отдельного региона и определены этапы его проведения. Разработана модель, которая позволяет определять стратегии повышения конкурентоспособности трудового потенциала регионов и усиления их позиций в конкурентной среде.

Ключевые слова: трудовой потенциал региона, конкурентные позиции, конкурентоспособность, методы, модели, стратегический анализ.

Bolshenko S.

Determination of the competitive position of labor potential of a region: methodical aspect

The scientific article is devoted to research methods of assessing the competitive position of the labor potential of regions. The methods of strategic analysis and multidimensional scaling methods have been considered and their suitability to assess the competitive position of the labor potential of regions has been proved. The author's vision on the use of SWOT analysis adaptation to the requirements of the environment formation of competitiveness of the labor potential of individual regions analysis has been suggested and the stages of its implementation have been defined. A model that allows one to define a strategy to improve the competitiveness of the labor potential of regions and strengthen their position in the competitive environment has been developed.

Keywords: labor potential of the region, competitive positions, competitiveness, methods, models, strategic analysis.

Рецензент: Заблодська І. В. – доктор економічних наук, професор, Директор Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Київ, Україна.

Reviewer: Zablodskaya I. – Professor, Ph.D. of Economics, Director of the Institute of economic and legal research Lugansk branch National academy sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

e-mail: zablodin@yandex.ru

Стаття подана
12.02.2015 р.

ФОРМИРОВАНИЕ КЛАСТЕРОВ В СТАРОПРОМЫШЛЕННОМ РЕГИОНЕ РОССИИ

Главная цель статьи - выявить современные тенденции интеграции образования, науки и бизнеса в промышленно развитом регионе. Методы, подходы исследования – анализ внешней и внутренней среды организации, системный подход (любой объект рассматривается как совокупность взаимосвязанных элементов, изменение одного элемента приводит к изменению других элементов и системы в целом), воспроизводственный подход (ориентация на постоянное возобновление производства услуг для удовлетворения потребностей конкретного рынка с меньшими затратами на единицу получаемого эффекта). Важность работы состоит в том, авторами предложены новые способы взаимодействия ВУЗов, научных организаций и бизнес-структур. Акцентируется внимание на необходимости формирования модели развития кластера нанотехнологий в Удмуртской Республике, а так же разработки и принятия системообразующего федерального закона об интеграции науки, образования и производства.

Ключевые слова: региональная экономика, интеграция, образование, наука, бизнес, стратегическое партнерство, кластер.

Постановка проблемы. В условиях модернизации и формирования инновационной экономики России быстротекущие процессы модернизационно-инновационного характера, современные интеграционные тенденции требуют интенсификации научных исследований механизмов взаимодействия институтов в сложных экономических системах. В первую очередь требует решения проблема управления, как самими процессами интеграции, так и вновь возникшей интегрированной структурой. В этой связи исследование проблем интеграции образования, науки, производства в мезоэкономике представляется в достаточной мере актуальной.

Исходный латинский термин «*integratio*» означает восстановление, восполнение некоего единства. В реальной практике под интеграцией могут пониматься различные процессы, обозначающие объединение двух и более субъектов (или частей чего-либо) с какой-либо общей целью [1]. Это может быть включение интегрирующейся единицы в уже существующее целое, но способное к расширению, либо создание совершенно новой интегрированной системы или структуры, либо её незначительное переформатирование. Интеграция затрагивает различные пространственные уровни и сферы и включает в себя композиционную и коммуникативную составляющие. Композиционная касается

состава и структуры интеграции, изменения неформальных и нормативных границ объединяющихся субъектов, их специализации, пропорций. Коммуникативная затрагивает содержание и формы межсубъектной кооперации, связей и взаимодействия, изменения их принципов и механизмов в новых условиях.

Цель статьи – обоснование необходимости формирования кластеров в старопромышленном регионе России.

Анализ последних исследований и публикации. Идея интеграции образования, науки и производства не является новой. В XX веке в СССР был накоплен большой опыт по интеграции образования и производства (система «завод – вуз»), а также образования и науки (система «физтех»). Ретроспективный анализ особенностей интеграции образования, науки и производства позволяет сделать вывод о том, что в России получили своё развитие различные организационные формы этой интеграции: наукограды, технопарки, кафедры на предприятиях, интегрированные образовательные и научно-образовательные комплексы типа национальных и исследовательских университетов, университетских комплексов, образовательных округов и т.д. Формы интеграции образования и науки были законодательно определены Федеральным законом от 01.12.2007 года № 308-ФЗ «О внесении изменений в отдельные законодательные

акты Российской Федерации по вопросам интеграции образования и науки». Развитие нового вида и категории ВУЗов – федеральных и исследовательских университетов – также осуществляется на основе реальной интеграции научного и образовательного процессов. Одной из мер, направленных на развитие такой интеграции, является реализация программ по привлечению в российские ВУЗы ведущих ученых [2].

Характеризуя особенности региональной экономики Удмуртской Республики необходимо отметить сохранение ее промышленной специализации: производство стратегических вооружений и специальных средств связи, машиностроение, металлургия и производство электрооборудования, а также добыча нефти. Посткризисный рост экономики и активизация инвестиционной деятельности предприятий способствовали увеличению валового регионального продукта республики.

Одновременно происходит интенсивное развитие сопутствующих отраслей и малого бизнеса. Активизация малого и среднего бизнеса (в нефтяной промышленности), нефтегазовом машиностроении, сфере услуг, производстве электрооборудования создает предпосылки к формированию мини-кластеров в соответствующих отраслях.

Тенденция формирования региональных локальных альянсов особенно затронула сегменты, где работают компании с наиболее высокими по стоимости активами либо обладающие хорошими перспективами долгосрочного развития (наличие позиции на мировом или российском рынке, долгосрочная стратегия). В настоящее время холдинги сформированы в лесопромышленном комплексе («Увадрев-Холдинг», «Ижмебель», «Балезинский ДОК» и др.), агропромышленном комплексе («Комос-групп»), пассажирском транспорте («Автобусы Удмуртии»), торговле («Ижтрейдинг») и других секторах.

Перспективными отраслевыми кластерами Удмуртской Республики являются: электротехнический кластер (производство электрооборудования, электронного и оптического оборудования); кластер по про-

изводству огнестрельного оружия; кластер по производству автокомпонентов [3-6].

Дальнейшее развитие региональной экономики настоятельно требует осуществления конкретных мер по приведению системы профессионального образования в соответствие с возрастающими потребностями экономики.

Изложение основного материала исследования. Республиканская комплексная программа развития профессионального образования в Удмуртской Республике на 2011 – 2015 годы, утвержденная постановлением Правительства Удмуртской Республики от 10 мая 2011 года № 140, предусматривает создание трех отраслевых кластеров по приоритетным направлениям экономики республики (промышленный, строительный, агропромышленный) и один образовательно-инновационный кластер. Строительный кластер Удмуртской Республики включает: Министерство строительства, архитектуры и жилищной политики Удмуртской Республики, Объединение работодателей «Союз строителей Удмуртии» (некоммерческая организация, основанная на членстве работодателей, представляющих строительный комплекс Удмуртии, 29 членов), ГОУ ВПО «Ижевский государственный технический университет», восемь образовательных организаций СПО и НПО строительного профиля [7].

Основными отличительными признаками кластера являются: наличие общей инновационной инфраструктуры, включающей в себя площади и центры коллективного пользования современным оборудованием для осуществления технико-внедренческой деятельности, единые маркетинговые и консалтинговые службы, доступные всем предприятиям-участникам кластера на льготных условиях за счет общности данной инфраструктуры (что позволяет оптимизировать издержки и добиваться синергии от совместного использования общих ресурсов и, в конечном счете, способствует росту конкурентоспособности всех участников кластера); наличие устойчивых кооперационных связей между участниками кластера, построенных на мотивационной рыночной основе; реа-

лизация сквозного цикла создания инновационных продуктов – начиная от разработки и освоения производства отдельных видов продукции до их интеграции в комплексные решения и системы; наличие скоординированной стратегии инновационного развития, в рамках которой действуют участники кластера, что создает возможности для эффективной реализации комплексных программ инновационной направленности.

Будучи интегрированным в различные виды экономической политики органов государственной власти Удмуртии, кластерный подход переориентирует их деятельность во многих сферах с учетом необходимости активации и развития кластеров:

1) промышленная политика - привлечение прямых иностранных инвестиций, стимулирование экспорта, предоставление льгот по налогам, субсидий и государственных гарантий, поддержка высокотехнологичных производств с высокой добавленной стоимостью, стимулирование конкуренции;

2) научно-техническая политика – содействие финансированию НИОКР посредством участия в реализации федеральных целевых программ, планирование и реализация образовательных программ, поощрение формирования инновационных малых предприятий на базе ВУЗов и НИИ, предоставление субсидий на поддержку развития кооперации российских высших учебных заведений и организаций, реализующих проекты по созданию высокотехнологичного производства в Удмуртской Республике;

3) политика поддержки малого предпринимательства - содействие самоорганизации малого и среднего бизнеса, стимулирование инновационных малых и средних предприятий, оказание поддержки малым и средним предприятиям, развитие кооперационных связей между крупными предприятиями и малым бизнесом, в том числе аутсорсинг и субконтракция;

4) региональная и муниципальная политика - развитие конкурентных преимуществ Удмуртской Республики и муниципальных образований в Удмуртской

Республике, разработка и реализация программы развития нанотехнологий в Удмуртской Республике, разработка и реализация муниципальных программ развития нанотехнологий, оптимизация размещения производительных сил, стимулирование развития сетей, объединяющих местное научное сообщество и бизнес-структуры;

5) инфраструктурная политика - создание специализированных финансовых организаций, ориентированных на фирмы кластера, инфраструктурные субъекты инновационной деятельности (IT-парк, технопарки, особые экономические зоны, бизнес-инкубаторы), создание центра технологической компетенции, создание центра прототипирования и промышленного дизайна и другой необходимой инфраструктуры.

Удмуртская Республика в сравнении с другими регионами Приволжского ФО обладает значительным инновационным потенциалом. На ее территории функционирует немало инновационно ориентированных организаций: вузов, обладающих собственной научно-исследовательской и опытно-конструкторской базой, институтов Удмуртского научного центра УрО РАН, отраслевых институтов, промышленных предприятий, имеющих в своей структуре научно-технические центры или инженерно-технические группы. Ряд промышленных предприятий активно сотрудничает с научными организациями и вузами. Результат такого взаимодействия - новые средства связи, стрелковое оружие, медицинская техника и другие изделия высокого класса.

Удмуртия обладает всеми необходимыми компетенциями и явными конкурентными преимуществами в целом ряде значимых секторов экономики. В Удмуртской республике в настоящее время в рамках отдельных отраслей имеются конкурентоспособные производства и признанные научные центры, занимающие позицию флага в регионе, что дает основание предполагать возможность кластерной инициативы. Кластерный подход в состоянии обеспечить технологическую конкурентоспособность предприятий на основе объединения ресурсов высокотехноло-

гичных производств и потенциала научно-исследовательского сектора. В рамках кластеров, являющихся одним из способов эффективного развития региона, формируется база для создания новых форм научно-производственной кооперации.

Реализация идеи интеграции образования, науки и производства в регионе имеет ряд особенностей. Во-первых, многие аспекты этой деятельности регулируются правовыми нормативными актами федерального уровня, в которых за последние годы определены значимость интеграции науки, образования и производства, а также ряд конкретных мер её государственной поддержки. В Стратегии национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года не только подчеркивается, что для «противодействия угрозам экономической безопасности силы обеспечения национальной безопасности во взаимодействии с институтами гражданского общества нацелены на поддержку государственной социально-экономической политики, направленной на усиление интеграции науки, образования и производства», но и констатируется, что одним из главных направлений «Российская Федерация на среднесрочную перспективу определяет технологическую безопасность. С этой целью совершенствуется государственная инновационная и промышленная политика, ... создаются условия для интеграции науки, образования и промышленности, проводятся системные исследования в интересах решения стратегических задач национальной обороны, государственной и общественной безопасности, а также устойчивого развития страны» [8]. Правительством РФ были утверждены Правила предоставления субсидий на государственную поддержку развития кооперации российских ВУЗов и организаций, реализующих комплексные проекты по созданию высокотехнологичного производства. Бизнес получает стимул развивать высокотехнологичные производства, используя потенциал российской высшей школы, а ВУЗы в свою очередь – дополнительные доходы, выполняя НИОКР для промышленных предприятий, кроме этого государ-

ство оказывает им поддержку в развитии инновационной инфраструктуры [9].

Во-вторых, интеграцию образования, науки и производства на мезоуровне, прежде всего, необходимо рассматривать как добровольное объединение или поглощение, слияние (на административной или экономической основе) локально функционирующих образовательных и обучающих структур в более масштабную целостную интегрированную образовательную или научно-образовательную структуру, которая может включать как одноуровневые, так и разноуровневые образовательные учреждения, а также отраслевые или корпоративные обучающие структуры. В более широком плане интеграция образования, науки и производства может осуществляться с различной степенью глубины (договорная, ассоциированная, поглощающая формы) во взаимодействии с научными и производственными структурами.

В-третьих, интеграцию можно проводить по-разному: объединять различные профессиональные сферы обучения, разные его уровни, начиная от дошкольного и заканчивая послевузовским. Такое объединение уровней придает региональной образовательной системе цельность, устойчивость, относительную завершенность. К примеру, Правительство Удмуртской Республики в 2010 году приняло распоряжение о реорганизации автономного государственного образовательного учреждения среднего профессионального образования «Ижевский технологический техникум» путём присоединения к нему государственного образовательного учреждения среднего профессионального образования «Ижевский государственный торговый-финансовый колледж» и изменения наименования на автономное образовательное учреждение Удмуртской Республики «Экономико-технологический колледж». При этом в объединённом учреждении сохранены имеющиеся профессии начального профессионального образования и введена непрерывная система подготовки по специальностям среднего профессионального образования в области технологии изделий лёгкой промышленности и сферы обслуживания.

На примере Удмуртской Республики, для системы профессионального образования которой характерно наличие восьми базовых ВУЗов: пяти государственных ВУЗов, в том числе двух университетов, аграрного ВУЗа, педагогического ВУЗа и медицинского ВУЗа, а также трех негосударственных ВУЗов и нескольких средних специальных учебных заведений (колледжей и училищ) различного профиля, Н.П. Пенкиным, В.И. Некрасовым, Л.Ф. Молчановой [10] предложены различные возможные варианты организационной структуры объединений образовательных учреждений, получаемых в процессе интеграции медицинского ВУЗа в систему медицинского образования в регионе, и сделан вывод о том, что наиболее вероятно интеграция, предусматривающая объединение «высшее медицинское учебное заведение – среднее специальное медицинское учебное заведение – клинические лечебно-профилактические учреждения» в форме ассоциации. На наш взгляд, в условиях реализации федеральных государственных стандартов нового поколения форма ассоциации может быть рекомендована к применению для интеграции в региональных отраслевых системах аграрного и педагогического образования с учетом специфики организаций и предприятий этих отраслей.

Университеты – центральное звено интеграционных процессов в сфере науки, образования и производства. Из трех сфер (партнеров по интеграции) именно образование рассматривается как ключевое звено влияния на процесс интеграции. Поэтому центральным звеном интеграционных процессов в сфере науки, образования и производства должны выступать университеты. Важнейшей подсистемой управления университетом, на наш взгляд, должно быть формирование стратегического партнерства с другими ВУЗами, академической наукой, промышленностью, бизнесом и властными структурами, развитие инфраструктуры взаимодействия ВУЗа с внешней средой. Стратегическое партнерство опирается на идею сотрудничества двух или нескольких участников конкретных рыночных процессов. Стратегическое партнерство в высшей школе может охватывать два вида взаимоотношений [11]:

- между структурами высшего профессионального образования, которые осуществляют аналогичную или схожую деятельность. В этом случае речь идет о «превращении» конкурентов в партнеров;

- между организациями, вовлеченными в процесс (цепочку) создания продуктов и услуг высшей школы.

Первый вид стратегического партнерства базируется или на объединении ресурсов партнеров для достижения взаимно согласованных целей, или на обмене ресурсами, позволяющими укрепить их рыночные позиции. При этом имеет значение длительность партнерских отношений. Длительность партнерских отношений ВУЗов варьируется от разовых коммерческих операций (как в рыночных транзакциях) до полной интеграции (как в случае со слиянием компаний). Второй вид стратегического партнерства в высшей школе формируется «по вертикали» в технологической цепочке создания ценности продуктов и услуг высшей школы. Этот вид означает переход с «ориентации на сделку», известной из теории и практики маркетинга раннего периода, на «ориентацию на партнерство», которое предполагает наличие многократных, повторяемых сделок, а значит сокращение издержек взаимодействия и возможность использования стандартных методов в управлении контрактами.

Говоря о стратегическом партнерстве, нельзя забывать о роли собственной инновационной инфраструктуры ВУЗа, которая включает в себя вузовские технопарки, инновационно-технологические центры, бизнес-инкубаторы, центры трансфера и коммерциализации технологий. К примеру, программа стратегического развития Ижевского государственного технического университета (далее - ИжГТУ) на 2006-2010 гг. предусматривала развитие технопарка «Ижробо» (развитие 5-6 структурных подразделений для создания наукоёмкой продукции), а также развитие бизнес-инкубатора с целью создания и развития 12-15 структурных подразделений на базе реальных дипломных проектов, впоследствии оформление их как юридических лиц. ИжГТУ организуют конкурсный отбор инновационных проектов для представления их

на конкурс Фонда содействия малых форм предприятий в научно-технической сфере «У.М.Н.И.К.». В ИжГТУ создан бизнес-инкубатор для реализации идей молодых ученых и студентов вуза. Коммерциализация инновационной деятельности через бизнес-инкубатор предполагает создание комфортных стартовых условий для субъектов малого предпринимательства, оказание помощи в выведении конкурентоспособных разработок на рынок, развитие инновационной деятельности студентов, аспирантов, творческих коллективов вузов и создание дополнительных рабочих мест [12, с. 79].

В свою очередь, в концепции стратегического развития Удмуртского государственного университета (далее – УдГУ) также в качестве приоритетов определено развитие инновационной инфраструктуры университета (медиа-центра, бизнес-инкубатора, научно-технологического парка, центра трансфера технологий, учебного центра развития малого предпринимательства) и её интеграции в экономическое и образовательное пространство Удмуртской Республики.

Работая в интересах региона, оба университета принимают активное участие в разработке и реализации Программы социально-экономического развития Удмуртской Республики. При недостаточном присутствии отраслевой науки университеты становятся научно-исследовательскими и инновационными центрами, способствующими инновационному развитию региональной экономики, становятся базовыми площадками для реализации программ профессиональной переподготовки и повышения квалификации для предприятий и учреждений.

С точки зрения управления процесс интеграции науки, образования и производства на мезоуровне предполагает комплексное воздействие по трём главным аспектам:

- структурному (преобразование внутренней структуры и системы внешних взаимосвязей субъекта интеграции);
- финансово-экономическому (преобразование структуры активов и пассивов субъекта интеграции);
- правовому (юридические процедуры и технологии взаимодействия субъектов интеграции).

Экономические условия интеграции науки, образования и производства связаны с объединением ресурсов для получения народно-хозяйственного и коммерческого

эффектов. Интеграция различных сторон деятельности учебных заведений позволяет сокращать расходы, более рационально и эффективно использовать трудовые, финансовые, материальные ресурсы. Значимым экономическим условием поиска принципиально новых моделей интеграции является диверсификация источников финансирования научно-исследовательской работы, образовательных технологий (гранты, договоры с хозяйствующими субъектами, реализация научных разработок, научное консультирование, экспертиза, информационные услуги, проектные, организационные услуги, реализация патентов, лицензий и т.д.). Она достигается за счет использования гибких схем мобилизации внебюджетных средств (при использовании органами управления современных методов мониторинга и контроля). Необходимо создавать на мезоуровне комфортную среду для развития инноваций в различных отраслях науки, образования и производства, предусмотреть налоговые и экономические льготы для предприятий, занимающихся освоением в производстве новой техники и технологий, обеспечить создание особых экономических зон.

В настоящее время прорабатывается технико-экономическое обоснование создания Технопарка Удмуртской Республики, который будет координировать согласованные действия функционирующих объектов инновационной инфраструктуры республики, в том числе Республиканского бизнес-инкубатора, Бизнес-инкубатора ИжГТУ, Технопарка «Удмуртия», технопарка «Ижробо», Регионального центра наноиндустрии Удмуртской Республики и центров трансфера технологий при ведущих вузах и научных учреждениях республики [13].

На муниципальном уровне разработана концепция поэтапного создания в 2012-2017 годах (1 этап - 2012-2013 годы; 2 этап - 2014-2015 годы; 3 этап - 2016-2017 годы) «Инновационно-производственного технопарка «Глазовский» г. Глазова Удмуртской Республики».

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Учитывая, что для условий экономики Удмуртской Республики приоритетными отраслевыми кластерами являются: электротехнический кластер (производство электрооборудования, электронного и оптического оборудования); кластер по производству огнестрельного оружия; кластер по

производству автокомпонентов [14-16], то для классического и технического университетов, на наш взгляд, перспективным новым способом взаимодействия ВУЗов, научных организаций и бизнес-структур является формирование и институциональное оформление образовательно-промышленной группы как формы интегрированного объединения ВУЗа и промышленных предприятий, входящих в кластер. Отметим, что концептуальная модель такой группы предложена Е. В. Муравьевой [17].

Требуется продолжение исследования региональных особенностей взаимодействия организаций образования, науки и производства и необходимо формирование модели развития кластера нанотехнологий в Удмуртской Республике.

Известная независимость науки, образования и производства как социальных институтов и правовых субъектов, а также непроработанность механизмов интеграции не позволяют реализовать потенциал объединения усилий научного, образовательного и промышленного сообществ. Так, действующее законодательство допускает образовательную деятельность научных организаций только по программам послевузовского профессионального образования, то есть фактически незаконными оказываются такие традиционные для России формы интеграции образования и науки, как базовые кафедры ВУЗов и научно-образовательные центры. До настоящего времени не создано единой правовой базы для более широких интеграционных процессов, органично сочетающих образовательный, научный и профессиональный виды деятельности, поэтому необходимо разработать и принять отдельный самостоятельный, системообразующий федеральный закон об интеграции науки, образования и производства.

References

1. Ashikhmina A.G. Integration projects in modern Russia: types and characteristics // proceedings of the Yearbook of the Institute of philosophy and law, Ural branch of RAS. 2010. Issue 10. – С. 193-203.

2. The RF Government decree dated April 09, 2010 № 220 "On measures to attract leading scientists in the Russian educational institution of higher professional education" //legal-reference system "consultant plus".

3. Mokhnachev S.A., Mokhnacheva Y.S. Udmurt Republic: clustering and its influence on the regional labour market and vocational education// Human and labour. - 2010. - № 5. - P. 32 – 44.

4. Mokhnachev S.A., Mokhnachev K.S., Shamayeva N.P. Trends and features of improving the integration of education, science and business in the industrialized region // Management and business administration. 2012. - №3. – С. 84 – 91.

5. Mokhnachev K.S., Shamayeva N.P., Mokhnachev S.A. Trends of integration of education, science and business in the region // Science and education: electronic scientific and technical edition. 2012. - № 10. – С. 37.

6. Mokhnachev K.S., Mokhnachev S.A., Shamayeva N.P. Integration of education, science and business in the industrialized region in the post-crisis period // Quality. Innovations. Education. 2012. - № 7(86). – С. 19–24.

7. Grakhov V.P., Kislyakova Y.G., Mokhnachev S.A. About the benefits of the sectoral approach to education in the higher school// Fotinskii read - 2014. Materials of the international scientifically-practical conference. Izhevsk: MWEU, 2014. – С. 85–91.

8. About the national security Strategy of the Russian Federation until 2020. The decree of the President of the Russian Federation of may 12, 2009 № 537 //legal-reference system "consultant plus".

9. The RF Government decree dated April 09, 2010 № 219 "On state support of innovation infrastructure development in the Federal educational institutions of higher professional education" // legal-reference system "consultant plus".

10. Penkin N.P., Nekrasov V.I., Molchanova L. F. Formation of effective sectoral system of medical education in the region. - Ekaterinburg: Publishing house of Institute of Economics UB RAS. 2006. – 94 s.

11. Mokhnachev S. A. Theoretical-methodological bases of management competitive stability of a higher educational institution. Monograph. Ekaterinburg – Izhevsk: Publishing house of Institute of Economics UB RAS, 2009. – 411 s.

12. Yakimovich B. Mikhailov Yu., Pushkarev A. Priority directions of scientific activity // Higher education in Russia. 2007. № 2. – С. – 77–88.

13. Radygina S.V. Creation of technological parks as a tool of innovation development

of the region / S.V. Radygina // Bulletin of Udmurt University. Ser. "Economics and law". 2010. Vol. 3., p.48.

14. Mokhnachev S., Shamayev N., Mokhnachev K. Udmurt Republic: integration of education, science and business // Human and labour. 2012. - № 10. – С. 55–58.

15. Mokhnachev S.A., Mokhnachev K.S., Shamayeva N.P. Integration of education, science and business: trends in the meso // Fundamental research. – 2012. - № 3-3. - С. 707–711.

16. Shamaeva I.E., Mokhnachev S.A. Scientific-production cooperation in the industrialized region: monograph. Saarbrücken: LAP LAMBERT, 2013. 202 p.

17. Muravyova E.V. Formation model of integration of higher educational institutions and industrial clusters. Avtoref. dis. Cand. Econ. of Sciences. Ulyanovsk: Ulyanovsk state University, 2011. – 25 s.

Мохначев С. О., Шамаева Н. П.

Функціонування кластерів в старопромислових регіонах Росії

Головна мета статті – виявити сучасні тенденції інтеграції освіти, науки та бізнесу в промислово розвиненому регіоні. Методи, підходи дослідження – аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища організації, системний підхід (будь-який об'єкт розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів, зміна одного елемента призводить до зміни інших елементів і системи в цілому), відтворювальний підхід (орієнтація на постійне поновлення виробництва послуг для задоволення потреб конкретного ринку з меншими витратами на одиницю отриманого ефекту). Важливість роботи полягає в тому, авторами запропоновані нові способи взаємодії ВНЗ, наукових організацій та бізнес-структур. Акцентовано увагу на необхідності формування моделі розвитку кластера нанотехнологій в Удмуртській Республіці, а так само розробки та прийняття системоутворюючого федерального закону про інтеграцію науки, освіти і виробництва.

Ключові слова: регіональна економіка, інтеграція, освіта, наука, бізнес, стратегічне партнерство, кластер.

Mokhnachev S., Shamaeva N.

The functioning of clusters at the old-industrial region of Russia

The main purpose of the article is to reveal the modern trends of integration of education, science and business in the industrialized region. Methods, approaches of research - the analysis of the external and internal environment of the organization, system approach (any object is treated as a set of interrelated elements, changing one element changes the other elements and the system as a whole), reproductive approach (focus on constant renewal of production services to meet the needs of specific market with lower costs per unit produced effect). The importance of the work consists in the fact, the authors suggest new ways of interaction between Universities, scientific organizations and business structures. Conclusions of the article: the attention on the necessity of forming a model of cluster development of nanotechnologies in the Republic of Udmurtia, as well as the development and adoption of a systemic Federal law on the integration of science, education and production.

Keywords: regional economy, integration, education, science, business, strategic partnership, a cluster.

Рецензент: Павлов К. В. – доктор економічних наук, професор, проректор по науковій роботі Іжевського інституту управління, завідує кафедрою «Економіка» Камського інституту гуманітарних і інженерних технологій, г. Іжевск, Російська Федерація.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. of Economics, vice-rector of sciences Izhevsk of institute of management, head of Economy Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russian Federation.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

Статья подана
17.09.2014 г.

ANALYSIS OF ORGANIZATIONAL CHANGES IN THE SYSTEM OF REGIONAL ADMINISTRATION IN RUSSIA

The article reveals the results of two main territorial reforms in Russia that changed the role of subjects and objects of economic relations, stages of the evolution and the relations between the federal center and regions during more than 25 years of market reforms that led to a considerable organizational structure changes of regional management development but did not provide a considerable growth of the efficiency of regional social and economic policy were singled out and analyzed.

Keywords: region, regional social and economic policy, management, organizational structure, federal authority, transformation, federal district, Ministry of Regional Development, constitutional asymmetric federalism, efficient federalism.

Formulation of the problem. A change of general regional economic structure in Russia was connected with two main "political breaks". During the first stage (beginning of the 1930s of the XX century) in the result of the administrative and territorial reform large krais and oblasts of the Soviet Union were broken up into smaller parts. The integrated model (region for the country) started to dominate in the regional policy. As a result a long term strategic overweight of the sectoral management of the economy over the regional type started to dominate. Hierarchically organized power relations kept dominating over the horizontal, social and territorial ones. Regions on the strength of the division of economic and political management turned out to be deprived of a minimal political and economic "subjectivity" or the opportunity to influence the decision taking of social and economic solutions and plan its development [1].

The second large transformation (beginning 1990s of the XX century) was determined by the vector of Russia dealing with the formation of market relations. This led to the disappearance of sectoral managerial vertical lines, active stratification of the economic structure, strengthened the level of the entropy of the constituents of its elements that in many aspects lead to regional development. From the beginning of market reforms till the present moment the organizational structure of regional development in Russia suffered considerable changes, that, in the author's opinion, has not lead to a considerable growth of its efficiency and functionality [1; 2].

Brief Literature Review. Relevant aspects of regional development in Russia are reflected in the works of such scientists as: A.

Aganbegyan, I. Arsenovski, S. Glaziev, A. Granberg, I. Grishina, O. Inshakov, I. Leksin, A. Novoselov, V. Seliverstov, S. suspitsin, A. Shvetsov, B. Stuhlberg.

The generalization of the results of these studies allowed the authors to draw the following conclusions. In the evolution of the relationships between the center and the regions during more than 25 years of the market reforms five periods can be singled out. The first period (1987 – mid 90s XX century) was characterized by an active regionalization of the Russian economy, growing independence of the regions of the Russian Federation, increasing role of local authorities in the management of the dependent territories. As a result the balance of powers in the relations "federal center – regions" gradually moved in favour of regions.

Every region tried to build its own model of relations with the center and to sign it in bilateral agreements, to fix the transfer of a possibly large volume of power. As a result the differentiation in the level of social and economic development grew, position of the federal center weakened, disintegration tendencies activated not only in the legal, economic, but also in informational, humanitarian spaces of the country.

In 1993 – 1994 as a result of a radical reforming of federal-provincial intergovernmental dealings for the first time common rates of assignments from federal taxes into the budgets of the subjects of the Russian Federation were set, the Fund of financial support of regions was established, transfers from which started to be allocated on the basis of a common formula. In the structure of the consolidated budget of the Russian Federation the share of regions doubled

having exceeded 50% in the background of the regional authorities strengthening.

Second period (1995 – 1999 years XX century) was characterized by a strengthening of the political and economic power of regional elites, separatism growth and positions enforcement of interregional associations of economic interaction. In the budgetary and financial sphere the balance of strengths between the center and the regions in generally kept but a baseless withdrawal of regional budget funds at the cost of changes of the tax legislation that contradicted the law of the budgetary situation of Russia was observed. In the system of intergovernmental dealings the tendencies of the increase of the share of the spending powers of regional budgets in Russia along with the reduction of their share in the distribution of the tax potential of the country could be observed.

The largest part of social expenses was transferred to the regional level without backing them with the correspondent funding that resulted in the situation when regional authorities had to be busy with unofficial activity, distribution of expenses into different extra budgetary funds and started actively to invest into the capital of enterprises and banks on the territory of their regions.

As a result by the beginning of 1999 in Russia conditions for the development of separatism arose in fact: multiethnic character of the state was observed, economic troubles were in place, inequality of the regions in the relations with the federal center was realized, imperfection of the political and administrative division of Russia was seen, geographic remoteness of regions was typical.

The third period (2000 – 2004 XXI century) was characterized by the strengthening of position of the federal center, enforcement of federal authorities in the subjects of federation, hardening of the control over the targeted expensed of the federal budgets funds in the regions with the help of the department of the Federal Treasury of the Russian Federation.

The order of the formation of the Council of Federation was changed that led to the reduction of the role of governors in the solution of national problems, the activity of which was now concentrated only on the solution of the economic problems of their regions and on the search of the internal sources of the regional income.

The process of the conclusion of agreements concerning the division of authorities be-

tween the center and subjects of the federation was completed but nevertheless the Tax Code of the Russian Federation did not balanced their common interests having fixed the practice of distribution of budgetary resources in favour of the center [3].

For the purpose of the administrative provision of the priority of federal laws seven federal districts were created in 2000 and the plenipotentiary representatives of the President of the Russian Federation got the function of the control over the execution, coordination of the activity of federal bodies there and so on.

The creation of the federal districts and institutes of the plenipotentiary representatives of the President of the Russian Federation was supposed to contribute to the vertical integration of federal structures, coordination of their activity and the creation of the common economic policy of economic subjects of different levels.

Within federal districts for the purpose of the realization of the federal mission of the state the following tasks were supposed to be solved: bringing into the coordination of federal and subfederal legislation, recreation of a common managerial vertical line, taking out of federal authorities structures in a territory from the direct or indirect of regional, local political or economic groups; limitation of legal and administrative "independence" of the subjects of the Federation, lifting the barriers on the way of the capital, information, labour, goods and services movement.

In contrast to economic regions, natural and economic zones or region within the limits of the subjects of the federation, federal districts of the Russian Federation tried to be established as integrated units of new division of national economic space.

Today federal districts in the territorial construction of the Russian Federation as an element of a unitary character inside a federative state, gathering the system of territorial management and preventing from the recurrence of "regional barony" allows brining into a relative unity the system of territorial management not only by standardizing normative and legal base but also using political levers and the influence on regions [3; 4].

However the problem of the optimization of territorial development is remaining finally unsolved. This fact has led to further attempts of the political systems unification of the subjects of the Russian Federation with the general federal political system.

Purpose article. The authors, based on an aggregated analysis of past changes in the organizational structure of regional development in Russia, attempted to provide an assessment of recent government decisions in this area.

Basic material research. Fourth Period (2005 – 2011 XXI century) was connected with the appearance in the system of the government of the structures, regional direction of which had the character of outsourcing and was not one of numerous functions in the system of a large spectrum of more global tasks of different ministries and offices.

In 2004 in compliance with the decree of the President of the Russian Federation the Ministry of Regional Development of the Russian Federation that became the federal body of the Executive Authority realizing the functions of the elaboration of the state policy and normative and legal regulation in the sphere of social and economic development of the regions of the Russian Federation, federative and national relations concerning the rights of national minorities, native area of habitat and a traditional way of life of aboriginal scanty peoples and ethnic communities was established.

Ministry of Regional Development of the Russian Federation got a number of functions dealing with the regional development that earlier were executed earlier by other ministries: Ministry of Economic Development and Trade of the Russian Federation, Ministry of Health and Social Care of the Russian Federation, Ministry of Culture of Russian Federation and so on.

Ministry of Regional Development was responsible for the social and economic development of the subjects of the Federation and municipal communities, was busy with the regulation of administrative and territorial structure of Russia and limitation of powers between the executive bodies, transborder and interregional cooperation. The ministry controlled town planning in part of the territorial arrangement, realized projects of social development of federal districts and lead the selection and the realization of priority investment projects in them.

In 2007 Ministry of Regional Development of the Russian Federation was provided with a number of new functions: allocation of state support to the regions and districts from the Investment fund of the Russian Federation; coordination of federal and ministerial target programs in part of the integrated territorial development; realization of the rights of the state contractor (state client - coordinator) of federal

target programs related with the economic development of the subjects of the Russian Federation and municipalities [1; 2; 3].

In January 2010 the system of federal districts of the Russian Federation was specified and, in particular North Caucasus Federal District was isolated from the Southern Federal District. But still not enough time have passed so that we could verify the achievement of the goal of the creation of integrated economic territorial complexes within the limits of federal districts of Russia that represent today only conglomerates of regional economies with prerequisites for opportunities of the improvement of common conditions of reproduction on the basis of the reinforcement of cooperation relations of subjects of different industries, spheres, segments and sectors of different levels.

Fifth period (2012 – till today) was marked by the creation of two new federal Ministries: the Ministry for the Development of the Russian Far East and the Ministry of North Caucasus affairs.

In March 2014 the treaty of joining the Republic of Crimea to the Russian Federation was signed that signified the inclusion into the Russian Federation of the largest part of the Crimean peninsula with the formation of two new subjects of the Federation – Crimean federal district and the city of the federal importance Sevastopol as well as the creation of the new federal Ministry of Crimean affairs.

September 8th, 2014 on a motion of the Chairman of the Government of the Russian Federation Dmitry Medvedev the President of the Russian Federation Vladimir Putin took the decision about the abolishment of the Ministry of Regional Development of the Russian Federation and transfer of its functions to other ministries. In the authors' opinion, the consequences of such step are far from well defined.

In spite of the fact that during latest years Ministry of Regional Development of the Russian Federation experienced a number of difficulties in their work, it successfully promoted an efficient experience of regional management, introduction of strategic planning in relation to specific territories on all the levels of the state, development of horizontal relations between the subjects of the federation, reduction of the imbalance between the levels of their development. Besides that the work of this ministry was memorable by regular contests of cities and regions, encouraging the comparison of the experience in regional management.

These very problems that Ministry of the Regional Development of the Russian Federation tried to solve in a functional way are especially important and it will be difficult to transfer these functions to other ministries as the ideology of the balance construction in the regional economy won't be channeled to anyone. So the Ministry of Construction, Housing and Utilities of the Russian Federation will be busy with construction and organization of communal services, Ministry of Economic Development of the Russian Federation dealt with key sectors of the economy, Ministry of Culture of the Russian Federation will be responsible for tourism and cultural heritage. The idea of the region as an integrity where culture is built in the economy, the economy itself is related with the plans of spatial development which in their turn, carry out a strategic goal, is becoming a luxury. This seems to be a sign of unintentionally approaching managerial crisis.

Any volunteer can still familiarize oneself with analytic papers of the Ministry of Regional Development of the Russian Federation concerning the efficiency of the economic activity of the heads of the regions. The monitoring of the ministry included the assessment of the economic efficiency and state management, health care, education, housing and communal services.

One of the important projects of the Ministry of Regional Development of the Russian Federation is the creation of the investment agency "Invest in Russia", organization of the international Internet forum "Integration of compatriots". Since 2008 the Ministry published the atlas of cultures and religions "Peoples of Russia". On the Internet site of the authority a geoinformational system of the territorial planning worked [5].

Ministry of Regional Development of the Russian Federation was the "richest" ministry of Russia, its budget for the year 2014 made up 50,56 billion rubles. Besides till recently it was the Ministry of Regional Development that handled considerable money from the Investment Fund of the Russian Federation. In particular large sums from this specialized federal fund were invested into the river infrastructure of the Rostov region of the Southern federal district. Stavropol kray (North Caucasus federal district), for instance, obtained the money from the fund for the development of first industrial parks. Besides the Ministry of Regional Development of the Russian Federation had a considerable fund for the encouragement of the ex-

celled regions: governors had the opportunity to get not only a diploma but also an extra billion for the development. This history lasted till 2009 after that the system of regional development started to change.

After the abolition of the Ministry of Regional Development of the Russian Federation in Russia there remain only three districts whose problems are dealt with by the federal center. Partly it denotes that other regions do not have comparable problems. But these are not only the problems that matter but also objective obstacles on the way of their further development.

One of the main functions of the Ministry of Regional Development of the Russian Federation was the development of the interregional air transport services. For instance it was complicated to get from Rostov on Don to Makhachkala, or from Krasnodar to Astrakhan it was not easy and it restrained business and tourist activity. Ministry of Regional Development of the Russian Federation tried several times to realize the idea of subsidies of regional air transport services and managed to start this program in Povolzhye and in the North Caucasus. As a result direct flights from Mineralnyje Vody, Makhachkala, Krasnodar appeared. How and by whom this program will be carried out is not clear.

Another important initiative of this ministry should be noted: in June 2014 several pilot territories were chosen by the authority for the model elaboration for agglomeration management. In the South of Russia Republic of Dagestan, Krasnodar and Stavropol krays were included into the list. This was a very useful and complicated project as there are no useful tools in Russia for territorial management of several municipalities. Which authority will deal with this problem is also unclear.

After the abolition of the Ministry of Economic Development of the Russian Federation many regions that are not encompassed by the powers of new territorial ministries can be abandoned for themselves, i.e. interregional problems and projects will not be interesting for anybody. Probably leading regions will lose something but with a new course when the position of an arbiter of the competition between territories is lost one can hardly agree with. As the strategic idea of the work of the Ministry of Regional Development of the Russian Federation was to work out standards of regional management and planning for a more efficient development. New idea of regional policy of Rus-

sia will be concentrated in different territories. But the economic growth can be sacrificed in this situation and then will become a consequence of the improvement of the quality of regional management.

It is known already that key functions of the Ministry of Regional Development of the Russian Federation in territorial planning and elaboration of strategies will be transferred to the Ministry of Economic Development of the Russian Federation as it was before 2005 when this ministry could hardly breath because of tasks put on it. Functions concerning the elaboration and the realization of the state policy and normative and legal regulation in the sphere of the support provision by the state to the subjects of the Russian Federation and municipalities at the expense of the federal budget will be handed over to the Ministry of Finance of the Russian Federation.

Ministry of Construction, Housing and Utilities of the Russian Federation will be delivered functions of the elaboration and the realization of the policy in the sphere of the city planning and zoning.

Ministry of Culture of the Russian Federation in place of the abolished ministry will occupy with the rights of national minorities and native scanty peoples of Russia, realization of ethnic and cultural needs of citizens belonging to different ethnic communities.

Ministry of Justice of the Russian Federation will get the functions concerning territorial organization, limitation of powers in questions of conjoint autonomy as well as the interaction with Cossack communities [6]. However to develop different activities and to develop territories are in authors' opinion principally different ideologies and mechanisms.

Conclusion and prospects for further research. From the beginning of market reforms in Russia till present moment organizational structure of management of the regional development in Russia suffered considerable changes that did not lead to a considerable growth of its efficiency and functional character. The abolishment of the Ministry of Regional Development of the Russian Federation that was responsible in 2004–2014 for regional policy in Russia is, in authors' opinion, an alarming signal that can be assessed as a further contraction of federative relations in Russia, return to the centralization of the state management. The reforming of the organizational structure of regional development management in Russia will be efficient only in the case when federal authorities will stop considering regions only as sources of minerals and will finally encourage their development.

In the result of not quite successful transformational changes in the organizational structure of territorial development during latest years the dominating type of the regional social and economic policy in Russia became a constitutional asymmetric and voluntary federalism under which federation being constitutional is at the same time characterized by the asymmetry of the inequality of their subjects and many decisions will be taken without due grounding and very often in an authoritarian way.

Meanwhile the organizational structure of management of regional development in Russia will have to respond to the principles of an efficient federalism under which in the mechanism of functioning of federative relations the priority should be given to constitutional and legal base and not contractual ones; special importance should be contributed to the equality (or inequality) of the status of the subject of the federation. That's why the leveling of real rights and competences of the subjects of the federation is needed. The priority goals of the regional management still remain the conservation of the unity and territorial integrity of the state and decentralization of powers between its federal and regional powers capable of providing the defense of the interests of the Federation in the whole as well as its separate subjects (regions, districts).

The conditions of the construction of this model of regional policy are: freedom of labour and capital movement between regions and districts that will allow having a coordinated economic policy. Otherwise the opportunity of monopoly realization for the determination of the economic policy and creation of the institutional sphere arises; development of mutual free trade that allows producing goods on the basis of the whole market of a federative state and gives the opportunity to producers to get a larger access to resources: financial, labour, material and newest technologies; protection of competition from foreign firms by strict budgetary limitations; real and not formal integration of the subjects of the federation within the borders of federal districts; introduction of efficient tools of the strategic management of spatial development through an organic combination of market and planning principles.

References

1. Mitrofanova, I.V. (2009). Strategic programming of the development of a macroregion ["Strategicheskoye programmirovaniye razvitiya makroregiona"]. Rostov-on-Don: Edition of the Southern Scientific Center of the Russian Academy of Science, 528 (in Russ.).

2. Mitrofanova, I.V. (2010). Strategic programming of the development of a macroregion: ways of modernization [“Strategicheskoye programmirovaniye razvitiya makroregiona: puti modernizatsii”]. Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing GmbH & Co. KG., 432 (in Russ.).

3. Mitrofanova, I.V. (2012). Evolution of regional economic structure of Russia and institutional stabilization of macroregions of a district type [“Evolutsia regionalnoy ekonomicheskoy struktury Rossii i institutsionalnoye utverzhdeniye makroregionov okruzhnogo tipa”]. Scientific School “Regularities of the evolution, ways of transformation and modernization of economic systems: manuscript”. Edited by Doctor of Economic Sciences A.E. Kalinina. Volgograd: Edition of the Volgograd State University, 452–467 (in Russ.).

4. Inshakov, O.V. (2003). About the strategy of the development of the Southern

macroregion of Russia: methodological and methodical problems of the creation [“O strategii razvitiya Yuzhnogo makroregiona Rossii: metodologicheskiye and metodicheskiye problemy formirovaniya”]. Volgograd: Edition of the Volgograd State University, 96 (in Russ.).

5. President Putin abolished the Ministry of Regional Development of the Russian Federation and two departments [“Putin uprazdnil Ministerstvo regionalnogo razvitiya RF i dva vedomstva”] (September 2014). Retrieved from <http://pravdoryb.info/putin-uprazdnil-ministerstvo-regionalnogo-razvitiya-rf-i-dva-vedomstva.html> (in Russ.).

6. Kozlov, V. (2014). What do we lose with the Ministry of Regional Development [“Shto my teriyem s Minregionom”]. Expert South, 36–38 (325) (in Russ.).

Митрофанова І. В., Родіонова К. В.

Аналіз організаційних змін в системі регіонального управління в Росії

У статті розкриті результати двох головних територіальних реформ в Росії, що змінили роль регіонів як суб'єктів і об'єктів економічних відносин; виділені і проаналізовані етапи еволюції взаємин федерального центру і регіонів протягом більш ніж 25-ти років ринкових реформ, що призвело до істотної зміни організаційної структури управління регіональним розвитком, але не забезпечило суттєвого зростання ефективності регіональної соціально-економічної політики.

Ключові слова: регіон, регіональна соціально-економічна політика, управління, організаційна структура, федеральна влада, трансформація, федеральний округ, Міністерство регіонального розвитку, конституційний асиметричний федералізм, ефективний федералізм.

Митрофанова И. В., Родионова Е. В.

Анализ организационных изменений в системе регионального управления в России

В статье раскрыты результаты двух главных территориальных реформ в России, изменивших роль регионов как субъектов и объектов экономических отношений; выделены и проанализированы этапы эволюции взаимоотношений федерального центра и регионов в течение более чем 25-ти лет рыночных реформ, что привело к существенному изменению организационной структуры управления региональным развитием, но не обеспечило существенного роста эффективности региональной социально-экономической политики.

Ключевые слова: регион, региональная социально-экономическая политика, управление, организационная структура, федеральная власть, трансформация, федеральный округ, Министерство регионального развития, конституционный асимметричный федерализм, эффективный федерализм.

Рецензент: Морозова И. А. – доктор экономических наук, профессор кафедры «Экономическая теория и мировая экономика» Волгоградского государственного технического университета, Волгоград, Российская Федерация.

Reviewer: Morozova I. – Professor, Ph.D. of Economics, Professor of Chair of International Economy and Economic Theory Department, Volgograd State Technical University, Volgograd, Russian Federation.

e-mail: morozovaira@list.ru

Статья подана
03.01.2015 г.

УДК 333.338

БУРИЕВ Х. Т.

ПОВЫШЕНИЕ РОЛИ СТРОИТЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСА В СИСТЕМЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

В статье рассмотрены разносторонние практические меры, последовательно проводимые по реализации намеченных правительством задач, позволили республике превратить строительное производство в отрасль, располагающую мощным производственным потенциалом, способную выполнять широкомасштабные задачи по освоению инвестиций, вводу крупных производственных мощностей и выполнению строительно-монтажных работ. Благодаря развитию строительной отрасли сейчас успешно функционируют предприятия по выпуску легковых и грузовых автомобилей, электроники, санитарно-технического оборудования, электронной и телекоммуникационной техники, безалкогольных.

Ключевые слова: строительный комплекс, национальное хозяйство, экономическая ситуация, реализация инвестиций, функционирование предприятий, производственный потенциал.

Постановка проблемы. Большое значение в обеспечении сбалансированного развития страны и устойчивого роста ее экономики имеет структура национального хозяйства. От того в каком состоянии находится в нем соотношение различных отраслей и подотраслей зависит общий динамизм в развитии экономики. Речь, прежде всего может идти о соотношении и тенденциях развития таких составляющих экономического комплекса страны, как: промышленность; сельское хозяйство; строительство; транспорт и связь; торговля и другие.

Решающую роль в экономике призвана сыграть строительная отрасль. В 2013 году доля строительства в ВВП страны составила 6 %, а промышленности строительных материалов – 1,57 %

Анализ последних исследований и публикаций. Формирование и устойчивое развитие данной отрасли вытекает из необходимости решения многих социально-экономических задач общегосударственного масштаба, благодаря своей фондообразующей функции [2].

Строительная отрасль страны в течение последних десятилетий претерпела существенные изменения, как в институциональном, так и в организационном, управленческом, правовом и экономическом отношениях.

Основополагающим моментом такой перестройки явилось создание и развитие многообразных форм собственности. Так, в настоящее время в республике функционируют предприятия строительного профиля,

находящиеся в государственной и негосударственной собственности. Главным позитивным результатом проводимых реформ в строительной сфере явилось формирование класса реальных собственников, включающих государственную, акционерную, частную и совместную формы.

Цель статьи – обоснование повышения роли строительного комплекса в системе национального хозяйства республики Узбекистан.

Изложение основного материала исследования. Силами предприятий всех форм собственности в республике в 2013 году выполнено строительно-монтажных работ на сумму 15219,3 млрд. сумм, что в 1,8 раза больше чем в 2010 год, введено основных фондов за этот период на 9839,9 млрд. сумм больше. Из общего объема выполненных строительно-монтажных работ на долю государственного сектора приходится всего 7,6%. Основной объем работ выполняется негосударственными предприятиями (92,4%). Почти половина (49,4%) выполнены в негосударственном секторе строительно-монтажных работ осуществлено предприятиями частной формы собственности. На хозяйственные объединения приходится 29,3% всего объема выполненных работ, на совместные предприятия – 9,5% [3].

В 2013 году освоено инвестиций в основной капитал с превышением к предыдущему году на 12,1%, в объемах выполненных строительно-монтажных работ этот показатель составляет 17,2%, ввод в действие жилья – 3,6%. Объемы освоенных инвести-

ций в основной капитал по отношению к ВВП страны установились фактически на стабильном уровне и составили в 2010 году 24,6%, в 2013 году - 24,1%, ВВП Узбекистана при этом возрос за год на 8,2% [3].

Приведенные данные свидетельствуют об установлении значительной макроэкономической стабильности в экономическом развитии республики, которая была достигнута благодаря последовательной реализации системы мер, намеченных в ряде постановлений правительства и указах Президента Республики, направленных на дальнейшее углубление рыночных реформ, структурные преобразования и совершенствование методов управления в строительной сфере. В их числе постановления Кабинета Министров Республики Узбекистан: №144 от 13.04.2002года «О мерах по дальнейшей реорганизации структуры управления капитальным строительством»; №395 от 12.09.2003 года «О мерах по совершенствованию хозяйственных отношений в капитальном строительстве» и другие.

В целях реализации решений Президента и превращения строительства в конкурентоспособную отрасль Кабинетом Министров Узбекистана также был принят пакет документов. Это такие положения, как: концепция углубления экономических реформ в строительной отрасли; мероприятий по дальнейшему реформированию капитального строительства; положение о порядке формирования и реализации инвестиционного проекта; положение о порядке расчетов за выполненные работы в текущих ценах и другие.

Указанные документы и положения направлены на переход к качественно новому этапу дальнейшего углубления рыночных реформ в строительной сфере. В частности, в них предусматривается: углубление процессов приватизации строительных организаций; разукрупнение и демонополизация управленческих структур; формирование и расширение рынка подрядных и проектных работ; совершенствование системы технико-экономических обоснований инвестиционных проектов; продолжение работ по созданию и развитию предприятий малых и средних предприятий строительного профиля; обеспечение благоприятного сочетания функционирования крупных и малых строительных организаций; реорганизация и ликвидация маломощных и убыточных пред-

приятий; переход на новые формы договорных отношений между заказчиком и подрядчиком, проектными организациями и поставщиками строительных материалов и конструкций; совершенствование механизма финансирования и кредитования работ, осуществляемых «под ключ»; повышения уровня организации и проведения конкурсных (тендерных) торгов в целях выбора лучшего исполнителя; разработка ценовой стратегии путем оценки объективной рыночной стоимости строительной продукции и перехода на текущие договорные цены при реализации инвестиционных проектов; поиск потенциальных инвесторов на основе активизации маркетинговых исследований и выявления возможных конкурентов; повышение ответственности заказчика и подрядчика за качество возводимых объектов, соблюдение строительных норм и правил.

Выше указанные меры призваны ориентировать участников инвестиционного процесса на достижение положительных конечных результатов в строительной сфере, снижение стоимости и обеспечение надлежащего качества строительной продукции.

Разносторонние практические меры, последовательно проводимые по реализации намеченных правительством задач, позволили республике превратить строительное производство в отрасль, обладающую мощным производственным потенциалом, способную выполнять широкомасштабные задачи по освоению инвестиций, вводу крупных производственных мощностей и выполнению строительного-монтажных работ. Благодаря развитию строительной отрасли сейчас успешно функционируют предприятия по выпуску легковых и грузовых автомобилей, электроники, санитарно-технического оборудования, электронной и телекоммуникационной техники, безалкогольных напитков.

Строительной отраслью решаются сложные инвестиционные задачи по обеспечению возрастающего спроса экономики на электроэнергию. Предусматривается реализации в ближайшей перспективе 26 инвестиционных проектов по созданию новых и реконструкции действующих энергетических мощностей и сетей передачи электроэнергии. Осуществляются дополнительные меры по ускорению реализации проектов строительства парогазовых электростанций, внедрению автоматизированной системы учета и

контроля потребления электроэнергии. Начато строительство Устюртского газохимического комбината сроком завершения 2016 год. Введена в строй первая очередь и продолжается вторая очередь Дехканабадского завода по производству калийных удобрений. Начата реализация крупномасштабного проекта по производству синтетического и жидкого топлива по выпуску сжиженного газа, авиакеросина, дизельного топлива [1].

Ускоренно ведутся работы по дальнейшему развитию железнодорожного транспорта и его электрификации, внедрению современных систем логистики и транспортной инфраструктуры, реализуются проекты по реконструкции существующих автомобильных дороги созданию современных четырехполосных автомагистралей.

Указанные меры способствуют модернизации и развитию промышленности строительных материалов. Объем продукции промышленности строительной материалы в 2013 году возрос на 47 % по сравнению с предыдущим годом и составил 4170,6 млрд.сум.

Рост объемов производства наблюдается и в производстве основных строительных материалов. Так, производства цемента в 2013 году возрос на 3,5 % и составил 7061,0 тыс. т, сборные железобетонные конструкции и изделия в 2013 году возрос на 4,1 % и составил 952,3 тыс.куб.м, стеновые материалы в 2013 году возрос на 21,0 % и составил 1652,7 млн. шт. усл. кирпича, плитки керамические глазурованные для внутренней облицовки стен в 2013 году возрос на 23,3 % и составил 5852,1 тыс.кв.м, оконное стекло в 2013 году возрос на 11,3 % и составил 8244,8 тыс.кв.м; блоки оконные и дверные в сборе в 2013 году возрос на 7,1 % и составил 254,5 тыс.кв.м по сравнению с предыдущим годом. [2].

Следует отметить, что несмотря на несомненные достижения в деятельности строительных организаций, сопровождаемые постоянным ростом осваиваемых инвестиций возведением и вводом в действия многочисленных новых объектов и реконструкций и техническим обновлением действующих производств, в строительной сфере проведение и углубление рыночных реформ осуществляется сравнительно медленно.

Анализ проблем, к которыми сталкивается отрасль в настоящее время показыва-

ет, что большое значение имеет творческая энергия и инициатива работников на местах. Руководители строительных организаций недостаточно быстро реагируют на изменение условий инвестиционных процессов. В отдельных случаях это приводит к формальному проведению тендерных торгов на размещение заказов. Кроме того, недостаточное внимание к внедрению современных технологий строительства приводит к удорожанию объектов и снижению качества строительного-монтажных работ. Медленно осуществляются мероприятия по созданию систем менеджмента качества в проектных и строительных организациях.

Важной проблемой дальнейшего углубления реформ в строительной сфере является недостаточно гибкая нормативно-правовая база строительства. Переход на текущие договорные цены тормозится уступками в системе ценообразования. Существует множество нерешенных вопросов в отношениях между заказчиками, проектными и строительными организациями.

Из-за имеющихся не состыковок на разных стадиях строительного процесса сроки строительства часто затягиваются, строительные-монтажные организации не всегда укладываются в нормативные сроки завершения намеченных заданий.

Недостаточность комплексных фундаментальных и прикладных исследований в строительной сфере также оказывает негативное влияние на потенциал строительного комплекса. Несмотря на имеющиеся проблемы, строительный комплекс Республики Узбекистан отличается высокой динамичностью. К факторам, стимулирующим повышение роли строительства можно отнести внедрение современных строительных материалов на базе местного сырья, совершенствование форм и методов строительства на всех уровнях управления, внедрение передовых технологий производства строительного-монтажных работ и т.д.

Важным направлением развития строительства является совершенствование организационно-экономических механизмов.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Основной формой организации строительства, осуществляемого, в первую очередь, за счет централизованных источников и инвестиции, привлекаемых под гарантию правительства признана сдача объектов «под ключ». Такой подход преду-

смачивает соблюдение достаточно строгих правил взаимответственности заказчика и подрядчика в организации финансирования, строительства и сдачи в эксплуатацию возводимых объектов.

Таким образом, поступательное развития экономики Республики Узбекистан объективно способствует повышению роли строительного комплекса в системе национального хозяйства страны.

Литература

1. Наша главная цель – решительно следовать по пути широкомасштабных реформ и модернизации страны. Доклад Президента Республики Узбекистан Ислама Каримова на заседании Кабинета Министров, посвященном итогам социально-экономического развития страны в 2012 году и важнейшим приоритетным направлениям экономической программы на 2013 год.

2. Узбекистан в цифрах. Статистический сборник Республики Узбекистан. 2014 г.
3. Строительство Узбекистана. Статистический сборник Республики Узбекистан. 2014 г.

References

1. Nasha glavnaya tsel – reshitel'no sledovat po puti shirokomasshtabnykh re-form i modernizatsii strany. Doklad Prezidenta Respubliki Uzbekistan Islama Karimova na zasedanii Kabineta Mi-nistrov, posvyashchennom itogam sotsialno-ekonomicheskogo razvitiya strany v 2012 godu i vazhneyshim prioritetnym napravleniyam ekonomicheskoy programmy na 2013 god.
2. Uzbekistan v tsifrah. Statisti-cheskiiy sbornik Respubliki Uzbekistan. 2014 g.
3. Stroitel'stvo Uzbekistana. Statisticheskiiy sbornik Respubliki Uzbekistan. 2014 g.

Бурієв Х. Т.

Збільшення ролі будівельного комплексу в системі національного господарства республіки Узбекистан

У статті розглянуто різнобічні практичні заходи, послідовно проводяться по реалізації намічених урядом завдань, дозволили республіці перетворити будівельне виробництво в галузь, що розташовує потужним виробничим потенціалом, здатну виконувати широкомасштабні завдання по освоєнню інвестицій, введенню великих виробничих потужностей і виконання будівельно-монтажних робіт. Завдяки розвитку будівельної галузі зараз успішно функціонують підприємства з випуску легкових і вантажних автомобілів, електроніки, санітарно-технічного обладнання, електронної та телекомунікаційної техніки, безалкогольних.

Ключові слова: будівельний комплекс, національне господарство, економічна ситуація, реалізація інвестицій, функціонування підприємств, виробничий потенціал.

Buriev H.

Enhancing the role of the building complex in the national economy of Uzbekistan

The article deals with versatile practical measures implemented consistently on the implementation of the Government's objectives, will allow the country to turn the building production in the industry, has a strong production capacity, able to handle large-scale problems for the development of investment, commissioning major production facilities and construction and installation works. Thanks to the development of the construction industry is now successfully operating enterprise for production of cars and trucks, electronics, plumbing equipment, electronic and telecommunication equipment, soft.

Keywords: building complex, the national economy, the economic situation, the implementation of investment, operation of enterprises, production capacity.

Рецензент: Павлов К. В. – доктор экономических наук, профессор, проректор по научной работе Ижевского института управления, заведующий кафедрой «Экономика» Камского института гуманитарных и инженерных технологий, г. Ижевск, Российская Федерация.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. of Economics, vice-rector of sciences Izhevsk of institute of management, head of Economy Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russian Federation.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

Статья подана 15.12.2014 г.

ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНЫЕ ПРИОРИТЕТЫ РАЗВИТИЯ БЕЛОРУССКИХ СТРАХОВЩИКОВ

Базируясь на изучении долголетней деятельности белорусских страховых организаций и оценке факторов, воздействующих на результаты их хозяйствования, в авторской статье из системы общих национальных параметров выделены те приоритеты, которые следует учитывать при оптимизации стратегических задач страховых организаций. Их важность обуславливает непосредственная взаимозависимость расширения и модернизации страхового сектора от достигнутых в текущем периоде, а также намечаемых на перспективу главных характеристик и индикаторов, отражающих позитивное влияние на укрепление безопасности республики и повышение уровня жизни ее населения.

Ключевые слова: страховщик, налогообложение, национальные приоритеты, экономическая ситуация, стратегические задачи.

Постановка проблемы. Важным систематизирующим элементом повышения обоснованности долгосрочных задач страховых организаций является реальная оценка тенденций изменения финансовых потоков в зависимости от степени влияния внешних и внутренних факторов на результативность их функционирования. При этом необходимо учитывать специфику хозяйствования каждой самостоятельной структурной единицы, которая преломляется на формирование и использование финансовых ресурсов. Однако адаптация финансовой стратегии к индивидуальным особенностям отдельных организаций не должна противоречить общественным интересам. Наоборот, стратегические задачи развития отдельных звеньев хозяйства должны не только вписываться в главное направление расширения общественного воспроизводства, но и в качестве его участников активно влиять на достижение безопасности страны, укрепление ее экономики, благосостояние населения в высоко цивилизованном обществе.

В этой связи главенствующее значение при формировании и оценке индивидуальной финансовой стратегии имеет соблюдение ключевых приоритетов развития общества. Признание первостепенной роли соответствующего положения делает необходимым рассмотреть и обосновать главные приоритеты, которые целесообразно использовать в качестве ориентиров формирования стратегических задач и для страховых организаций Республики Беларусь.

Анализ последних исследований и публикаций. В энциклопедических и словарных изданиях приоритет (лат. *prior* – первый, старший) отождествляется, прежде всего, с важностью и первенством. Весьма часто, особенно в повседневном обиходе, термин «приоритет» используется для обозначения очередности, последовательности действий, разработки отдельных проблем, первостепенного выполнения намеченных задач и этапов и т.п. На наш взгляд, такая трактовка понятия приоритета во многом ограничивает его емкость, выхолащивает глубинную сущность как особо важного качественного свойства, характеризующего содержание и назначение категорий, целей, задач отдельных процессов.

В широком значении понятие «приоритет» обуславливает содержание цельных политических, экономических, социальных систем государства и их ведомств. Выбранные и обоснованные приоритеты отражают намечаемые главные действия в текущем и стратегическом периоде на конкретном этапе исторического развития. Поэтому они должны учитываться, соблюдаться и при формировании стратегических задач развития отдельных участников производственного процесса, в том числе и организаций страхового сектора.

Цель статьи – определение общенациональных приоритетов развития белорусских страховщиков.

Изложение основного материала исследования. Решение данных проблем в определенной мере затрудняется отсутствием исследований, посвященных непо-

средственно гармонизации интересов отдельных субъектов с общими национальными задачами и при формировании финансовой стратегии. В научных работах большинства современных авторов, занимающихся разработкой теоретических и методологических основ построения финансовой стратегии, указывается на необходимость учета внешних и внутренних факторов, влияющих на деятельность организации [1, 2, 3, 4, 5, 6]. Их правомерные суждения по поводу учета и оценки внешней и внутренней среды не исчерпывают объективной необходимости соблюдения основных ориентиров, к которым относятся приоритеты развития страны на конкретном историческом этапе. Это касается и отдельных звеньев страхового сектора, играющего важную роль в выполнении социальных и экономических задач, воздействующих на обеспечение национальной безопасности страны.

Мировая история и повседневная практика свидетельствует, что все хозяйствующие субъекты, в том числе и страховые организации, тесно связаны и во многом зависят от степени общественного развития и выдвигаемых государством главных задач в конкретном периоде времени [6,7]. Эти общие положения, признанные иностранной и отечественной наукой, подтверждают необходимость увязки долгосрочных прогнозов функционирования разных организаций с программными показателями социально-экономического развития страны. В данном процессе главенствующая роль сохраняется за ключевыми показателями, отражающими основные направления и предполагаемые достижения намеченных целей нового этапа развития. Они становятся и ключевыми приоритетами обоснования прогнозов функционирования страхового сектора и его отдельных звеньев на долгосрочную перспективу.

Базируясь на изучении многолетней деятельности белорусских страховых организаций и оценке факторов, воздействующих на результаты их хозяйствования, целесообразно из системы общих национальных параметров выделить те приоритеты, которые следует учитывать при оп-

тимизации стратегических задач страховых организаций. Их важность обуславливает непосредственная взаимозависимость расширения и модернизации страхового сектора от достигнутых в текущем периоде, а также намечаемых на перспективу главных характеристик индикаторов, отражающих позитивное влияние на укрепление безопасности республики и повышение уровня жизни ее населения.

С этих позиций к ключевым приоритетам, на которые в первую очередь должны опираться прогнозируемые стратегические задачи расширения и совершенствования деятельности страховых организаций, целесообразно отнести:

- 1) Объем ВВП (в целом по республике, на одного жителя) и ежегодные темпы изменения этой величины в установленном периоде;
- 2) Численность населения, в том числе экономически активного и занятого;
- 3) Величину денежных доходов: общий объем, на душу населения и ежегодные темпы роста в целом по республике.

Главным назначением познания и впоследствии учета соответствующих приоритетов для страховых организаций является целевое ориентирование в своей окружающей среде. Это в определенной мере будет содействовать обеспечению достоверности перспективы их функционирования за счет гармонизации корпоративных и общенациональных интересов, что положительно отразится на обоснованности стратегии их развития. Реальность достижения намеченной цели предполагает устранение искажений в объеме стоимостных показателей за счет инфляционных процессов, колебания курсов валют и других временных факторов, что в основном достигается посредством применения сопоставимых цен.

Особую значимость эти общие приоритеты приобретают при моделировании объема входных и выходных финансовых потоков, которые во многом зависят от величины ВВП, численности и доходности населения. Они находят отражение в среднесрочных государственных программах социально-экономического развития Рес-

публики Беларусь, которые составляют на пять лет с разбивкой по годам. Этот период является приемлемым для построения и выполнения финансовой стратегии страховых организаций, которая должна обеспечить финансовые возможности реализации их общих стратегических задач с учетом личных, корпоративных и общенациональных интересов.

Соответствующие общенациональные приоритеты следует считать едиными для всех страховых организаций, поскольку прямо или косвенно они определяют реальные возможности мобилизации и использования финансовых ресурсов страховщиков. Более конкретная их детализация должна осуществляться с учетом индивидуального характера деятельности, прежде всего объектов и видов страховых услуг. Так, снижение объема ВВП и темпов его роста влечет за собой и уменьшение доходов населения, которые являются одним из основных источников уплаты страховых взносов. Изменение численности населения воздействует на сужение или расширение потенциального контингента страхователей (страхование жизни, от несчастных случаев, гражданской ответственности владельцев транспортных средств и др).

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Ключевым постулатом развития страхового дела на сегодняшний день и в обозримой перспективе остается его социальная функция защиты интересов граждан и хозяйствующих субъектов при возникновении потерь от неблагоприятных событий. Успешное выполнение этой функции во многом зависит от финансовых возможностей страховых организаций, на которые в значительной степени воздействует конъюнктура страхового рынка, где происходят постоянные изменения соотношений между спросом и предложением соответствующих услуг.

Гармонизация экономических интересов всех участников страхового рынка является одной из важных предпосылок его результативного развития, содействующего ускорению роли экономической мощности республики.

Литература

1. Бланк И. А. Финансовая стратегия предприятия. – К.: Ника-Центр, 2006. – 520 с.
2. Геращенко И. П. Финансовая стратегия : моделирование и оптимизация: монография. – СПб.: ООО «Книжный Дом». – 2009. – 352 с.
3. Гаврилов В. В., Оводков, Д. А. Финансовая стратегия предприятия и механизм ее разработки : монография. – Воронеж: Институт ИТОУР, 2008. – 152 с.
4. Клейнер Г. Б. Стратегия предприятия. – М.: Издательство «Дело» АНХ, 2008. – 568 с.
5. Кобелева А. А. Формирование конкурентной стратегии страховой организации: монография. – Ставрополь: СКСИ, 2008. – 148 с.
6. Pukala R. Bezpieczenstwo finansowe zakladow ubezpieczen. – Страховый рынок: сучасні виклики в умовах глобалізації. Матеріали міжнародного науково-практичного семінару 28 лютого 2013 р. – Львов, 2013. – 85 с. – С. 5-11.
7. Кочар И. К. Актуальные проблемы на пути развития малого и среднего бизнеса в Польше // Актуальные процессы развития национальной экономики: материалы междунар. заоч. науч.- практ. конф. (5 апреля 2013 г.): в 2 т. / Перм. гос. нац. исслед. ун-т. – Пермь, 2013. – Т.2.- 319 с. – С. 28-37.

References

1. Blank I.A. Finansovaya strategiya predpriyatiya. – K.: Nika-Tsentr, 2006. – 520 s.
2. Gerashchenko I.P. Finansovaya strategiya : modelirovaniye i optimizatsiya: monografiya. – SPb.: ООО «Knizhnyy Dom». – 2009. – 352 s.
3. Gavrillov V.V., Ovodkov D.A. Finansovaya strategiya predpriyatiya i mekhanizm yeye razrabotki : Monografiya. – Voronezh: Institut ITOUR, 2008. – 152 s.
4. Kleyner G. B. Strategiya predpriyatiya. – M.: Izdatel'stvo «Delo» ANKH, 2008. – 568 s.

5. Kobeleva A. A. Formirovaniye konkurentnoy strategii strakhovoy organizatsii: monografiya. – Stavropol': SKSI, 2008. – 148 s.

6. Pukala R. Bezpieczenstwo finansowe zakladow ubezpieczen. – Strakhoviy rinok: suchasni vikliki v umovakh globalizatsii. Materiali mizhnarodnogo naukovo-praktichnogo

seminaru 28 lyutogo 2013 r. – L'vov, 2013.- 85 s. – S. 5-11.

7. Kochar I. K. Aktual'nyye problemy na puti razvitiya malogo i srednego biznesa v Pol'she. // Aktual'nyye protsessy razvitiya natsional'noy ekonomiki: materialy mezhdunar. zaoch. nauch.- prakt. konf. (5 aprelya 2013 g.): v 2 t. / Perm.gos.nats.issled.un-t. – Perm', 2013. – T.2.- 319 s. – S. 28-37.

Верезубова Т. А.

Загальнонаціональні пріоритети розвитку білоруських страховиків

Базуючись на вивченні довголітньої діяльності білоруських страхових організацій та оцінці факторів, що впливають на результати їх господарювання, у авторській статті з системи загальних національних параметрів виділені ті пріоритети, які слід вчитувати при оптимізації стратегічних завдань страхових організацій. Їх важливість обумовлює безпосередня взаємозалежність розширення і модернізації страхового сектора від досягнутих в поточному періоді, а також намічаються на перспективу головних характеристик та індикаторів, що відображають позитивний вплив на зміцнення безпеки республіки і підвищення рівня життя її населення.

Ключові слова: страховик, оподаткування, національні пріоритети, економічна ситуація, стратегічні завдання.

Verezubova TA

National priorities of development of Belarusian insurers

Based on a study of long-standing activities of Belarusian insurance companies and assessment of factors influencing the results of their management, in the author's article in the overall national system parameters highlighted the priorities which should be taken into account in the optimization, strategic objectives of insurance companies. Their importance causes direct interdependence expansion and modernization of the insurance sector achieved in the current period, as well as planned for the future main ha tics and indicators reflecting the positive impact on strengthening the security of the country and improving the living standards of its population.

Keywords: insurer, taxation, national priorities, the economic situation, strategic objectives.

Рецензент: Павлов К. В. – доктор экономических наук, профессор, проректор по научной работе Ижевского института управления, заведующий кафедрой «Экономика» Камского института гуманитарных и инженерных технологий, г. Ижевск, Российская Федерация.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. of Economics, vice-rector of sciences Izhevsk of institute of management, head of Economy Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russian Federation.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

*Статья подана
23.04.2014 г.*

ЦЕНОВОЙ ФАКТОР РОСТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ ТОВАРОВ И ЕГО РОЛЬ В ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ АЗЕРБАЙДЖАНА

В статье исследовано значение ценового фактора роста конкурентоспособности на потребительском рынке Азербайджана, охарактеризован механизм его влияния на производство продукции, а также представлены результаты влияния ценового и неценового факторов на рынке страны. Автором обосновано, что интерес производителя должен быть направлен на то, насколько потребитель заинтересован в его продукции. Такие комбинации предлагается называть маркетинговыми комплексами. В условиях рыночной экономики установление правильных связей между производством и системой продаж играет важную роль, причем эти связи регулируют активность производственной деятельности. Установление того, на каком уровне производство приносит прибыль или убыток, является основным фактором, обеспечивающим его непрерывность. В статье приводятся расходы, связанные с производством и реализацией продукции определяют ее себестоимость. Охарактеризовано, что главной задачей каждого производственного процесса является снижение производственных затрат.

Ключевые слова: ценовая конкуренция, неценовая конкуренция, потребительский рынок, торговля, конкурентоспособность, ресурсы, рынок.

Постановка проблемы. Введение. Увеличение конкурентоспособности экономики Азербайджана напрямую связано с развитием не нефтяного сектора, и успешные экономические реформы, осуществляемые в этом направлении дают определенные результаты: (1) в достижении долгосрочного и устойчивого развития; (2) на базе нефтегазовых доходов, создания конкурентоспособной экономики (которая не будет в дальнейшем зависеть от этих доходов). В результате интенсификации социально-экономических процессов, устойчивого развития не нефтяного сектора в 2012 году, в не нефтяной индустрии страны был достигнут 7,8 %-ый годовой рост.

Однако процесс дальнейшего развития перерабатывающей промышленности в стране в значительной степени зависит от повышения уровня ценовой конкурентоспособности на внутреннем рынке. В статье рассматриваются некоторые аспекты данной проблемы.

Роль цены в регуляции производства и продажи. В условиях усиления процессов глобализации в мировой экономике резко ухудшаются ценовые параметры конкурентоспособности на рынке развивающихся стран. Решение проблемы, в таком случае, требует увеличения конкурентоспособности этих областей, которая зависит от совершенствования взаимоотношений между производителями и потребителями, координации объема производства и политики продаж,

техническо-технологического уровня областей и т.д.

Анализ последних публикаций и исследований. Получение большого дохода и процветание каждого объекта, фирмы, компании, а также страны, в первую очередь, зависит от продажи товаров другим. Адам Смит в своей книге «Богатство народов» отметил, что «богатство каждой страны в количестве денег, которые она имеет». Революционным взглядом Смита было то, что «Богатство не измеряется количеством золота и серебра в казне нации. Богатство нации измеряется реальным потоком товаров и услуг, созданных ею». Цель здесь состоит в принципе такой работы, в которой можно вернуть больше денег, а также закупать меньше товаров у других, для предотвращения значительного потока средств и наличных денег за границу [1].

Цель статьи – анализ ценового фактора роста конкурентоспособности потребительских товаров и определение его роли в экономическом развитии Азербайджана.

Изложение основного материала исследования. Изучение и оценка влияния ценовых и неценовых факторов конкурентоспособности на экономическую деятельность отраслей легкой промышленности нашей республики является одним из важных аспектов реализуемой экономической политики. Основные параметры, влияющие на выявление областей развития отраслей легкой промышленности (ткачество, вязание,

шитьё, обувь и т.д.) – это формирование эффективной сбытовой политики, напрямую служащей увеличению объёма производства путём повышения конкурентоспособности производимой продукции в соответствии с требованиями отечественного и внешнего рынка.

В условиях рыночной экономики конкурентоспособность каждой сферы напрямую связана с основными элементами экономической стратегии, которую она осуществляет, в особенности с ценовой и неценовой политикой. Правильная реализация ценовой политики обеспечивает непрерывное и динамичное развитие разных экономических сфер. Помимо того, правильное установление ценовой политики, поддерживая баланс между объемом производства и продаж, выступает в качестве одного из факторов, обеспечивающих его конкурентоспособность и превращается в один из элементов сбытовой политики. В условиях рыночной экономики каждая сфера промышленности и каждый хозяйствующий субъект (фирма, компания) формирует свою сбытовую политику и старается обеспечить эффективную продажу. К инструментам сбытовой политики в основном относятся:

1. Ценовая и неценовая политика;
2. Реклама в различных формах;
3. Привлекательные формы кредитования продаж;
4. Создание условий предложения по низкой цене.

В процессе осуществления продаж каждое учреждение старается реализовать свою продукцию, используя различные комбинации из инструментов сбытовой политики. А. Смит отмечал, что потребление является единственным результатом и целью всего производственного процесса. Интерес производителя должен быть направлен на то, насколько потребитель заинтересован в его продукции. Такие комбинации часто называются маркетинговыми комплексами, что чаще всего используется в современной практике. В условиях рыночной экономики установление правильных связей между производством и системой продаж играет важную роль, причем эти связи регулируют активность производственной деятельности. Установление того, на каком уровне производство приносит прибыль или убыток, является основным фактором, обеспечиваю-

щим его непрерывность. Расходы, связанные с производством и реализацией продукции определяют ее себестоимость. Таким образом, главной задачей каждого производственного процесса является снижение производственных затрат. Расходы группируются следующим образом:

- Расходы на материалы;
- Топливо и энергия;
- Расходы на зарплату;
- Социальное страхование;
- Затраты, связанные с ведением производства;
- общие затраты фабрики (завода);
- коммерческие расходы.

Все затраты в процессе производства выступают в двух формах:

1. постоянные (стабильные) производственные затраты;
2. переменные производственные затраты.

К постоянным производственным затратам относятся те расходы, которые должны быть оплачены, даже если предприятие не работает (например амортизация основных фондов и нематериальных активов, арендная плата, заработная плата сотрудников администрации и т.д.). А к переменным затратам относятся сырьё, материалы, энергия, затраты на трудовые ресурсы, транспортные расходы и т.д. Во всех сферах промышленности основной целью является правильное использование переменных расходов и их снижение до минимума в процессе производства продукции, так как снижение этих затрат играет главную роль в формировании себестоимости товара и определяет его цену [2].

Таким образом, эффективное ведение ценовой политики осуществляется путём управления издержками производства, что, в свою очередь, ускоряет процесс продаж, создает почву для повышения конкурентоспособности учреждения, а также способствует повышению конкурентоспособности области. С этой целью автором были исследованы производство и продажа носков в учреждениях легкой промышленности, а также механизм влияния на формирование цены.

Обратим внимание на анализ результатов проведенных исследований – объем производства продукции и влияние взаимной связи между его производственными затратами на образование цены (табл. 1).

Т а б л и ц а 1

Влияние роста переменных издержек на общий доход

Объём реализации в тыс. манат	Регулярные расходы в тыс. манат	Переменные издержки в тыс. манат	Общий доход (валовой) в тыс. манат
1	2	3	4
0	0,8	0	0,8
10	0,8	2,0	2,8
20	0,8	3,6	4,4
30	0,8	4,9	5,7
40	0,8	6,1	6,9
50	0,8	7,6	8,4
60	0,8	9,6	10,4
70	0,8	12,2	13
80	0,8	15,5	16,3
90	0,8	19,8	20,6
100	0,8	25,6	26,4

Источник: разработано автором

Как видно из таблицы, увеличение переменных издержек непосредственно влияет на рост общей стоимости продукта. Однако, несмотря на то, что до определенного уровня

цена продукции соответствует пределу прибыльности, после достижения определенного уровня это вовсе не так. Это более чётко видно в нижеприведенном примере.

Т а б л и ц а 2

Максимальный уровень прибыли от продажи продукта

Объём реализации продукции в тысячах пар носков	Цена в манатах	Общий доход в тыс. манат	Объём общей стоимости в тыс. манат	Прибыль в тыс. манат
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
0	0	0	0,8	-0,8
10	0,3	3	2,8	0,2
20	0,3	6	4,4	1,6
30	0,3	9	5,7	3,3
40	0,3	12	6,9	5,1
50	0,3	15	8,4	6,6
60	0,3	18	10,4	7,6
70	0,3	21	13	8
80	0,3	24	16,3	7,7
90	0,3	27	20,6	6,4
100	0,3	30	26,4	3,6

Источник: разработано автором

Как видно из табл. 2, в случае стабильности цен изменение переменных затрат в связи с увеличением объема производства продукции способствует изменению прибыльности. Из таблицы 2 видно, что прибыль, полученная от продажи 70 тыс. пар носков, составляет 8 тыс. манат и это является максимальным пределом роста прибыли. После этого увеличение объёма продаж приводит к снижению прибыли. Так, как видно, в случае продажи 100 тыс. пар носков предприятие может получить прибыль на сумму всего лишь 3,6 тыс. манат. Владелец не остается удовлетворенным при таком уровне

производства и объёмом продаж. Все это заставляет владельца искать новые пути. Чрезмерное пополнение рынка товарами народного потребления, в конечном счете, ведет к снижению цен. Снижение цен уменьшает объём продаж, ухудшает динамический ритм производства и в результате вынуждает владельца (менеджера) модернизировать производство. Причем, чтобы обеспечить непрерывную деятельность производства, владельцу приходится увеличивать объем инвестиций в производство. Привлечение дополнительных инвестиций в производство обеспечивает применение но-

вой техники и технологий, подготовку кадров и создает условия для производства на новом уровне, соответствующем требованиям рынка в более качественной, конкурентоспособной (с точки зрения ценового и неценового фактора) продукции. Таким образом, обеспечивается непрерывная деятельность производства на предприятиях.

Конкурентоспособность национальной экономики в современных экономических условиях зависит от уровня техники и технологии, применяемых в основном в промышленной области и в сфере высокотехнологичных инноваций. В условиях глобализованного мира производство и продажа продукции напрямую определяют конкурентоспособность промышленных областей. Высокий уровень конкурентоспособности в различных областях обеспечивает конкурентоспособность национальной экономики. Обеспечение конкурентоспособности национальной экономики во многом зависит от способности конкуренции разных предприятий, фирм, компаний, формирования благоприятной бизнес-среды и других факторов.

Известный экономист М. Портер, долгие годы занимавшийся исследованием этих проблем, пришел к выводу, что и в настоящее время нужно решить, в первую очередь, вопрос конкурентоспособности товаров (работ и услуг), производимых разными предприятиями (фирмами, компаниями) [3].

Одним из факторов, влияющих на повышение конкурентоспособности национальной экономики, являются учреждения (фирмы, компании), преуспевающие в производстве и продаже конкурентоспособных товаров (работ, услуг). С другой стороны, в нынешних условиях мирового рынка достижение несколькими предприятиями успеха в повышении конкурентоспособности обеспечивает рост конкурентоспособности экономики Азербайджана. Для этого необходимо обеспечить конкурентоспособность основных областей национальной экономики.

Проблема конкурентоспособности была рассмотрена разными авторами, которые пришли к выводу, что вопрос конкурентоспособности является важнейшей социально-экономической проблемой, постоянно находящейся под государственным контролем. Международная торговля и инвестиции являются основными факторами конкурентоспособности.

Отсюда можно прийти к такому выводу, что формирование ценовых и неценовых факторов, играющих важную роль в обеспе-

чении конкурентоспособности, в основном может быть достигнуто путём использования с максимальной эффективностью ресурсов, используемых там. Ценовые и неценовые факторы играют важное значение в повышении конкурентоспособности национальной экономики. Таким образом, снижение затрат на производство товаров (работ, услуг) в этих сферах, более эффективное использование ресурсов, увеличивают конкурентоспособность выпускаемых товаров. В современных условиях, ценовой фактор, влияющий на правильное установление связей между рынком и производством, создаёт условия для непрерывной деятельности производства, повышения конкурентоспособности производимых товаров, способствует увеличению покупательной способности. А это может привести к росту различных промышленных учреждений, играющих исключительную роль в динамическом развитии нефтяного сектора.

Занятие каждой страной достойного места в мировой экономике зависит от ее конкурентоспособности. Эффективное использование нефтяных доходов в Азербайджане, диверсификация экономики, развитие не нефтяного сектора, сбалансированное развитие регионов, развитие свободного предпринимательства, основные меры в виде государственной поддержки предпринимательству обуславливают стабильный темп роста азербайджанской экономики [4].

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Международные финансовые институты и ведущие стратегические научно-исследовательские центры характеризуют Азербайджан в числе самых динамично и устойчиво развивающихся экономических систем.

В соответствии с «Мировым отчетом о конкурентоспособности» Мирового Экономического Форума за 2013-2014 гг. Азербайджан по индексу мировой конкурентоспособности за один год поднялся на 7 ступеней – по рейтингу конкурентоспособности она занимает 39-ое место среди 148 государств. Следует отметить, что в то время, когда мировая экономика находится в кризисе и характеризуется высокой конкурентной средой, продвижение Азербайджана на 7 шагов и его включение в список 50 самых конкурентоспособных экономик мира характеризует весьма высокую эффективность азербайджанской экономики.

Литература

1. Экономикс: принципы, проблемы и политика: В 2-х т.; Пер. с англ. / Макконнелл К.Р., Брю С.А. – Баку : Азербайджан, 1992. – 400 с.
2. Широканов, Д., Медведев, В. Факторы повышения конкурентоспособности экономики. Москва: Прометей. 2006. – 125 с.
3. Портер М. Конкурентное преимущество: как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость. – М.: Эконом. наука, 2005. – 225 с.
4. Надиров А. Вопросы развития экономики независимого Азербайджана. – Баку: Наука, 2001. – 145 с.

References

1. Ekonomiks: printsipy, problemy i politika: V 2-kh t.; Per. s angl. / Mak-konnell K.R., Bryu S.A. – Baku : Azerbay-dzhan, 1992. – 400 s.
2. Shirokanov, D., Medvedev, V. Faktory povysheniya konkurentosposobnosti ekonomiki. Moskva: Prometey. 2006. – 125 s.
3. Porter M. Konkurentnoye preimushchestvo: kak dostich' vysokogo rezultata i obespechit' yego ustoychivost'. – M.: Eko-nom. nauka, 2005. – 225 s.
4. Nadirov A. Voprosy razvitiya ekonomiki nezavisimogo Azerbaydzhana. – Baku: Nauka, 2001. – 145 s.

Ібрагімов Ш.

Ціновий фактор зростання конкурентоспроможності споживчих товарів і його роль в економічному розвитку Азербайджану

У статті досліджено значення цінового фактора росту конкурентоспроможності на споживчому ринку Азербайджану, охарактеризований механізм його впливу на виробництво продукції, а також представлені результати впливу цінового і нецінового факторів на ринку країни. Автором обгрунтовано, що інтерес виробника має бути спрямований на те, наскільки споживач зацікавлений у його продукції. Такі комбінації пропонується називати маркетинговими комплексами. В умовах ринкової економіки встановлення правильних зв'язків між виробництвом і системою продажів відіграє важливу роль, причому ці зв'язки регулюють активність виробничої діяльності. Встановлення того, на якому рівні виробництво приносить прибуток або збиток, є основним фактором, що забезпечує його безперервність. У статті наводяться витрати, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції визначають її собівартість. Охарактеризовано, що головним завданням кожного виробничого процесу є зниження виробничих витрат.

Ключові слова: цінова конкуренція, нецінова конкуренція, споживчий ринок, торгівля, конкурентоспроможність, ресурси, ринок.

Ibrahimov Sh.M.

Price factor of competitiveness in consumer market and its role in Economic Development of Azerbaijan

The article price faktor of competitiveness in consumer market and its role in economic development are considered. The authors proved that the interest of the producer ought to be aimed at, as far as the consumer is interested in its products. Such combinations are invited to call the marketing mix. In a market economy, the establishment of correct relations between production and sales system plays an important role, and these ties regulate the activity of industrial activity. Establishment of the level at which production is profitable or loss is a major factor in ensuring its continuity. The article presents the costs associated with the production and sale of products determine its cost. Characterized that the main objective of each of the production process is to reduce production costs.

Keywords: national economy, economic development, intergration, globalization.

Рецензент: Павлов К. В. – доктор экономических наук, профессор, проректор по научной работе Ижевского института управления, заведующий кафедрой «Экономика» Камского института гуманитарных и инженерных технологий, г. Ижевск, Российская Федерация.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. of Economics, vice-rector of sciences Izhevsk of institute of management, head of Economy Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russian Federation.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

*Статья подана
15.12.2014 г.*

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля провів тематичні заходи до Всеукраїнського тижня права «Науковий погляд молоді: ключові питання сучасного етапу реформування системи вітчизняного законодавства» м. Сєвєродонецьк, Україна, 10-11 грудня 2014 р.

Традиційно на початку грудня Інститут юриспруденції та міжнародного права Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля проводить тематичні заходи до Всеукраїнського тижня права. У грудні 2014 року з цього приводу відбулась Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих науковців, викладачів «Науковий погляд молоді: ключові питання сучасного етапу реформування системи вітчизняного законодавства». Конференція завершила тиждень права в Далівському університеті, який щорічно проводиться до міжнародного Дня права.

Всеукраїнський тиждень права проводиться в Україні щороку в тиждень, що включає 10 грудня – День прав людини, який відзначається на згадку проголошення Генеральною асамблеєю ООН у 1948 році Загальної декларації прав людини.

Конференція проводиться з метою розвитку світогляду та формування ціннісних орієнтацій студентської молоді, молодих науковців у правовій науці, а також використання в науковому пошуку електронних онлайн-ресурсів сучасних наукових бібліотек. Були обговорені ключові питання захисту прав людини та проблеми реформування законодавства у цій царині.

В роботі конференції взяли участь біля 50 молодих науковців-дослідників права. Як завжди, ця конференція стала можливістю для аспірантів, студентів, молодих науковців та викладачів випробувати свої знання та репрезентувати наукові спроби. Багато уваги було приділено використанню правових Інтернет-ресурсів у підготовці майбутніх юристів та їх подальшій професійній діяльності.

Проблематика конференції щодо захисту прав людини також зацікавила гостей - науковців університету - економістів, філологів, журналістів. В ході наукової дискусії розкривались проблемні аспекти формування правової системи України, а також питання розвитку історичної науки. Доповіді учасників конференції також були присвячені останнім подіям політичного життя України. Учасники конференції відзначили, що найбільш гострою

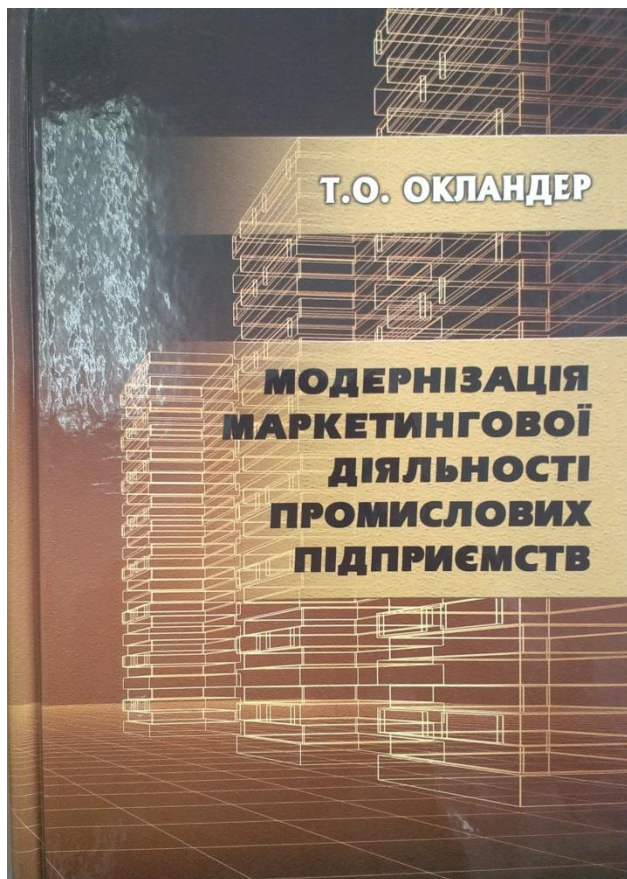

проблемою сьогодні є повна відсутність системної правозахисної допомоги.

На конференції підіймалися актуальні питання стосовно перспективних напрямів розвитку взаємовідносин держави та молоді, формуванню відкритого суспільства як передумови правової держави, основних проблем з формування правової свідомості і культури в сучасному українському суспільстві. Крім того, вчені торкнулися питань тенденцій у розвитку архівної справи, особливостей використання електронного цифрового підпису при укладенні трудового договору, регламентування діяльності офшорних зон, принципів третейського судочинства, забезпечення права на особисте життя в Україні, застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, практичних проблем складання процесуальних документів, деяких аспектів діяльності держави в сфері захисту прав осіб, які зазнали кримінального переслідування. Результатом конференції стала розробка варіантів інноваційних шляхів вдосконалення законодавчого забезпечення прав та свобод людини.

Серед студентів-учасників конференції було обрано найкращі доповіді. Перше місце отримала магістрантка спеціальності «правознавство» Вікторія Гніденко (Інститут юриспруденції та міжнародного права СНУ ім. В. Даля), друге місце розділили студент другого курсу спеціальності «історія» Степан Золотар та студентка п'ятого курсу Тетяна Бабенко (СНУ ім. В. Даля); третє – студентки п'ятого курсу Айшам Біннатова та Марина Красавська (СНУ ім. В. Даля).

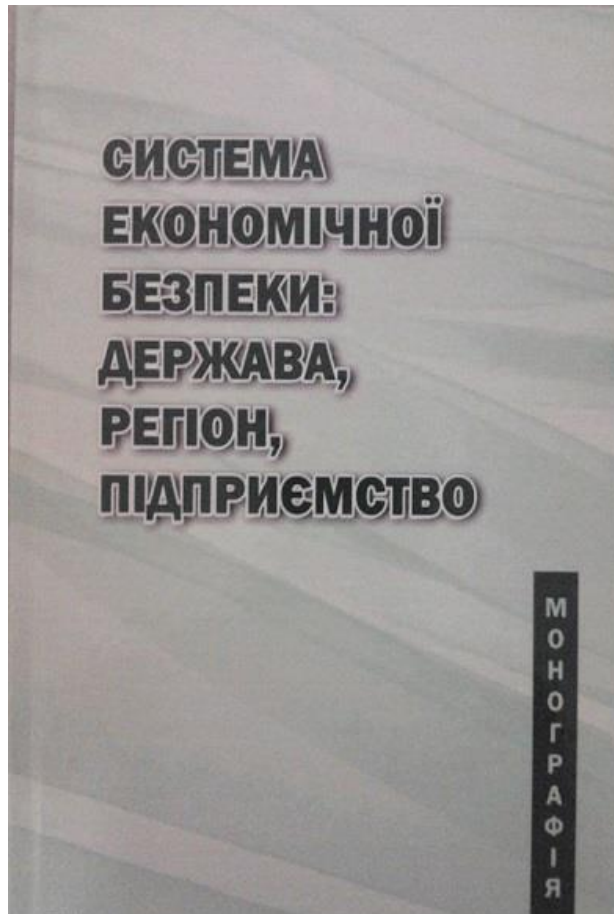
Окландер Т. О. Модернізація маркетингової діяльності промислових підприємств : монографія / Т. О. Окландер. — Донецьк: вид-во «Нолідж», 2013. — 292 с.

Монографія присвячена вирішенню наукової проблеми розробки теоретико-прикладних положень формування маркетингових механізмів адаптації до зовнішнього середовища підприємств на ринку світлопрозорих конструкцій в контексті зниження ризикованості. Розглянуто стан наукової думки з питань теорії маркетингу. Сформульована сучасна концепція маркетингу. Запропонована періодизація теорії маркетингу. Виявлено специфіку маркетингової діяльності на ринку світлопрозорих конструкцій. Удосконалена класифікація маркетингових ризиків. Сформовано пакет маркетингових досліджень ідентифікації внутрішніх маркетингових ризиків, досліджено статистичний інструментарій їхньої оцінки. Обґрунтований вплив цифрових технологій і інновацій на підвищення ефективності маркетингової діяльності.

Для науковців, викладачів та студентів економічних спеціальностей.

Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія : в 3 т. Т. 3 / за заг. ред. проф. Г. В. Козаченко. — Луганськ: "Промдрук", 2014. — 337 с.

В монографії надано результати дослідження економічної безпеки за рівнями системи "держава – регіон – підприємство". Досліджено сучасні проблеми і напрями підвищення рівня фінансової безпеки небанківських фінансово-кредитних установ, властивості системи тіньової економіки та її вплив на економічну безпеку регіону, сутність та характер економічної безпеки у системі вищої освіти України. Надано концептуальний підхід до економічної безпеки стратегічного альянсу, напрями забезпечення фінансової безпеки малих підприємств. Показано вплив опортунізму на економічну безпеку підприємства. Розглянуто способи забезпечення узгодженості управління економічною безпекою інтегрованих структур промисловості та застосування теорії функціональних систем до системотворення в економічній безпеці підприємства. Розглянуто загрози економічній безпеці держави, основні напрями підвищення економічної безпеки вищих навчальних закладів України. Монографія розрахована на вчених, аспірантів та магістрантів, небайдужих до проблематики економічної безпеки; може стати в нагоді фахівцям, залученим до системи економічної безпеки.

Надьон Г. О. Адміністрування процесу розробки управлінських продуктів підприємства : монографія / Г. О. Надьон, О. Р. Шарко. – Луганськ: вид-во «Ноулідж», 2014. – 192 с.

У монографії розглянуто генезис становлення поняття «управлінський продукт», встановлено його види, характеристики та особливості. Визначені тривалості фаз життєвого циклу управлінських продуктів дозволяють гнучко планувати в управлінській діяльності необхідний час на розробку нових продуктів, а також своєчасну заміну тих, які вже застаріли і потребують оновлення. Вимоги до управлінських продуктів, вимоги до процесу та визначений інструментарій їхньої розробки, заплановані методи планування розробки та розраховані планові нормативи дозволяють адмініструвати даний процес, а також завжди отримувати управлінські продукти в необхідній кількості, якості та у потрібний час.

Матеріал, наведений у монографії, може бути корисним не лише студентам, аспірантам та викладачам управлінських спеціальностей, а також підприємцям та менеджерам всіх ланок управління.

Стратегічний фінансовий менеджмент: навчальний посібник / Л. А. Костирко, Р. О. Костирко, Н. В. Темнікова. — Луганськ: вид-во «Ноулідж», 2014. — 432 с.

У навчальному посібнику викладено системний погляд на стратегічний фінансовий менеджмент підприємств в контексті реалізації вартісної концепції. За допомогою цього посібника магістри, що навчаються за спеціальністю 8.03050801 «Фінанси і кредит» отримують базову підготовку з питань стратегічного фінансового менеджменту, що є важливою умовою в змінних умовах ринкової економіки.

Навчальний посібник принципово відрізняється від подібних видань тим, що розглядає стратегію управління вартістю підприємств у комплексному взаємозв'язку з фінансовою стратегією. Структура навчального посібника акцентує увагу на ключових складових елементах та інструментах фінансової стратегії. З позиції адаптивного підходу розкрито забезпечуючі системи стратегічного фінансового менеджменту: управлінський та фінансовий облік, фінансовий аналіз, фінансове планування, бюджетування. Концептуально обґрунтовано механізм формування та реалізації фінансової стратегії підприємств. Призначено для керівників і фахівців підприємств у сфері фінансового управління.

РЕЦЕНЗІЯ

на рукопис колективної монографії
«ПОСТУЛАТИ МИНУЛОГО ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ
БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ»,
за науковою редакцією Т.В. Калінеску

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки система державних фінансів України характеризується низкою недоліків та суперечностей, які погіршують соціально-економічне становище держави та створюють бар'єри для економічного зростання. Вони нівелюють ефективність фіскальної політики. Зокрема, неефективність механізмів розподілу та витрачання бюджетних коштів призводить до недофінансування важливих державних завдань; надмірний обсяг видатків - провокує фіскалізацію податкової системи та нераціональну боргову політику; а обмеженість доходів місцевих бюджетів - обумовлює втрату автономності органами місцевого самоврядування. Без глибокої модернізації системи державних фінансів, зміцнення інституцій, зменшення підґрунтя для корупції не може бути підвищення ефективності податкових важелів стимулювання економічного розвитку. Саме тому, дана тематика дослідження є надзвичайно актуальною проблемою сьогодення.

Важливим є подальший розвиток підходів щодо використання її інструментів з урахуванням макроекономічних тенденцій, особливостей структури та стану економіки на окремому етапі її розвитку. Тому матеріали монографії набувають особливої актуальності та мають наукову та практичну значущість.

Дослідження умов розбалансування економіки, соціально-економічних інвестицій та соціальної відповідальності представляє собою значний внесок в налагодження результативного діалогу на всіх рівнях державного управління і являє собою ефективний інструмент забезпечення формування та реалізації оптимальної бюджетно-податкової політики держави.

Розглядаючи бюджетно-податкову політику як вагому складову фінансово-економічної політики авторами наголошено, що повинно мати певний перелік напрямів використання бюджетних ресурсів, з яких можна вибрати ті, що стимулюють економічне зростання та дозволяють досягати поставлені цілі. В процесі реформування бюджетної системи необхідним є збалансування параметрів податкової системи з метою забезпечення як фіскальної, так і регулюючої функцій.

Проведений у монографії теоретичний пошук дав змогу критично проаналізувати існуючі у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі точки зору щодо визначення «соціальної відповідальності». Вивчення наукового доробку дозволило авторам монографії сформулювати власне бачення цього багатомірного поняття.

Авторами монографії запропонована процедура розробки і впровадження ключових показників для оцінювання ефективності бюджетно-податкової політики, що дає можливість комплексно дослідити ефективність соціально-економічного розвитку держави.

Спираючись на досягнення сучасної науки, автори монографії розглядають теоретико-методичні підходи щодо удосконалення механізму реалізації бюджетно-податкової політики, наводять перспективи та напрями стимулювання фіскальної активності з урахуванням соціальних інтересів держави, а також пропонують підвищення активності інтеграційних процесів через встановлення діалогу на всіх рівнях державного управління.

Авторами монографії сформульовано наукові положення, які збагачують економічну науку новими теоретико-методичними підходами та дають можливість застосувати їх в практичній діяльності при формуванні та реалізації бюджетно-податкової політики.

Практичні рекомендації, запропоновані в монографії, можуть бути успішно використані в діяльності фіскальних та контролюючих органів, на підприємствах різної галузевої належності та організаційно-правових форм господарювання, оскільки розроблені методичні підходи є вирішенням загальних для учасників бюджетно-податкового процесу проблем.

Таким чином, монографія є актуальною, завершеною і цілісною науковою роботою, має положення наукової новизни та прикладне значення. Узагальнюючи викладені аргументи можна зробити наступний висновок: монографія колективу авторів є ґрунтовною основою для досліджень у сфері розробки напрямів удосконалення бюджетно-податкової політики держави та забезпечення соціального добробуту населення.

О. В. Покатаєва,

доктор економічних наук,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри «Оподаткування»,
Перший проректор Класичного приватного
університета, м. Запоріжжя
e-mail: olga.ogarenko@znu.edu.ua

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Баланда Анатолій Людвигович	Доктор економічних наук, професор кафедри «Економіка підприємств» Бердянський університет менеджменту і бізнесу (м. Бердянськ, Україна) <i>e-mail: anatol_ssu@ukr.net</i>	Balanda Anatoliy	Professor, Ph.D. of Economics, Professor of Business Economics Department Berdyansk university management and business (Berdyansk, Ukraine) <i>e-mail: anatol_ssu@ukr.net</i>
Большенко Світлана Федорівна	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Економіка» Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (м. Харків, Україна) <i>e-mail: bolshenko7777@mail.ru</i>	Bol'shenko Svetlana	Ph.D. of Economics, Associate Professor of Econom- ic Department Kharkiv National Automobile and Highway University (Kharkiv, Ukraine) <i>e-mail: bolshenko7777@mail.ru</i>
Бурісв Хусан	Кандидат економічних наук, Доцент кафедри «Менеджмент в будівництві», Самаркандський державний архітектурно- будівельний інститут (м. Самарканд, Узбекистан) <i>e-mail: samgasi@e-mail.ru</i>	Buriyev Khusan	Professor, Ph.D. of Economics, Associate Professor of Management construction Department Samarkand State Architectural Institute (Samarkand, Uzbekistan) <i>e-mail: samgasi@e-mail.ru</i>
Бурлуцький Сергій Віталійович	Доктор економічних наук, професор кафедри «Управління персоналом і економіка праці» Одеського національного еко- номічного університету (м. Одеса, Україна) <i>e-mail: magistrdr@gmail.com</i>	Burlutsky Sergey	Professor, Ph.D. of Economics, Professor of Personnel Management and Labour Economics Department Odessa National Economic University (Odessa, Ukraine) <i>e-mail: magistrdr@gmail.com</i>
Верезубова Тетяна Анатоліївна	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Податки та оподаткування» Білоруського державного економічного університету (м. Мінськ, Білорусія) <i>e-mail: nn@bseu.by</i>	Verezubova Tetyana	Ph.D. of Economics, Associate Professor of Taxes and Taxation Department Belarusian State Economic University (Minsk, Belarus) <i>e-mail: nn@bseu.by</i>
Гнидюк Інна Вікторівна	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Фінанси» Вінницького торговельно- економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету (м. Вінниця, Україна) <i>e-mail: gnudyk@e-mail.ua</i>	Hnydyuk Inna	Ph.D. of Economics, Assistant Professor of Finance Department Vinnitsa trade and economic institution Kyiv National trade and economic University (Vinnitsa, Ukraine) <i>e-mail: gnudyk@e-mail.ua</i>
Житний Павло Євгенович	Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінанси, облік та банківська справа» Луганського національ- ного університету Імені Тараса Шевченка (м. Старобельськ, Україна) <i>e-mail: zhytnyy@meta.ua</i>	Zhytnyy Pavlo	Professor, Ph.D. of Economic, Head of Finance, Accounting and Banking Department Taras Shevchanko Luhansk National University (Starobelsk, Ukraine) <i>e-mail: zhytnyy@meta.ua</i>

Зеленко Олена Олесандрів- на	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Туризм та готельне господарство» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail: zelenko@i.ua</i>	Zelenko Olena	Ph.D. of Economics, Associate Professor of Tourism and Hospitality Management Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk , Ukraine) <i>e-mail: zelenko@i.ua</i>
Ібрагімов Ш. М.	Науковий співробітник Інституту економіки Національної академії наук Азербайджана (м. Баку, Азербайджан) <i>e-mail: economy@eco.ab.az</i>	Ibrahimov Sh.M.	Researcher at the Institute of Economics of the National Academy of Sciences of Azerbaijan (Baku, Azerbaijan) <i>e-mail: economy@eco.ab.az</i>
Іванов Микола Прокопович	Доктор економічних наук, проректор із стратегічного розвитку Ставропольського державного медичного університету (м. Ставрополь, РФ) <i>e-mail: ivanovstvr@yandex.ru</i>	Ivanov Mykola	Professor, Ph.D. of Economics, Vice-rector of strategic development of the Stavropol State Medical University (Stavropol, Russia) <i>e-mail: ivanovstvr@yandex.ru</i>
Іващенко Алла Іванівна	Кандидат економічних наук, старший викладач кафедри «Корпоративні фінанси та контролінг» ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана» (м. Київ, Україна) <i>e-mail: alla_ivaschenko@inbox.ru</i>	Ivashchenko Alla	Ph.D. of Economics, senior teacher of Corporate Finance and Controlling Department State University «Kyiv national economic University named af- ter Vadym Hetman» (Kyiv, Ukraine) <i>e-mail: alla_ivaschenko@inbox.ru</i>
Ільїн Валерій Юрійович	Кандидат економічних наук, докторант кафедри «Маркетинг та економічна теорія» Луганського національного аграрного університету (м. Харків, Україна) <i>e-mail: illin_inau@rambler.ru</i>	Pyin Valery	Ph.D. of Economics, doctoral student of Marketing and Economic Theory Department Luhansk National agricultural University (Kharkiv, Ukraine) <i>e-mail: illin_inau@rambler.ru</i>
Калінеску Тетяна Василівна	Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Оподаткування і соціальна економіка » Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail: t.calinescu@mail.ru</i>	Calinescu Tetyana	Professor, Ph.D. of Economic, Head of Taxation and social economy Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) <i>e-mail: t.calinescu@mail.ru</i>
Камишов Анатолій Леонідович	Кандидат економічних наук, професор кафедри «Менеджмент» Іжевської філії Автономної некомерційної організації вищої професійної освіти Центральної спілки РФ «Російський університет кооперації» (м. Іжевськ, Удмуртія, РФ) <i>e-mail: izhevsk@rucoop.ru</i>	Kamyshov Anatoly	Professor, Ph.D. of Economic, Professor of Managent Department Autonomous nonprofit of Higher Professional Education Central Union Russia «University of Russia Cooperation» (Izhevsk, Udmurtia, Russia) <i>e-mail: zhevsk@rucoop.ru</i>

Костирко Лідія Андріївна	Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінанси» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail: lid_kost@mail.ru</i>	Kostirko Lydia	Professor, Ph.D. of Economic, Head of Finances Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) <i>e-mail: lid_kost@mail.ru</i>
Костирко Руслан Олександрович	Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Облік і аудит» Інституту магістерської і післядипломної освіти Університету банківської справи НБУ (м. Київ, Україна) <i>e-mail: laslug@ukr.net</i>	Kostyrko Ruslan	Professor, Ph.D. of Economic, Head of Accounting and Auditing Department Institute Master's and Postgraduate Studies of the University of banking NBU (Kyiv, Ukraine) <i>e-mail: laslug@ukr.net</i>
Ліхоносова Ганна Сергіївна	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Оподаткування і соціальна економіка» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail: lihonosova@bk.ru</i>	Likhonosova Ganna	Ph.D. of Economic, Associate Professor of Taxation and social economy Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) <i>e-mail: lihonosova@bk.ru</i>
Лук'янова Олена Юріївна	Кандидат економічних наук, експерт Громадської організації «Центр суспільних інновацій» (м. Львів, Україна) <i>e-mail: lukianovahy@ukr.net</i>	Lukyanova Olena	Ph.D. of Economic, Expert at Nongovernmental organization «Center for Social Innovation» (Lviv, Ukraine) <i>e-mail: lukianovahy@ukr.net</i>
Мітрофанова Інна Василівна	Доктор економічних наук, головний науковий співробітник Інституту соціально-економічних та гуманітарних досліджень Південного наукового центру РАН; професор кафедри «Світова та регіональна економіка» Волгоградського державного університету (м. Волгоград, РФ) <i>e-mail: mitrofanova@volsu.ru</i>	Mitrofanova Inna	Professor, Ph.D. of Economics, Leading Scientific Researcher, Institute of Social, Economic and Humanitarian Researches of the Southern Scientific Center of the Russian Academy of Sciences, Professor of International and Regional Economics Department, Volgograd State University, (Volgograd, Russian Federation) <i>e-mail: mitrofanova@volsu.ru</i>
Мітрофанова Інна Олексійовна	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Економіка та управління» Волгоградського державного технічного університету, (м. Волгоград, РФ) <i>e-mail: mitrofanovaia@rambler.ru</i>	Mitrofanova Inna	Ph.D. in Economics, Associate Professor of Economics and Management Department, Volgograd State Technical University, (Volgograd, Russian Federation) <i>e-mail: mitrofanovaia@rambler.ru</i>
Мохначев Сергій Анатолійович	Кандидат економічних наук, Завідувач кафедри «Економіка та управління» Східноєвропейського інституту (м. Іжевськ, Удмуртія, Росія) <i>e-mail: cim@cim.uch.net</i>	Mokhnachev Sergiy	Ph.D. in Economics, Head of Economics and Management Department Eastern European instytututu (Izhevsk, Udmurtia, Russia) <i>e-mail: cim@cim.uch.net</i>

Павлов Костянтин Вікторович	Доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи Іжевського інституту управління; завідувач кафедри «Економіка» Камського інститу- ту гуманітарних та інженерних технологій (м. Іжевськ, Удмуртія, Росія) <i>e-mail: kvp_ruk@mail.ru</i>	Pavlov Konstantin	Professor, Ph.D. of Economics, vicerector for scientific work of the Izhevsk institute of management; Head Economic Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies (Izhevsk, Udmurtia, Russia) <i>e-mail: kvp_ruk@mail.ru</i>
Родіонова Катерина Володимирі- вна	Аспірант кафедри «Світова та регіональна економіка» Волгоградського державного університету (м. Волгоград, РФ) <i>e-mail: labser@volsu.ru</i>	Rodionova Katerina	Postgraduate Student of Interna- tional and Regional Economics Department, Volgograd State University, (Volgograd, Russian Federation) <i>e-mail: labser@volsu.ru</i>
Селін Володимир Степанович	Доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту економічних проблем Кольського наукового центру Російської академії наук (м. Апатіти, РФ) <i>e-mail: silin@iep.kolasc.net.ru</i>	Celin Vladimir	Professor, Ph.D. of Economics, Professor, researcher at the Institute economic problems Kola Scientific Center of the Russian Academy Sciences (Apatity, Russia) <i>e-mail: silin@iep.kolasc.net.ru</i>
Середа Олена Олександр- рівна	Старший викладач кафедри «Фінанси» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна) <i>e-mail: sered10@mail.ru</i>	Sereda Olena	Senior Lecturer of Finance Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk , Ukraine) <i>e-mail: sered10@mail.ru</i>
Усмонова Д. И.	Старший викладач Самаркандського інституту економіки і сервіса (м. Самарканд, Узбекистан) <i>e-mail: siespismo@rambler.ru</i>	Usmonova D.	Senior Lecturer Samarkand Institute Economy and services (Samarkand, Uzbekistan) <i>e-mail: siespismo@rambler.ru</i>
Шамасва Неллі Павлівна	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Економіка» Камського інституту гуманітарних та інженерних технологій (м. Іжевськ, Удмуртія, Росія) <i>e-mail: kigit@bk.ru</i>	Shamayeva Nelly	Professor, Ph.D. of Economics, Associate Professor of Economics Department Kama Institute of Humanities and Engineering Technology (Izhevsk, Udmurtia, Russia) <i>e-mail: kigit@bk.ru</i>
Ярошевська Ольга	Кандидат економічних наук, старший викладач кафедри «Економіка підприємства» Кла- сичного приватного університету (м. Запоріжжя, Україна) <i>e-mail: vovkula@rambler.ru</i>	Yaroshevska Olga	Ph.D. of Economics, Senior lecturer of Economic enterprice Department Classic Private University (m. Zaporizhzhya, Ukraine) <i>e-mail: vovkula@rambler.ru</i>

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

науково-виробничий журнал

№ 1 (17), 2015

Відповідальний за випуск	І. В. Заблодська
Літературний редактор	А. М. Галенко
Технічний редактор	О. В. Могильна
Оригінал-макет	Г. С. Ліхоносова

Підписано до друку 27.03.2015 р.
Формат 60x84 1/8. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 20,2. Обл. вид. арк. 21,1
Тираж 300 екз. Вид. № 1811 Замов. № 14

Видавництво
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля
93406, м. Северодонецьк, Луганська обл., пр. Радянський, 59а

Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.

Адреса видавництва: 93406, м. Северодонецьк, Луганська обл., пр. Радянський, 59а
Телефон / факс (06452) 4-03-42
E-mail: uni.snu.edu@gmail.com
http://snu.lg.ua

Надруковано у видавництві СНУ ім. В. Даля
Свідоцтво про реєстрацію серія ДК № 2884 від 26.06.2007 р.
93400, м. Северодонецьк, пр. Радянський, 59а,
Телефон / факс (06452) 4-03-42; <http://www.snu.lg.ua>; uni.snu.edu@gmail.com

Шановні колеги, пропонуємо Вашій увазі
ВИМОГИ
щодо змісту та оформлення статей для подання в науково-виробничий журнал
«ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ»

Сфера розповсюдження науково-виробничого журналу «Часопис економічних реформ»: загальнодержавна, зарубіжна.

Тематичні рубрики:

- теорія та методологія економічного розвитку;
- економіка та підприємництво;
- податки та бюджетна політика;
- фінанси та банківська справа;
- управління сучасним підприємством;
- облік та аудит;
- менеджмент;
- економіка регіону;
- соціальна економіка;
- міжнародна економіка;
- економічна кібернетика;
- організація виробництва.

Програмні цілі науково-виробничого журналу
«Часопис економічних реформ»:

- висвітлення проблем соціально-економічного розвитку країни;
- поглиблене вивчення методологічних та прикладних проблем сучасної економіки;
- оприлюднення результатів досліджень у галузі економіки, менеджменту, організації виробництва та підприємництва;
- поширення досвіду реформувань у всіх сферах економічної діяльності;
- надання інформаційної підтримки аспірантам, докторантам та молодим вченим.

Рукописи статей, що будуть направлятися до журналу повинні бути набрані у текстовому редакторі Microsoft Word (файл повинний мати розширення *.doc або *.rtf), написані українською мовою (або російською, чи англійською – для громадян інших країн).

Обсяг статті – від 8 до 10 сторінок формату А4 (210x297 мм).

Шрифт Times New Roman Суг № 14;

Міжрядковий інтервал 1,5.

Поля сторінок: усі – 20 мм (без колонтитів).

Структура статті повинна відповідати Постанові Президії ВАК України № 7-05/1 від 15.01.2003 р. ("Бюлетень ВАК України" № 1/2003) та мати такі **елементи**:

- Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.
- Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор;

ДО РУКОПІСУ ДОДАЮТЬСЯ

- **зовнішня рецензія від доктора економічних наук** (НЕ з місця працевлаштування/навчання автора), завірена відповідним чином;
- **довідка про автора (трьома мовами)**, у якій указуються прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь і вчене звання, зазначається посада й організація, де працює автор, контактний телефон, електронна адреса, назва статті та обрана тематична рубрика;
- **довідка про зовнішнього рецензента (трьома мовами)**, у якій вказуються прізвище, ім'я та по батькові, науковий

У текст статті можуть бути внесені редакційні правки без узгодження з автором.

Головний редактор

доктор економічних наук, професор Калінеску Тетяна Василівна

тел. (06452) 4-03-42.

Відповідальний редактор

кандидат економічних наук Ліхоносова Ганна Сергіївна

тел. (06452) 4-03-42.

Статті подаються поштою за адресою: кафедра оподаткування Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, пр. Радянський, 59-А, м. Северодонецьк, Луганська обл., 93400 або надсилаються на е-mail:

lihonosova@bk.ru чи info@taxation.lg.ua

www.chasopys.jimdo.com; www.chasopys.snu.lg.ua

Сподіваємося на плідну співпрацю!

